Text stabilit la volumul V și glosar:
TEOFIL TEAHA
Stabilirea sumarului și note:
D. VATAMANIUC

POSTUME

PRINȚESA. CĂILE MORȚILOR. UN DEMOCRAT

IOAN SLAVICI

OPERE

Sub îngrijirea unui Colectiv

V

424 20/89

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
SEVERIN
187853 89

SCRIITORI ROMÂNI
EDITURA MINERVA
București, 1971

PRINȚESA

TATĂ ȘI FATĂ

Se poate!? Mă întrebi dac-o știu de mult!? grăi nenea Iorgu, vecinul de peste drum. Cum, păcatele mele, să n-o știu, cînd am purtat-o-n brațe și am văzut-o înflorind la casa lui Tănase Colțatul, tatăl ei, care de atîta timp ni-e vecin? Tocmai pentru c-o știu atît de bine pot să-ți spun că „Prințesă" îi ziceam noi cei din mahalaua Oborului, nu însă pentru că mai una, mai alta dintre vecine o socoteau încurcată cu prințul Ghica, care acum a pățit-o atît de rău, ci pentru că așa ne-am pomenit cu ea de cînd era fată mică! Asta era, dacă e vorba, nenorocirea ei, și lucrurile nici c-ar fi putut să vie mai bine de cum au venit.

Uite! stau și mă gîndesc cum am să-ncep a ți le spune, pentru ca să te dumiresc asupra celor petrecute, căci așa ceva mai rar se-ntîmplă.

Mai-nainte de toate una: ca s-o știi pe ea, trebuie neapărat să cunoști pe tatăl ei, Tănase tîmplarul, căruia toți îi ziceam „Colțatul" fiindcă doi dintre dinții lui de sus erau ieșiți din rînd și oarecum mai mari și călcau peste buza de din jos, încît ți se părea că el mereu se rînjește. Era om blajin Colțatul acesta, dar cîteodată, cînd se supăra, sămăna oarecum a cîne hîrjonit; de aceea noi, copiii, îi feream din cale cînd se-ntîmpla să-l întîlnim. Mai era apoi înalt,

subţire şi sfrejit, şi umărul de la dreapta îi era mult mai ridicat decît cellalt, încît el părea cocoşat, ceea ce în adevăr nu era. Purta, în sfîrşit, părul totdeauna cam lung şi mustaţa tunsă, iar umblînd, îşi bălăbănea braţele ca limba clopotului, de-i păreau foarte lungi, şi se uita cînd la dreapta, cînd la stînga cu ochii lui albaştri, mari şi-nholbaţi, din faţa cărora ne venea să ne ascundem.

De la casa în care şedeam noi pe timpul cînd umblam la şcoală mai erau pînă la colţ încă patru case, iar peste drum, la cellalt colţ, în fundul unei curţi mari şi pline de bălării, îşi avea Tănase tîmplăria. O văd şi acum dacă-mi închid ochii. Era o casă veche, dărăpănată rău de tot. La stînga ei se afla un şopron de scînduri plin totdeauna de „material". Într-un colţ al şopronului îşi ţinea Tănase calul, un murg spetit, pe care-l înhăma la camion cînd avea de cărat fie mobilă, fie uşi ori ferestre pentru binale.

Tănase lucra pe timpul acela, mai ales iarna, cu două calfe şi cu trei ucenici. Vara, de cele mai multe ori, era dus pe la binale. Noi, copiii de prin vecini, ne bucuram de aceasta, căci puteam să ne jucăm în curtea cea mare de-a mingea ori de-a ascunselea.

Risipiţi prin curtea cea largă, mai ales prin dosul caselor şi prin cele patru colţuri ale curţii, ici un corcoduş, colo un zarzăr ori un gutui, colo un desiş de salcîmi ori de oţetari, după cum buna întîmplare ori vîntul aruncase sămînţa, iar pe lîngă împrejmuirea cîrpăcită erau mari şi de tot dese bălăriile, urzici, bozii şi mai ales cucută.

„Bată-vă să vă bată de copii!" zicea lelea Marghioala cînd se pomenea cu noi alergînd în gură mare prin curte. Ea nu ne lua însă la goană, căci era mare bunătate de femeie şi mai avea şi doi băieţi, unul Sandu, care era cam de vîrsta mea, iar cellalt Fănică, pe care-l văzuşi dus între baionete atunci, de vreo patru ani.

Multe nu s-ar fi petrecut dacă lelea Marghioala n-ar fi fost cum era.

Ea nu îi era, ce-i drept, lui Tănase soție, dar stăpînea casa, în care nimic fără de voia ei nu se putea face. Pînă chiar și Tănase ținea să i se supună.

Era un fel de sluta tîrgului, scurtă, cam groasă, cu fața buhăită, cu buzele oarecum umflate, cu nasul castravete și cu fața soioasă, parcă totdeauna unsă cu alifie gălbuie, dar mereu gata de a-i sări orișicărui într-ajutor și muncitoare neobosită, cu adevărat topor de oase. Nu-mi aduc aminte s-o fi văzut vreodată stînd și ea, ca altă lume, fără nici o treabă: gătea bucate și spăla vase, mătura prin casă, deretica ori freca podele, zolea rufe-n albie ori călca cu fierul... pe ea n-o ierta firea să-și peardă timpul stînd de vorbă cu vreuna dintre vecine. Nici că s-ar fi-ncumetat însă Tănase să se apuce de vreo treabă fără ca să fi cerut și sfatul ei.

De aceea, fără doar și poate tocmai de aceea îi mergeau bine lui Tănase treburile, destul de bine. Lucrări mai subțiri, ce-i drept, nu prea ieșeau din tîmplăria lui, dar lucra cu spor la binale, pînă chiar și-n timp de iarnă, și nu se plîngea niciodată că nu are de lucru. Fiind apoi deprins cu sărăcia, el își punea întru toate frîu și nu se supăra cînd lelea Marghioala stăruia să-și tragă de la gură ca să pună cîte ceva la o parte pentru cei doi copii. A și adunat bani frumoși în timp de cîțiva ani, în urmă însă s-a mai împrumutat, ca să cumpere casa cu locul pe care le avuse mai-nainte cu chirie.

— Le rămîi băieților dator, zicea el, și-și au banii asigurați în casă!

— Așl întîmpina dînsa. Vorbă și aceasta! Parcă nu e și a lor dacă e a d-tale.

Știa dînsa ce zice și n-ar fi muncit cu atîta inimă dacă n-ar fi știut ceea ce știa.

De altminteri, Tănase nici nu s-ar fi avîntat să cumpere casa cu locul ei dacă n-ar fi fost la mijloc lucrarea mai mare pe care o luase asupra sa încă din vara trecută și de la care se aștepta la un cîștig mai mare.

Vorba era de un hotel, case cu trei caturi pe două fronturi, cafenea, restaurant, bucătării, bufeturi și

cămări, vreo optzeci de odăi și iatacuri, adică sumedenie de uși și de ferestre, ba pe deasupra și fel de fel de dulapuri și de mese solide.

Nu era Tănase în stare să ieie asupra sa o lucrare atît de mare. Lasă că nu avea capital să cumpere materialul cuvenit, dar cu două calfe și cu trei ucenici nu putea să scoată la capăt lucrarea. Luase deci înțelegere cu Manci antreprenorul, un italian, ca acesta să-i crediteze materialul la o cherestegerie, iară plata să i-o facă după ce i se vor fi predat lucrările prevăzute-n contract.

În timpul verii dar, cînd se lucra la zidărie, și în timpul iernii următoare Tănase lucra cu cincisprezece calfe, ca să-i fie toate gata de primăvara viitoare, cînd urma să se facă tencuirea și așezarea ușilor, a ferestrelor și a podelelor. O ducea deocamdată de tot greu, căci avea să facă pe dracu-n patru pentru ca să-i plătească pe lucrători.

În postul Crăciunului s-a pomenit apoi că deodată i se surpă toate-n cap. Italianul adecă a plecat — numai el știa unde — și le-a lăsat toate baltă, încît Tănase a rămas fără de material și cu lucrările neluate-n primire, ba și cu cei treisprezece lucrători în spinare.

„Dă-l dracului! grăi Giovanni, alt italian, care condusese lucrările de zidărie. Eu știu mai bine decît orișicine că după contractul încheiat cu patronul putea să cîștige bine. Îi plăcea însă să mănînce mult și pe ales, să bea cele mai bune vinuri, să se plimbe și să petreacă cu femei, ba mai și juca cărți. Orișicare alt om, mai cumpenit, ieșea cu cîștig mare din afacerea aceasta."

O mulțime de oameni rămăsese încurcată pe urma celui fugit, zidari și salahori, tîmplari și dulgheri, lăcătuși și zugravi, dimpreună cu toți ce trăiau pe urma acestora, o lume întreagă își pierduse deodată pînea de toate zilele. Nimeni însă nu avea deopotrivă cu Giovanni și cu Tănase cuvinte de a se neliniști, și de aceea mai ales italianul alerga neastîmpărat de ici pînă colo și se învîrtea ca o sfîrlează, ca să găsească pe vreunul care e în stare să ducă lucrările mai departe și să le scoată la capăt.

Avînd la el atît planurile, cît și devizele, era în stare să-i facă oricăruia negru pe alb socoteala de cît capital are nevoie și cît are să cîștige dacă se avîntă în afacere.

Tănase era de felul lui om care numai puțin și de tot arareori vorbește, dar se gîndește bine mai înainte de a-și deschide gura și pune cu toată virtutea mîna cînd e nevoie de așa ceva.

„Ce capital!? — grăi dînsul în cele din urmă. Mai capital decît al nostru!"

Deși iarnă geroasă, era duminecă, zi frumoasă, și el, simțindu-se înfierbîntat, se plimba în sus și în jos prin curtea cea largă, bălăbănindu-și brațele cele lungi. Își făcuse și el socoteala și i se înfipsese în minte gîndul că nu e în lumea aceasta capital mai sigur decît destoinicia de a munci a omului priceput și harnic. Lucrau în tîmplăria lui doisprezece lucrători aleși pe sprînceană și patru ucenici, mai punea mîna și el însuși, ceea ce făcea la un loc treizeci și patru de brațe: destul capital dacă știi să te folosești de el.

— Așa ar fi dacă n-ar mai intra la mijloc și cele șaptesprezece guri care au să fie hrănite, întîmpină lelea Marghioala. Ba, pe lîngă acestea, mai sunt și altele tot atît de nesățioase.

N-o pierdea Tănase din vedere nici aceasta; el era însă om vîrtos la fire și cu una, cu două nu-și schimba gîndul.

— N-avem, zise, decît să muncim un timp oarecare cu toții mai mult și să ne săturăm cu mai puțin decît de obicei.

Era din ce în ce mai zorit, căci lucrase mai înainte cu cincisprezece calfe din care îi rămăseseră treisprezece, apoi doisprezece, iar acum mai rămăseseră numai zece, încît îi era teamă c-o să-i rămîie tîmplăria goală. Tot așa o pățise și Giovanni cu zidarii, care în timpul verii își agonisesc hrana și pentru iarnă, iar iarna își caută de lucru pentru vara viitoare: acum unul cîte unul se învoiau la alte binale. Nu i-a fost dar lui Tănase greu să se înțeleagă cu Giovanni ca să ia asupra lor lucrările părăsite de Manci și să le ducă mai departe în tovărășie cu lucrătorii, dacă vor reuși

să-i înduplece și pe aceștia, ceea ce era lucru neobicinuit și de aceea foarte greu.

Del mare îndrăzneală. După socotelile pe care și le făceau, se puneau amîndoi în picioare dacă le scoteau toate bine la capăt; i se putea însă întîmpla lui Tănase și ca într-o singură vară să piardă tot ceea ce cîștigase pe urma muncii ce săvîrșise mulți ani de-a rîndul.

Mult s-a zbătut în tot timpul sfintelor sărbători și multe nopți a petrecut în nedormire, dar în cele din urmă s-au înțeles el cu calfele lui, iar Giovanni cu zidarii și cu zugravii, ca să lucreze cu toții în tovărășie, rămînînd ca fiecare să se mulțumească cu jumătate din ceea ce i se cuvenea după învoiala de mai înainte, dar să aibă parte din cîștig.

Paguba, dac-ar fi să fie, o purtau Tănase și Giovanni ei singuri, și tocmai de aceea din cîștig li se cuvenea lor jumătate, iar cealaltă jumătate se împărțea între ceilalți, potrivit cu simbria fiecăruia.

Stărui cu tot dinadinsul asupra acestor amănunte pentru că Prințesa n-ar fi fost Prințesă și viața ei s-ar fi desfășurat cu totul altfel dacă Tănase Colțatu n-ar fi intrat în daravera aceasta.

După sărbători el s-a pus dimpreună cu ai săi pe lucru și prin grele zile a trecut în timpul primăverii și pe la începutul verii pînă ce n-a ajuns să așeze ușile și ferestrele la locul lor, pentru ca stăpînul caselor să înceapă și el a i le plăti.

Acum s-a născut fetița, pe care au botezat-o apoi Elvira, și numai bunul Dumnezeu știe care i-ar fi fost soarta dacă ea n-ar fi adus noroc la casă. Lucrurile au ieșit însă bine, chiar de tot bine, încît mai în toamnă Giovanni a început să-și aducă zidarii, ca să ridice la colț casa cea mare, încăpătoare și înaltă pentru fata care i-a adus tatei noroc și spor.

Atît ar fi fost destul pentru ca Tănase Colțatul să prindă oarecare slăbiciune pentru fata aceasta.

Mai erau însă și altele.

După cîteva zile însă el a rămas, uitîndu-se la ea, ca trăsnit din senin. Vedea și nu se încumeta să creadă, nu știa dacă e să rîdă ori să plîngă: așa mică cum era avea, nenorocita de ea! umărul cel drept mai ridicat

decît cellalt. Cuprins de adîncă înduioşare, el tremura în tot trupul.

„Cum şi de ce!? zise ca-ntr-aiurea. Înţeleg lucrul acesta la mine, omul care de mic copil, ziua şi noaptea, vara şi iarna, singur şi-n rînd cu alţii trage mereu cu rîndeaua. Ea însă? Ea? De ce să fie şi ea pocită?"

Sta şi se gîndea şi o vedea, parcă, fată mare şi frumoasă, dar cu un umăr mai ridicat decît cellalt, încît toţi se uitau după ea ca după o cocoşată, ceea ce în adevăr nu era.

Nu! mintea i se oprea în loc şi el nu era în stare să-şi dea seama cum a putut să treacă de la el la fata lui acest neajuns firesc.

Te mai miri dacă a prins pentru fată o slăbiciune bolnăvicioasă, încît gîndul îi era mereu la ea!? Nu pleca de acasă fără ca să se fi dus s-o vadă, la ea se ducea mai înainte de toate cînd se-ntorcea de undeva, iar duminecile şi zilele de sărbători, cînd stătea acasă, mai ales cu ea îşi petrecea timpul.

Era lucru de sine înţeles că ale ei erau casele cele mari, încăpătoare şi înalte, şi Tănase Colţatul aştepta cu nerăbdare ziua cînd ele vor fi gata, ca de sfinţirea lor să se cunune cu Marghioala şi să facă o nuntă ca să-i meargă pomina.

Aşa au venit lucrurile. Încă de pe atunci îi ziceau fetiţei cu toţii Prinţesa, căci ale ei erau toate, pentru ea toţi aveau slăbiciune, ea pe toţi îi stăpînea.

Nu erau apoi acestea decît începutul începuturilor. Crescînd, Elvirica se făcea din ce în ce mai drăgălaşă, mai vioaie şi mai deşteaptă, încît un fel de dulceaţă ţi se revărsa în suflet cînd o vedeai. Ochii ei albaştri erau aidoma ca ai lui Tănase, deschişi, mari de tot şi pătrunzători, de te sfiai să te uiţi în ei; părul îi era aproape alb, ai fi zis mătase opărită cu leşie dacă n-ar fi fost cîrlionţat; zîmbetul ei de copilă răsfăţată te scotea din sărite. Era parcă plîngea rîzînd şi zîmbea plîngînd.

Culmea culmilor a fost însă cînd au început să-i crească Elvirichii dinţii: sus, la dreapta, unul dintre dinţi, numai unul, îi era ieşit din rînd, încît călca din cînd în cînd peste buza de jos.

„Se poate!? Chiar și aceasta!?“ zicea Tănase încîntat peste măsură, căci mult îi ședea bine fetiței dintele acela cînd vîrfușorul îi ieșea deasupra buzei la iveală.

Toamna viitoare, cînd s-a sfințit casa și s-a încins hora la nunta cea mare, Elvirica era trecută de un an și jumătate și, gătită ca o adevărată prințesă, în rochiță de horbotă, le zîmbea tuturora și sălta de bucurie cînd frații ei, fie Sandu, fie Fănică, o luau în brațe. De aici înainte, noi, copiii de prin vecinătate, nu-i mai ziceam Marghioalei, ca mai înainte, lele, ci cocoană, ea a rămas însă tot cea de mai înainte: sluta tîrgului, scurtă, cam groasă, cu fața buhăită, cu buzele oarecum umflate, cu nasul castravete și cu fața soioasă, parcă unsă totdeauna cu alifie gălbuie, dar muncitoare neobosită, cu adevăr topor de oase. N-ar fi ajuns ea niciodată cocoană dacă n-ar fi fost la mijloc zîmbetul fermecător al Elvirichii, fata ei cea cu umărul drept mai ridicat decît cellalt.

BOBOCUL MAHALALEI

Pe acolo, prin mahalaua Oborului, copiii umblă și desculți, ba unii dintre dînșii pînă chiar și numai desculți, cu capul gol și îmbrăcați în haine zdrențuite și mai mult ori mai puțin nespălate. Nespălați și nepieptănați sunt și ei înșiși, ba nespălată li-e și gura, încît foarte ușor ajung să se hîrjonească și să se încaiere între dînșii, o lume nu tocmai potrivită pentru fata lui Tănase, bobocelul care era totdeauna spălată și pieptănată, îmbrăcată în rochiță frumoasă, cu pălărie în cap și încălțată în pantofiori de lac. Ea trăgea, cu toate acestea, la copiii de vîrsta ei și da din mîni și din picioare cînd dădaca se încăpățîna să n-o lase în mijlocul celor ce nu erau de seama ei.

Cîtă vreme era mai mică, de trebuia să fie purtată-n brațe, Elvirica trecea mereu de la unul la altul, mai ales acasă, unde, afară de mamă și tată, mai avea și doi frățiori, precum și mulțimea de muncitori

din tîmplărie, tot oameni cari ţineau la Tănase, deci şi la fetiţa lui, din ce în ce mai drăgălaşă.

După ce ieşise atît de bine tovărăşia cu Giovanni, Tănase avea capital şi ar fi putut să cîştige mai mult dacă nu mai lucra în tovărăşie şi cu lucrătorii, cărora le făcea parte din cîştig. Nu-l ierta însă firea s-o facă aceasta. Lasă că oamenii, fiindu-i tovarăşi la cîştig, munceau cu toată inima, deci şi mai bine şi mai cu spor, dar ei se simţeau în acelaşi timp mai legaţi sufleteşte de el, parcă ar fi fost rude apropiate ale lui, şi ţineau la copiii lui, mai ales la Elvirica, pe care şi-o socoteau aducătoare de noroc. Mai cu deosebire ei îi ziceau Prinţesă, şi nu era între dînşii nici unul care nu se simţea mîngîiat cînd, luînd-o în braţe, ea-l trăgea de mustăţi ori îi mîngîia obrazul cu mînuşiţa ei cea moale.

Cum, Doamne, să nu se fi simţit mîngîiaţi ei, cînd mă bucuram eu dacă fie dădaca, fie Sandu ori Fănică mi-o dedea s-o iau în braţe şi să-i fac „uţa-uţa"!

După ce s-a mai zburătorit şi era în stare să fugă de ici pînă colo, Elvirica alerga puşcă unde vedea mai mulţi copii adunaţi la un loc. Copiii binecrescuţi se ţin, ce-i drept, departe de cei desculţi, zdrenţăroşi, nespălaţi şi nepieptănaţi; Elvirica era însă fata tatii şi a mamei: deşi dar gătită ca o păpuşă, ea ţinea să se joace cu orişicare copil. Copiii aceia însă, fie băieţi, fie mai ales fetiţe, se uitau chioriş la pantofiorii ei sclipitori, la rochiţa ei cea-nflorită şi la pălărioara ei împodobită cu pene-n fel de fel de feţe şi se dedeau la o parte. Prea le părea străină-n mijlocul lor.

Văzîndu-se astfel părăsită, Elvirica se strîmba, se uita-n pămînt cu ochii ei cei mari şi sperioşi şi începea-n cele din urmă să plîngă. Pui de om erau însă şi copiii, şi de cele mai multe ori se găsea între dînşii cîte unul mai duios la fire care se întorcea ca s-o mîngîie şi să i se facă tovarăş de joacă!

Orişicît de gătită şi de curăţică dar, se perdea cîteodată Elvirica şi printre copiii desculţi şi nespălaţi, pînă chiar şi printre ţigănuşii cari nu erau puţini prin partea locului, pe acolo pe la Obor. Aceasta umplea de mîhnire pe Tănase cel cu casa mare şi-ncă-

pătoare, căci el nu putea să-şi închipuiască pe fata lui decît tolănită în trăsura trasă de doi murgi cari suflă pe nări pară de foc.

Avut-a-n urmă Tănase parte şi de mai mari supărări.

Ţiind să se potrivească cu lumea în mijlocul căreia se pomenise, Elvirica a luat într-una din zile pălăriuţa cea împodobită cu fel de fel de pene şi-a aruncat-o cît colo şi a mai descălţat şi pantofiorii şi ciorapii, apoi a ieşit cu capul gol şi desculţă, ca să aibă şi ea mulţumirea de a umbla prin praful de pe uliţă şi de a se bălăci prin băltoaca de la puţ.

Era lucru de toată frumuseţea s-o vezi săltînd de bucurie ştrengărească, şi Safta lui Ilie factorul, care locuia în apropiere, nu s-a putut stăpîni, ci a sărit la ea şi-a ridicat-o în braţe, ca s-o sărute cu drag şi cu toată inima.

„Scumpa mamii, i-a zis, cum nu uită ea de unde-a ieşit şi se dă la teapă."

Şi în adevăr dragă şi scumpă le era fata lui Tănase tuturora pe acolo prin preajma Oborului, unde trăiesc atît de mulţi oameni săraci, dar cu inima deschisă.

Îl încînta, dacă e vorba, atît pe Tănase, cît şi pe cocoana Marghioala gîndul acesta, căci[1] bun lucru şi frumos e să-ţi ştii copilul lăudat şi iubit de toţi cei ce-l cunosc; mai bine li-ar fi părut însă dacă Elvirica li-ar fi fost tuturora dragă fără ca să iasă desculţă şi cu capul gol pe uliţă şi fără ca să intre în tovărăşie cu ţigănuşii de tot felul. Cînd i-a venit dar rîndul să umble la şcoală, n-au dat-o-n rînd cu copiii vecinilor, ci au trimis-o la un pension din Calea Moşilor, unde-nvăţau numai domnişoare din case mai bune.

Sandu-şi făcea pe timpul acela ucenicia în tîmplărie, căci ţinea tatăl său să-i treacă lui, cînd o fi, aşa-zisa brăţară de aur, iar Fănică trecuse-n prima clasă gimnazială.

Dimineţile, cînd Elvira pleca la pension, mai unul, mai altul dintre ucenici o-nsoţea mergînd la trei paşi în urma ei şi ducîndu-i ghiozdanul. Acelaşi ucenic

[1] În text: *care*.

se ducea apoi seara ca s-o aducă acasă. După cîtva timp, însă, totdeauna o-nsoțea Costache, un băiețan de vreo cincisprezece ani, care era mai deștept și mai curățel. După iar cîtva timp, apoi, Elvirica nu mai suferea ca Costache să vie-n urma ei, ci ținea să meargă alături cu el, vorbind mai despre una, mai despre alta.

Serile se-ntorcea cu Elvirica și Laura, fata cu vreo doi ani mai mare a uneia dintre vecine, care umbla și ea la același pension.

Făcînd și azi și mîine împreună drumul pîn-acasă, Elvirica și Laura se vedeau des și la pension și s-au împrietenit în cele din urmă, încît nu mai putea să treacă duminecă, nici zi de sărbătoare fără ca ele să se întîlnească și să petreacă un ceas, două împreună fie acasă la Elvira, fie la mama Laurei, o doamnă încă destul de tînără, care, despărțită de soțul ei, sta cu chirie la cocoana Aspasia, văduva acum bătrînă a unui căpitan.

Multă lume avea slăbiciune pentru Elvirica; dintre cei mulți însă numai de tot puțini erau deopotrivă cu cocoana Aspasia, care se bucura ca un copil cînd Elvirica, viind să-și vadă prietena, trecea și pe la dînsa.

Se și făcuse fata lui Tănase adevărat boboc de trandafir, de-ți rîdea inima cînd steteai de vorbă cu ea.

Îi era, ce-i drept, umărul de la dreapta mai ridicat, dar ea n-avea decît să și-l mai ridice puțin și pe cel de la stînga și se și deprinsese a o face aceasta, încît ți se părea că numai din răsfățare copilărească se ține cînd cu unul, cînd cu altul dintre umeri mai ridicat. Era parcă întreaga ei înfățișare și-ar fi perdut farmecul dacă umerii i-ar fi fost deopotrivă ca la toată lumea.

Încă mai mult ar fi perdut din farmecele înfățișării dacă dintele acela n-ar fi călcat cu vîrfușorul asupra buzei așa, din cînd în cînd, ici mai puțin și colo mai mult, după cum îi jucau gîndurile-n suflet și după cum se dedeau pe față-n zîmbetul ei de copilă cu inimă curată. Erai mereu ispitit să stai pîndă pentru ca nu cumva să-ți scape vreunul dintre zîmbetele acelea, care, cîteodată, te făceau să tresalți.

Cocoanei Aspasiei îi mai rîdea apoi inima şi cînd se uita în ochii cei mari ai Elvirichii, cînd îi netezea părul acum galben şi cînd îi auzea glasul limpede, încît îi era parcă stă în întunerec şi deodată i se luminează casa cînd intră Elvirica peste pragul ei.

Şi nici că s-ar fi putut să fie altfel.

Moştenise baba de la părinţii săi casa în care stetea, două odăi mai măricele, un iatac şi o bucătărie, şi nu-i mai dăduse nimănuia de mult mîna să o mai cîrpească pe unde o roseseră dinţii vremii, ploile şi vînturile. Nu pătrundea, ce-i drept, decît pe ici, pe colo şi din cînd în cînd ploaia prin acoperiş, dar tencuiala era în mai multe părţi căzută, în tavane se-nmulţiseră crăpăturile, podeala se rosese de ieşeau ochii din ea, geamurile din ferestre se îngălbeniseră, încît abia mai străbătea lumina soarelui prin ele.

Una dintre odăi şi iatacul de lîngă intrare le ţinea cu chirie mama Laurei, iar în cealaltă odaie, lîngă bucătărie, şedea baba, care avea drept slugă rămasă din timpuri mai bune o ţigancă, tot babă şi ea.

Dimineţile cocoana Aspasia se scula cam pe la zece şi-şi făcea chiar cu mîna ei cafeluţa obicinuită şi-o lua dimpreună cu dulceaţa. Dacă se-ntîmpla ca ţiganca să fie acasă, se-nţelegeau amîndouă ce anume are să gătească pentru prînz. Ar fi fost însă foarte greu să spui care dintre cele două babe e adevărata stăpînă la casă, care porunceşte şi care se supune, şi foarte adeseori ţiganca era dusă încă din revărsatul zorilor de zi, şi atunci cocoana Aspasia se-mpăca cu gîndul c-are să-şi potolească pofta de mîncare cu ce va mai fi găsind prin casă, dacă nu altfel, cu ceapă strivită ori cu cîteva măsline.

După ce-şi făcea patul, se-mbrăca, se sulemenea, se aşeza pe divan şi începea să-şi caute norocul dînd cu cărţile şi mîngîindu-şi din cînd în cînd pisoiul cenuşiu, care torcea-n poala ei.

Aşa o găsea Elvirica totdeauna cînd venea s-o vadă: o bătrînă pipernicită, cam cocoşată, plină de zbîrcituri în obraji şi cam mustăcioasă, dar gătită, sulemenită şi cu bretonul încreţit cu ferul.

Casa, de cele mai multe ori, nemăturată, toate colţurile pline de păiengeniş, perdelele otreapă, dar moţ în creştet şi fundă mare la gît!

Elvira, fată crescută-n casa cocoanei Marghioalei, nu putea să vadă-n ochii ei aşa ceva fără ca să-şi peardă sărita. Nemaiputîndu-şi stăpîni firea, ea-şi ridica poala-n brîu, se sufleca şi punea mîna pe mătură, curăţea din cînd în cînd păiengenişul de prin colţuri, ba, la nevoie, se mai şi desculţa, ca să frece-n toată tigna scîndurile din podeala casei.

Acasă la dînşii nu i se da voie să le facă aceste şi tocmai de aceea le făcea aici cu mare rîvnă şi cu toată mulţumirea.

Cocoana Aspasia nu se supăra, ce-i drept, dar era cam dezamăgită, cît bine, tocmai bine nu-i şedea unui boboc ca dînsa să se-njosească apucîndu-se de asemenea treburi potrivite numai pentru cele mai proaste slugi.

„De! — îşi zicea baba cea sulemenită — se vede că din slugă de rînd a ieşit!"

Avea baba dreptate, căci Laura, fată mai simţită, nu făcea tot aşa cînd prin cealaltă odaie se aduna gunoiul şi se sporea prin colţuri păiengenişul.

Nu era însă Elvirica ea însăşi vinovată dacă nu ştia să facă deosebire între om şi om.

Ea [se] pomenise-n mijlocul unei lumi în care nu era nimeni care n-o iubea; îi iubea deci şi dînsa pe toţi, pe unii mai mult, pe alţii mai puţin, dar pe toţi, şi era mulţumită în sufletul ei cînd putea să-i facă cuiva vreo bucurie. N-avea apoi de la cine să-nveţe a deosebi pe un om de altul.

În casele mari pe care şi le zidise Tănase cînd cu nunta sa erau şase odăi, un salon mare, trei iatacuri, bucătărie şi cămara. Mama Elvirichii nu mai putea dar să răzbească singură şi era nevoită să ţie servitoare. Deşi cogeamite cocoană însă, ea lucra-n rînd cu servitoarea, ba, ştiindu-se stăpînă-n casa ei, lua partea mai grea din muncă asupra sa.

Cu atît mai vîrtos muncea Tănase în rînd cu calfele, cari îi erau tovarăşi. Lasă că n-ar fi fost om cinstit dacă s-ar fi codit, dar munca era mulţumirea vieţii lui.

Casele din fundul curții fuseseră dărîmate și-n locul lor Tănase ridicase tîmplărie luminoasă și sistematică, deasupra căreia se aflau trei săli în care dormeau ucenicii și acele dintre calfe care nu erau căsătorite.

Fiind totdeauna zece-cincisprezece perechi de brațe la casă, bălăriile din curtea cea mare nu mai puteau să dăinuiască. Cînd n-aveau ce face, ucenicii și calfele se puneau pe săpate și pe greblate, iar pe Tănase nu-l ierta firea să nu pună și el mîna dimpreună cu Sandu, iară Elvirica s-ar fi simțit foarte nenorocită dacă n-ar fi avut voie să deie și ea ajutor. Singur Fănică, băiat mai subțire, stetea la o parte, se uita și-i îndruma pe ceilalți. În curînd deci bălăriile au fost stîrpite și-n locul lor au fost sădiți fel de fel de pomi, printre cari se aflau straturi de flori și tufișuri de liliac.

Era lucru de sine înțeles că toate ale tuturora erau, căci pe urma muncii săvîrșite de toți au intrat în ființă. Primăvara deci, cînd liliacul era înflorit și copiii din vecini stăteau cu gura căscată uitîndu-se la el, Costache lua scara și-i tăia Elvirichii florile de liliac, ca să le împartă între copii. Îi era ei mai mare mulțumirea de a-i vedea pe copii alergînd cu ele acasă la mamele lor decît bucuria de a le vedea tufișurile acelea pline de flori.

Așa făcea și mai tîrziu, cînd straturile erau pline de fel de fel de flori, vara, cînd cireșele erau coapte, și toamna, cu belșug de poame.

De ce adecă nu!? În gîndul ei bunul Dumnezeu de dragul tuturora le-a dat florilor podoabă și miros, iară poamelor plăcută înfățișare și dulceață răcoritoare.

Așa era pe acolo prin mahalaua Oborului, unde oamenii trăiesc unii lîngă alții și sunt rari de tot cei porniți a se ridica deasupra celorlalți.

Nu era tot așa și-n lumea în mijlocul căreia ajunsese Elvirica ducîndu-se la pension, unde multe se învălmășeau.

Mîndru și mai mult decît mîndru, părintește fericit era Tănase Colțatu cînd se gîndea că are fată frumoasă, dulce la fire și vioaie. Încă mai fericit se simțea însă după ce-a aflat că fata lui mai e și deșteaptă, foarte

silitoare şi cu purtări bune, un adevărat giuvaer de şcolăriţă, aşa zicea directoarea pensionatului.

E apoi lucru ştiut de toţi cei ce s-au învîrtit vreodată pe la şcoli că şcolarii ţin la aceia dintre dînşii care sunt deştepţi şi silitori, oarecum „fala clasei". Elvira se bucura deci în pension de multă iubire şi nu i-ar fi fost greu să-şi păstreze iubirea aceasta dacă n-ar fi avut şi oarecare păcate aduse din casa părintească şi din mahalaua în care-şi petrecuse pînă atunci anii copilăriei.

Cel mai de căpetenie din păcatele acestea era că nu te întreba niciodată cine ţi-e tată şi cine mamă, nici nu te măsura de jos pînă sus, ca să vadă ce fel îţi este îmbrăcămintea, ci se mulţumea să se dumirească cine eşti. Se însoţea dar numai cu acelea dintre fete care se potriveau la fel şi la fire cu dînsa şi acestea îi erau dragi chiar şi dacă erau mai sărăcăcios îmbrăcate şi mai puţin frumoase decît altele.

Alt păcat de asemenea greu era că nu-şi punea pază gurii, ci le spunea tuturora în faţă ceea ce gîndea.

Dacă vreuna dintre fete era mai mărginită, ea o lăsa să fie cum a rînduit-o Dumnezeu.

„Fii, mă rog, mai modestă — îi zicea însă cînd o vedea sfătoşindu-se — căci toată lumea te ştie cît eşti de proastă."

Încă mai necruţătoare era faţă cu cele nesilitoare, neastîmpărate ori prea îndrăzneţe, căci cu darul de a se sili, de a-şi pune frîu ori de a-şi măsura vorbele şi faptele a înzestrat Dumnezeu pe orişicine şi se cuvine să mustrăm pe cei ce nu se folosesc de darul acesta.

Cu desăvîrşire nemiloasă era dînsa faţă cu cele înfumurate şi lăudăroase, cu cele hapsîne, cu cele pizmătăreţe şi mai ales cu cele pline de deşertăciune, precum şi cu cele stăpînite de rele îndemnuri. Deoarece toate aceste erau multe, numai puţine dintre fete scăpau de gura Elvirichii. Urmarea firească era că ea se simţea din ce în ce mai străină, în cele din urmă chiar urgisită acolo în pensionul acela.

Rele de gură mai erau adecă şi altele, şi dacă le trîntea dînsa lor, îi trînteau şi ele ei.

— Las-o-n ştirea Domnului! zicea una. La ce să

te mai aștepți de la o fată de servitoare!? Nu ne spunea Laura că tatăl ei și fratele ei sapă și greblează ca niște salahori în grădină?

— Iar mama ei, zicea alta, se pune și azi la albia de spălat rufe și freacă scînduri.

— Ba! — întîmpină iar alta — Laura a văzut-o chiar și pe țanțoșa de Elvira frecînd scînduri.

— Și-i mai zic și „Prințesă", auzi prințesă!?

Vorbind așa, ele încetul cu încetul au ajuns să-i zică în bătaie de joc Prințesă.

De! ce să-ți mai spun!?... urmă nenea Iorgu. A dus-o Elvirica cît a putut-o duce la pension, dar în cele din urmă și-a pierdut răbdarea și și-a pus piciorul în prag, stăruind să meargă la școala cea adevărată, în rînd cu copii de seama ei.

Tănase a rămas stană de piatră.

Nu și-ar fi închipuit, Doamne ferește, că poate fata lui cea dulce la fire să fie atît de încăpățînată.

Nu! o dată cu capul nu, ea să meargă la pension, și nu el s-o dea la școală în rînd cu copiii desculți, zdrențăroși, nespălați și nepieptănați.

Îl știau pe Tănase toți că are multă slăbiciune pentru fata lui și nu l-ar fi crezut nimeni în stare să se pună cu atîta îndîrjire împotriva ei.

În zadar însă, căci Elvirica era cu adevărat fata lui și nu moștenise de la el numai umărul drept ceva mai ridicat, dintele ce călca peste buza de din jos și ochii aceia mari și pătrunzători, ci și firea cea vîrtoasă.

O singură scăpare îi mai rămînea omului.

Fănică, deși frate bun al Elvirichii, era cam leneș și pornit spre ștrengării. Știindu-l pe tatăl său om cu avere frumoasă, care din an în an se sporea, el se socotea băiat de bani gata, care poate să trăiască în toată lărgimea și fără ca să se mistuie încordîndu-și afară din cale puterile. A rămas dar mai în coada clasei, încît Tănase a fost nevoit să-i ia un meditator, pentru ca nu cumva să rămîie repetent.

„Să nu fie pe-a mea, dar nici pe-a ta!" grăi în cele din urmă Tănase și luă hotărîrea de a o da și pe Elvirica pe mîna lui Filimon Mustac, meditatorul lui Fănică.

Pe Costache îl fulgeră un fel de junghi prin inimă: lasă că nu mai avea s-o însoţească pe Elvirica la pension şi de acolo pînă acasă, dar îl fericea pe Filimon, băietanul din clasa a şasea, care urma să stea cîte un ceas, două pe zi cu Elvira, ca să-i dea învăţătura cuvenită.

Celelalte, încheie nenea Iorgu, o să le afli şi de la alţii şi-o să le înţelegi uşor.

SUFERINŢELE LUI COSTACHE

La încheierea anului şcolar, Fănică a trecut clasa. Va fi fost aceasta din vrednicia lui, căci Fănică era băiat cu cap deschis; Tănase însă, cocoana Marghioala şi mai ales Sandu erau pe deplin încredinţaţi că el n-ar fi făcut nici o treabă dacă n-ar fi fost la mijloc priceperea lui Filimon Mustac, zelosul meditator. De aceeaşi părere era şi Costache, care ţinea la cocoana Marghioala, îi era bun prieten lui Sandu şi-l ştia mai bine decît orişicine pe Fănică[1], ce fel de poamă e. Îl supăra, cu toate acestea, gîndul că anul viitor iar îl va medita Mustacul acela pe Fănică, dîndu-i, se înţelege, şi Elvirichii lecţiuni, ceea ce-l făcea să sufere.

Cînd se ducea adecă însoţită de el la pension şi cînd se întorcea acasă, Elvirica vorbea într-una şi pe nerăsuflate, cum cîntă sticleţelul, de te mirai de unde le mai scoate, curat maşină de vorbit, şi nu te mai săturai s-o asculţi.

Dacă dînsa nu mai mergea la şcoală, nu-i mai cînta lui Costache sticleţelul şi trebuia să se mulţumească cu altele.

Cînd voia să mănînce o nucă ori o alună, Elvirica îl chema pe el s-o spargă. Pe el îl chema cînd avea să cîrpească, să dreagă ori să mute de ici pînă colo cîte ceva. Cînd îi venea poftа de un măr, de o pară ori de o prună, tot pe el îl ruga să se urce în pom ori s-o ia în braţe şi s-o ridice, ca să şi le adune ea însăşi cu mînuşiţa cea cu degete subţiri. Nu doară că n-ar fi sărit şi

[1] În text: *Sandu*.

alţii dacă i-ar fi rugat, dar nimeni nu era tot ca el în stare să i le facă toate pe plac şi ea ştia foarte bine că el e mulţumit cînd ea îl cheamă.

Avea apoi şi el slăbiciunile lui.

Duminecile şi zilele de sărbători, neavînd altă treabă, el se punea să scrie, să facă socoteli şi să deseamneze planuri şi ornamente, un lucru care îi făcea multă plăcere.

Adeseori se pomenea că Elvirica sare în dosul lui pe scaun, se ridică în picioare şi se uită peste umărul lui la desemnurile care îi plăceau şi ei. El nu mai putea, ce-i drept, să lucreze în toată lărgimea, dar aceasta nu-l supăra cîtuşi de puţin.

Ceea ce-l făcea să sufere era numai gîndul că ea va fi putînd să aibă asemenea apucături de copilă răsfăţată şi la lecţiunile lui Filimon, care, neştiind cum s-o ia, ar îndruma-o spre rele deprinderi.

De Sf. Marie, Costache şi-a împlinit anii de ucenicie şi, ieşit calfă, a fost trecut tovarăş deopotrivă cu ceilalţi. Era de aici înainte mai spilcuit şi mai ţanţoş, dar pentru cocoana Marghioala, care-i punea şi acum bucăţica la o parte, pentru Sandu şi cu atît mai vîrtos pentru Elvirica el a rămas tot cel ce fusese.

Într-una din zile Elvirica a venit să-i spună că la cocoana Aspasia s-a lăsat din ţîţîni uşa de intrare, încît nu mai e chip s-o închizi, şi l-a rugat s-o dreagă.

El s-a dus cu rîndeaua şi cu tesla şi a scos uşa din ţîţîni ca s-o potrivească, în vreme ce baba îi dădea ajutor uitîndu-se la el.

— Să fie oare adevărat că Tănase adună şi mereu adună bani? întrebă ea ca să mai zică ceva. Îi merg treburile atît de bine cum se zice?

— Îi merg, cocoană, răspunse Costache. Cum, păcatele mele, să nu-i meargă cînd ştie să le ducă?... Adună. Ţi-o spun şi eu că adună!

— Dar vezi d-ta, urmă baba, chiriaşa mea îmi spune că pe italian mereu îl încurcă, de nu mai poate scăpa din strîmtorări.

Costache se opri pe-o clipă din lucru şi se uită drept în ochii ei.

— Dac-o spune, întîmpină el, vorbește alandala. Domnul Tănase e, ce-i drept, om proclet, care ușor ajunge să-ți facă viața nesuferită, dar dacă adună, nu agonisind, ci păstrînd din ale sale adună. Ce să-i faci italianului? Își are și el partea cuvenită, dar nu știe s-o chiverniséască. Cu Tănase Colțatul nu tot insul se poate potrivi. El se scoală cel dintîi și se culcă cel din urmă; e mereu cu ochii în patru, muncește în rînd cu ceilalți și pune mîna la toate, trăiește apoi tot ca mai înainte, cînd era sărac, ba ne ține și pe noi de scurt ce să mîncăm, cît să bem, cum să ne îmbrăcăm și să ne petrecem viața, încît ni se înăcrește viața. Iar despre cocoana Marghioala, ce să-ți mai spun, că le știi pe toate. Italianul însă, tot ca cel ce și-a luat lumea în cap, om cu slăbiciuni peste slăbiciuni. Tănase una singură are, fata lui, pe care împărătească ar fi în stare să și-o facă.

Nu mai avea cocoana Aspasia ce să zică. Așa, pe tăcute, însă, nu putea să-i ție lui Costache de urît.

— Da, fata, grăi dar. Dragă mi-e și mie, cum să nu le fie lor? Tocmai de aceea mă mir c-o lasă așa sălăhuie de capul ei și nu-i țin o guvernantă care s-o îndrumeze, s-o mai poleiască, s-o dezbăreze de mitocănia mahalalei. Au și din ce s-o plătească și destulă încăpere în casa lor.

La așa ceva Costache niciodată nu se gîndise: mai bine era fără doar și poate o franțuzoaică decît acel Filimon adunat de pe uliți. El însă nu-și putea închipui pe Elvirica decît de capul ei[1], desfășurîndu-se potrivit cu firea ei, ca firul de iarbă și ca floarea din lumea umedă și răcoroasă.

— Greu lucru, cocoană, grăi dar. Pe cît o știu eu pe fetița aceea, de azi pe mîne ar trebui să i se schimbe franțuzoaica. Îndrăcită ar trebui femeia care o poate stăpîni dacă ea însăși nu vrea să se stăpînească.

— Tocmai aceasta el stărui baba. Și mie îmi este mai dragă așa scarloi plin de voință nepotolită. Ca să poată însă răzbi prin lume, femeia are să fie deprinsă a se da pe brazdă, a-și stăpîni pornirile, a se potrivi

[1] În text: *lui*.

cu lumea din care nu poate să iasă. Ea n-o să trăiască numai în mahala, unde toți se uită în gura ei, adăuga baba, sugîndu-și buzele arse de suliman. Ai văzut!?... Ți-a plăcut cînd ai aflat că giuvaer de copil ca ea a fost dată afară din pension!?

Costache tresări, scăpă ciocanul din mînă, rezămă ușa de perete, apoi se-nholbă la cocoana Aspasia.

— Cine zice c-a fost dată afară!? întrebă el, stăpînindu-și glasul.

— Asta-i! răspunse baba. Parcă Laura nu umblă și acum tot acolo... O știe mahalaua întreagă.

Lui îi era parcă se clătina pămîntul sub picioare. „O știe toată mahalaua!?" Îi venea s-o apuce pe baba și s-o scuture, să-i dea foc casei și s-o arunce pe Laura în flăcările mistuitoare.

Și, totuși, de unde știa dînsul dacă nu cumva Laura a spus adevărul, cel mai curat adevăr!? Cîte nu era în stare să facă un scarloi încăpățînat și îndrăzneț ca Elvirica!? Femeie cu gură rea și necruțătoare, ea nu se putea nărăvi cu celelalte fete care aveau cu totul altă fire și fuseseră și cu totul altfel crescute. Știa chiar și el cum îi umbla gura întorcîndu-se de la pension și cîte știa să spună despre celelalte.

Dar ce-l privea pe el? Ce-i era și ce-ar fi putut vreodată să-i fie Elvirica?... De ce să-și facă el inimă rea?

— Eu, cocoană, grăi dînsul în cele din urmă, te rog să mă crezi că a mințit Laura. Adevărul e că Elvirica ea însăși n-a mai vrut să meargă la pension.

Așa îi da firea lui brînci să zică, greu de tot îl apăsa gîndul că mahalaua altfel vede lucrurile.

„Ce să-i faci lumii!? zicea în gîndul lui. Nu-l vezi pe Fănică? Băiat abia trecut de doisprezece ani și nu-i mai iese țigara din gură, umblă hoinar, se înhăitează cu toți derbedeii și cu ciurucul pușlamalelor, bea și joacă cărți, chefuiește nopțile mai ici, mai colo și nu mai ține seamă nici de părinți, nici [de] lumea care-l vede. Cum vrei să n-o creadă oamenii și pe sora lui la fel cu el!? Copii de slujnică, crescuți printre picioarele muncitorilor din tîmplărie și tăvăliți printre lepădăturile mahalalei pline de gunoaie! Așa e acum:

ce-o să fie după ce va fi ajuns fată mare, ba chiar femeie la casa ei!?“

Întors acasă, Costache se sfia a se uita în ochii cocoanei Marghioalei și era pornit pe fugă cînd Elvirica îi ieșea în cale zîmbind, ca alte dăți, a dragoste nevinovată și a încredere cu inima deschisă.

Dei binele și răul, veselia și întristarea, iubirea și ura, mîngîierea și suferința se urmează pe învălmășite în viața omului.

Deși lucrător destoinic, Costache fusese dat încetul cu încetul la o parte de către Tănase, care-l socotea mai folositor dacă poartă socotelile tovărășiei și copiază planurile de tot felul de care aveau nevoie. Aceasta-l umplea pe Costache de amărăciune. Lasă că era de tot migăloasă sarcina aceasta, dar mai erau la mijloc și cicăliturile lui Tănase, care se dumirea cu anevoie, încît îi făcea viața nesuferită.

Nu mai avea el trai bun în casa aceea și din zi în zi mai vîrtos i se-nfigea în minte gîndul că are să-și caute rost aiurea, unde poate iar să puie mîna pe teslă, pe daltă, pe ferăstrău și pe rîndea și să lucreze după rînduiala meseriei ce-a învățat.

Nu i-o spunea aceasta nici chiar lui Sandu, dar o simțea cocoana Marghioala și încă mai vîrtos Elvirica. Văzînd că el nu mai zîmbește în felul lui cel adevărat, că nu se uită la ea cu aceiași ochi și nu mai sare ca de obicei cînd îl cheamă, ea s-a făcut sfiicioasă, iar peste cîtva timp s-a îndărătnicit și nu-l mai ruga cînd rîvnea la ceva. Ca să nu-l mîhnească pe el, nu ruga nici pe alții, ci mai bucuros se lipsea. În cele din urmă s-a dat însă de gol firească răutate a femeii și ea a început să-i facă în pizmă, rugînd chiar în fața lui cu tot dinadinsul pe alții să-i facă ceea ce mai înainte numai de la dînsul cerea.

El suferea, nu-i vorba, s-ar fi făcut însă de rîsul lumii dacă ar fi ținut seamă de ceea ce îi vedeau ochii. „Ce să-i faci!? își zicea. Ieșit abia de o zi, de două din găoace, puișorul de găină începe să rîșchie și să scurme pămîntul.“

Dacă nu s-a supărat însă el, și-a perdut ea răbdarea și-n cele din urmă s-a muiat.

Era în timpul sărbătorilor de Crăciun — zi de toată frumusețea, ger crîncen, soare cu dinți, zăpadă mare, gheață lucie pe băltoaca de la puț și atît pe uliță, cît și de-a lungul curții celei mari, minunat lunecuș pentru sanie. Jețul pus pe sănioară era făcut de mult, se afla sub șopron și nu mai rămînea decît ca să vie, ca-n alți ani, cineva și s-o poftească pe Elvirica să se urce în el, ca s-o poarte ici mai domol, colo mai iute, în jos și-n sus.

Costache însă ședea ursuz în sufragerie. Uitase, precum se vede, cele trecute.

Elvirica a așteptat cît a așteptat, apoi, văzînd că așteptarea îi este zadarnică, a trecut așa ca din întîmplare de cîteva ori prin sufragerie, apoi s-a așezat în cele din urmă și ea pe un scaun. Văzînd că nici acum n-o bagă Costache în seamă, ea s-a muiat să plîngă mai întîi încet și pe înfundate, apoi puțintel mai tare.

Costache, om și el, era răpus. Toate ca toate, dar peste una ca aceasta nu putea să treacă: îi venea să răcnească, nu alta!

Se întoarse deci, se ridică și se duse la ea.

— Ce e!? o întrebă, plecîndu-se puțin ca s-o mîngîie. De ce plîngi? Cine te-a supărat!?

Abia acum se porni fata cu tot paraponul să plîngă.

— Dacă d-ta, se tînguí dînsa, te-ai supărat pe mine și mă socotești prea proastă pentru ca să-mi spui de ce mi te-am făcut nesuferită.

— Nu sunt supărat și nu-mi ești nesuferită răspunse el. Sunt numai mîhnit. Spune-mi curat dacă e ori nu adevărat că ai fost dată afară din pension?

Elvira [îl] strînse de mînă, sări în picioare și deschise încă mai mari ochii ei acum plini de lacrămi.

— A mințit, zise, cel ce ți-a spus-o aceasta. Am plecat eu însămi fiindcă-mi erau nesuferite fetele acelea.

— Și fiind așa am cuvinte de a fi mîhnit, stărui dînsul. Nu trebuia să te pui în pizmă cu ele. Ceea ce mă doare este că chiar și Laura, pe care ți-o știam prietenă, a umplut mahalaua c-ai fost dată afară.

Elvira se uită rîzînd în fața lui și se alipi ca o pisică de el.

— Las-o, las-o, săraca! grăi. Ce vrei!? E bună fată, dar proastă.

Costache clătină a milă din cap.

— Proastă o fi, de tot proastă, întîmpină el, eu însă nu pot să alerg de-a lungul ulițelor strigînd că lumea n-are să pună temei pe spusele unei proaste ca dînsa, și mahalaua te crede dată afară din școală.

— Ei și!? grăi Elvirica, sărind într-un picior. Ce-mi pasă!? Noi tot noi rămînem.

Costache se făcea de rîsul lumii! Pe cînd el își făcea inimă rea pentru lucruri, care, la urma urmelor, puțin îl priveau, ei îi ardea ca el s-o poarte de ici pînă colo în săniuță.

Nici că i-a rămas decît să intre în voia ei. Purtînd-o însă, el se gîndea mereu la vorba cocoanei Aspasia, care venea din cînd în cînd și pe la cocoana Marghioala.

Mai spre primăvară și-a și luat Tănase franțuzoaică în casă pentru ca să-i scoată fata din apucăturile mitocănești ale mahalalei.

Pentru Costache tot cu suferințe era împreunată și aceasta, căci, pe lîngă franțuzoaică, a mai rămas și Filimon, care în gîndul lui Tănase era de neapărată nevoie la casă, ba mai erau și altele. Luată cu binișorul și ținută de scurt, Elvirica, încetul cu încetul, s-a potolit și s-a făcut fată cuminte, s-ar putea zice chiar cuviincioasă. Femeie trăită în lume, franțuzoaica știa ce are să facă și-o scotea pe Elvira în fiecare zi la plimbare spre partea mai curată a orașului, cîteodată pînă pe la Cișmigiu ori la Șosea. Se mai ducea Elvirica din cînd în cînd pe la Laura și pe la cocoana Aspasia ori pe la cîte una dintre fetele pe care le știa de la pension, dar nu mai ajungea să se însoțească cu fetele din vecini. Sandu se făcuse apoi flăcău, scurt, ce-i drept, ca mama lui, și cu nasul castravete, dar curățel și sprinten. Era unul dintre cei mai îndemănatici muncitori, nu numai harnic, ci totodată și bine cumpenit, încît intrase în rîndul tovarășilor la parte și putea Tănase să se reazime pe el cînd era nevoit să plece-n treburi. Duminicile și zilele de sărbători, cînd era frumos după-amează timpul, el se spilcuia, trimetea după unul dintre muscalii din vecini și-și scotea sora la

plimbare. Îți rîdea inima cînd te uitai în urma lor, el feciorul mamei, iară ea fata tatii. Costache rămînea cu ochii pierduți după dînșii, își aducea aminte de timpul cînd o-nsoțea mergînd la școală și întorcîndu-se înapoi și iar simțea că tot mai bine-ar face să-și caute aiurea rost mai potrivit cu meseria lui.

Peste iar cîtva timp i-a intrat Elvirichii în minte gîndul că trebuie să se prezinte și ea la examen ca pregătită în particular. Păcat ar fi și fost ca ea să rămîie lipsită de bucuria de care are parte orișicare copil deștept și silitor dînd dovadă despre destoiniciile sale.

„N-are să fie lipsită!" așa ziceau nu numai Tănase și Sandu, ci și franțuzoaica.

Treceau deci zile și iar zile fără ca Costache s-o vadă pe Elvirica. Del nu mai era cum a fost, dar era bine, căci era cum trebuie să fie, și atît cei din casă, cît și cei din vecini n-aveau să se mire că fata cea zglobie, crescînd, încetul cu încetul se desface de lumea în care-și începuse viața și tot mai mult se depărtează de ai săi.

Nu însă de tot, nici de toți.

Serile, cînd luna ivită în mijlocul stelelor risipite pe cerul senin își revărsa lumina asupra pămîntului, Elvira, ieșind să se plimbe cu franțuzoaica prin adierea răcoroasă, îl zărea pe Costache din depărtare și-i striga: „Uite, Costache, cît de frumos e cerul!"

Atît! Mai mult nu! Lui îi era destul și atît pentru ca să simtă că frumos, în adevăr, e cerul lui Dumnezeu.

Tot astfel primăvara, cînd toate intrau din nou în ființă, Elvirica striga din depărtare azi: „Costache, uite mugurii, uite bobocii, uite ghioceii, uite floarea de liliac!" Mîine: „Costache, uite fluturașul, uite puișorii, uite boboceii, iată-le și rîndunelele!"

El se uita și era încîntat de tot ceea ce îi vedeau ochii.

Știa dînsa foarte bine că nu e pe acolo prin preajma ei nimeni care le vede toate cu ochii lui și e-n stare să se bucure ca dînsul. Nu în zadar făcuseră de atîtea ori împreună drumul pînă la pension și de acolo pîn-acasă.

La el alerga cînd sufletul îi era plin de bucurie și tot la el cînd vreo nedumerire ori vreo durere îi întuneca viața, precum umbra norului dus de vînturi întunecă în treacăt pe ici, pe colo fața pămîntului.

— Mă iartă! grăi Giovanni, potrivindu-și cu dreapta manșetele prinse în butoni de aur la mîna stîngă. Fac cu banii mei tot ceea ce voiesc.

— Eu zic că nu! întîmpină Tănase apăsînd cu toată hotărîrea asupra vorbelor. Mîine ori poimîine ni se poate întîmpla să nu ne iasă bine o socoteală și am păți-o rău dacă n-am pune în fiecare zi cîte ceva și pentru asemenea la o parte.

— Vezi d-ta! strigă italianul. Nu cumva ai vrea să mă pui, de frica zilei de mîine, la post!?

— Tocmai la post nu! răspunse Tănase. Cel ce mănîncă însă trei codri de pîine cînd se poate sătura și cu două e păcătos, căci ia hrana de la gura celui ce n-are nici una. Hei! de multe zile amare am fi feriți noi oamenii dacă fiecare s-ar mulțumi cu ceea ce îi este de neapărată trebuință.

Italianul își netezi cu palma întinsă părul pomădat și lucios din creștetul capului, apoi își drese puțin cravata de mătasă vișinie.

Nu putea să-și dea seamă dacă e să rîdă ori să supere pe tovarășul prea de tot stăruitor, care voia să-i caute oarecum prin buzunări.

— Mi-e, zise, parc-ai vrea să spui că ceea ce e al meu e și al tău, ba chiar și al tuturora.

— Cam așa și e! stărui Tănase. E mișel cel ce adună luînd ceea ce li se cuvine altora și se îmbogățește lăsînd pe alții să flămînzească; om cumsecade nu e însă nici cel ce risipește cele ce mîine pot să le fie altora scăpare din mari nevoi. Uite, urmă, eu adun puind la o parte ceea e nu-mi este de neapărată trebuință: cum ar rămînea mîine oare oamenii care se reazemă pe noi dacă eu aș face tot ca d-ta? Avem, prietene, să punem fiecare la o parte cîte ceva pentru ca să n-ajungem în

doaga lui Manci care a lăsat atîta lume peritoare de foame. Vorba românului: „Neguțătoria fără de pagubă nu se poate!“ Dacă e vorba să ducem tovărășia înainte, avem amîndoi să ne gîndim mereu și la aceasta.

Giovanni strîmbă din nas și-și răsuci mustața. Nu întîia oară îi cînta tovarășul său în struna aceasta; de multe ori îl făcuse să simtă că e lucru afară din cale greu să pleci la drum cu un om care nu are nici o slăbiciune.

Da! nici una nu avea Tănase. Cînd te uitai în ochii lui cei pătrunzători și-l vedeai bălăbănindu-și brațele și uitîndu-se în mersul lui cînd la dreapta, cînd la stînga, trebuia neapărat să simți că te afli în fața unui om care nu se iartă pe sine însuși, dar nici păcatele altora nu le trece cu vederea.

Ani de zile de-a rîndul le mersese destul de bine tovărășia, dar numai pentru că el le ținea toate de scurt. În mai multe rînduri li se întîmplase c-au dat greș la zidărie pentru că Giovanni își făcuse socotelile cu pripire, se ținea de plimbări ori de chefuri și nu-i ținea de scurt pe zidari, pe zugravi și pe salahori, ba cîteodată n-avea la îndemînă materialul cuvenit, încît lucrătorii își perdeau ziua degeaba dacă nu-i sărea Tănase la timp într-ajutor.

„Așa nu poate să meargă lucrurile înainte! își zicea Tănase. Mai curînd ori mai tîrziu o să ni se înfunde, și dacă el nu-și vine în fire, nu-mi rămîne decît să fac rost de altul.“

Încă mai proclet, vorba lui Costache, era Tănase acasă la tîmplărie.

Pe urma muncii săvîrșite de lucrători cîștigau cu vîrf și îndesat antreprenorul, care risca, capitalistul, care dedea banii, și arhitectul, care făcea planurile. Tănase lucra-n tovărășie tocmai ca să scape de aceștia și astfel putea să le facă toate mai ieftin decît alții și nu era nimeni în stare să-l bată la prețuri. Ca s-o scoată însă bine la capăt, el trebuia să-și facă socotelile cu multă băgare de seamă.

La tîmplărie se plătea atunci muncitorul bun cu șapte lei pe zi. La tîmplăria lui cei mai buni luau șase, lucrătorii de rînd cinci, iar ucenicii patru. Din trei în

trei luni se făcea însă socoteala și jumătate din cîștig se împărțea între tovarăși, luînd fiecare ceea ce i se cuvenea, potrivit [cu] simbria zilei de lucru. Toți erau deci interesați să lucreze întins și cu toată băgarea de seamă, să se ajute unul pe altul și să facă lucru frumos, bun și trainic.

Numai atît nu era însă destul, ci mai trebuia să-și facă socotelile pînă în cele mai mici amănunte și să se ferească de orișice risipă. Nimic n-avea în gîndul lui Tănase să se facă la întîmplare ori la aproximațiune, ci toate trebuiau să fie potrivite la țanc, nici prea mult, nici prea puțin, ci tocmai pe tocmai.

Ca să-ți iasă socoteala, bunăoară, la o fereastră, ai s-o croiești după plan, măsurîndu-i toate părțile pînă la cel din urmă milimetru, și să te dumirești cît te costă lemnul, cît plătești pentru vopsit și pentru geam, cît te ține fierăria și cît are să lucreze tîmplarul, ca s-o facă și s-o așeze la locul ei.

Vai de sufletul lui Costache, care avea să scoată planurile și să facă socotelile pentru toate. Azi îl cicălea Tănase pentru că a scăpat din vedere o șipcă și-a scos ușa prea ieftină, mîine-i amărea viața pentru că a luat rău măsura ușii, încît muncitorul perde prea mult timp cu așezarea în golul din perete, iar altă zi cu altele și iar altele de tot felul.

Cei de la tîmplărie nu scăpau nici ei, căci unul făcea greșeli de neiertat la croială, încît lăsa capetele de scînduri ori crîmpeie de șipci ori de leațuri, care nu mai erau bune decît de foc, altul lua la dos scîndura cea bună și o punea la față una noduroasă, iar altul scăpa rîndeaua de intra prea adînc unde nu era nevoie decît de o fățuială ușoară, oameni care-și fac treaba de mîntuială.

— Bagă de seamă, omule, zicea el, că nu pentru lemne de foc dăm banii. Și a ta e lețcae pierdută în rămășițele risipite pe la picioarele noastre!

Suferea Tănase de o boală fără leac: patima de a stărui orbiș ca toți și toate să iasă cum neapărat trebuie să fie.

De aceea nu era în gîndul lui nimeni mai presus de arhitectul care croieşte planuri şi le calculează toate pînă în cele mai mici amănunte.

— Da, băiete! Mai întîi Dumnezeu, care le-a plăsmuit toate şi le-a făcut pe placul său, apoi arhitectul, care le plăsmuieşte de dragul altora şi face mereu socoteli, ca lumea să nu se încurce.

Vorbele aceste le-a grăit ca să-l îmbărbăteze pe Filimon Mustac, tînărul acum elegant care, gata de a pleca în străinătate, venise să-şi ia ziua bună.

Meditase timp de patru ani pe Fănică, şi acesta, orişicît de ştrengar, îşi trecuse toate clasele, dovadă neîndoioasă despre marile destoinicii ale meditatorului său. Aceasta o ştiau Tănase şi fiul său Sandu şi li-o spune tuturora, iar dacă tot mai stetea vreunul pe gînduri, mai adăuga Tănase că tînărul i-a mai dat lecţiuni şi Elvirichii, care tocmai de aceea a luat la toate examenele cele mai bune note.

Fiind aşa, nu putea să-i pară lui Tănase nimic mai învederat decît gîndul că Filimon Mustac e rînduit de Dumnezeu anume ca să fie inginer, ba chiar arhitect. Mustac el însuşi la început nu prea era de aceeaşi părere, ci se pleca mai mult spre advocatură; dînd însă cu socoteală că Tănase va fi avînd oarecari gînduri nemărturisite, s-a dat încetul cu încetul pe brazdă şi-a prins slăbiciune pentru inginerie, cea mai de frunte dintre toate profesiunile aşa-zise libere.

— Da! da! — îl încredinţă Tănase — bună şi mănoasă meserie. Nu văd eu!? Cum ar duce-o tăvărăşia noastră dacă italianul ar fi om mai priceput şi mai cu rost!? Am putea să scădem toate preţurile cu douăzeci la sută dacă n-am fi nevoiţi să hrănim şi arhitectul, care stă în casă mare, trăieşte în răsfăţări şi se plimbă cu muscalul pe urma muncii săvîrşite de noi. Dac-ar fi pe mine, aş face cu rînduială ca să aibă fiecare partea ce i se cuvine, dar şi numai atît! D-ta îi vezi pe oamenii noştri, urmă el ridicîndu-şi capul. Toţi sunt în voie bună şi lucrează cu toată inima, sunt rumeni la faţă şi curaţi în toate ale lor, se hrănesc şi se îmbracă cum se cuvine şi femeile şi copiii lor. De ce oare n-ar

putea să fie pretutindeni aşa!? Uite! mai adăugă. Ostenești un an, doi, apoi te întorci, intri în tovărășia noastră și ești om făcut, te-a văzut Dumnezeu! Lucruri mai avem să facem, mari lucruri!

— Nu mă îndoiesc, întîmpină Mustac. Vorba e numai că pe acolo, prin străinătate, viaţa e scumpă...

— O știu aceasta, o știu! îl întrerupse Tănase. Eu mă gîndesc și la cele mari, și la cele mici, la toate. Să vezi — urmă schimbînd vorba — mai unul, mai altul scapă vorba că băiatul acela, Fănică, prea e lăsat de capul lui. Își petrece serile pe la teatre, pe la cafenele, numai el știe pe unde, și eu nu fac nimic să-l opresc. Cum și de ce aș fi avînd să-l opresc!? Eu am puțină învățătură, de tot puțină, și pot să judec numai cu mintea pe care mi-a dat-o Dumnezeu. Ei bine! după mintea aceasta, el e cum la vîrsta lui și în împrejurările în care se află orișicare băiat are să fie. În urma celor ce am făcut și fac de dragul lui, el are multe și mari datorii față cu mine, și cîtă vreme e școlar, el își face datoriile aceste trecînd dintr-o clasă în alta, cum frate-său mai mare și le face pe ale sale muncind cu toată inima în tîmplărie. Aspru și nemilos, neînduplecat n-am să fiu decît atunci cînd el ar înceta să-și facă datoria. Grea durere ar fi pentru mine să-l horopsesc, dar știe și el că l-aș horopsi. N-am uitat, tinere, și n-am să uit că pe urma ostenelilor puse de d-ta am fost ferit pînă acum de durerea aceasta, și te rog — urmă puindu-i în mînă un plic cu hîrtii de bancă — să fii încredințat că-mi vei face o adevărată plăcere dacă, aflîndu-te vreodată în strîmtoare, mi-o vei spune, înainte de toate, mie aceasta.

Mustac se plecă în faţa lui și-i mulțumi înduioșat de rara lui bunătate sufletească.

El se înșela. Ceea ce-l mîna pe Tănase era gîndul de a-l lega pe tînărul de la care se aștepta la multe, de a-l face să se simtă dator, de a-l arvuni oarecum pe nesimțite. „Dau, zicea, ca să mi se cuvină a lua."

Pornit o dată în calea pe care umbla, el se pierdea din ce în ce mai mult în rîvna de a strînge într-o mare tovărășie pe toți cei ce aveau oarecare legătură cu meseria lui, nu numai dulgheri, tîmplari, zidari și zugravi,

ci și tinichigii, lăcătuși și tapițeri, precum și cărămidari, cherestegii, fierari și geamgii, ca să nu mai poată răzbi cei ce, agonisind pe nemuncite, trăiesc în răsfățări și strică lumea luînd pîinea de la gura celor flămînzi. Iar aceasta nu era cu putință fără ca să aibă în fruntea lor și-un bun arhitect, care le croiește planuri ieftine și un advocat iscusit care-i scoate la nevoie din încurcături.

Era un fel de beție care-l făcea să se creadă rînduit a scoate lucruri mari la capăt și-i întuneca vederile, încît i se perdeau în întunerec toate cele ce nu steteau în legătură cu visul ademenitor al lui.

Nu mai lipsea decît să dea peste cineva care îi dă brînci.

Plecînd Filimon Mustac, Tănase trebuia să caute pe cineva care o prepară pentru examene pe Elvirica; după părerea franțuzoaicei, o femeie.

Au dat peste domnișoara Olga Blatcu, studentă la Facultatea de științe, tînără foarte deșteaptă, dar în același timp și pornită spre sectarism.

I-au fost acestei domnișoare foarte deștepte destule cîteva lecțiuni pentru ca să se încredințeze că Elvirica este și ea de o uimitoare deșteptăciune și trebuie neapărat să studieze medicina, anume medicina. Mare păcat, adevărată nelegiuire ar fi fost dacă n-ar fi făcut-o aceasta.

Elvira, trecută acum în gimnaziu, era încîntată, cocoana Marghioala strîmba din nas, Fănică-și lua sora-n zeflemea, Sandu dedea din umeri, iar Costache era dezamăgit, dar Tănase nu se mai îndoia că are domnișoara Olga multă dreptate cînd îi spune că nu e în lumea aceasta nimic mai frumos decît ca femeia să alerge zi și noapte de la un bolnav la altul și să mîngîie alinînd dureri.

Mai ales pentru oamenii ca Tănase Colțatul era foarte adevărat lucrul acesta.

Mai aveau, ce-i drept, să treacă vreo cincisprezece ani pînă la împlinirea acestui frumos vis. De aceea franțuzoaica era și ea de părere că grabă mare nu e pentru luarea unei hotărîri.

Erau pe acolo prin mahalalele din preajma Oborului multe fete frumoase, cărora și băieți de prin alte părți ale Bucureștiului le dedeau tîrcoale. Laura chiriașei de la cocoana Aspasia nu era cea mai frumoasă dintre frumoasele mahalalelor, dar, fetișcană durdulie, oacheșă, cu obrajii rotunji și rumeni, ea avea mult haz, ba îi mai și jucau ochii în cap, de-l scoteau din minți și pe cel mai potolit om.

Fănică al Colțatului, acum tînăr de vreo nouăsprezece ani și student la Facultatea de drept, o știa încă de mult, căci îi fusese bună prietenă surorii sale, care o vedea și acum cîteodată, așa, mai rar, cînd se ducea s-o vadă pe cocoana Aspasia. Cîtă vreme era însă numai fetiță, o punea în rîndul prostănacelor pe care n-avea să le bage-n seamă, și abia acum, după ce s-a mai făcut, a început să se uite cu tot dinadinsul la ea.

Puțin i-a trebuit flăcăului pentru ca să se dumirească pe unde și cînd pleacă ea la școala profesională. Pleca tot atunci și tot pe acolo la Universitate, vorbă să fie! Se nimerea apoi ca din întîmplare ca tot deodată cu ea se întorcea și serile acasă.

Femeie în puterea cuvîntului, Laura simțea că de tot oarbă nu e întîmplarea, dar se făcea că nu-l vede și-și căuta ca cea mai blajină mironosiță de drum.

Nu e însă în lumea aceasta viclenie cu care nu ți se înfundă în cele din urmă.

Fănică, tot cu nasul castravete ca frate-său Sandu, dar înalt, subțirel, totdeauna spilcuit și îndrăzneț, în cele din urmă și-a dat arama pe față și s-a oprit la colțul unei uliți mai strîmte, ca să-i rîdă în față sărmanei copile, căreia nu-i rămăsese decît să treacă pe sub ochii lui.

Se face adeseori așa ceva, ba poate că Fănică el însuși o mai făcuse și alte dăți, după toate semnele, fără ca s-o fi pățit ca data aceasta.

Ea-i aruncă o căutătură de nemaipomenită asprime.

— Te rog, domnule, să fii cuviincios! îi zise ridi-

cînd cu mîndrie capul. Crezi[1] că nu știu ce poamă ești!?

— Poamă!? Ce fel de poamă!? răspunse el înviorat și mai îndrăzneț, luîndu-se după dînsa. Poamă dulce, scumpa mea domnișoară.

Ea se încruntă la el și dete îndîrjită cu cotul.

El nu se intimidă.

Ea își iuți pasul.

El nu-l încetini pe-al său.

— Lasă[-mă]-n pace! îi zise ea cu toată hotărîrea.

El îi dete zor, cu atît mai vîrtos.

Așa și-au urmat drumul pînă la casele cele dărăpănate ale cocoanei Aspasiei, unde ea intră — huști! — pe portiță, foarte mîhnită, dar uitîndu-se peste umăr înapoi cu un zîmbet care parcă-i zicea lui Fănică: „Multe lucruri și pentru noi și pentru alții o să mai urmeze după aceasta!"

Au și urmat.

Seara se căia Fănică. Mai era mîhnit, mai îi era rușine: prea fusese îndrăzneț. Da, dac-ar fi fost vorba de altă fată! Ea însă!? Ce strengărie de pușlama! Îi părea acum rău de toate strengăriile pe care le făcuse mai înainte și era pornit să ispășească și să se facă tot atît de cuminte ca frate-său Sandu, care-și căuta de treburi în tîmplărie, și ca sora sa Elvira, care, acum fată de cincisprezece ani, era pierdută în cărțile ei, și ieșind cu franțuzoaica la plimbare, nu se uita nici la dreapta, nici la stînga, ci-și căuta smirnă de drum.

Ziua următoare n-a ajuns să se ducă la Universitate. Pleca și iar se oprea: nu era în stare să se hotărască într-un fel; parcă-i era frică, nu știa nici el, de ceva.

Ducîndu-se ca de obicei la școală, Laura își căuta de drum ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, se uita însă împrejurul ei și era parcă dezamăgită, ba cîteodată chiar mîhnită că dînsul nici înaintea, nici în urmă, nici de la dreapta, nici de la stînga ei nu se ivește.

[1] În text: *Cred*

Nici cu azi însă, nici cu mîine zilele nu intră-n sac, de ceea ce te temi de obicei nu scapi, și a urmat și ceasul în care el a plecat, așa, mai din depărtare, după dînsa, iară ea și-a încetinit pasul, ca să-și urmeze împreună drumul, nu însă ca odinioară Elvirica și Costache ducînd ghiozdanul ei.

Atît! și numai începutul li-a fost greu.

Treceau, nu-i vorbă, zile, cîteodată chiar și săptămîni fără ca el și ea să se vadă. Mai se supăra adică el pentru vreun lucru de nimic, mai se simțea jignită dînsa de cine mai știe ce: statornică nu le era buna înțelegere.

Mai curînd ori mai tîrziu treceau însă și supărările și mîhnirile și iar se întîlneau pe aceeași cărare, și ca prin farmec se schimbase întregul fel de a fi al lui Fănică.

Petrecea el și acum cîte-o seară la teatru ori la cafenea, dar nu-l mai ispitea jocul de cărți, nu mai avea poftă de chefuri, se înstrăinase de tovarășii lui de mai înainte. Spre altele erau îndreptate acum gîndurile lui.

Un neastîmpăr nelămurit îl cuprinsese; îi venea să fugă de ceva, și peste puțin era pornit să alerge după ceva; în clipa aceasta o veselie nebunatică umplea viața de lumină, și peste puțin toate i se întunecau: mulțumit sufletește nu era niciodată.

„Unde? — își zicea mereu — unde o să iasă toate aceste!?"

Drumul de la casa cocoanei Aspasia pînă la școala profesională era lung și trecea prin mijlocul unei lumi pline de oameni, ai cărora ochi se opreau plini de văpaia rîvnirii asupra fetișcanei azi mai crescută și mai mlădioasă decît ieri și se coborau de la fața de păpușică spre șoldurile ce se legănau la fiecare pas.

Aceasta-l muncea pe Fănică de-i seca sîngele din vine. Ce n-ar fi dat ca ea să lase în știrea Domnului școala aceea și să stea frumușel acasă, cum se cuvine unei fete care azi-mîine împlinește vîrsta de șaisprezece ani!?

El însă nu putea să facă nimic spre a o opri de a mai merge la școală. Intrase în mintea lui de copil

răsfățat gîndul că el e băiat de bani gata și abia acum își da seamă că nu e în adevăr decît un om neajutorat, care atîrnă cu desăvîrșire de la bunul-plac al altui om, Tănase Colțatul, care nu știa de iertare.

Așa-și zicea el astăzi; mîine ori poimîine, cu toate aceste, iar făceau împreună drumul pînă la școală și înapoi, îl făceau nemulțumiți cu ceea ce fac, dar îl făceau fiindcă n-aveau încotro, împinși de firească lor pornire.

Era dintru început multă dulceață în plimbările lor prin mijlocul oamenilor ce alergau fiecare în treburile sale și nu-i băgau în seamă. După un timp oarecare însă nu mai erau mulțumiți cu atît și, pe ici, pe colo, prin ulițele mai dosnice, pe unde nu era lume, ei se luau de mînă, ba pe ici, pe colo el se uita împrejurul lui și îi cuprindea mijlocul cu brațul. Cîtă dulceață li se revărsa în suflet cînd el o strîngea la piept și ea se lăsa în voia lui.

În lumea aceasta însă nimic nu se oprește în loc, toate se desfășură, toate înaintează spre rostul lor firesc, și iar nu mai erau nici el, nici ea mulțumiți cu numai atît.

Treceau una după alta săptămînile și lunile și ceea ce mai înainte-i încînta li se părea lucru searbăd, de care rîde toată lumea.

Ochii tuturora sunt deschiși, și gurile rele ale mahalalei se porniseră, ducînd de ici pînă colo născocirile cum vîntul duce praful ridicat de pe uliți. Sandu-l lua pe fratele său în zeflemea, Elvirica rîdea de el, iar Costache, aducîndu-și aminte de cele petrecute cînd cu plecarea de la pension a Elvirichii, se uita cu un fel de jale la Fănică, mereu ispitit să-i șoptească la ureche: „Bagă-ți, omule, mintea în cap, că la bun sfîrșit n-o s-ajungi cu șerpoaica aceea!“

Nu i-a zis-o aceasta; chiar și dacă i-ar fi zis-o însă, Fănică tot ar fi mers înainte în calea ce apucase, și serile Laura stetea cu el pînă tîrziu la portiță, așteptînd pe mama ei, dusă mai la una, mai la alta dintre prietenele ei doritoare de sindrofii.

Departe, la colțul străzii, era un felinar, și Fănică pleca frumușel cînd o vedea cotind prin zarea lui.

Cocoana Aspasia le vedea toate şi le şi înţelegea. Fost-a doară şi ea tînără, cel puţin timp de patruzeci şi patru de ani, de la paisprezece pînă la şaizeci de ani, şi cunoştea îndeajuns neajunsurile firii omeneşti. Acum, după ce i se potolise năvălnicia, nu mai putea să guste decît prin alţii dulceaţa vieţii. Nimeni nu simţea mai bine decît ea suferinţele celor doi tineri care-şi petreceau serile pe oftate şi sîngele iar i se înfierbînta în vine, inima iar îi zvîcnea cînd şi-i gîndea perduţi în răsfăţări de dragoste nesăţioasă.

„Sărmanii de ei, îşi zicea. Stau aşa pironiţi în poartă."

Era în toamnă tîrzie, şi vîntul nu mai adia răcoros, ci bătea de-ţi tăia obrajii, încît baba numai îmbrăcată în scurteica ei cu blană de vulpe mai putea să stea pe laiţa de la portiţă.

— Lauro! grăi dînsa. Cum stai aşa? E frig. Intraţi în casă!

— Se poate!? răspunse fata. Atît [ar] mai lipsi. O ştii pe mama cum e.

Nu era nimeni prin apropiere; cocoana Aspasia, cu toate aceste, se apropie oarecum tiptil de cei doi tineri.

— Intraţi la mine, şopti ea, că eu stau pe laiţă şi vă vestesc cînd vine.

Fănică se cutremură, cuprins de un fel de beţie, iar Laurei îi venea să leşine. Li se părea peste putinţă ceea ce li se şoptise la ureche.

— Nu fiţi copii proşti, urmă baba. Ştiu eu ce sunt tinereţele, le-am trăit, bată-le să le bată, am trecut prin focul lor, şi mă împinge firea să vă fac şi pe voi să le gustaţi dulceaţa. Haid' — urmă, cuprinzînd-o pe Laura cu braţul, ca s-o ducă spre intrare — intraţi, ca să vă îmbrăţişaţi şi să vă sărutaţi în toată tigna, că nu vă vede nimeni. Se înţelege, cu toată nevinovăţia. Păcat ar fi să n-o faceţi, căci o dată sunt tinereţe!

Nu voiau nici el, nici ea, căci le era nesuferit gîndul că-i ştie baba; s-au pomenit, cu toate aceste, în casă, şi atît li-a fost destul pentru ca să şi facă ceea ce le zisese baba.

El mai strînsese şi alte fete în braţe şi le şi sărutase, ea însă nu mai păţise aşa ceva şi se lăsa cu ochii închişi în voile lui.

— Ah! cîtă dulceaţă! şopti buiguită.

Tot aşa zicea şi baba, care se furişase la fereastră şi se uita cu inima încleştată la cele ce-i vedeau ochii.

Scurtă le-a fost fericirea; orişicît de scurtă însă, ea le-a hotărît pentru timp îndelungat mersul vieţii.

Întors acasă, Fănică iar se căia de ceea ce făcuse. Baba aceea i se părea o ispititoare pusă în slujba Necuratului. Citise pe undeva că sufletele oamenilor ce şi-au petrecut viaţa în desfrînări nu se pot depărta de locurile în care au trăit şi, pornite şi în lumea cealaltă spre plăceri păcătoase, împing pe vieţuitorii slabi de înger spre desfriu.

„Da! — zicea el — nemaifiind în stare să păcătuiască ea însăşi prin sine, baba ne-a ispitit pe noi să-i facem plăcerile şi tot mai departe are să ne împingă. Dat sunt ca Faust Necuratului şi dat am să rămîn dacă nu mă îmbărbătez s-o alung de la mine!“

Ziua următoare ploua. El se bucura că aceasta înăbuşe în sufletul lui îndemnul de a se duce iar la portiţă. A urmat însă iar altă zi, tot ploioasă, şi el, cu toate acestea, s-a dus şi s-a întîlnit cu Laura la baba, care, nemaiputînd să stea afară, îşi căuta de treabă, se făcea că nu vede şi n-aude cele ce se petrec în dosul ei şi-i lăsa în voile lor, dar trăgea din cînd în cînd pe furişate cu ochiul, rîvnind să ia parte la plăcerile lor de dragoste.

El se sfia. Ea era ruşinoasă şi se dădea la o parte cînd el se apropia să-i vorbească pe şoptite. În cele din urmă s-a perdut însă şi sfiala, şi ruşinea, chiar şi ştiind că baba îi vede, căci ea cu drag se uita la ei.

— Ce-i adecă dacă vă-mbrăţişaţi şi vă sărutaţi, le şoptea cu glas dulceag. Nici sărutări, nici plăceri nu sunt păcate. Mie-mi îndulcesc bătrîneţele, aducîndu-mi aminte de bucuriile tinereţelor. Altele să nu se întîmple!

Fănică însă şi la altele era ispitit să rîvnească şi mai vîrtos se zbătea cînd se afla el singur cu sine, din

ce în ce mai des se ivea în sufletul lui îndemnul de a se duce departe, ca să scape de ispită.

Inima i se strîngea cînd da ochi cu tatăl său, se înduioşa cînd vorbea cu mamă-sa, se uita în altă parte cînd întîlnea pe fratele său şi îi era greu cînd îi zîmbea sora sa Elvira! Unul singur era omul cu care mai putea să vorbească fără de-nconjur, Costache, iar acesta era de aceeaşi părere ca dînsul.

— Fugi, îi zicea, fereşte-te de Satana!

Ei bine! a fugit. Şi-a pus tare în gînd că nu se mai duce pe la cocoana Aspasia şi nu s-a mai dus. Era un lucru obicinuit pe care nu numai pe acolo prin mahalaua aceea, ci şi prin alte părţi ale Bucureştilor îl făceau bucuros cei mai mulţi dintre „cavaleri", el însă ţinea să nu-l mai facă. A pornit însă pe alte căi.

Se înierna se, şi săniile zburau zurgălăind pe Podul Mogoşoaiei. Însoţind-o pe Laura într-o zi frumoasă pînă la şcoală, el a oprit o sanie şi s-au aruncat amîndoi în ea. Păcat a fi fost să n-o facă. Cine ştie cînd se va mai pomeni asemenea drum de sanie şi în acelaşi timp o atît de frumoasă zi cu soare. Tot păcat era să se oprească la şcoală: au trecut spre capul Podului şi de-acolo de-a lungul Şoselelor pînă la Băneasa, o minunată plimbare.

Şi de data aceasta numai începutul a fost greu. Păcatul era numai că nu-i dedea lui Fănică mîna să se avînte şi iar a ajuns să simtă că adevăraţii băieţi de bani gata nu sunt tocmai ca dînsul!

O nouă faţă a vieţii de Bucureşti i se ivea: ajungînd la fiecare pas în strîmtorare, el îşi muşca buzele, îşi rodea unghiile, şi azi ici, mîine colo, azi într-un fel, mîine într-altul se sucea şi se învîrtea ca să-şi facă rost de gologani, ceea ce îi era din ce în ce mai greu, căci vorba era s-o facă fără ca tatăl său să prindă de veste.

Într-una din zile îl ardea rău de tot. Era în timpul cîşlegilor şi trebuia neapărat să-şi facă pînă în seară rost de vreo sută de lei, cel puţin. Orişicît de greu i-ar fi fost dar, s-a dus la Costache, pe care nu-l găseai niciodată fără de cîteva sute de lei în pungă şi care lucra, ca de obicei, la planuri.

Nu în zadar zicem noi în rugăciunea de toate zilele: „Şi nu ne duce în ispită".

Pe masă, în faţa lui Costache, se afla un mandat de plată emis de primărie pentru 4 500 lei, pe care Tănase avea să-i primească pentru nişte reparaţii făcute în timpul verii trecute la şcoli. Mandatul era subscris de Tănase pentru achitare şi rămînea numai ca Costache să se ducă şi să ridice banii şi să-i treacă la catastif.

Fănică tresări de bucurie. Nu mai era nevoie să se umilească cerînd suta de la Costache.

— Uite, zise, eu şi aşa[1] trec prin oraş, dacă vrei, duc mandatul, iau banii şi ţi-i aduc.

Costache se bucură, căci avea mult de lucru, de nu mai ştia unde-i stă capul.

— De! — răspunse — dacă eşti atît de bun şi ai destulă răbdare. De la primărie şi de la stat banii se iau după multă alergătură, după mari stăruinţe, cu perdere de timp. E mare dandana!

— De! întîmpină Fănică luînd mandatul. Dacă nu chiar azi, mîine ori poimîine, cînd şi cum voi putea să răzbesc.

Grăind aceste, el se întoarse şi plecă în grabă mare pentru ca nu cumva Costache să-şi schimbe gîndul.

SOCOTELI GREŞITE

Elvira, trecută acum de şasesprezece ani, se făcuse fată mare în toată firea şi era nu cea mai frumoasă dintre frumoasele mahalalei, ci mai mult decît frumoasă. Frumoase sunt florile, frumos e cerul înstelat, frumoasă e vederea ce se deschide de pe vîrful muntelui, frumos e, dacă vrem, armăsarul înstrunit ori păunul cu coada desfăşurată. În acelaşi fel frumoasă era şi Elvira cu tinereţile ei, înaltă, mlădioasă, cu obrajii curaţi şi fragezi, cu ochii fulgerători, cu buzele subţiri, cu subţirele fire de aur. Franţuzoaica cea de multe ştiutoare o mai îndrumase apoi cum să-şi ţie trupul, cum să-şi poarte capul, cum să se mlădie în mersul ei,

[1] În text: *eu aşa şi aşa.*

călcînd ca o porumbiță, și cum să se îmbrace totdeauna cu o simplitate care-i pune pe toți în uimire. Toate aceste erau însă numai frumoase. Elvira mai avea și un suflet învăpăiat, plin de dulceață și luminos, care se da pe față în zîmbetul de pe buzele ei, în clipirile ochilor ei, în farmecul ce se revărsa din întreaga ei făptură. Cînd dînsa ieșea deci la plimbare cu franțuzoaica, ochii trecătorilor se opreau la tot pasul asupra ei, iară ochiul e poarta de intrare a sufletului. Mulți o știau și multe inimi erau cuprinse de dorințe nepotolite la vederea ei. Și nu e în lumea aceasta nimic mai încîntător decît zîmbetul femeii cuprinse de beția gîndului că mult și de mulți e dorită. Aceasta era ceea ce-o făcea pe Elvira chiar mai mult decît frumoasă.

N-ar fi lăsat-o, Doamne ferește, Marghioala și nu mai ales Sandu să iasă singură.

Avea și el slăbiciunile lui de mahalagiu cu dare de mînă. După ce toată săptămîna muncea întins, ținea să-și facă duminicile cheful. Își cumpărase o cabrioletă frumoasă și-un cal negru de-ți fugeau ochii după el, armăsar nuscălesc cu copita mare, cu coama lungă, cu coada pînă în pămînt și cu nările umflate, și ieșea cu Elvirica la Șosea, unde se întrecea cu lumea mare.

Tot pentru ca să nu-i fie sora singură.

Le era greșită socoteala, că și dînsa avea ochi care se opresc mai ici, mai colo, și ai ei ochi erau poartă de suflet.

Era mai ales unul care se ținea pe Calea Victoriei de capul ei și pe care-l întîlnea și la Șosele, tot mînîndu-și caii de la cabrioletă, om de vreo treizeci de ani, oacheș, înalt, voinic, chipeș și totdeauna ca scos din cutie. Cine-o fi fost!? Și dacă se ținea el de capul ei, îl căuta și ea cu ochii: gînd cu gînd se întîlnea.

Acestea se petreceau primăvara, cam pe la lăsata secului, cînd copacii înmugureau și țigăncile începeau să vîndă viorele și micșunele, iar Fănică se zbătea prin înghesuiala de la primărie ca să puie mîna pe cei 4 500 de lei.

După vreo două ceasuri a ajuns, în sfîrșit, să găsească pe Tache Tereriu[1], un bun prieten, care a luat mandatul să i-l ducă la contabilitate, ca să fie înregistrat.

Funcționarul de la contabilitate luă mandatul, se uită la el și strîmbă din nas.

— Patru mii cinci sute, grăi dînsul, frumoși bani. Să mai aștepte. Să-i vie rîndul.

Ce putea Fănică să facă? A mai așteptat jumătate de ceas, un ceas, încă jumătate de ceas... Se apropia ora prînzului, și lumea începuse să plece la masă. Fănică-l rugă pe Tache să mai stăruie.

— Lăsați-mă-n pace! se răsti cel de la contabilitate. De dragul lui n-o să-mi stric rostul dînd la o parte pe alții. 4 500 de lei: bani mulți, nu se achită atît de ușor. Să vie după-amiazăzi.

Fănică oftă o dată, se scărpină în creștetul capului și plecă. Nu-i rămînea decît să se întoarcă după-masă.

După-masă cel de la contabilitate era încă mai împovărat cu lucrări de o urgență excepțională.

— Știi că e prost omul acela ? zicea el. Cum își închipuiește că noi nu ne dăm seama cît a cîștigat la întreprindere? O sumă atît de mare nu se regulează atît de ușor. Să vie mîine!

Lui Fănică îi venea să turbe. Chiar și dac-ar fi scăpat de la contabilitate, mai avea să-și aștepte rîndul la plătitor. Iară el avea pe la cinci întîlnire cu Laura, care-l aștepta în piața Episcopiei. Degeaba, oamenii au de lucru, sunt împovărați: Fănică a plecat, ca să nu-și piardă întîlnirea cu Laura.

A pierdut-o însă și pe aceasta.

Așteptase însă, biata de fată, și tot așteptase, de i s-a înăcrit viața, și ochii tuturora se îndreptaseră asupra ei. Del era cu ochi și cu sprîncene că o fată atît de frumoasă ca ea numai așteptînd pe cineva se plimbă timp atît de îndelungat așa singură. Fiindu-i rușine de cei ce-o luaseră la ochi, ea a plecat spre strada Clemenței, ca să se întoarcă și singură acasă. Un om

[1] În text: *Fereriu.*

de vreo treizeci de ani, oacheș, înalt, voinic, chipeș și ca scos din cutie, după ea.

Cînd Fănică a sosit la locul de întîlnire, n-a mai găsit fata, dar nici pe omul cel chipeș.

Iar își mușca buzele și-și rodea unghiile.

Știa, nu-i vorbă, ce-ar fi trebuit să facă pentru ca să i se numere banii.

Italianul, om practic, care nu avea timp de pierdut, ținea seamă de „obiceiul pămîntului", cum zicea el, și ungea roatele, ca să nu scîrțîie și să se învîrtească iute. Cînd lua adică cu licitațiune vreo lucrare, dedea fiecăruia dintre cei ce-l ajutau cîte ceva, după mărimea lucrării și după rangul celui ce ostenea. Tot așa făcea și cînd cu luarea în primire a lucrărilor și cu atît mai vîrtos cînd încasa bani.

Chiar cînd își făcea devizele, el le trecea aceste în socoteli ca „cheltuieli ocazionale".

N-ar fi avut[1] deci Fănică decît să ție și el seamă de „obiceiul pămîntului" pentru ca să i se numere banii fără de multă zăbavă. El însă era încredințat că Tache-l va ajuta să ieie banii fără de nici o scădere și să bage-n punga lui sutele socotite drept „cheltuieli ocazionale". Ce dracul? Tache era băiatul băcanului Tereriu[2], vestitul agent electoral, care și-a băgat băiatul la primărie pentru ca să-l aibă la îndemînă cînd vorba e de vreo afacere.

A și luat ziua următoare banii și i-a adus lui Costache, scăzînd, se înțelege, trei sute patruzeci de lei pentru sine.

Lui Costache i se răci sîngele-n vine.

— Aoleo! zise el pe suspinate.

Tănase adică, om zănatic cum era, o dată cu capul nu voia să știe de obiceiul pămîntului. Țiind să scadă prețurile și să le facă toate ieftin, spre a-i sili și pe alții să se mulțumească cu mai puțin, el zicea că sunt „spurcate" cheltuielile ocazionale.

„Aștepți și iar aștepți, pleci și iar te-ntorci, stărui și iar stărui, era vorba lui, și tot nu le rămîne decît

[1] În text: *vrut*.
[2] În text: *Ferariu*.

să-ţi deie ceea ce ţi se cuvine după învoială şi după dreptate"...

— Ei! grăi Fănică. Ce să-i faci?! Are tata multă dreptate, dară eu nu mai puteam să aştept. Pentru atîta lucru gaură-n cer nu se face!

Costache dete din umeri şi trecu la catastif numai 4 160 de lei în loc de 4 500.

Era trecut hopul.

Pe-nserate însă, cînd iar s-a dus s-o ieie pe Laura de la şcoala profesională, Fănică iar n-a găsit-o. Se-ntorsese, aşa se vede, pe altă cale acasă.

S-a dus mai tîrziu pe la cocoana Aspasia. N-a găsit-o nici acolo. Era, pesemne, plecată cu mama ei.

Aceasta supăra pe Fănică.

„Se poate!? îşi zise. Eu alerg cu limba scoasă ca să fac rost de mărunţiş, iară ei puţin îi pasă. Ei bine, pe mine n-are să mă ieie peste umăr!"

Pentru ca să-i facă-n ciudă, o zi, două, trei el nu s-a mai dus s-o caute nici în drumul şcolii, nici la cocoana Aspasia.

Era o prostie, căci ea nu putea să-l caute pe dînsul. Degeaba! nu-i rămînea decît s-o caute iar.

A şi găsit-o, dar nu singură, ci însoţită de un domn înalt, voinic, chipeş şi ca scos din cutie.

Văzîndu-i de departe, Fănică, fiul lui Tănase Colţatul, îşi strînse amîndoi pumnii şi scrîşni din dinţi, gata de a se repezi asupra lor, ca să-i sfîşie-n bucăţi.

Ar fi făcut-o aceasta dac-ar fi avut la el fie măcar [ceva], dar cu mîna goală nu se putea avînta.

Era ca dezbrăcat de firea omenească şi-i venea să rupă, să frîngă, să ricnească, simţindu-şi neputinţele şi dîndu-şi seamă că n-are pe nimeni care-i înţelege starea sufletească.

Pînă chiar şi Costache rîdea cuprins de bucurie cînd i s-a plîns de netrebnicia Laurei.

— Îţi mulţumesc ţie, Doamne! grăi dînsul, făcîndu-şi de trei ori cruce. Bucură-te, omule, că ai scăpat cu obrazul curat de primejdia spre care erai împins de firea ta năvalnică.

— O ticăloasă! îi răspunse Fănică. O nemernică, un suflet pornit spre toate ticăloşiile.

Mult timp a trebuit, cu toate acestea, să treacă pînă ce el a ajuns să simtă că o adevărată scăpare a fost pentru dînsul neaşteptata ei faptă. Iar îşi petrecea nopţile înhăitat cu fel de fel de puşlamale, iar bea şi juca cărţi, iar se dedea la scandaluri cari ridicau întreaga mahala în picioare.

„Dă-l dracului! Un dobitoc, cum am fost şi eu!" zicea cînd i se spunea că omul acela înalt şi chipeş e un oarecare Aristid Ghica, procuror cu mare trecere, după unii prinţ, după alţii fiul unui moşier bogat, fără doar şi poate stăpîn şi el al unei mari moşii şi al unei frumoase case din Bucureşti.

„Fie! zicea iar Fănică. Să şi le stăpînească sănătos dimpreună cu ea! Mie puţin îmi pasă!"

Aşa zicea el, dar pe la sfîrşitul toamnei şi-a mai schimbat gîndurile.

Săvîrşise şi el fapte neiertate pentru care i se cuvenea ceartă drept răsplată.

Trecînd de Sf. Dumitru peste socotelile trecute în catastif, Tănase deodată se posomorî şi-şi încreţi sprîncenile.

Dăduse peste suma de 4160 de lei.

— Ce fel de bani sunt aceştia? întrebă el.

Costache înghiţi un nod.

— Cei 4500 din socoteala reparaţiilor de la şcoli, răspunse el cam cu jumătate de gură.

— Ei!? şi cei 340 de lei !? stărui Tănase.

— Uite — îi răspunse iar Costache strîmtorat — au fost împărţiţi între cei de la primărie cînd cu încasarea banilor.

Tănase îl măsură pe Costache de jos pînă sus. Dacă ar fi fost la mijloc alt om, vai ar fi fost şi amar de sufletul lui. Pe Costache însă îl ştia ce fel de suflet e şi nu putea să-l certe.

— Am spus o dată că aşa ceva nu se poate — îi zise stăpînindu-şi firea — şi dacă am zis că nu se poate, nu se poate. Mai zic şi acum, şi dacă zic să fie ştiut că nu se poate. Eu nu sunt nici evreu, nici italian, nici neamţ, m-aţi înţeles!?

Costache era ispitit să-i spună că acela care a încasat banii a fost Fănică şi că acesta nu ştia că n-are voie să dea sfănţuială. Nu i-ar fi şezut însă bine s-o facă aceasta cîtă vreme n-a fost întrebat. A tăcut deci şi l-a lăsat pe Tănase în credinţa că el însuşi a fost la primărie.

În timpul mesei Tănase era posomorît şi pornit spre ceartă, bombonea mereu şi muta mai un lucru, mai altul de ici pînă colo.

— Eşti parcă supărat, grăi Elvira, care, mereu veselă, era dureros atinsă de orişice neplăcere. S-a întîmplat ceva!?

— Ce să se întîmple!? răspunse el. Ticăloşii omeneşti! Lume dată în putregai! Uite, Costache al vostru, pe care-l ştiam om de treabă, nu e nici el mai breaz decît ceilalţi!

Elvira simţi că sîngele îi năvăleşte în obraji.

Trecuseră, din întîmplare, cîteva săptămîni de cînd nu mai vorbise cu Costache, dar el îi era tot cel de mai înainte.

— Te rog, tăticule, să mă crezi că te înşeli, stărui dînsa. Are să-ţi spună şi mama: el nu e în stare să...

— Las-o încurcată! o întrerupse el. Sunt în lumea aceasta şi lucruri la care voi muierile nu vă pricepeţi şi în cari nici n-aveţi să vă amestecaţi.

Elvira tăcu, dar după masă căută prilej să vorbească cu Costache, ca să afle de la el despre ce e vorba.

Abia acum îşi dete Costache seama cît de rău e Tănase supărat şi cît de bine a făcut de nu i-a spus că Fănică e cel ce a încasat banii.

Nu i-a spus-o dar nici ei aceasta. După o zi, două se potoleau la urma urmelor toate şi rămîneau date uitării.

Din întîmplare însă Tănase, întorcîndu-se de la cherestegeria lui Dorojan, s-a oprit o clipă pe la băcănia lui Tereriu[1].

— Fire-ar fi de pomană primăria voastră, îi zise, că tot cu bacşiş, tot cu sfănţuială, tot cu mituri şi

[1] În text: *Fereriu*.

tot cu plocoane, tot în cele vechi mai stăruie. Iar l-au sfănțuit la casierie pe Costache al nostru.

Tereriu[1] nu se îndoia. Știa și el cum se pun pretutindeni lucrurile la cale. Chiar și Tache al lui făcea pe ici, pe colo polul, ba cîteodată chiar și sutarul.

De astă dată însă lucrurile steteau cu totul altfel, și Tache îl încredință pe tatăl său că nu Costache a luat banii, ci Fănică, iar acesta i-a luat fără de nici o scădere.

Două zile în urmă, comisarul de la secția din partea locului trecu pe la Tănase și-l pofti să vie cu dînsul pe la prefectură.

„Ce-or fi avînd cu mine!?" se întrebă Tănase, care nu se știa încurcat în nici un fel de dandana polițienească.

Nu era încurcat, dar era pornit pe calea de a se încurca rău de tot.

Să-l ferească Domnul și pe cel mai nevinovat om să n-ajungă în labirintul Prefecturei de poliție, că-i dau greș chiar și cele mai bine ticluite socoteli.

Era pe la ora nouă înainte de prînz cînd Tănase Colțatul a sosit la prefectură.

Intrat într-un birou nemăturat și nescuturat de praf, a fost poftit să șadă pe un scaun scîrțiitor și să aștepte puțin, că domnul inspector Calamari are treabă urgentă.

Cetățean supus, Tănase a așteptat și puțin și mai mult, s-au făcut zece, zece și jumătate, au trecut și unsprezece, iar domnul inspector, cum îi vor fi zicînd, nu se mai ivea. Avea Tănase și el treabă, mai era pe deasupra și că nu știa de ce anume are să stea pe scaunul acela care se clătina sub el, avea deci toată dreptatea să întrebe cînd o să vie inspectorul.

I s-a spus că el e plecat să facă o anchetă tocmai în Grozăvești și nu o să se întoarcă decît după amiază pe la trei, patru, cinci cel puțin.

— Atunci, zise Tănase, plec și eu acasă și mă întorc după masă.

— Asta nu se poate! i se răspunse. N-avem ordin să-ți dăm drumul. Ai să aștepți, căci poliția nu numai pe d-ta are să te cerceteze.

[1] În text *Fereriu*.

Tănase nu era om care se lasă luat la repeziciune, ci da din mîni și din picioare cînd țipă dreptatea din el.

— Păcatele mele! strigă el. Ce aveți cu mine!? De unde și pînă unde vă luați dreptul de a-i ridica pe oamenii cinstiți de la casele lor, ca să vă bateți joc de ei!?

— Potolește-te, domnule, și stăpînește-ți firea, că te punem la beci și mai mănînci și-o trînteală, de n-o mai uiți cît vei trăi! îi șopti la ureche un măgădău cu pumnii îndesați. Uite — urmă și mai încet — inspectorul nu se întoarce mai înainte de patru: dă-i ăluia de colo doi-trei poli, că-ți face vînt să te duci la mîncare, și te întorci pe la trei.

— Eu!? se răsti Tănase, încruntîndu-se la el. Se vede că nu mă știi cine sunt!

Răbda mai bucuros pe nemîncate și pe nebăute în aerul îmbîcsit din acel birou nu pînă la patru, ci fie chiar și pînă mîine.

Avea omul toată dreptatea: pe la cinci după prînz s-a îndurat, în sfîrșit, d-l inspector să stea de vorbă cu el.

— D-ta ești domnul Tănase Colțatul, tîmplar de la Obor? îl întrebă.

— Da! îi răspunse Tănase. Mă mir că mai întrebi după ce m-ai adus de acasă și m-ai ținut atîta timp aici ca pe un om fără de căpătîi. Trebuia să știi pe cine aduci și pe cine ții.

Inspectorul zîmbi cu răutate.

— Lungă vorbă, îi zise. Știi de ce te afli aici?

— Nu știu nimic! întîmpină Tănase. Hotărît că numai din senin, căci oamenii de seama mea n-au nici o treabă pe aici.

— Nu tocmai! grăi inspectorul. Ai fost denunțat c-ai calomniat așezămintele țării, spunînd că se iau pretutindeni bacșișuri; că se sfănțuiește, că se fac mituri. Cari sunt funcționarii de la primărie...

— Stai! îl întrerupse Tănase înviorat. Îți cer iertare. Uite! așa trebuie să se petreacă lucrurile dacă e vorba să fie stîrpită racila. Să se facă cercetare și să fie luați de scurt cei vinovați. Eu nu-i știu cari sunt, căci de la mine n-a luat nimeni nici o lățcaie. Eu nici

să mă tai nu dau! Întrebați pe Costache: el a luat banii! Eu n-am ce să caut aici, și te rog să mă lași să-mi caut de treburi.

— Asta nu! răspunse scurt. Acela care a cîrtit eşti d-ta şi ai să rămîi aici pînă ce nu-ţi vom face rost să treci la judecătorul de instrucţiune.

— Cum!? strigă Tănase. Alţii mişei, şi eu la puşcărie!

— Stăpîneşte-ţi, omule, firea, că o să te căieşti de tot amarnic!

CĂRĂRI ÎNCÎLCITE

Îi era lui Tănase parcă toate se învîrtesc împrejurul lui şi se rostogolesc învălmăşite. Întreaga lui fiinţă se răzvrătise şi nu-i încăpea în minte gîndul că e cu putinţă ca un om ca dînsul să ajungă în starea în care se află el. Nu mîncase toată ziua nimic şi nu-i era foame, nu băuse picătură de apă în gura lui şi nu-i era sete: i se înfundase oarecum întregul mers al vieţii şi mereu îşi zicea: „Se poate!? e una aceasta cu putinţă!? se petrec oare toate în aievea!?"

Încă mai zbuciumaţi erau cei de acasă, mai ales Elvira şi Sandu, care-l aşteptaseră şi la prînz şi după prînz şi nu ştiau încotro să apuce ca să afle ce i s-a întîmplat de nu se mai întoarce.

Sandu se duse în cele din urmă la secţie, ca să afle unde l-au dus pe tatăl său, de ce a fost oprit şi cînd se va întoarce.

El se cutremură cuprins de mînie oarbă cînd i se spuse cum stau lucrurile.

— Nu se poate! strigă. Ar fi o mişelie nemaipomenită ca un om ca el să fie ţinut ca orişice dezmetic şi peste noapte la poliţie. Costache, de la care pornesc toate, trebuie să meargă fără de întîrziere la prefectură şi să le facă toate valvîrtej ca să-l aducă fără de întîrziere acasă.

Costache stetea în faţa lui alb la faţă, cu răsuflarea oprită şi nemişcat ca stanul de piatră. „Nu! — zicea

încet și apăsat — nu!“ și altă vorbă nu putea să stoarcă din gura lui.

Sandu alergă la Elvira, pe care o știa oarecum stăpînă pe vrerile lui Costache, și stărui ca ea să-l înduplece.

Văzindu-se singur cu Elvira, Costache se uită împrejurul său, apoi se apropie de dînsa.

— Nu eu am încasat banii, ci Fănică, îi șopti cu glas înăbușit, și singur el știe cine anume l-a sfănțuit.

Elvira se cutremură și ea și-și acoperi fața cu amîndouă mîinile.

„Care va să zică nu el însuși e vinovat, își zise ea, și a avut destulă tărie să n-o spună aceasta! Ce-o să zică tata cînd va afla adevărul.“

— Nu trebuia să-i dau mandatul, se tîngui el, iar după ce i l-am dat, nu-mi rămînea decît să pun de la mine cei 340 de lei ce lipseau.

— Te rog să n-o mai spui aceasta nimănui, stărui dînsa. Ar fi o lovitură prea de tot grea pentru noi toți. Fă-o din dragoste către mine!

Lui Costache i se iviră lacrimile în ochi.

— Nu știu. O să văd, răspunse. Așa ori așa, trebuie să-l caut pe unde-o fi, ca să-mi spună cine sunt cei ce l-au sfănțuit. În cele din urmă tot o să iasă adevărul pe față, căci mare mirare ar fi dacă nu l-ar confrunta cu mișeii aceia.

Elvira începu să plîngă pe înăbușite. Nu mai dăduse Fănică de ieri dimineață pe acasă. Cine știe pe unde se va fi înfundat. Cum mai putea să-l găsească așa în pripă!?

Nu rămînea, cu toate acestea, decît să-i caute urma, și prin amurgul serii Costache a plecat să treacă din cafenea în cafenea, din cofetărie în cofetărie, din birt în birt, de la teatru la teatru, pretutindeni pe unde-l știa abătîndu-se.

Era tîrziu după miezul nopții cînd a dat peste el la „Alhambra“.

— Uite dracu împelițat! strigă el înveselit cînd dete cu ochii de Costache. Iată-te și pe tine om în toată firea. Ce minune ți s-a întîmplat de ai ajuns pe aici!?

Costache îl luă de braț și îl duse într-o cabină mai dosnică, ca să-i spună ceea ce avea de spus.

Fănică era amețit de băutură și obosit de dans și de frămîntări; în sala de alături lumea petrecea în bîjbîială zgomotoasă, încît abia se mai deslușea muzica. Fănică, ascultînd vorbele lui Costache, încetul cu încetul se dezmeticea, peste cîtva timp începu să tremure și tot sîngele îi pieri din față, și în cele din urmă căzu ca frînt pe un scaun și-și acoperi fața cu mîinile.

— Grozav! înspăimîntător! înfricoșător! șopti el cu glas înecat de năvălnicie. N-am dat nimănuia nimic: am luat eu pentru mine cei 340 de lei.

Costache se dete un pas îndărăt, apoi își întoarse fața de la el cu dispreț, scîrbit.

— Ce vrei!? Ce vrei să-ți fac eu acum!? Cum o să-l scăpăm, zise, pe acel om cumsecade de rușine!?

— Uf! strigă Fănică cutremurîndu-se iar. Pentru un păcat atît de mic o pedeapsă atît de grea.

— Nu! șopti Costache, uitîndu-se cu asprime în ochii lui. Nu e mic păcatul! Nu se poate păcat mai mare decît să minți pe omul care a avut încredere în tine, să înșeli pînă chiar și pe tatăl tău. Nu-l iartă păcatul acesta nici Dumnezeu, nici lumea!

Pe cînd acestea se petreceau în mijlocul bîjbîielii de la „Alhambra", Elvira se zbătea în culcușul ei, muncită de temeri mistuitoare.

După ce Costache plecase în căutarea lui Fănică, Sandu a pus calul la cabrioletă și-a plecat la prefectură, dimpreună cu Elvira, care, după cele aflate de la Costache, cu nici un preț nu l-ar mai fi lăsat să se ducă numai el singur.

Abia ajunși la prefectură, și-au dat seama c-ar fi trebuit să mai ia cu dînșii pe vreunul dintre ucenici ca să rămîie la cabrioletă, în vreme ce ei își umblă în treburi. Fiindcă erau singuri, a rămas la cabrioletă Sandu, și Elvirica a intrat ea singură la prefectură.

Se înserase, dar prin birouri și pe coridoare mai era încă multă lume. Cînd Elvira intră, înaltă, cu capul ridicat, cu pași apăsați și hotărîtă ca leoaica ce-și caută puii răpiți din cotrog, toți din toate păr-

ţile [erau] gata de a striga: „Poruncă!" Se vedea cît de colo că e largă mînuşiţa care poartă sacoşa de argint. S-au şi lămurit lucrurile după puţină vorbă.

— Degeaba osteneşti, coconiţă, că nici o treabă nu faci, îi zise măgădăul cu pumnii îndesaţi. Singurul om care te poate ajuta la timp ca acesta — urmă el pe şoptite — singurul, îţi spun eu, e advocatul Lae Vasilescu. Dacă vreţi, iau o birjă să vi-l aduc unde veţi fi binevoind să mă aşteptaţi. El vi-o face şi nu e scump.

Cînd era vorba de bacşişuri şi de sfănţuieli, Elvira nu semăna la umăr cu tatăl său, şi astfel măgădăul, pînă una-alta, fu pus pe drum ca să-l aducă pe d-l Lae Vasilescu la „Carul cu Bere".

Fie că stetea departe, fie c-a mai vrut să ia înţelegere şi cu alţii, d-l Lae Vasilescu i-a făcut să aştepte, stînd ca pe jăratec, mai bine de un ceas.

Spre marea lor mirare, însă, n-au avut să piardă mult timp cu el. Om în toate privinţele bine dumirit, el le ştia toate din fir în păr.

— De! le zise, cuprins de vie îngrijorare. Lucru greu, foarte greu! Multă alergătură, mare pierdere de timp, iară eu am, din întîmplare, multe alte treburi, o să fiu nevoit a lua şi pe alţii de ajutor şi-o să vă coste cam mult.

— Orişicît ar fi, stărui Elvira, dar astă-seară tata trebuie neapărat să se întoarcă acasă.

— Da, neapărat! stărui şi Sandu.

— A! întîmpină d-l advocat ridicînd mîna. Aceasta nu mai e cu putinţă. E ora prea tîrzie. D-l inspector a plecat.

— Puteţi să-l căutaţi, grăi Sandu.

— Vă rugăm! stărui iar Elvira.

D-l advocat Lae Vasilescu luase înţelegere cu prietenul său Calamari, inspectorul, aceasta era însă treaba lui şi numai a lui şi a prietenului său.

— Greu, de tot greu! grăi pus pe gînduri, ca omul ce se frămîntă ca să găsească o ieşire dintr-o mare strîmtoare. Drept să vă spun, urmă, eu personal nu prea am legături cu d-l inspector, dar aş putea, la urma urmelor, să găsesc pe cineva care are trecere la

dînsul. Cum zisei însă, aceasta costă. Așa, numai din curată bunăvoință, nu se deranjează nimeni în cap de noapte. Îmi dați voie să mă[1] dumiresc, urmă iar, luîndu-și aere de om cu deosebire cumpănit. Eu nu cunosc afacerea în toate amănuntele ei, dar ca om de legi trebuie să am orientațiunile mele. Cazul e cu mult mai grav de cum vă închipuiți dv. E adică vorba de gravă insultă autorităților legal constituite. Pe cît cunosc eu oamenii și împrejurările, denunțarea a fost făcută de cineva care știe că în cazul acesta nici un funcționar de la primărie n-a luat bani, căci dacă sfănțuială, ca de obicei, ar fi fost la mijloc, s-ar fi făcut toată treaba mușama, tot ca de obicei. După toate semnele, dar, cel ce a ridicat cele 4 500 de la primărie a pus 340 lei în buzunarul său și a mințit spunînd c-a fost sfănțuit. Aceasta e gravitatea!

— E peste putință! strigă Sandu. Costache nu e în stare să facă așa ceva.

Elvira, care știa că Fănică, iubitul ei frate, a ridicat banii de la primărie, rămase cu inima încleștată.

— Se poate, Sandule, șopti ea, foarte bine se poate!

— Coconița judecă bine! stărui advocatul. Așa trebuie să fie, și fiindcă așa este, d-l Tănase, respectabilul dv. părinte, va fi trecut mîine la parchet, unde i se va lua instrucțiunea, apoi va fi judecat, și mult m-aș mira dacă ar scăpa cu mai puțin de doi-trei ani. Totul atîrnă de la Aristid Ghica, procurorul, care e om neînduplecat.

Sandu și mai ales Elvira rămaseră ca trăsniți din senin.

— Deocamdată însă, urmă advocatul, actele nu sunt dresate, judecătorul de instrucțiune nu e sesizat, și persoana [de] care v-am vorbit și pe care nu v-o pot numi ar putea să înduplece pe d-l inspector Calamari a-i da bătrînului o păsuială de cîteva zile, ca să-și pună treburile la cale.

— Și ce ne-ar costa ostenelile d-voastre și ale domnului despre care ne vorbirăți? întrebă Elvira cu oarecare sfială.

[1] În text: *vă*.

— Domnul Tănase e om cu stare frumoasă, răspunse advocatul, și nu s-ar simți greu atins dacă ar jertfi pentru aceasta vreo 8 000—10 000 de lei.

Sandu și Elvira se uitară înspăimîntați unul la altul.

— Opt mii!? grăi dînsul.

— Zece mii!? oftă dînsa, tremurînd iar ca frunza de plop în bătaia vîntului.

Dacă i-ai fi pus pe amîndoi la celmai afurisit teasc, tot n-ai fi putut să scoți din amîndoi cinci sute de lei. Aici singur Costache ar fi putut să le fie de ajutor, dară el era dus cine știe pe unde.

Elvira închise ochii: îi venea să țipe, să zgîrie, să-și smulgă părul din cap și să-și rupă hainele de pe trup. Îi părea peste putință ca tatăl ei să rămîie și peste noapte la poliție, unde n-ajunsese nici măcar să-l vadă.

Sandu era mai potolit.

— O sumă atît de importantă nu purtăm niciodată la noi, îi zise dar d-lui Lae Vasilescu. Nu ne rămîne deci decît să ne ducem acasă și să ne-o luăm dacă vă vine la socoteală să ne dați pe mai tîrziu o întîlnire.

— Între nouă și zece, tot aici — răspunse d-l Lae Vasilescu, omul totdeauna gata de a le veni celor strîmtorați într-ajutor.

Elvira se scutură ca răzbită de frig: acum întîia oară în viața ei începu să simtă că e în lumea aceasta și nenorocire.

Mai vîrtos a simțit-o aceasta după ce s-a întors acasă.

Deopotrivă cu adierea lină a vîntului de primăvară se stîrnesc patimile în sufletul omenesc și vîrtejiile ajung încetul cu încetul să se desfășure și ne zguduie în cele din urmă întreaga ființă.

Întoarsă de la poliție, Elvira era strivită de simțîmîntul că trecute îi sunt zilele pline de soare ale copilăriei, pentru totdeauna trecute, și în zbuciumări grele are să-și petreacă mai departe viața.

Costache era tot dus. Nu-l găsise, așa se vede, pe Fănică, nenorocitul. Așteptau ea și Sandu, ea plimbîn-

du-se ca ieşită din fire prin casă, cu paşi largi şi apăsaţi, iară el şezînd pe un scaun, liniştit şi, parcă, nepăsător.

Se gîndea Elvira la nemernicia lui Fănică, la jertfa de sine a lui Costache, la amărăciunea tatălui său, ajuns ca din senin să fie pus în rînd cu făcătorii de rele, la vorbele grăite de advocatul acela şi la cele ce vor mai fi putînd urma.

Îi venea să se repeadă la Sandu, să-l apuce de piept şi să-l zguduie.

Ora unsprezece se apropia, şi Costache tot dus era.

— Stai parcă nimic nu ţi s-ar fi întîmplat, grăi dînsa, oprindu-se în faţa lui Sandu. Nesimţitorule. Îl ştii pe tatăl tău unde l-ai lăsat şi nu-ţi pasă!

Sandu se uită lung la ea.

— Şi adică ce vei fi voind să fac!? răspunse el. Nu-mi rămîne decît să aştept dacă Costache, nu ştiu de ce, nu şi-a găsit altă treabă decît să alerge după Fănică, haimanaua, care nu poate să ne fie de nici un ajutor. Ce vrei!? N-aş sta eu bucuros în locul tatii!? Nu mă iartă însă afurisiţii aceia. Şi dacă e vorba — adăugă peste puţin — mi-e parcă întîrzierea lui Costache e rînduită de Dumnezeu. N-avem noi să ne plecăm la ispitirile advocatului. Îl ştii pe tata tot atît de bine ca mine: s-ar amări de nu ne-ar ierta toată viaţa lui dac-ar afla c-am dat bani ca să-l scăpăm. Lasă-l, că tot n-au ce să-i facă!

Ea ştia însă şi ceea ce el nu aflase, se gîndea şi la Fănică şi iar începu să se plimbe în sus şi în jos.

Era trecută şi ora unsprezece şi se apropia miezul nopţii, chiar şi dacă se întorcea Costache, să facă rost de bani, nu mai era noaptea aceasta chip să se întîlnească cu Lae Vasilescu.

„Ei! — îşi zise ea — o să rămîie tata noaptea aceasta acolo. Rămîn însă celelalte: judecătorul de instrucţiune, procurorul, judecata."

Ea îşi ridică amîndouă mînile în creştetul capului.

„Totul atîrnă de la Aristid Ghica, procurorul, care e om neînduplecat", aşa zisese avocatul.

Îl ştia toată mahalaua pe acest Aristid Ghica, bunul prieten al Laurei. O aflase aceasta şi Elvira,

care se făcea că nu ştie, şi trecînd din cînd în cînd pe la cocoana Aspasia, tot se mai întîlnea cu Laura. Se ivea de la sine gîndul de a o ruga pe Laura să pună o vorbă bună pe lîngă prietenul ei, de la care atît de mult atîrnau.

Ea scutură însă cu obicinuita ei îndărătnicie din cap.

„Nu! îşi zise. Niciodată! asemenea umilire e împotriva firii mele."

Trecu apoi în iatacul ei, să se culce; ea nu dormea însă nici tîrziu după miezul nopţii, cînd Costache şi Fănică s-au întors.

Auzind zgomotul făcut de dînşii, ea sări în picioare, se îmbrăcă în pripă şi le ieşi în cale.

Întîlniţi în tinda cea luminată de felinar, ei rămaseră nemişcaţi faţă în faţă, Fănică smerit şi cu ochii în pămînt, Costache drept şi cu capul ridicat, iar Elvira oarecum aiurită.

— Închipuieşte-ţi — grăi Costache după cîtva timp — el, încasînd cele 4 500 de lei, n-a dat nimănui nimic, ci a băgat cei 340 de lei în buzunarul lui.

— Se poate!? exclamă Elvira, aruncîndu-i lui Fănică o căutătură aspră.

— Aşa este! îi răspunse acesta fără ca să i se uite în faţă.

— Nu ţi-ai dat tu seamă, îl înfruntă dînsa, ce fel de durere are să ne cuprindă pe noi toţi şi mai ales pe tata cînd minciuna aceasta va fi dată de gol!?

Fănică se uită la ea.

— Se-nţelege că nu mi-am dat seamă, răspunse el. Dacă m-aş fi gîndit şi la aşa ceva, n-aş fi făcut ceea ce am făcut. Mi-am pierdut însă minţile, mi s-a întunecat vederea şi am căzut în ispită. Mi-e groază şi mie cînd mă gîndesc că nu-mi rămîne decît să spun adevărul.

— Ce să facem noi acum!? strigă ea, puindu-şi iar mînile-n cap.

— Orişice veţi fi făcînd, îi zise Costache, într-un păcat să nu mai căderi: nu mai minţiţi pe părintele vostru, nu-l mai înşelaţi, nu mai puneţi nimic prin dosul lui la cale, ţineţi seamă de slăbiciunile lui.

— Costache, dragă Costache — strigă Elvira, cuprinsă de fiori — nu de dragul meu, ci fiindu-ți milă de tata, care e om atît de curat la fire, taci și nu-i mai spune nimănui ceea ce-mi spuseși mie, nici mamei, nici lui Sandu, nimănui.

Costache clătină din cap.

— Aceasta nu se poate! îi zise el, cuprins de adîncă înduioșare. Dragă-mi ești, de mi se cutremură întreaga ființă cînd mă gîndesc că are să te doară ceea ce fac, dară eu nu pot să spun decît adevărul dacă nenea Tănase mă ispitește și mă întreabă și tot numai adevărul am să-l spun și în fața judecătorului. El își ridică mîna și-și îndreptă privirea spre cer: Nu e mai mare păcat decît să minți pe aceia în fața cărora ai să te închini! grăi dînsul, rostind vorbele cu glas limpede și răspicat.

Elvira începu să lăcrămeze și să-și frîngă mînile.

Ea trebuia să facă tot ceea ce omenește e cu putință ca Costache să nu fie ispitit nici de tatăl ei, nici mai ales de judecători.

Soarta ei era hotărîtă: nu-i rămînea decît să se umilească în fața Laurei pentru ca aceasta să-l înduplece pe Aristid Ghica.

ZILE DE PRIMĂVARĂ

— N-ai, drăguță, nevoie de dînsa, grăi cocoana Aspasia cînd Elvira trecu pe la ea ca să afle cînd poate s-o găsească pe Laura. Trece el după-amiază pe aci și n-ai decît să vii să-l aștepți. E mult mai bine să vorbești însăți cu el. Nu-l cunoști, dar îți spun eu, e om subțire și foarte cumsecade.

Elvira răsuflă ușurată: scăpase pe neașteptate de umilința ei nesuferită.

A dat însă peste altele.

După-amiază, cînd a trecut pe la cocoana Aspasia, el, care venise mai înainte, o aștepta. Știa din spusele bătrînei, cam de ce e vorba, dar nici prin gînd nu-i trecea că are să se întîlnească cu frumoasa frumoaselor din Calea Victoriei și de la Șosele, pe care o credea

făcînd parte din cu totul alte cercuri. Cu atît mai puțin se aștepta dînsa să dea la cocoana Aspasia peste el, binecunoscutul tînăr înalt, voinic, chipeș și totdeauna ca scos din cutie.

Ei tresăriră deci amîndoi și rămaseră zăpăciți cînd se pomeniră față în față.

Om din lumea mare și trecut prin multe, el își veni peste puțin în fire și plecă spre dînsa.

— Sunt încîntat, domnișoară, îi zise, foarte, foarte încîntat. D-voastră nu mă veți fi băgat în seamă, dar eu am avut adeseaori plăcerea de a [vă] admira trecînd prin mijlocul lumii plictisitoare. Nu m-am așteptat să am azi încă mai marea plăcere de a vă strînge mîna.

Elvira tremura ca porumbița sub ochii vulturului. Îi era parcă i se prăbușește în cap casa cea dărăpănată a babei, se căia de a fi venit și abia mai putea stăpîni pornirea de a o lua la fugă, ca să scape de o mare primejdie.

— Marea d-voastră bunăvoință mă face, domnule, să mă rușinez. Poate c-am venit la timp nepotrivit.

El își dete seamă despre starea ei sufletească și înțelegea că are s-o ieie cu binișorul, ca să n-o sperie.

— Din contră! grăi dar, luînd-o de mînă ca pe un copil sfiicios, ca s-o ducă la un scaun. Cocoana Aspasia, urmă apoi, mi-a spus de ce e vorba. E pentru mine o deosebită mulțumire să mă interesez de cele petrecute cu tatăl d-voastră. Pare-mi-se că e la mijloc una dintre înscenările la noi, din nenorocire, nu tocmai rare, un fel de șantaj. Am să mă duc chiar acum să văd și-mi dați voie să trec apoi pe la d-voastră, ca să vă spun ce-am constatat.

Vorbele lui răsunau în urechile ei lipsite de înțeles.

— Sunteți prea binevoitor! îi zise ea.

Nu mai vorbise niciodată în viața ei cu asemenea oameni, îi era frică și răsuflarea i se oprea în loc, tîmplele îi zvîcneau, inima i se strîngea.

— Dorința mea fierbinte e — grăi rostind vorbele pe îmțiedicate — ca tata să se întoarcă cît mai curînd acasă și ca nici o cercetare să nu se mai facă pentru

cei 340 de lei. Vă rog, domnule, nici o cercetare, nici una, și nu vă supărați dacă plec!

D-l procuror era viu îngrijat. „Cu asta, își zicea, ai să umbli binișor, ca cu ouăle de prepeliță."

— Fiți liniștită, domnișoară, stărui dînsul, fiți bună, răbdătoare, căci, iată, chiar acum plec și-l aduc, așa nădăjduiesc, chiar eu însumi pe tatăl d-voastră.

— Nu știu cum să vă mulțumesc, domnule! întîmpină dînsa.

— Fiți încredințată că mă simt fericit dacă vă pot face o cît de mică plăcere! grăi dînsul, apoi își luă bățul și pălăria și plecă cu pas grăbit pînă la colț, unde-l aștepta trăsura.

Elvira se uită bîiguită după el.

Era nemulțumită cu sine însăși, își făcea mustrări de a fi venit singură la cocoana Aspasia și-și puse tare în gînd să nu mai iasă decît însoțită de franțuzoaica ei. Deși, dar, bătrîna o rugă să mai stea și să vie des pe la dînsa, ea plecă peste puțin, cu pași grăbiți și cuprinsă de o nelămurită îngrijorare.

Nu se îndoia că el vrea cu tot dinadinsul să scape pe tatăl ei și-l va și scăpa. Avea deci cuvinte de a fi mulțumită și de a se bucura; sosită, cu toate aceste, acasă, ea se uita cuprinsă de neliniște acasă. El putea în toată clipa să sosească, iar oameni ca dînsul nu mai intraseră niciodată în casa lor, ce-i drept, largă, dar poate că nu tocmai bine mobilată. Sîngele îi năvălea mereu în obraji cînd se gîndea că nu știe cum să-l primească, ce să-i zică, cum să-și dea pe față mulțumirile ei și cum să se poarte față cu el frații ei și mai ales mama ei cea nedeprinsă cu lumea.

Uitîndu-se din cînd în cînd în oglindă, ca să-și potrivească găteala, mutînd ici un scaun, colo altul și ștergînd praful, ea mereu zicea în gîndul ei: „N-aveam eu să mă încurc cu asemenea oameni!"

În vremea aceasta, Aristid Ghica a trecut pe la Prefectură și, după cîteva vorbe cu inspectorul, l-a luat pe Tănase, ca să-l aducă. Iar după sosirea lor toate s-au limpezit.

Dacă ea nu știa cum are să-l primească și să-i mulțumească, știa dînsul, om trăit în lume, cum să se potrivească cu cei ce-l primeau în casa lor și să le fie tuturora pe plac.

Se simțea, fără îndoială, străin unde se afla și puțin a stat, dar și-a luat, după obiceiul pămîntului, dulceața și cafeluța, ba a băut și un țui în sănătatea stăpînilor și a preafrumoasei lor fiice:

— În curînd, socri!

Abia acum a ajuns Elvira să se bucure. Era fericită că toate au ieșit bine și că toți ziceau: „Ce om! ce om! Se vede că e prinț."

Prinț n-o fi fost, poate, dar era om care știa să-și facă treaba. Aceasta mai bine decît toți o știa Tănase care se mira și se minuna c-a putut să scape.

El adică, acolo la poliție, se încredințase că era greu vinovat. Cei 4 500 de lei fuseseră numărați fără de nici o scădere, și el le făcuse celor de la primărie o mare nedreptate.

Mișelie fără de seamăn! Nu! așa ceva nu se poate ierta.

Iară el era în stare să-și bage mîna în foc pentru Costache.

Nu era nici el mai breaz decît alții!

„Dar, își zise, la urma urmelor, nici frate, nici cumnat, nici fiu ori nepot, om din casă, ba nici chiar slugă nu-mi este. Cîtă vreme muncește cu folos, e bun tovarăș. Am însă să fiu de aici înainte cu ochii în patru."

Așa au și rămas lucrurile: își ziceau „bună ziua"! cînd se întîlneau, iar de-acolo înainte fiecare cu ale sale.

Vorba românului: „Ce a fost a trecut!"

Nu-i este însă omului dat să știe de unde și din ce i se trage fie binele, fie răul, și rău a făcut Tănase de n-a fost cu inima deschisă și nu i-a făcut lui Costache cuvenitele mustrări.

Elvira n-a mai plecat singură de acasă, nici pe la cocoana Aspasia nu s-a mai dus; ieșind însă cu franțuzoaica la plimbare, l-a întîlnit, ca alte dăți, pe d. Aristid; și acum, după cele petrecute, era pentru el

o chestiune de recunoştinţă să oprească pe o clipă şi să schimbe cîteva vorbe.

Cîteva, puţine vorbe — azi; să mai şi meargă cîţiva, puţini, paşi împreună — mîine; să facă chiar şi o mică plimbare împreună — poimîine. Era, la urma urmelor, pentru el o mulţumire să treacă prin mijlocul lumii însoţind o tînără atît de frumoasă, iară ea se simţea măgulită... Ce aveau de altminteri, ce puteau să aibă el, boierul, şi ea, fata Marghioalei, unul cu altul!?

El era deprins cu cocoane şi cu coconiţe din lumea mare care ştiu să-şi măsoare fiecare vorbă şi fiecare mişcare, îşi petrecea timpul cu actriţe şi cu fel de fel de alte artiste care fură minţile prin plăcute făţărnicii şi, obosit de aceste, căută în braţele unei Laure oarecare odihnă premenitoare. Pe Elvira în nici una dintre aceste lumi nu putea s-o pună: ea era pentru dînsul ceva străin, cu totul nou, o fiinţă care uimeşte prin cu desăvîrşire neobicinuitul ei fel de a fi.

Tînără de o fire năvalnică, de o inteligenţă scînteietoare şi stăpînită de nepotolită sete de a şti, ea-şi petrecea timpul citind şi iar citind ori stînd de vorbă cu franţuzoaica, o fată bătrînă şi sfătoasă. Mai avînd şi inima deschisă, multă îndrăzneală şi o voinţă necovîrşită, bogăţia sufletească se revărsa peste frumoasele ei buze cu un fel de avînt care-l punea în uimire pe tînărul deprins a socoti femeia numai drept un crîmpei de om. Orbit de strălucirile ei sufleteşti, el nu mai vedea într-însa femeia frumoasă, şi chiar de la prima lor întîlnire pierduse simţămîntul că e mai presus de dînsa.

Elvira, femeie ca toate femeile, o simţea aceasta şi a început să-şi dea seamă că franţuzoaica e cel puţin de prisos, dacă nu chiar supărătoare.

„Sunt — îşi zicea în fundul inimii ei — trecută de vîrsta în care pot să dau în gropi rămîind de capul meu."

Îi era ca omului care, ieşit în primăvara îndulcită de adieri călduroase, vede cerul senin şi verdeaţa proaspătă şi e pornit să dea la o parte îmbrăcămintea care l-a ferit de ger în timpul iernii.

Şi în adevăr i se desprimăvărase Elvirei: era primăvara vieţii ei.

Ar fi rîs d. Aristid dacă i-ar fi spus cineva că e bătut de gîndul de a i se face cocoanei Marghioalei ginere, şi Elvira s-ar fi supărat şi ea dacă i-ar fi trecut cuiva să vorbească despre aşa ceva, ceea ce n-ar fi putut să facă decît franţuzoaica cea încredinţată că acolo o să ajungă în cele din urmă lucrurile. Erau însă cu deosebire plăcute clipele pe care el şi ea le petreceau împreună, şi-ar fi fost o adevărată prostie să nu le sporească clipele acelea, cînd atît de învederat e că mulţumirea sufletească de care te lipseşti astăzi e pierdută pentru totdeauna. Aceasta cu atît mai vîrtos cu cît azi era viscol, mîine moină, poimîine lapoviţă şi iarăşi ger aspru: rar se nimeresc zilele în cari om cu om se poate întîlni, aşa pe nepregătite, la plimbare şi abia de cîteva ori au avut el şi ea parte de mulţumirea de a sta mai ici, mai colo, sub ocrotirea franţuzoaicei, de vorbă. După primăvara cea scurtă au urmat apoi zădufurile de vară şi el a plecat la răcoare şi la aer curat.

Mai înainte de a fi plecat, el a avut cîteva zile de cumpănă supărătoare.

O uşoară pornire a inimii îl îndemna să nu plece fără ca să se fi dus să vadă pe Tănase, ca să ia ziuă bună de la dînsa. Era şi aceasta chestiune de bunăcuviinţă. Cu toate acestea, nu s-a dus: i se părea prea mult.

Nu se aşteptase însă la aşa ceva nici Elvira, care, în timpul verii, a început să facă, acum şi fără de franţuzoaică, din ce în ce mai lungi plimbări cu Fănică şi cu d-l Filimon Mustac, inginerul, care se întorsese din străinătate om făcut şi cu desăvîrşire schimbat.

Ţinea Elvira la el încă din timpul cînd îi fusese bun şi zelos învăţător. Ştia apoi că tatăl său ţine mult la el. N-ar fi crezut însă niciodată că o să iasă din el omul de acum, deştept, cumpănit, înzestrat cu multă ştiinţă, priceput între ale sale, elegant şi manierat, o foarte plăcută societate, nu tocmai deopotrivă cu d-l Aristid, dar cam la fel.

Frumoase erau și zilele petrecute în plimbări cu Mustac, căci orișicare fată tînără și deșteaptă e doritoare de a sta de vorbă cu oameni umblați prin lume și se simte măgulită cînd cei mai în vîrstă îi dau ascultare.

Într-una din zile au plecat Mustac, ea și Fănică la Tei, ca să mănînce o caracudă la grătar, să bea un pahar de pelin și să vadă lacul și împrejurimile lui.

Sosiți acolo mai de dimineață, pe răcoare, au intrat în curtea bisericii, ca să vadă mormintele Ghiculeștilor.

— Aceasta e familia lui Grigorie Ghica-vodă, zise Mustac. E primul domn pămîntean după ce la 1821 au fost alungați din țară fanarioții. Din familia aceasta a ieșit și Dona d'Istria, vestita scriitoare, care a murit pare-mi-se la Florența.

Elvirica se închina în fața fostului său învățător. I le spusese, poate, odinioară și ei acestea, dar ea le uitase, precum se vede.

— Tot din familia aceasta va fi făcînd parte și d-l Aristid Ghica, grăi dînsa.

Mustac nu putea să-și dea seamă de unde și pînă unde ajunge ea să vorbească despre acel Aristid Ghica. Îl știa însă pe acesta.

— Nu! întîmpină dar. Acela nu are nici o legătură cu Ghiculeștii.

— Dar toată lumea îi zice prinț! stărui dînsa.

— Aș! răspunse el. Sunt și băcani care-și zic Ghica în loc de Gheorghe, cum zicem și Iorgu ori Guță în loc de Grigorie. Aristid de care vorbești e un băiat de bani gata, care își petrece viața în aventuri galante, de altminteri om cumsecade.

Fănică-l știa și el pe acel Aristid și-i aruncă Elvirei o căutătură care o făcu să roșească.

Se înșela însă Fănică dacă credea că pe dînsa o jignea Mustac spuind că nu e prinț Aristid și că el umblă după fuste. Ea și-l socotea, dimpotrivă, mai apropiat, iar cît pentru celelalte, ea se socotea, cu zîmbetul ei de frumoasă, mai presus de toate.

Ieșind din curtea bisericii, ei s-au oprit pe coasta de unde se deschide o largă și încîntătoare vedere

spre lunca verde a Colentinei. La stînga, în faţa bisericii, se întinde grădina acum părăginită şi sub ea se află lacul încreţit în unde mărunte, iar la dreapta, pe ici, pe colo, apă, trestie, papură, şovar, iarbă verde şi viţe risipite pînă spre mînăstirea Plumbuita, care se ridică a pustiu deasupra coastei din fund.

— Ce frumos! exclamă Elvira. Ce-i acolo în fund?

— E Plumbuita, cîmpul de bătălie unde Matei-vodă Basarab a cîştigat izbînda pe urma căreia s-a ridicat în scaun.

Dînd acest răspuns, el ridică ochii spre cer. Era nourat cerul, dar după părerea lui nu a ploaie.

— Am putea să ne ducem pînă acolo ca să ne întoarcem pe şoseaua Colentinei, urmă el. E răcoare şi bine. O bună şi nu prea obositoare plimbare, se înţelege după ce ne vom fi potolit colo, la cîrciuma de pe malul lacului, şi foamea şi setea.

Aşa au şi făcut.

De-a lungul drumului, ici cînta în stuful de la marginea bălţii o presură, colo se auzea din lanul des un cîrstei ori o prepeliţă, mai departe se ivea deasupra păpurişului un stol de raţe sălbatice, iar pe la marginea bălţilor păşeau cu picioroange lungi un cocostîrc, mai un pescar. Elvira îl întreba mereu pe fostul ei învăţător: „Ce-i asta?“ „Dar asta ce-i?“

Şi mai stăruitoare îi erau întrebările după ce au sosit la surpăturile fostei mînăstiri, unde sunt atît de multe de văzut.

— Nu! nu! nu! stărui dînsa cînd Fănică voi să intre pe poarta clopotniţei dărăpănate. Vreau mai înainte să mă satur de minunatele privelişti de la dreapta, din stînga şi din dosul mînăstirii. Haide! urmă alergînd pe săltate de aci pînă colo ca un copil răsfăţat.

După ce au intrat, în sfîrşit, în curtea înconjurată de dărîmături şi plină de bălării crescute deasupra mormanelor de cărămidă şi moloz, ea s-a uitat împrejur, cuprinsă de uimire şi din ce în ce mai înduioşată.

— Se poate!? se tîngui dînsa. E de necrezut! Ce fel de oameni sunt aceia cari au lăsat în asemenea

risipă un giuvaer cum se vede a fi fost acesta, un locaș sfînt, de care se leagă atît de scumpe amintiri!? Cine? cum? cînd? de ce!?

Mustac începu s-o dumirească cine a ridicat și înzestrat mînăstirea, care la 1632 era în ființă, care era rostul fiecăreia din părțile zidirii acum ruinate, cum era bolta cutare, colonata cutare ori pivnița cutare, care era zestrea mînăstirii cînd cu secularizarea, de cînd au fost toate lăsate în părăginire. Vorbea nu numai arhitectul, ci totodată și omul care are mintea deschisă pentru toate, și Elvira se fericea știindu-se fiica lui Tănase Colțatu, care atît de bine știe să-și aleagă oamenii.

Nu era Filimon Mustac deopotrivă cu Costache, asta nu! Avea însă și el ale lui! Singur era și el în felul lui!

Părerea aceasta nu și-a schimbat-o Elvira nici după ce d-l Aristid Ghica s-a întors iar la București.

În timpul petrecut la pădure verde și la aer curat n-a uitat, precum se vede, puținele clipe petrecute cu dînsa, căci după întoarcere n-a mai stăruit în gîndul c-ar fi prea mult dacă i-ar face o vizită lui Tănase și cocoanei Marghioalei. Ce-l privea adică pe el tîmplăria lui Tănase și bucătăria cocoanei Marghioalei!? S-a dus, de întoarcere, să-l vadă pe Tănase, ba a mai luat cu dînsul și un frumos buchet, cum se cuvine cînd e la mijloc și-o drăgălașă domnișoară.

Au urmat apoi pe ici, pe colo posomoritele zile de toamnă, cari pentru Elvira tot încîntătoare primăvară au rămas.

ZBUCIUMĂRI ÎNFUNDATE

Mahala! Ce este mahalaua? Sunt oameni și mai ales femei cu ochi neastîmpărați și pînditori cari li se uită unii altora prin crăpăturile perdelelor în casă spre a se dumiri ce se află pe polițe și pe colțare, prin dulapuri și prin lăzi, prin saltare și pe sub paturi, știu mai bine decît tine însuți ce gîndești, ce simți și ce vrei

şi-ţi cunosc din fir în păr spiţa neamului, rosturile vieţii şi adevărata fire.

Îndeosebi mahalagiii de baştină ai Bucureştilor nu degeaba sunt mitocani, embaticari ai metoacelor. Îşi urzise în vremurile mai de demult la Bucureşti fiecare mînăstire mai însemnată metocul, unde trăgeau călugării ori călugăriţele cînd veneau cu treburi la Mitropolie. Avînd aceste metoace lărgime mare, oamenii fără de rost căpeau cu rugăminte la egumeni şi la stariţe ca să le dea cîte un petec de pămînt pe care să-şi facă rost de o căscioară. Îşi avea deci fiecare mînăstire mitocanii, cari steteau adunaţi ca puii pe lîngă cloşcă, privegheau neîncetat unul asupra altuia şi erau în toată clipa gata să vestească pe sfinţiile-lor despre cele ce se petrec în mahalaua metocului. E deci lucru rămas din bătrîni, un fel de boală din născare la mitocani să nu treacă nimic cu vederea, şi mitocanca de soi ştie mai bine decît orişicine cîţi pomi ai în grădină, cîte curele de pastramă îţi stau atîrnate de căpriorii din pod, cîţi grăsuni îţi guiţă prin curte, cîte ouă ai pus sub cloşcă, cînd te scoli, cum îţi petreci ziua, cu cine te însoţeşti... gura mahalagioaicei de baştină seamăn nu are.

Cînd se iveşte prin mahala vreo trăsură, vreun car cu boi ori vreo mutră din altă lume, vecinele aleargă una la fereastră, alta chiar în faţa casei, toate doritoare de a vedea, gata de a născoci şi grăbite de a se duce la răspîntie, ca să se întîlnească cu altele şi să se dumirească între ele, şoptindu-şi la ureche.

O dată, de două, de trei ori, numai de trei ori s-a oprit trăsura lui Aristid Ghica în faţa caselor lui Tănase: vecinele aleargă strigînd: „A venit prinţul, iar a venit!“ şi toate spun că el vine mereu pe la Elvira, care l-a lăsat mofluz pe cellalt.

Cîteodată trăsura rămîne la celălalt colţ şi el îşi urmează pe jos, mai cu perdea, drumul pînă la cocoana Aspasia. Vecinele ştiu că el are întîlnire cu Elvira, care l-a şterpelit şi-a lăsat-o pe Laura cu inima friptă.

Lina lui Şoltuc, gazda lui Costache, adevărată mahalagioaică şi ea, nu-şi mai putea stăpîni firea. Ţipa din cînd în cînd dreptatea din ea.

— Pune-ți, Lino, pază gurii, că prea le torni prăpăstioase! îi zicea Costache.

— Las', că știu eu de unde le adun, grăia dînsa sugîndu-și buzele ca cocoana Aspasia. Nu mă iartă firea, dar multe aș putea să spun. Tac și nu zic nimic. Nu! din mine nici cu cleștele n-are nimeni să scoată vreo vorbă. Uite, îmi dă brînci, dar mă stăpînesc. La urma urmelor, ce mă privește!? E cu ochi și cu sprîncene! Se vede cît de colo! Eu nu zic nimic, dar toată lumea știe ce l-a îndemnat pe Tănase să-l scoată mofluz pe italian și să-i facă vînt, ca să-l bage în tovărășie pe Filimonul acela. N-o spun eu; o vede toată lumea. Eu tac, cum zisei, și nu zic nimic!

— Eu, Lino, văd c-ai zis, ba chiar și-ai spus ceva ce nu poți să știi! grăi Costache, omul liniștit și totdeauna cumpătat.

Știa el chiar mai bine decît Lina c-au fost la mijloc oarecari vicleșuguri ale d-lui Filimon Mustac, dar aceste erau lucruri pe cari Lina nu putea să le înțeleagă.

— Nu vreau, Lino, să zic c-ai spus prostii, urmă el, dar eu port socotelile tovărășiei și știu mai bine decît orișicine că italianul era mereu încurcat și că nu o dată a sărit Tănase să-l scape. Ar fi putut să scape și acum dacă l-ar mai fi păsuit timp de vreo două-trei luni, căci avea să ia niște bani; n-a mai vrut însă.

— Asta e, vezi, n-a mai vrut! întîmpină Lina. Vorba e de ce n-a mai vrut!?

Costache stătea de vreo zece ani acum în gazdă la Șoltuc, dormea sub același acoperămînt cu Lina și mînca bucata gătită de ea. Cînd n-avea de lucru la tîmplărie, el stătea de obicei acasă și, slăbiciunile lui, desena ori citea, mult și multe citea. Niciodată nu-l supăra nimeni; mai ales Lina-l lăsa în pace și umbla în vîrful picioarelor. Acum ea era cuprinsă de un neastîmpăr care trecea și la el, cum trecc căscătura din om în om, și aceasta-l supăra.

— De ce, Lino? grăi dînsul. Pentru că e om zăcaș, care rabdă cît rabdă, dar ține minte și nu te mai iartă după ce și-a perdut răbdarea. N-o știe aceasta nimeni mai bine decît mine, urmă el, suspinînd din greu.

Am trăit, precum știi, timp de patru ani în casa lui ca ucenic, și atît atunci, cît și după ce am ieșit calfă, mă cicălea mereu de-mi venea să-mi iau lumea în cap. Acum, de o bucată de vreme, îmi vine să-mi iau lumea în cap pentru că nu mă mai cicălește. I s-a făcut, se vede, lehamite și nici în ochi nu mi se mai uită, nici vorbă bună nu-mi grăiește, ci mă ia totdeauna cu binișorul, parcă niciodată nu i-aș fi fost nimic. Așa au venit lucrurile și cu italianul. I-a șoptit, ce-i drept, și arhitectul acela mai una, mai alta la ureche: Tănase nu e însă om pe care poți să-l încînți, și zadarnic ar fi rămas toate vicleșugurile dacă n-ar fi fost la mijloc aceasta.

Lina scuturâ stăruitor din cap. Iar îi dedea brînci pornirea de a spune ceea ce știe.

— Dacă așa spui — grăi stăpînindu-și firea — așa trebuie să fie și nu-mi trece prin gînd să zic că au dreptate cei ce ar vrea să te facă să crezi că Tănase ține să și-l facă ginere pe inginerul acela! Eu nici n-o zic, nici n-o cred aceasta.

Costache îi aruncă o căutătură de om pornit spre ceartă.

— Vorbești, Lino, alandala! grăi dînsul. Acestea sunt lucruri pe cari nici el însuși nu le știe. Nu! omul nu știe cum poate să i se schimbe gîndul de azi pînă mîine și cum poimîine poți să te întorci iar la cele dorite alaltăieri.

— Uite, așa zic și eu, întîmpină Lina zîmbind. Stînd la portiță de vorbă, mai una, mai alta dintre vecine dă cu socoteală că n-o să i se împlinească lui Tănase gîndul. El ține la Elvirica lui ca la lumina ochilor săi, iară ochii ei, după toate semnele, spre altul se îndreaptă. Cine poate să știe care pe care!?

Costache își pierdu răbdarea, își luă pălăria și ieși din odaie la aer curat.

Era duminică după-prînz. Șoltuc și ceilalți doi tovarăși cari steteau în gazdă la el se culcaseră să tragă un pui de somn.

Costache, nemaiiind în stare să citească, ieși în uliță și se duse la cîrciuma din colț.

Îi venise, așa deodată, poftă de a bea.

Intrat însă în cîrciumă, el rămase cu inima îndoită.

„Să bea omul — zicea odată Tănase — mai ales cel ce muncește din greu are nevoie de băutură, și bine face dacă bea, dar nu la cîrciumă, ci la el acasă și cu măsură."

Ei bine! Tănase era unde va fi fost și nu putea să știe cine bea și cine nu bea la cîrciumă. Costache nu mai putea, cu toate acestea, să stea pe gînduri.

— Băiete, zise el. Să-mi dai un clondir de vin vechi, dar dă-mi-l să-l iau acasă.

Apoi s-a întors acasă, în iatacul lui, și a început să bea pe gustate, niței cîte niței, ca să simtă gustul vinului și să nu se amețească mai rău de cum îi prieste omului. Și e lucru știut și de atîtea ori spus că vinul înveselește inima omului.

— Dă-le toate dracului! strigă Costache în cele din urmă. Ce-ți pasă! Una e viața omului, și păcătos e cel ce nu știe să și-o trăiască pe plac.

Ceea ce-l supărase pe el nu erau faptele petrecute, ci vorbele fără cumpăt ale mahalalei. De aceea se ivea din cînd în cînd, ca pe fulgerate, în sufletul lui simțimîntul că o mare nenorocire are să se întîmple, că orișiunde te uiți, peste nenorociri dai în lumea aceasta. Iar turna însă în pahar și iar se muia.

„Da! — grăi așa, vorbind cu sine însuși — om zăcaș și încăpățînat, dar bun și cu dreptate, cu adevărat om, cum numai rar găsești. Să-l trăiască Dumnezeu! în plin să-i meargă toate! urmă cuprins de înduioșare. Eu ce să-mi fac dacă sunt un păcătos!?"

N-ar fi fost adevărat dacă s-ar fi zis că e amețit de băutură. Nu era, dar o plăcută amorțeală îl cuprinsese și, închizîndu-și ochii, se învîrtejeau toate în capul lui și din negura închipuirii lui se deslușea mai Sandu, mai Marghioala, mai Elvira, mai Fănică, mai vreunul dintre tovarășii lui.

„Bun băiat, bun și harnic, priceput om. N-ai ce să-i zici!... Copilul ei... Ce femeie! Nu-i vorba, și-ai lui!... Fratele mai mare al lui Fănică... De! Cine-ar fi crezut să mai iasă din Fănică om ca cel de ieri!? De cînd cu spaima cea mare, care l-a zguduit, și-a venit în fire și s-a făcut să-i cauți pereche... Bine-am

făcut, foarte bine! Uite! mi-e parcă o văd şi acum... «Costache, din dragoste pentru mine!» Ce suflet de femeie! Cum, Doamne, să nu faci de dragul ei orişice!?"

Se vedea pe sine însuşi ducînd ghiozdanul ei şi-o auzea zicînd: „Costache, vino!" „Costache, stai!" „Costache, du-te!" „Uite, Costache!" „Vezi, Costache!"... Cum ştia Dumnezeu să împodobească lumea şi să-i dea vieţii farmec!

Pe la toacă el se ridică cu ochii muiaţi în lacrămi de înduioşare. Nu-l mai răbda firea să stea: trebuia neapărat să se ducă acolo unde şi-a trăit cele mai frumoase zile ale vieţii, să simtă mirosul de talaşi, de scînduri de curînd trase la rîndea, de vopsele şi de clei, să schimbe o vorbă fie cu unul, fie cu altul dintre cei apropiaţi de sufletul lui.

Rar i se întîmpla, ce-i drept, ca duminicile ori zilele de sărbători să treacă pe la tîmplărie, acum însă, după ce-şi deşertase clondirul, acolo şi numai acolo se simţea el acasă, şi acasă omul se simte mai bine decît orişiunde.

Văzîndu-l trecînd prin mijlocul uliţei, vecinele se uitau ciudite după el.

Lasă că nu-l ştiau băutor, dar nici nu semăna cîtuşi de puţin a om băut.

„Ce i se va fi întîmplat lui Costache de trece rîzînd, parc-a lui ar fi lumea întreagă!?" îşi ziceau ele.

A lui şi era, căci în starea sufletească în care se afla, nimic nu-i mai lipsea şi toate le are cel ce de nimic nu mai simte trebuinţă. S-ar fi închiondorit, poate, dacă în faţa casei ar fi găsit trăsura prinţului ori dacă Mustac, inginerul, i-ar fi ieşit în cale. Mai e însă în lumea aceasta, pe lîngă toate acestea, şi noroc: el s-a uitat la toate ferestrele casei şi n-a văzut pe nimeni; a trecut de-a lungul curţii spre tîmplărie şi nimeni nu i-a ieşit în cale; a intrat pînă la masa lui de desemn şi nici măcar vreunul dintre ucenici nu a prins de veste. Era parcă ar fi plecat toţi, lăsînd casa pustie, şi el i se părea sieşi un fel de lunatic plecat fără ca să ştie unde şi dus într-aiurea de o tainică putere, după cum îl trage sfoara.

„Vezi d-ta minune! grăi uitîndu-se în toate părţile. E ca în povestea cu zîna cea adormită prin farmece, împrejurul căreia dorm şi străjile de pază."

Adevărul era că în timpul trecerii lui prin curte el fusese zărit de cei din casă.

În timpul cînd el stetea singur în iatacul lui şi bea cîte o înghiţitură din clondir, Tănase, Fănică şi Elvira stăteau busumflaţi şi departe unul de altul, fiecare în cîte un colţ al salonului larg şi luminos.

În curînd, după masă adică, Sandu îşi pusese armăsarul la cabrioletă şi trăsese la scară, ca s-o ia şi pe Elvira şi să iasă, ca alte dăţi, la Şosea.

Fănică înghiţi de cîteva ori în sec. Nu de ieri, de alaltăieri, ci de mult acum i se făcea negru înaintea ochilor cînd îl vedea pe Aristid Ghica. Nu-i da mîna s-o mărturisească aceasta şi după ce Aristid Ghica îl scăpase pe Tănase din încurcătură cu cei 340 de lei, dar îşi făcea cele mai grele mustrări pentru vina de a-l fi băgat pe tatăl său în acea încurcătură. „Dacă n-ar fi fost la mijloc păcatul meu, n-ar fi fost Elvira niciodată nevoită să ceară ajutorul netrebnicului aceluia."

Aceasta-l rodea cu atît mai vîrtos, [cu cît] ea nu putea să i-o spună chiar nici lui Costache. I se răzvrătise deci întreaga fiinţă cînd a aflat că soru-sa, ieşind cu Sandu la Şosea, se întîlneşte adeseori cu Ghica şi se plimbă toţi trei. Văzînd-o acum pe Elvira gătită şi gata de plecare, el îşi pierdu într-o clipă de slăbiciune voinţa.

— Ai face mai bine dacă ai pleca singur! îi zise deci fratelui său mai mare.

Elvira tresări, se făcu dreaptă şi ţeapănă, îşi ridică cu îndărătnicie capul şi-i aruncă o căutătură dispreţuitoare.

Înţelegea prea bine pornirea de care era stăpînit el şi se întoarse iar spre ieşire, ca să se urce în cabrioletă.

— Are Fănică dreptate, multă dreptate, grăi însă Tănase. Faci, Sandule, mult mai bine dacă o laşi pe ea acasă. Eu n-o opresc, căci ţin să vă las în voile voastre, dar Fănică are dreptate.

Elvira iar se întoarse şi rămase cîtva timp nemişcată, într-un fel de aiureală.

Nu-i venea să creadă ceea ce auzise.

— M-am dumirit! zise apoi. Ştiu la ce vă gîndiţi şi ce voiţi. Am să rămîn, dar nu pentru că o cereţi aceasta, ci pentru că aşa voiesc eu! Nu e în lumea aceasta nimeni care mă poate sili să fac ceea ce eu însumi nu voiesc.

Grăindu-le acestea, ea îşi scoase pălăria şi o aruncă pe masă, apoi se aşeză.

— Nici nu vrea nimeni să-ţi facă vreo silă! întîmpină tatăl ei.

— Are însă orişicine să voiască ceea ce e dator a face! adăugă Fănică.

— Frumoasă vorbă! strigă Tănase. Binele pe care ţi l-am făcut de bunăvoie tot de bunăvoie ai să mi-l răsplăteşti. Altfel mă lipsesc.

— Auzi d-ta! întîmpină Elvira. Fănică, odorul, are să mă înveţe pe mine cari îmi sunt datoriile şi cum am să le împlinesc. El nu şi-a dat niciodată în petec.

Aşa îşi aruncau săgeţi cum scapără scîntei pietrele de moară puse pe zvîcnite în mişcare.

Cînd Costache se ivi trecînd prin curte, Tănase se ridică puţin, uitîndu-se pe fereastră.

— Dar potlogarul acesta ce va mai fi căutînd pe timpul acesta aici? zise, aşezîndu-se iar.

Fănică stete puţin pe gînduri, apoi plecă repede să-l vadă.

Elvira tresări. Îl vedea rar şi numai în treacăt pe Costache şi trecuseră cîteva zile de cînd nu mai vorbise cu el. După vorbele pe care le avuse acum cu tatăl şi cu fratele său, îşi făcea mustrări.

„Te miri ce-i va fi spuind Fănică!“ îşi zise dar şi plecă şi ea tot cu pas repede, încît intră la Costache aproape deodată cu Fănică.

Ei îşi rămaseră zăpăciţi faţă în faţă, el voios şi rizător, iar Elvira şi Fănică posomorîţi.

— Ce mai faci, Costache? întrebă dînsa rostind vorbele rar şi oarecum în silă.

Lui Costache i se împăienjeniră ochii, şi el scutură o dată din cap, ca să i se mai lumineze vederile.

— Bine fac! răspunse apoi dezgheţat cum ea nu-l mai văzuse. S-ar putea oare să nu fac bine cînd te aud întrebîndu-mă ce fac!?

Deşi rostite[1] cu faţa veselă şi cu inima deschisă, vorbele aceste sunau în urechile ei a mustrare de nemiloasă asprime.

— Bine, Costache — îi zise fără de a i se uita în ochi — dar eu totdeauna am ţinut să ştiu ce faci.

— Fără doar şi poate! întîmpină el. O ştiu aceasta chiar şi fără ca să mi-o fi spus. Aş putea oare să fiu vesel, precum mă vezi, dacă m-aş îndoi despre aceasta!? Uite, întreabă-l pe el, urmă întorcîndu-se spre Fănică. Să spui dacă m-ai auzit vreodată plîngîndu-mă că nu-ţi pasă dacă bine ori rău îmi merge.

Fănică, în starea sufletească de acum a lui, nu-i era cîtuşi de puţin bună mărturia.

— Mie nu mi te-ai plîns, răspunse el, şi chiar dacă vei fi avut cuvinte, nu li te vei fi plîns nici altora, căci aşa ţi-e firea. Nu ştiu însă ce are să fie mîine.

Elvira îi aruncă o căutătură fulgerătoare.

„Pe el să-l laşi în pace! ar fi voit să-i zică. În certurile noastre n-are să fie amestecat. Nu eşti tu vrednic să stai în faţa lui!“

— Ce-ar putea să fie mîine!? întîmpină Costache drept răspuns la vorbele grăite de Fănică. Orişice ar fi mîine, ceea ce a fost ieri rămîne. Fapta rea pe care-ai săvîrşit-o te munceşte mereu de nu mai poţi să-ţi urmezi lucrarea în tignă, nu-ţi mai prieşte mîncarea, nu mai ai parte de dulceaţa somnului, nu te bucuri de lumina soarelui şi-ţi vine să-ţi iei lumea în cap. Tot aşa fapta bună îţi înveseleşte inima şi-ţi umple viaţa de cîte ori îţi aduci aminte, că tu eşti cel ce-a săvîrşit-o. Aşa e! stărui dînsul. Cel mai mare binefăcător îţi este în lumea aceasta cel ce-ţi dă îndemnul de a săvîrşi fapte bune!

Elvira şi Fănică se uitau la el cu ochi mari. Nu-l mai auziseră niciodată vorbind atît de mult şi cu atîta limpezime. Li se părea cu totul alt om.

[1] În text: *rostise.*

— Să vezi — urmă el întristîndu-se — nenea Tănase s-a săturat de mine şi m-a horopsit de nu mă mai poate vedea în ochi...

— Nu! îl întrerupse Fănică greu atins. Aceasta să n-o zici!

— Îţi faci, zicînd-o, însuţi o mare nedreptate! adăugă Elvira, deşi ştia prea bine de cînd şi de ce anume e horopsit.

— Aceasta se vede şi pe nespuse! stărui Costache cu tot dinadinsul. Îmi sîngeră inima, dar mi se înveseleşte iar cînd mă gîndesc la binele pe care mi l-a făcut odinioară cicălindu-mă mereu, ca să scoată om din mine, şi la încrederea pe care o avea în mine. Trecute sunt acum toate — urmă el înduioşat — dar eu nu le uit, căci urgisit îţi este numai cel ce te împinge spre rele făptuiri.

Elvira şi Fănică steteau greu atinşi în faţa lui. Aveau atît ea, cît şi el, întocmai ca dînsul, gînduri grele, pe care se sfiau a le da pe faţă.

— Da! da! urmă Costache, ridicînd glasul. Orişice ar fi mîine, eu nu pot să uit ceea ce a fost odată, şi inima mi se umple de o duioasă mulţumire cînd mi te aduc aminte copilă fără de gînd ascuns şi de mine sufleteşte apropiată, care se bucura cînd făceam cîte ceva de dragul ei. Eu ştiu ce vrei să zici, adăugă el întorcîndu-se spre Fănică: s-au mai schimbat lucrurile şi e în firea lucrurilor să se mai schimbe încă. N-are a face. Gata eram să sar şi în apă şi în foc; gata sunt şi acum şi gata am să fiu totdeauna, căci asta e plăcerea mea, mulţumirea cea mare a vieţii mele. Cum, Doamne, să nu mă simt bine cînd te-aud întrebîndu-mă ce fac!? adăugă iar, întorcîndu-se spre Elvira.

Ea stetea viu mişcată şi se uita cu ochii ei cei mari şi pătrunzători aşa, în vînt.

Costache, viu mişcat şi el, era ispitit să se plece şi să-i ia mîna, ca s-o sărute. Nu îndrăznea însă şi-i venea să se depărteze.

— Gata sunt, repetă el, orişicînd, şi dacă ar fi să-ţi fie greu vreodată şi să ai nevoie de-un om care e gata la toate, să nu mă uiţi, să nu mă treci cu vederea, să-ţi aduci aminte de Costache.

Grăindu-le aceste, el se depărtă, în vreme ce Fănică-şi muşcă buzele şi-şi rodea unghiile, iar Elvira se uita oarecum sperioasă după el.

„Bine! îşi şopti într-un tîrziu. Dar eu ce i-am făcut? Cum şi în ce fel aş putea să fiu vinovată!?"

CĂILE URSITEI

Era adevărat că ţinea Tănase la fiica sa ca la lumina ochilor săi. N-ar fi ajuns ceea ce era dacă n-ar fi avut-o pe ea. Iubirea către dînsa era în sufletul lui un neistovit îndemn spre fapte, şi inima îi rîdea nu numai cînd o vedea, ci şi cînd şi-o gîndea aşa cum o ştia. Tocmai de aceea însă el ar fi rămas dezamăgit dacă dînsa, slabă de înger ca cele mai multe femei, ar fi intrat umilită-n vorba lui. Copiii lui trebuiau să fie oameni întregi, care nu se dau cu una, cu două, nu se sfiesc a-şi da pe faţă gîndul şi nu fac decît ceea ce ei înşişi voiesc. Mai dragă i se făcuse atunci cînd n-a mai vrut să meargă la pension, gîndul cel mai adevărat şi l-a mărturisit dar şi cînd i-a zis Elvirei „nici nu vrea nimeni să-ţi facă vreo silă". Nu! silă nu! Numai într-o clipă de slăbiciune a scăpat vorba că Sandu face mai bine dacă pleacă singur la Şosele. Fata lui n-avea să facă decît ceea ce-o trăgea inima.

Nu însă tot într-o clipă de slăbiciune a zis că e frumoasă vorba că orişicine are să vrea ceea ce e dator a face.

„De! şi-a zis el după ce a rămas singur. Aşa este! Eu cu toată inima, din cel mai curat îndemn, cu gînd cu desăvîrşire bun mi-am îndrumat ucenicii, ca să scot din ei oameni destoinici şi cumsecade. Am deci mulţumirea faptelor mele, iară ei îmi rămîn datori pentru binele de care s-au împărtăşit. Şi ei tot cu toată inima, din cel mai curat îndemn şi cu gînd bun au să-şi facă datoria dacă e vorba să avem parte ei de mulţumirea faptei săvîrşite, iară eu de mulţumire sufletească. Cu toată inima şi din cel mai curat îndemn au, cu atît mai vîrtos, să-şi facă datoria copiii, pe cari i-am crescut din dragoste şi i-am pregătit pentru viaţă

cu neadormită purtare de grijă şi lepădîndu-mă de mine însumi. Da! urmă. Am să-i spun răspicat şi fără de înconjur care îmi este dorinţa şi ce gîndesc şi dînsa va face după cum o mînă firea ei. Dac-ar fi să nu ne potrivim, rămînem săraci, lipsiţi de dulceaţa mîngîierii, eu ca părinte, iară ea ca fiică. Prinos binecuvîntat e numai darul de bunăvoie."

Gîndurile acestea i se strecuraseră prin minte cînd Fănică şi Elvira s-au întors iar în salon şi s-au aşezat el într-un colţ, ea într-altul.

După cele petrecute însă nu mai erau nici el, nici ea cei de mai înainte.

Îndeosebi Elvira era de-i venea mereu să plîngă.

— Nu ştiu ce vă veţi fi închipuind, grăi dînsa peste cîtva timp. Faceţi zarvă dintr-un lucru de nimic. Nu cumva e păcat să petreci o vară plăcută stînd în mijlocul lumii de vorbă cu un om inteligent, cult şi foarte binecrescut!?

— Un ăla pe care nu-l mai latră cînii mahalalei şi-l ştiu toate babele de prin vecini! întîmpină Fănică, zîmbind cu răutate. Bună părere nu-şi fac despre tine cei ce te văd plimbîndu-te cu el.

— Te rog, domnule, să-ţi cumpăneşti vorbele, îl înfruntă Elvira. Pe mine n-ai să mă pui în rînd cu Laura d-tale!

— Te pui, domnişoară, d-ta însăţi! îi răspunse el. Azi aşa cum vrei, iar mîne cine ştie cum.

— Ştii că eşti prea-ndrăzneţ! replică dînsa.

— Are, fată, omul dreptate! interveni Tănase. Firul de iarbă, dacă nici nu-l tai, nici nu se usucă, creşte, creşte, mereu creşte pînă ce nu dă-n spic plin de rod, şi abia după ce rodul s-a copt se face iarba pai. Nimic din cele intrate în fiinţă nu stă pe loc; toate se desfăşoară potrivit cu firea lor. Bine zici, Fănică: azi aşa, iar mîine cine ştie cum.

— Azi la Şosea, iar mîine la cocoana Aspasia, adăugă Fănică, aducîndu-şi aminte serile petrecute cu Laura.

Elvira, care o singură dată-l întîlnise pe Aristid la cocoana Aspasia, se uită lung la fratele său. Abia cu vreun pătrar de ceas mai înainte li se plînsese Cos-

tache amîndurora că e horopsit, şi cu o putere covîrşitoare se ivi în sufletul ei pornirea de a-i face tatălui său mărturisirea că nu Costache a fost acela care l-a minţit cînd cu cei 340 lei.

— Şi tu, chiar tu, strigă dînsa, tu mai îndrăzneşti să-mi vorbeşti mie despre întîlnirea din casa cocoanei Aspasiei? Dar asupra cui cade vina că am fost atunci nevoită să mă întîlnesc cu d-l Ghica la cocoana Aspasia!?

Fănică începu să tremure şi se făcu alb ca varul.

— Care va să zică — urmă ea cuprinsă de mînie — bietul de Costache...

Tănase îi tăie vorba.

— Lasă-l pe omul acela, grăi ridicîndu-se puţin. N-are el ce să caute cînd vorba e de ale noastre. Nu ţi se face nici o vină, urmă apoi stăruitor; vorba nici nu e de ceea ce ai făcut, ci de ceea ce ai ori nu ai să faci, şi aici supărare nu încape. Nu mă-ndoiesc nici eu că e pentru tine, cum ar fi şi pentru orişicare altă fată, o plăcere să te plimbi şi să stai de vorbă cu oameni ca domnul acela. Mică, mare, plăcerea aceasta e nevinovată. Eu mă întreb însă: ce poate să iasă de acolo!?

— Nimic n-are să iasă, răspunse ea. Ne pare bine că ne vedem, că putem sta de vorbă, şi atît.

— Lucru firesc e ca mîine ori poimîine să nu vă mulţumiţi cu numai atît, întîmpină Tănase, şi chiar dacă te vei fi mulţumind tu, poate că nu se va mulţumi el, şi chiar şi dacă se va fi mulţumind şi el, n-o să creadă lumea care vă vede că nu mergeţi din ce în ce mai departe. De aceea îi dau dreptate lui Fănică: faci bine dacă te lipseşti de plăcerea aceea, orişicît de nevinovată ar fi ea. Eu nu cer să te lipseşti, dar îţi spun, ca părinte, cu inima curată, care-mi este părerea. Aristid Ghica ne-a fost şi poate să ne mai fie de mare ajutor, e om cumsecade, chiar foarte cumsecade, dar nu e de seama noastră.

Elvira-şi ridică plină de mîndrie capul.

— Eu nu-l socotesc mai presus de mine, grăi dînsa, şi n-am avut niciodată cuvinte de a crede că el mă socoteşte mai prejos de sine.

— Atunci, răspunse el, te-ai depărtat încetul cu încetul de noi, încît azi-mîine ai să te simţi străină în mijlocul nostru.

Văzînd că nu mai e vorba de vina lui Costache, Fănică se mai învioră.

— Fiecare cu al său trai — zise el cam cu jumătate de gură — eu în umbră la răcoare, tu-n lumină şi la soare.

— Ştiu, ştiu, ştiu! îi răspunse Elvira. Să nu mă socotiţi, vă rog, atît de proastă ca să nu-mi dau seama unde vă bate gîndul. E altul mai de seama noastră cu care aţi voi să mă plimb. Spuneţi-o şi nu umblaţi cu vorbe-n doi peri!

— Eu cred, îi zise Tănase, că atît fratele tău mai mare, cît şi mai ales tatăl tău pot, ba chiar trebuie să-ţi vorbească fără de-nconjur. Da! Mustac, pe care-l ştim bine şi la care ţinem, omul meu, şi atît ar trebui să-ţi fie destul pentru ca să nu-l mîhneşti plimbîndu-te cu cellalt.

— Un flecar! adăugă Fănică.

— Flecar, dacă-ţi place, îi răspunse ea, dar flecar cu care-ţi petreci bine, iară nu om vrednic, care te plictiseşte.

— Nu-ţi face, fată dragă, nimeni silă, grăi Tănase; ţi-ar şedea însă foarte bine dacă de dragul tatălui tău ai ţinea seamă şi de un om care te va fi plictisind, poate, cîteodată, dar are slăbiciune pentru noi toţi şi mai ales pentru tine.

Elvira-l iubea pe tatăl său şi-l punea foarte sus în gîndul ei, se simţea dar dureros atinsă, încît abia-şi mai putea stăpîni lacrămile.

— Să mă lăsaţi în pace! Ce-am făcut eu de toţi mi se leagă de cap!? se tînguí dînsa. Nu pot, ca alte fete la vîrsta mea, să-mi petrec viaţa după pofta inimii mele!?

Fănică se uită la ea zîmbind cu răutate.

— Poftele inimii tale nu prea sunt stăruitoare, îi zise. Timp atît de îndelungat ai muncit pe brînci cu gîndul de a ajunge odată mare doctoriţă. Deodată apoi, vei fi ştiind de cînd, le-ai lăsat toate baltă, ba te-ai

lipsit şi de franţuzoaica la care ţinuseşi atît de mult. De ce, soro? de dragul cui, Elvirică dragă!?

Femeia, cînd nu mai ştie ce să-ţi răspundă, o porneşte pe plîns şi pleacă-n grabă mare.

Aşa a făcut şi Elvira, care acum se simţea umilită, cea mai nenorocită femeie de pe faţa pămîntului.

Era nemîngîiată, dar hotărîtă într-un fel.

Nu-i este însă nimănuia dat să se abată din calea ce i-a fost croită de ursita lui.

Elvirica mai avea şi alt frate, care, ţanţoş cînd ieşea-n cabrioleta lui la Şosele, se simţea[1] ridicat în slava cerului cînd se putea plimba cu d-l Aristid Ghica, cel cu desăvîrşire elegant; care avea cai straşnici la trăsura lui cea de tot frumoasă.

Pe lîngă tată, apoi, Elvira mai avea şi mamă, pe „lelea", mai tîrziu cocoana Marghioala, care se simţea cuprinsă de un fel de beţie cînd se gîndea că fiica ei se plimbă cu prinţul şi că prinţul îi vine din cînd în cînd la casă, ba chiar îi şi sărută mîna. Pentru ea prinţ era şi numai prinţ putea să fie. Nu fără de rost i se zicea Elvirichii „prinţesă": chiar ursitele îi rînduiseră un prinţ drept tovarăş de vieţuire.

Elvira era deci mereu hărţuită. Trasă cînd la dreapta, cînd la stînga, încît i se făcuse viaţa nesuferită. Azi Sandu îi spunea că Fănică e un zănatic încăpăţînat ca tatăl său, iară mîine mama ei îi zicea: „Nu-ţi face, sufletul mamii, inimă rea, că tatăl tău e bun ca pîinea caldă, dar ţine să i se facă toate pe plac, iar îi trece însă, îi trece, să vezi că-i trece!"

Zbuciumată era şi din ce în ce mai grea viaţa Elvirichii.

Pornită din fire şi deprinsă din copilărie a-şi face toate voile, ea tot mai ieşea cu Sandu la Şosele şi se plimba cu Aristid. Nu mai simţea însă plăcerea de mai-nainte, ar fi voit să se mai depărteze şi prezenţa fratelui său îi era din ce în ce mai supărătoare.

După ce se întorcea apoi acasă şi-l vedea pe Tănase posomorît şi morocănos, ea se căia şi era cuprinsă de

[1] În text: *şi se simţea*.

adîncă mîhnire, încît se retrăgea într-un ungher mai dosnic şi plîngea pe-nfundate.

Mama ei şi fratele ei Sandu umblau cu capul ridicat şi cu faţa rîzătoare de ici pînă colo. Aceasta o-nciudea şi-o făcea să caute prilej de a se-ntîlni cu Mustac, care venea adeseaori pe la tîmplărie, unde avea multă treabă.

El îşi instalase biroul tehnic în Pasagiul Român. De acolo erau conduse toate lucrările tovărăşiei. Aceasta însă numai deocamdată. Gîndul lui şi a lui Tănase era să ieie cu chirie o casă mai încăpătoare, în care să fie lărgime şi pentru facerea planurilor, pentru purtarea socotelilor, precum şi pentru locuinţa lui Mustac. Vorba era însă ce fel de locuinţă. Una era locuinţa pentru holtei şi alta pentru omul căsătorit.

Într-una din zile, după masă, luînd cafeluţa, Tănase, Elvira, Sandu şi Mustac steteau de vorbă, şi Mustac le vorbea despre greutăţile pe care le întîmpină căutîndu-şi locuinţă.

— Tot case zidite după planuri lipsite de bun-simţ, grăi dînsul. Ici aproape toate ferestrele aşezate fie spre apus, fie chiar spre miazănoapte, încît soarele nu pătrunde niciodată în casă şi pereţii se umplu de mucegai, colo prea multe ferestre şi uşile aşezate astfel că nu mai rămîne la pereţi loc unde să-ţi aşezi un pat ori un dulap, dincolo odăi ori chichineţe întunecoase, bucătării prea mici...

— Elviro! grăi Tănase. Voi, femeile, vă pricepeţi mai bine la asemenea lucruri: aţi putea, tu şi Fănică, să-i daţi d-sale ajutor.

Elvira tresări şi sîngele îi năvăli în obraji.

Ea să caute locuinţă pentru d-l inginer Filimon Mustac!? Asta nu!

— Locuinţă pentru un arhitect? grăi dînsa. Cine oare ar putea s-o aleagă cu mai multă pricepere decît el însuşi.

— Pentru un arhitect şi familia sa, grăi Tănase zîmbind.

— Şi-o va căuta, dimpotrivă, cu viitoarea sa, răspunse dînsa rostind vorbele apăsat şi una cîte una.

Nu s-a mai vorbit apoi despre greutatea de a găsi o locuință. Au rămas deocamdată lucrurile încurcate.

Elvira însă iar s-a retras într-un ungher, ca să plîngă, și și-a pus tare în gînd că n-are să mai iasă cu Sandu la plimbare. Îi răsunau în ureche vorbele despre firul de iarbă care crește, crește, dacă nu-l tai, mereu crește, pînă ce nu dă-n spic.

„Nu! — își zise — nu se poate să-mi jertfesc eu libertatea mea. Mai am încă timp!"

Avea însă Tănase multă dreptate: floarea, desfășurată o dată, leagă și-și dă rodul.

Văzîndu-l pe Sandu ieșit numai singur la Șosele, d-l Aristid Ghica, om al formelor, și-a oprit trăsura, s-a dat jos și s-a dus la bunul său prieten, ca să-l întrebe ce-i face surioara și cum se face de n-a venit și ea.

Sandu, om mai lipsit de forme, i-a spus pe șleau că e bine, sănătoasă, dar a rămas acasă.

— Uite, n-a vrut! — a rîs el — și cînd își pune ea ceva în gînd, degeaba sunt toate, că n-o mai scoate nimeni din ale ei.

D-l Aristid se-ntoarse în călcîie și căută de drum.

El, care avea atîtea experiențe, se putea făli cu atîtea succese și cunoștea atît de bine femeile, o înțelegea pe Elvira și se simțea jignit în amorul lui propriu. Ce dracul, nu mai era băiat de opt-zece ani!

„Las-o — își zise — că se moaie-n cele din urmă și tot se dă pe brazdă."

Elvira era însă piatră vîrtoasă, care nu se moaie și cu anevoie se sfarmă și macină.

Viața i se făcea din ce în ce mai nesuferită, căci orișiunde se uita, peste fețe-ntunecate da. Nu-mplinise încă vîrsta de optsprezece ani, abia începuse a se bucura de tinerețele sale, și unii într-un fel, alții într-altul îi dedeau năvală să se mărite și toți erau supărați pentru că nu voia să-i asculte.

Un singur om mai rămăsese tot cum a fost mai înainte: Costache, care tăia cu ferăstrăul ori trăgea cîntînd pe bombănite cu rîndeaua cînd n-avea treabă nici la planuri, nici la purtatul socotelilor. Stînd așa singură cu gîndurile ei posomoîte, Elvira-l auzea,

parcă, rostind vorbele: „Îmi vine să-mi iau lumea în cap!“ Îi venea cîteodată și ei să fugă-n lume, și atunci, știindu-se stricată cu toți, se ridica puțin și de acolo de la fereastra iatacului său se uita spre fundul curții, și dacă se-ntîmpla să-l vadă lucrînd la masa lui, se ducea să-i zică: „Ce mai faci, Costache?“

El răspundea: „Bine fac!“ și-și căuta mai departe, iară ea se așeza-n dosul lui, lîngă perete, pe scaunul unde șezuse odinioară, cînd începuse a plînge pentru că el n-o luase la săniuș, și-și urma fie lectura, fie lucrul de mînă ce luase cu dînsa.

Steteau așa pe tăcute, schimbînd pe ici, pe colo cîte o vorbă și numai rar de tot se-ntorcea el spre ea ca să-și spună unul altuia mai multe. Nu li se ura cu toate acestea niciodată să-și piardă astfel timpul.

RUPTA RUPTEI

Tot ceea ce intră-n ființă trebuie neapărat să aibă un sfîrșit: lucrurile trebuiau s-ajungă-n desfășurarea lor în cele din urmă la starea în care Elvirei nu-i rămînea decît să-și calce pe inimă și s-o rupă într-un fel. Așa, nici cornurată, nici ciută, nu putea să rămîie.

O simțea și dînsa din ce în ce mai deslușit aceasta și de aceea, din pusă pe gînduri, încetul cu încetul s-a făcut tristă și-n cele din urmă pornită spre gînduri negre.

„O să se moaie!“ zisese d-l Aristid, iară ea nu se muia.

Văzînd că mai multe duminici de-a rîndul Sandu iese singur și iar numai singur la plimbare, d-l Aristid la început a zîmbit, dar după un timp oarecare a fost cuprins de neliniște, a mai pierdut din vîlva omului deprins a trece din izbîndă în izbîndă și s-a pus pe gînduri.

Tocmai pentru că dînsa nu se muia, el o punea mai presus de alte femei, o ridica-n gîndul lui, și slăbiciunea care odinioară-l făcuse să-i aducă buchetul de flori, ivită iar în sufletul lui, creștea și tot mai mult

îl stăpînea, încît în cele din urmă a luat hotărîrea de a rupe o dată pentru totdeauna cu Laura.

Nici atît nu îi era însă destul. Cuprins de viu neastîmpăr şi de temeri nelămurite, el era ispitit să se ducă la cocoana Aspasia, ca prin ea să afle cîte ceva despre cele ce se vor fi petrecînd în casa lui Tănase. Îi era ruşine s-o facă aceasta, dar n-avea-ncotro.

Cocoana Aspasia i-a spus multe şi mărunte despre cele ce în mahala se vorbeau despre italianul cu pricina, despre Elvira şi despre inginerul la care Tănase ţinea ca la copilul său.

Acestea nu l-au liniştit de loc pe d. Aristid, ci mai vîrtos l-au zăpăcit, încît el a umblat cîteva zile de-a rîndul fără de astîmpăr de aci pînă colo şi a încetat a mai fi omul dezgheţat care ştie să se potrivească cu orişicine şi cum să se poarte în orişice împrejurare. Inima îi dedea brînci să-i ducă iar Elvirei un buchet, dar el se sfia, temîndu-se ca nu cumva să pată vreo ruşine.

A trimis-o deci pe baba cea vicleană la cocoana Marghioala, că s-o ia mai pe departe şi cu perdea, pe pipăite, s-o descoase dacă cei de la casa ei sunt ori nu bucuroşi de oaspeţi. Mai pricepută peţitoare nici c-ar fi putut să-şi găsească.

Cocoana Marghioala, mamă mîndră de fiica ei, a înţeles de ce e vorba şi era ameţită, leşinată, moartă: fata ei prinţesă, ea însăşi soacra unui prinţ.

Elvira era înduioşată şi ameţită şi ea, de i se clătina parcă pămîntul sub picioare şi se învîrteau toate împrejurul ei, căci slăbiciunile de tot felul sunt împreunate cu firea omenească. N-ar fi fost însă în staie să dea răspuns la întrebare, dacă vrea ori nu, şi peste puţin fu cuprinsă de temerea că se află în faţa unei mari primejdii.

— Nu! — zise — acum nu! Să mai aşteptăm. Să nu ne pripim.

Cocoana Marghioala rămase încremenită: nu-i încăpea ei în minte gîndul că e cu putinţă să-i iasă unei fete asemenea noroc în cale şi să nu-l apuce, cum se zice, de-un picior, căci nu poţi să ştii dacă mai dai ori nu ochi cu el.

— De! drăguță — stărui cocoana Aspasia — așa este: nu vă cunoașteți îndeajuns. Eu îți spun însă că foarte mult te dorește, și cel mai cuminte lucru ar fi ca deocamdată să vă întîlniți la mine, ca să vă cunoașteți mai de aproape.

— Nu mai e nevoie de așa ceva, întîmpină cocoana Marghioala. Îl cunoaștem bine cu toții, iară el n-ar dori-o, cum zici, dacă n-ar cunoaște-o îndeajuns.

Cu atît mai vîrtos stăruia Sandu, care se simțea adînc jignit de cîte ori îl întîlnea pe la Șosele pe prințul fără ca acesta să se mai oprească, să-i dea mîna și să stea de vorbă cu el.

Aceasta nu mai putea să dăinuiască.

Tot așa zicea și Tănase, precum și Fănică: nu puteau să-l poarte pe Mustac mereu de azi pe mîine cu minciuna.

Strîmtorată astfel între unii și alții, Elvira a ajuns să-și fie sie însăși sarcină nesuferită. Urgisiți îi erau amîndoi, îi venea greu să li se uite părinților săi în ochi, nu-i mai priiau bucatele gustate la aceeași masă cu frații ei și mereu era ispitită de gîndul de a se duce... totuna îi era unde.

Cel mai apropiat dintre toți îi era Fănică, acum advocat bine văzut de cei ce-l cunoșteau.

— Ce vreți cu mine!? îi zise într-una din zile. Țineți cu orice preț să mă alungați cît mai curînd din casa aceasta? Care-mi este vina de nu mai e pentru mine loc la masa părinților!?

— Mai întrebi încă!? răspunse el. Ți-ai făcut-o tu însăți! Ne ești tuturora dragă și-ai fi putut să stai aici cît vrei, fie chiar să rămîi fată bătrînă, dar ai avut slăbiciunea de a scoate din minți pe cei ce se apropiau de tine.

Elvira tresări, și ochii ei scăpărară scîntei de mînie.

— Fii mai cruțător, Fănică strigă ea. Eu pe nimeni din minți n-am scos. Nu l-am scos îndeosebi pe Mustac al vostru, care e om al socotelilor reci și nu-și pierde niciodată bunul cumpăt.

— Tocmai fiindcă e om al socotelilor reci, întîmpină Fănică. Și-a pierdut bunul cumpăt, și nu și l-ar fi pierdut dacă n-ar fi fost scos din minți. E din zi în

zi mai stăruitor și mă cutremur gîndindu-mă că el ar putea să-și piardă răbdarea.

— Lasă-l să și-o piardă! răspunse ea.

Fănică, cuprins de înduioșare, se duse la ea, îi puse mîna pe umăr și i se uită în față.

— Nu vorbi, Elviro dragă, cu atîta ușurință! îi zise el. Ți-a spus tata că nu are nimeni să te silească a face ceea ce tu însăți nu voiești și niciodată el vreo mustrare nu are să-ți facă, dar durerea grea o să-l cuprindă și viața întreagă i-o vei întuneca dacă nu vei ține seamă de dorințele lui, căci el mult te iubește și numai binele tău îl vrea.

Lacrămi mari se iviră în ochii Elvirei și începură să curgă peste obrajii ei lipsiți de sînge.

— Cum vă iartă inima să ziceți că nimeni nu-mi face silă!? se tîngui dînsa. Se poate oare siluire mai nemiloasă decît aceasta!? Îl iubesc și eu pe el tot atît de cu adevărat cum el mă iubește pe mine și mă cutremur cînd mă gîndesc, Fănică, spaimă grea mă zguduie cînd îmi dau seamă cît de pustie și de tristă mi-ar fi viața și cît mi-aș amări[1] părinții dacă m-aș însoți cu un om, ce-i drept, foarte cumsecade, care însă nu poate să-mi dea și iubirea cu care m-ați deprins voi, frații mei, mama mea cea bună și tatăl meu, care de atîtea ori m-a răsfățat spuindu-mi că sunt lumina ochilor lui. Nu mai stărui, Fănică! nu mă ispitiți, căci mult mi-e teamă c-o să fac ceea ce doriți, urmă ea, ștergîndu-și șiroaiele de lacrămi. Voi m-ați îndrumat spre prăpastia la marginea căreia mă aflu; voi, cu prea multa voastră iubire, sunteți vinovați dacă astăzi stau cuprinsă de simțămîntul că toate mi se prăbușesc în cap!

Fănică, tot cu ochii plini de lacrămi și el, o îmbrățișă și-o sărută pe frunte și pe ochi.

— Iartă-mă, surioara mea cea scumpă și atît de cuminte, șopti el, și nu mai plînge. Fă cum te povățuiește inima ta cea bună, căci noi toți ne vom înveseli știindu-te pe tine veselă, fie chiar și alăturea cu acel om în gîndul meu nevrednic. Să nu crezi că m-am înstrăinat de tine și că te iubesc mai puțin dacă nu mai calc

[1] În text: *cît de mi-aș amări.*

peste pragul casei tale și nu te mai văd cu ochii întîlnindu-te împreună cu el în căile vieții. Dar! — urmă ridicînd degetul — umbră de durere să nu-ți văd în față, căci eu sunt feciorul lui Tănase Colțatul care știe să iubească, dar să și ceară socoteală!

Elvira-și ridică mîinile amîndouă în cap și rămase cuprinsă de fiori.

Clipe de cumpănă afară din cale grea: ce putea, ce trebuia dînsa să facă!?

Bătut de arșița dogoritoare a soarelui și obosit de drumul îndelungat, călătorul se mai înviorează cînd i se ivește în zarea depărtării copacul plin de frunziș des, la umbra căruia poate să găsească adăpost răcoros.

Elvira se duse la fereastră și se uită spre tîmplărie, ca să vadă dacă Costache se află ori nu la masa lui de lucru.

Nu era acolo.

Ședea pe scaunul de la perete, unde atunci, demult plîngea Elvirica, doritoare de a fi purtată în săniuță.

Era pus pe gînduri, cuprins de durere, din ce în ce mai mult pornit să-și ia, în adevăr, lumea în cap și să se ducă unde nimeni nu-l știe și de unde nu mai străbate nici o veste pînă la oamenii în mijlocul cărora-și petrecuse pînă acum viața.

Tănase îi spusese adecă de pe acum că peste trei luni planurile vor fi făcute și socotelile vor fi purtate la biroul inginerului și că de acolo înainte el, Costache, are, dacă vrea, să lucreze în rînd cu ceilalți tîmplari.

Nu-l supăra pe el gîndul că are să treacă iar la meseria lui, dar se simțea jignit de felul în care i-a spus-o aceasta Tănase. Rostind vorba „dacă vrei", fostul lui maistru parcă-i zise: „Nu prea ai ce să cauți aici".

Nici că mai ținea Costache să rămîie. Nu-l ierta firea. E însă afară din cale greu să ieși din lumea în care te-ai pomenit om și să-ți croiești rosturi cu totul noi.

Elvira se duse încă o dată la fereastră.

Tot nu-l vedea la masa lui de lucru.

Ea se duse să vadă ce i s-a întîmplat.

— Ce e, Costache? întrebă ea găsindu-l așezat cu fața posomorîtă lîngă perete.

— Bine nu-i! răspunse el și începu să i se plîngă, în vreme ce ea se așeza pe scaunul de la masă, întorcîndu-se cu fața spre el.

Bătută și de altminteri de gînduri negre, ea se lăsa din ce în ce mai îndeplin pradă amărăciunii, încît iar îi era greu să-și înăbușe plînsul. În cele din urmă-și întoarse fața de la el și, rezemîndu-și cotul[1] pe masă și capul în palmă, rămase istovită de zbuciumările ei sufletești, tăcută și nemișcată și după ce el încetase a mai vorbi.

Venise la el cum călătorul năzuiește la copacul cu umbră răcoritoare, ca să se mai astîmpere, iar acum, auzind cele spuse de dînsul, încă mai năvalnice îi erau bătăile inimii și tîmplele mai înteţit îi zvîcneau. El îi spusese că se socotește horopsit și că-i vine să-și ia lumea în cap, știa chiar și de ce anume e horopsit, cu toate acestea acum, mai ales acum întreaga ființă i se răzvrătea gîndindu-se că el ar putea să plece. Nu se putea gîndi ea însăși pe sine lipsită de reazămul pe care-l găsea la el.

Într-un tîrziu se întoarse iar și se uită la el oarecum mirată că tot îl mai vede acolo, pe scaunul acela.

Ea suspină din greu.

— De ce taci, Costache? șopti ea. Mai zi ceva.

Costache era om vîrtos, care nu se înduioșează; el ședea însă pe scaunul unde odinioară plînsese Elvira. Era rîndul lui să plîngă, și el ridică spre ea ochii lui muiaţi în lacrimi strălucitoare pe care o durere sfîșietoare le storsese pe nesimţite.

— Ce să mai zic? răspunse el. Nimic nu-mi mai rămîne.

Elvira, înfiorată sub ochii aceia, își trase capul între umerii ridicaţi, parcă gata de a primi o lovitură.

— E urît, Costache, zise, să te strecori prin lumea aceasta. Nu poţi să știi ce ai să voiești mîine. Stai, te zbaţi și-ţi urgisești zilele, căutînd calea ce ai s-apuci pentru ca să nu intri în vrajbă cu cei mai de aproape ai tăi. Dar — strigă sărind deodată în picioare — ce-ţi pasă, Costache!? Tu, dă-mi voie să-ţi zic cum atîta

[1] În text: *colțul*.

vreme ți-am zis, tu nu ești o biată de femeie care se teme ca nu cumva să rămîie răzleață, stingheră, lipsită de reazăm: rămîi pretutindeni cel ce în adevăr ești, bărbat în putere și om vrednic. Chiar și dacă nu te va mai fi iertînd firea să rămîi aici, ți-ai agonisit destul pînă acum pentru ca să nu fii nevoit a li te da altora slugă. Eu însă? Ce fac eu?

Iar alte lacrămi muiară strălucind ochii lui Costache.

— Zici că ești horopsit, urmă ea. Horopsescu-mă și pe mine ai mei, umblînd cu gîndul de a mă scoate din casa aceasta: ce se alege de mine după ce toți mă părăsesc? Cine-mi va mai veni într-ajutor după ce voi fi ajuns să nu am la cine să alerg cînd nu mai știu ce să fac? în ochii cui să mă uit cînd vreau să mă liniștesc și să mă luminez?

— Elvirico dragă...! dă-mi voie să-ți zic și eu ca odinioară, grăi dînsul. Eu n-am căderea de a da răspuns la întrebările acestea, nici de a mă rosti cînd vorba e de legăturile dintre părinți și fiică, frați și soră. Cînd mă întrebi însă cum m-ai întrebat, întreb cu atît mai vîrtos eu. Cum rămîn într-o lume pentru mine goală și pustie!? ce rost mai are viața mea dacă nu mai am cui să i-o închin!? De ce să nu vorbim fără de înconjur? Dacă nu mă va fi iertînd firea să mai rămîn aici, ai zis. Eu îți spun că nu mă iartă firea să ies din casa aceasta cîtă vreme te știu stînd în ea.

Elvira înaintă cu pași rari spre el, îi puse mîna pe umăr și i se uită în față.

— De ce mi-o spui aceasta!? se tîngui dînsa. De ce nu mă lași să stau la îndoială!? Lasă-mă să scap de temerea că nu voi mai găsi în lumea aceasta pe nimeni care e în stare să-mi dea ceea ce mi-ai dat tu și pe care pot să mă reazăm cu încredere tot atît de oarbă ca pe tine.

— Aceasta e peste putință! — întîmpină — și te-aș nenoroci lăsîndu-te să te amăgești cu asemenea credințe. De zbuciumările prin care de atîta timp te văd trecînd nu poți scăpa decît împăcîndu-te cu gîndul că aceasta n-ai s-o mai găsești în viață. O singură dată e femeia fetiță, o singură dată fetișcană, o singură dată

fată. Ceea ce mi-ai fost și-mi ești nu mai poți să-i fii nimănuia, căci nimeni în lumea aceasta nu te are în gîndul lui nu numai ca fată, ci și ca fetișcană, ba chiar și ca fetiță. Dragă mi-ai fost cînd erai copilă, mie sufletește apropiată, dragă mi-ai rămas după ce, crescînd, încetul cu încetul te-ai ridicat și te-ai depărtat de mine și tot dragă o să-mi fii și orișice te-ai face de azi înainte. Nu mai e nimeni care poate s-o zică aceasta. Cu gîndul acesta ai să te împaci: altele sunt cele ce ai să cauți în lume.

El luă cu sfială mîna ei și-o sărută.

— Mi-am rupt și eu gîndul de a mai găsi ceea ce am găsit, urmă, căci nu ceea ce mi-ai dat, ci ceea ce ai primit de la mine cu inima curată mi-a luminat și-mi luminează viața, care nu se mai poate întuneca decît știindu-te nenorocită.

— Toate acestea, răspunse ea, sunt lucruri pe care de atîtea ori le-am cernut și le-am răscernut în capul meu și mereu mă apasă adîncă părere de rău că m-am înstrăinat de lumea copilăriei mele și am trecut spre alta, în care eu și-ai mei tot străini avem să fim.

— Niciodată, stărui dînsul, n-ai să te plîngi de ceea ce ai făcut ori ai lipsit a face. Cele o dată trecute nu se mai întorc, și gîndul nostru are să fie îndreptat mereu spre cele ce avem să facem.

Elvira rămase cîtva timp cu ochii în pămînt.

Venise la el să se îndrumeze, iar acum nu mai îndrăznea să-și dea pe față gîndurile.

Pe deplin încredințată că de dragul ei el e în stare să facă orișice, dînsa se căia de a-i fi făcut o mare nedreptate înduplecîndu-l să nu spună adevărul cînd cu cei 4 500 de lei și se temea ca nu cumva și acum să spună numai ceea ce i se pare pe placul ei.

Asupra unui singur lucru era dumirită: că nu s-ar ierta pe sine însăși niciodată dacă într-o clipă de slăbiciune s-ar lăsa să fie înduplecată fie de tatăl său, fie de mama sa. Aceasta nu, niciodată, orișicum ar veni lucrurile, nu!

Știa însă numai ce n-are să facă.

— Eu nu știu ce am să fac, răspunse dar.

— Cel ce nu știe ce are să facă, grăi Costache, are să mai aștepte.

— Dacă i se lasă răgaz, întîmpină Elvira.

IZBUCNIRI PĂTIMAȘE

Avea Elvira cuvinte de a se teme că nu i se va lăsa răgaz.

N-a mai stăruit d. Filimon Mustac cînd Elvira l-a trimis la plimbare spunîndu-i că locuința să și-o caute împreună cu viitoarea sa. O luase, așa i se părea lui, prea repede. O fată frumoasă, bogată și deșteaptă ca dînsa ține să i se facă curtea cu mai multă stăruință. El se socotea însă pe sine însuși în toate privințele destul om ca să fie pe deplin încredințat că silințele n-au să-i rămîie zadarnice, își scotea pieptul și-și ridica cu mîndrie capul gîndindu-se ieșit la plimbare prin mijlocul lumii la braț cu soția sa frumoasă și elegantă, și în clipe de omenească slăbiciune îi vorbea mai unuia, mai altuia dintre prietenii săi mai apropiați cu multă vîlvă despre darurile sufletești cu care e înzestrată viitoarea sa. Om practic, el își închiriase chiar și o locuință, căutată lără de viitoarea sa. Nu era deci lucru de mirare dacă el se simțea jignit de vorbele nelămurite cu care mai Tănase, mai Fănică-l amînau de azi pe mîine.

Încă mai jignit se simțea d. Aristid Ghica, prințul celor două cocoane, care, în urma unei slăbiciuni nepotrivite cu felul lui de a fi, își pierduse pe neașteptate bunul cumpăt. El nu-și putea închipui o fată de tîmplar care nu i se aruncă cu ochii închiși în brațe cînd el îi cade în genunchi. Pentru dînsul, orișice întîrziere, orișice șovăire era umilire, ocară, rușine, înjosire, și cocoana Aspasia mereu venea pe la cocoana Marghioala, ca să-i șoptească la ureche.

Din zi în zi mai puțin lipsea ca fie unul, fie altul să-și piardă răbdarea.

Urmarea firească era că din ce în ce mai nerăbdători erau atît părinții, cît și frații Elvirei, cari se simțeau tot mai strîmtorați. Clocoteau toți pe înfundate, cloco-

teau sufletele de te temeai în fiecare clipă ca nu cumva să izbucnească cea mai pătimașă ceartă. Toți umblau tăcuți și îmbufnați, toți se împiedicau unul de altul, toți se uitau chioriș, toți erau porniți în fiecare clipă spre gîlceavă.

Nimeni nu suferea pe urma acestor porniri deopotrivă cu Costache, care le stetea tuturora în cale.

Deoarece se știa că în timpul celor din urmă cîteva luni Elvira trecea adeseori fie cu o carte, fie cu lucru de mînă la Costache, le intrase tuturora în minte gîndul că el o ademenește și o îndeamnă să se pună împotriva voinței părinților săi, ceea ce, după părerea tuturora, era lucru neiertat. Toți se depărtau deci de el ca de un înciumat, toți îi vorbeau pe răstite, încît viața i s-a făcut nesuferită și în fiecare zi, în fiecare ceas simțea că zadarnice-i sunt toate stăruințele de a mai rămînea în casa aceasta.

Era pretutindeni și în toată clipa o încordare sufletească și-un fel de îmbîcseală înăbușitoare ca vara în ajunul furtunei.

Elvira le vedea, le știa și le înțelegea toate, dar umbla cu capul ridicat și ținea piept cu toți.

— Dar tu ce tot clocești cu Costache? o întrebă Sandu într-una din zile. Ce ai cu el!?

— Ce am!? răspunse Elvira, uitîndu-se peste umăr la el. Ce o fată mare poate să aibă cu un om tînăr care ține la ea. Îți place răspunsul?

— Ești smintită! o înfruntă el. După cum îți sunt de la un timp încoace purtările, în adevăr mulți vor fi crezînd că el ți-a împuiat capul și de dragul lui le dai toate valvîrtej în casă și ne scoți din răbdare pe toți.

Ea începu să rîdă.

— Și ce-ar fi, întîmpină, dacă acesta ar fi adevărul!? Costache e, ce-i drept, omul din gura căruia nu iese niciodată vorba pe care nu are s-o rostească, încît numai pe ghicite îi poți afla gîndul. Să fii însă încredințat că eu îmi pun în fiecare zi de mai multe ori întrebarea, cîți prinți de ai tăi ai trebui să pui în cîntar ca să țină cumpănă cu Costache al meu?

— Nu spun eu că ești smintită!? zise iar Sandu.

— Să mă lăsați în pace! strigă dînsa. Mi s-a copt mintea din destul pentru ca să nu mă las a fi amăgită de oameni cari azi îmi cad în genunchi, iară mîine ori poimîine, după ce s-au săturat de mine, îmi aruncă în nas vorba că sunt fata unei slujnici. Mai bine stăpînă desculță în casa mea decît roabă îmbrăcată în mătăsuri în casa unuia care nu-i de seama mea. Lăsați-l în pace pe Costache, căci el ar zice tot ceea ce ziceți și voi dacă nu i-ar rămînea decît să-și spună părerea.

— Un om de nimic, întîmpină Sandu, un ăla care pentru cîteva sute de lei și-a mîncat cinstea și a băgat în grele încurcături pe binefăcătorul său, care era chiar tatăl d-tale, domnișoară. Și omul acesta, zise el, tot mai are obrazul de a sta în casa aceasta, ca să-ți împuie capul.

Elvira-l asculta rușinată, cu ochii în pămînt, strivită de gîndul că începuse a-i spune tatălui său adevărul și nu i l-a spus.

— Nu e, grăi, Sandule, adevărat ceea ce ai spus. Vinovatul nu el este!

Întorcîndu-se apoi în călcîie, ea pleacă să caute pe tatăl său, ca să-i mărturisească adevărul cel puțin acum, după trecerea unui atît de îndelungat timp. Greu de tot ar fi să spui dacă li-a fost ori nu în ceas bun întîlnirea.

Tănase de mai mult timp acum era mereu îngîndurat, obosit, scurt la vorbă, îngăduitor, de o rară și la el neobicinuită bunăvoință, arareori trist, dar totdeauna cu îndelungă răbdare. Își perduse toată vlaga și viața nu mai avea pentru el nici un farmec de cînd fata lui cea bună, frumoasă și cuminte i se pusese de-a curmezișu-n drum. Mereu se întreba ce are să se aleagă de ea, mereu se zbuciuma stînd la îndoială dacă îi este ori nu iertat s-o lase în voile ei, dacă are ori nu în fața lui Dumnezeu și a oamenilor datoria de a-i îndrepta pașii și a-i curăți căile vieții.

Din ce în ce mai stăruitor i se punea întrebarea aceasta după ce a văzut că Elvira sta mai des decît în trecut de vorbă cu Costache, omul de rea-credință, care numai rele îndrumări putea să-i dea.

După ce a fost luată adică hotărîrea de a trece la biroul inginerului atît copierea planurilor, cît și purtarea socotelilor, Costache nu putea să fie decît dușman al lui Mustac și-n gîndul lui Tănase încăpățînarea Elvirei era mai ales urmarea uneltirilor lui Costache.

Îl cruțase, cu toate acestea, și [îl] cruța și acum fiindcă îl știa om harnic, cumpănit, priceput într-ale lui și folositor pentru tovărășie. Nimenea afară de Sandu nu-i spuse dar, cum s-a încredințat, că cei 340 de lei au fost dosiți de Costache. Dacă lucrul acesta s-ar fi aflat, n-ar fi rămas decît ca el să fie scos din tovărășie, ceea ce ar fi fost nu numai o perdere pentru tovărășie, ci totodată și o mare rușine pentru el. Uneltirile de acum erau cu atît mai neiertate, și Tănase a rămas nu numai mirat, ci totodată și dureros atins cînd fiică-sa i-a spus că se înșeală crezînd că Costache a dosit cei 340 de lei.

— Dar tu de unde știi că eu cred așa ceva!? o întrebă, stăpînindu-și firea.

— Mă mai întrebi!? răspunse ea. Dacă nu mi-ar fi fost destul felul cum vorbești despre el, mi-e destul ceea ce mi-a spus Sandu.

— E un mișel care nu e vrednic să stai de vorbă cu el! grăi Tănase în felul lui aspru.

— Nu, tată, întîmpină ea, mișel nu e. E om cumsecade, cel mai cumsecade dintre oamenii cu cari te-ai întovărășit d-ta, cel mai vrednic dintre oamenii pe cari îi știu. Dosiți au fost în adevăr banii, dar altul e cel ce i-a dosit. Nu ți-a spus-o aceasta fiindcă ține la d-ta și voia să te cruțe — prea mare ți-ar fi fost durerea și prea vajnică mînia dac-ai fi aflat că Fănică e cel ce a dosit banii și l-a mințit pe Costache.

Tănase se cutremură și rămase ca strivit de spusele ei. Nu mai era mîhnit pentru că fiică-sa nu ține seamă de dorințele lui, dar îi era nespusă durerea că el însuși nu poate să fie de un gînd cu ea.

— Tot mișel e, grăi dînsul, încă mai mișel! Fănică era băiat zburdatec și a făcut-o cu ușurință, într-o clipă de slăbiciune, ca un strengar căruia îi dai drumul după ce i-ai tras cîteva palme. Costache m-a mințit în toată liniștea, dîndu-și bine seamă despre ceea ce

face. În el aveam toată încrederea și răzămîndu-mă pe spusele lui am grăit vorbele pe urma cărora am ajuns de batjocură.

Elvira iar se îndreptă și-și ridică cu semeție capul și ochii ei pătrunzători iar se umplură de văpaie.

— Nu-l năpăstui, tată! se rugă ea stăruitor. Fănică și eu l-am rugat să nu dea pe față mișelia. De dragul meu a făcut-o!

— Cu atît mai rău! îi răspunse Tănase. Cu atît mai grea îi este vina. Nu i-a fost adică destul să mă mintă el însuși, ci v-a dat și vouă ajutor ca să mă minți pe mine, părintele vostru. Nu! — strigă el — nu din dragoste, ci din rea pornire a făcut-o. Acela care în adevăr iubește niciodată, niciodată nu e în stare să săvîrșească de dragul iubiților săi o faptă urgisită. De faptele urgisite ne căim, iar căința mai curînd ori mai tîrziu ni-i face urgisiți și pe cei ce ne-au înduplecat a le săvîrși. Haid'! — urmă el cu un gest de scîrbă — lăsați-mă în pace! depărtați-vă de mine! Mi-ați amărît zilele vieții!

Elvira se uită la el cuprinsă de adîncă înduioșare, dar liniștită și deplin stăpînă pe sine însăși.

— Ți le amărăști însuți, tată! îi zise ea. Ne faci, nedreptățindu-te, și nouă o mare nedreptate.

Cu o putere necovîrșită se ivi în sufletul ei simțimîntul că nu-i rămîne decît să se plece în fața tatălui său și să intre în voia lui.

— Vai mie, greu încercata de mine! se tînguí dînsa. Zi și noapte mă frămînt și mă zbat ce am să fac pentru ca să nu aveți cuvinte de a vă căi de multele dovezi de iubire pe care mi le-ați dat. Nu-mi dați mereu zor, că-mi faceți nesuferită viața în casa aceasta, de-mi vine să-mi iau lumea în cap, ca să scăpați de mine.

— Faci tot ceea ce voiești, întîmpină el rece și aspru. Stai dacă-ți place și pleacă cînd îți vine dorul de ducă. Mă întreb, însă, unde vei fi putînd să te duci și ce te vei fi învrednicind să faci.

Elvira rămase o clipă ca parul înfipt în pămînt.

— Ce mă voi fi învrednicind să fac!? grăi dînsa. O! multe e în stare să facă o femeie ca mine! Multe! zise iar și plecă.

...De! — grăi nenea Iorgu cînd ajunse iar să povestească cele ce s-au petrecut în urmă — eu spun numai lucruri pe care le-am văzut cu ochii mei ori le-am auzit cu urechile mele. După spusele altora nu mă prea iau.

Mare zarvă s-a stîrnit în mahala cînd de la casa cocoanei Aspasiei a pornit vestea că Costache și-a cumpărat tocmai departe în Izvor o căscioară și a deschis acolo, sub Dealul Spirii, în socoteala sa, o tîmplărie și că Elvira cea frumoasă, prințesa mahalalei, s-a logodit cu el. Stetea lumea și se mira și nu-i venea lumii să creadă că ea s-a hotărît să facă una ca aceasta și că Tănase nu-și dă silința s-o oprească. Numai pe ici, pe colo se ivea cîte-o babă care zicea ca cocoana Aspasia: „N-ai ce să-i faci, fata Marghioalei se dă la teapă!"

S-a făcut apoi și căsătoria, ce-i drept, la casa părinților, dar fără nuntă și fără alai, cum li se cuvenea unor tineri puși în pizmă cu toată lumea. Zestre ar fi voit Marghioala să ceară pentru fata ei, dar nu voia Tănase să-i dea și nici că ar fi primit Elvira, care ținea să arate că poate să-și ție Costache și din vrednicia lui casa.

Am trecut în cîteva rînduri pe la căscioara din Izvor. Avea patru încăperi, curte destul de lungă și grădiniță în fundul curții.

Costache lucra în tovărășie cu alți trei tîmplari buni mai ales la reparaturi, căci acum, la început, nu prea găseau de lucru și n-aveau nici capital ca să poată lua lucrări mai mari asupra lor. Nu le erau deci prea rare zilele pe cari le petreceau stînd de vorbă ori plimbîndu-se fără de nici o treabă. De aceea nici că îndrăznea Costache să-și ia ucenic. Omul chibzuit le face toate la timpul lor.

— Lasă, Costache — zicea tînăra nevastă — că vin toate una cîte una: tata a început-o chiar mai pe sărăcie decît tine, iară mama n-avea bărbat, ca mine.

— Cu atît mai puțin el s-o ție ca mine! răspundea el, netezindu-și de pe frunte părul cel galben, ca subțiri fire de aur.

Erau tari amîndoi în credința că au să ajungă departe și de aceea mai ales dînsa era mereu veselă, adevărată lumină în casa ei cea curată ca oul proaspăt.

Nu era cu putință s-o vezi la treabă fără ca să-ți năvălească în ochi lacrămi de înduioșare.

Tănase se făcuse cu desăvîrșire posomorît, încît îți era silă să te apropii de el, și trecînd pe uliță, nu se uita nici la dreapta, nici la stînga, ci mereu cu ochii în pămînt, ca să nu vadă pe nimeni. Ei bine! chiar și el ar fi fost cuprins de duioasă veselie dac-ar fi văzut-o pe Elvira făcîndu-și treburile la casa ei.

Nici că se poate închipui ceva mai încîntător decît femeia care-și face în voie bună și cu toată inima sfînta slujbă de roabă a cuibului familial.

Îmbrăcată într-o rochie scurtă, încinsă cu un șorț curat, cu o basma roșie legată peste părul adunat în creștet și cu mînecile suflecate, ea era neasemănat mai frumoasă decît odinioară, cînd se gătea să iasă ca o porumbiță la plimbare. Frumoasă era, încît Costache, uitîndu-se la ea, era strivit de simțimîntul că nu este el vrednic să aibă asemenea podoabă la casa lui.

Și iar rîdea Elvirica și vorbea pe nesuflate, iar cînta sticlețelul, de umplea casa, și curtea, și grădina.

O vedeai acum dereticînd prin casă, măturînd, scuturînd praful, așezînd fiecare lucru la locul lui, peste cîtva timp învîrtea lingura de lemn în cratiță, spăla și ștergea farfurii și tacîmuri și tot ea așternea masa și ducea pe ea bucatele gătite. Astfel o vedeai zburînd ca albinița de ici-colo, întrebîndu-se mereu cum făcea mama ei ceea ce acum avea să facă dînsa și dîndu-și silința să iasă toate bune și frumoase.

Cînd credeai că le-a sfîrșit toate, lua acul ori iglița și se punea pe dres, pe cîrpit ori pe cusut, nu era pentru ea nimic prea greu, nici umilitor în ale căsniciei.

— Mai lasă-le! îi zicea Costache, făcîndu-și amarnice mustrări.

— Mă superi, Costache, îi răspundea dînsa. Nu poți să-ți închipuiești cu cîtă plăcere le fac toate și cît de mulțumită sunt văzîndu-le făcute. Multe nu voi mai putea să fac după ce vom fi ajuns să ne luăm un ucenic, ba poate chiar o slugă.

El își întorcea capul și se uita în altă parte, pentru ca ea să nu vadă în fața lui oglindirea mustrării.

„Așa — își zicea în gîndul lui — numai așa avem să ni-o gîndim pe Maica Domnului, icoana cea curată a lepădării de sine."

„Ce-am făcut!? se tînguia din ce în ce mai des. Ce-am făcut? De unde am luat eu, nemernicul de mine, îndrăzneala de mă ridicai pînă la dînsa, ca s-o scot din ale ei și s-o cobor în rînd cu mine?"

Starea aceasta nu putea să dăinuiască; într-un fel ori într-altul trebuia să i se pună capăt.

N-ar fi avut decît să se plece și să se ducă la Tănase, ca să-i ceară iertare și toate se porneau mai spre bine. Ea se simțea însă adînc jignită cînd i se vorbea fie chiar și mai pe departe despre așa ceva.

— Nu e mîndrie, Costache, zicea, nici încăpățînare. Sunt gata să le cad în genunchi, să le sărut mîinile și să le sărut picioarele că e bun tata, urmă ea cu ochii plini de lacrămi, și bună e mama, buni sunt amîndoi ei ca numai puțini dintre părinți. Nu voiesc însă să creadă și [să] spună fraților mei și să zică lumea că m-ai luat fiindcă rîvneai la zestrea mea. Nu! asta m-ar jigni de moarte. Dacă dar în adevăr mă iubești, așa cum te cred eu, să muncim amîndoi din greu, ca să agonisim și noi ca tata, care nu are să se simtă mîngîiat decît atunci cînd ne vor ierta puterile să mergem la el în trăsura noastră și să-l primim într-o casă ca și acea în care m-a crescut pe mine. Nu-i așa, Costache!?

— Să ne ajute Dumnezeu! răspunse el, sărutînd amîndouă mîinile ei.

— Da! — urmă ea ștergîndu-și lacrămile — mi-e dor și mie de ei, și de toți, dar acum nu mă pot duce cîtă vreme nu-mi dau ei vreun semn că doresc să mă vadă.

Multă bucurie a fost dar și multe lacrămi s-au vărsat peste vreo trei săptămîni, de Sf. Mărie, cînd Costache și Elvira s-au pomenit cu cocoana Marghioala la casa lor.

— Știind că pe tine nu te iartă firea și nevoile să vii, grăi dînsa plîngînd cu mare parapon, am venit

eu la voi, așa, singură, căci păginul acela de tatăl tău și-a pus piciorul în prag și numai la treburile tovărășiei gîndește, iar frații tăi se țin de pulpana lui.

Au stat apoi mult amîndouă împreună și mult s-au bucurat și au plîns, cum numai rar de tot se întîmplă ca fata și mama să se bucure.

Au trecut din odaie în iatac și iar în altă odaie și mama se bucura cît de curate sunt toate. Au trecut în bucătărie și le-au cercetat toate de-amănuntul. Mama se bucura de fiecare cratiță, de fiecare oală, de fiecare borcan, de fiecare castron, căci toate erau ale fiicei sale și treceau în fiecare zi prin mînile ei. Se bucura mama de găinile risipite prin curte, de puișorii acum crescuți, de grădinița plină de frunze scuturate, de toate, căci o singură fată avea și numai de tot puține mame se puteau făli cu fată ca Elvira lui Costache.

Peste toate bucuriile se întindea însă ceața cea deasă a mîhnirii lui Tănase cel neînduplecat, care numai la treburile tovărășiei gîndea, vorba mamei.

Mai spre Sf. Dumitru a început să se risipească și ceața aceasta.

Costache a început adică să simtă că-i vin și azi, și mîine, și poimîine lucrări și iar lucrări, de nu le mai poate prididi și e nevoit să-și ia ucenici și să-și sporească tovărășia.

— Elvirico! grăi Costache viu mișcat. Să nu te sperii, dragă, că am să-ți spun un lucru neașteptat. Știi tu că lucrările ce ne vin de cîtva timp ne sunt trimise de bătrînul?

— Care bătrîn? întrebă dînsa nedumerită.

— Care? răspunse el. Tata. Cu lucrările mai mărunte, pe care nuvrea să le primească, îi trimite pe oameni la noi.

— Se poate?! strigă ea. E adevărat? Nu te înșeli tu, Costache?

— Așa este! Nu mai încape nici o îndoială.

— O, Doamne! bun ești, Doamne! exclamă dînsa și-o porni iar pe plîns. Acum mergem, Costache, la tata, să-i mulțumim.

Să mai spun acum cum au venit lucrurile cu arestarea lui Fănică.

Rele, cum sunt, gurile mahalalei s-au pornit cam de la casa cocoanei Aspasiei și au luat-o pe Elvirica lui Tănase Colțatu de au purtat-o cum vîntoasele ridică frunza uscată în slava cerului și-o duc unde nici prin gînd nu-ți trece. Știau chiar și cele mai depărtate dintre cele mai depărtate dintre vecine de ce anume s-a măritat Elvirica după Costache, fie chiar și după Costache, și s-a mutat tocmai sub Dealul Spirii, unde dracul își înțarcă copiii. Mai ales acum i se zicea Elvirichii Prințesa, cum am zis la început, nu pentru că era, ci pentru că nu era, adică nu ajunsese să fie prințesă.

Tot atît de bine dumirite erau vecinele asupra cuvintelor pentru care Tănase nu mai voia să știe de fata sa și inginerul, care se pricepea atît de bine la facerea socotelilor, n-a mai ținut să o ia pe Elvirica de soție. Făceau ei amîndoi treabă bună și fără ca să intre în legătura familială.

Fiind vorba de lucruri destul de obicinuite, despre care prin mahalale nu se vorbește pe șoptite, ci fără multă sfială, știrile au pătruns în curînd pînă la urechile celor doi frați, Sandu și Fănică, supărați amîndoi pe sora lor nu numai pentru că s-a măritat după Costache, ci și pentru că i-a lipsit și pe unul și pe altul de cumnatul ce-și alesese.

Fănică, advocatul, își avea acum masa și dulapul sub același acoperiș cu inginerul, fostul său meditator, care i se făcuse bun prieten.

Prieten putea să-i fie inginerului și Sandu, cu toate că nu și-l dorise cumnat.

Nu era însă nici unul, nici altul prieten al boierului Aristid Ghica, prințul mahalalei, care nu putea să uite rușinea pe care a pățit-o și era cuprins de năvalnică mînie de cîte ori își aducea aminte că femeia dorirorilor sale s-a măritat după un tîmplar.

Cunoscîndu-i slăbiciunea aceasta, prietenii săi mai apropiați au prins obiceiul de a-l tachina întrebîndu-l: „Ce-ți mai face soacra?“

El, om din lumea mare, răspunde cu vorbe în doi peri, din care ușor poate [reieși] și înțelesul[1] că fosta lui slăbiciune s-a măritat după un tîmplar ca să scape de o rușine, iar tîmplarul a luat-o ca să-i fie paravan.

Cam așa au pornit de la casa cocoanei Aspasiei gurile rele, care au pătruns pînă în urechile celor doi frați.

Ei nici pe departe nu bănuiau unde este obîrșia zvonurilor; le era însă urgisit Aristid Ghica fiindcă numele lui era pus în legătură cu al surorii lor, care, cu toate cele petrecute, tot singura și mult dragă soră le era.

Îndeosebi Fănică mai avea apoi și fel de fel de alte socoteli cu el. Lasă că nu-l putea ierta pentru că s-a ținut de capul Elvirichii, dar mai era la mijloc și Laura, pe care Aristid o scosese din minți.

S-a întîmplat apoi că într-o noapte, Tereriu, bine știutul prieten al lui Fănică, și Călăcescu, un alt funcționar al primăriei, ieșind de la teatru, s-au luat de braț și au trecut la „Alhambra", ca să mai petreacă și acolo vreun ceas. La una dintre mesele așezate la loc mai retras au dat peste un prieten al lui Călăcescu, un anume Armand Baiceff, care stetea de vorbă cu Aristid Ghica.

De curînd veniții voind să se așeze tot la masa aceea, Călăcescu, prezentînd pe prietenul său, a zis în glumă: „Amicul meu Tereriu de la Obor, advocat și reprezentant al oborenilor în sfatul capitalei."

— Cunoștință veche, grăi Aristid închinîndu-i mîna lui Tereriu, a cărui cunoștință o făcuse după arestarea lui Tănase, cînd îl înduplecase să nu spună adevărul.

— Mă iartă, răspunse Călăcescu, n-o știam aceasta.

— Se poate ? replică Armand tot în glumă. Oborean și d-sa. *A propos!* monșer. Am uitat să te întreb: ce-ți mai face viitoarea soacră?

Aristid era obicinuit cu asemenea glume, după părerea lui nesărate, și-și avea totdeauna răspunsul la ele.

[1] În text: *se poate și înțelesul.*

— Mă interesam, zise, de aceasta odată, cînd mă temeam că o să am nevoie de a-mi legitima copilul. S-a găsit însă cineva care m-a scăpat de sarcina aceasta și nu mai am cuvinte de a mă interesa.

Călăcescu zîmbi, iară Armand rîse cu hohot.

Tereriu o cunoștea pe Elvira și, chiar dacă n-ar fi fost prieten al fratelui ei, se simțea atins și sîngele îi năvăli în obraji.

— O glumă de spirit, grăi dînsul. Eu însă cunosc, din întîmplare, pe dama de care e vorba și dați-mi voie să vă spun că nu cred ceea ce ați spus.

— Ceri vizită medicală? întrebă Aristid, tot ca om de spirit.

— N-am nevoie de ea, grăi Tereriu.

— Eu i-am făcut destule personal, grăi Aristid cu sfruntare.

Tereriu tresări. Îi venea să sară la el, să-l apuce de piept și să-l izbească cu capul de zid. Ar fi provocat însă scandal într-un local public și n-avea căderea de a face aceasta cînd era la mijloc o femeie cu care n-avea nici o legătură.

— Dacă e așa — grăi dar, stăpînindu-și firea — cer iertare, mă închin.

Ziua următoare l-a luat apoi pe Călăcescu și amîndoi împreună s-au dus să-l caute pe Fănică și să-i spună cele petrecute.

Fănică se cutremură, și cît ai număra una, două, trei, i se revărsă fierea în sînge de i se făcu verde fața și-i intrară ochii în cap. Dacă Aristid Ghica s-ar fi aflat în fața lui, nu s-ar fi mulțumit să-l omoare, ci l-ar fi sfărîmat în bucăți, l-ar fi tocat mărunt, ca să nu se mai aleagă nimic de el.

— Asta nu poate să rămîie așa! grăi dînsul cu glas înăbușit de patimă și tremurînd de frică. Haid'! să mergem la Sandu.

S-au și dus.

Sandu era și el în stare să-l omoare pe mișelul acela, să-l taie în bucăți și să-l toace mărunt; mînia lui nu era însă tot atît de oarbă ca a fratelui său, care de atîta timp îl ura pe Aristid și multe de tot avea pe inimă.

— Mai stăi, grăi Sandu. Așteaptă să ți se mai stîmpere sîngele și să ți se potolească firea. Greu lucru n-ar fi să-i descarci un glonte în piept, să-i înfigi junghiul în inimă ori să-i spargi capul cu securea; n-ai însă să pierzi din vedere că, făcînd așa, îți dai sora și cumnatul, mama și tata, ne dai pe toți în gura lumii, care săptămîni, ba chiar luni întregi de-a rîndul ar rumega mereu flăcări, ca să-l scoată în cele din urmă tot pe el jertfă nevinovată! Tu știi tot atît de bine ca mine că trăim în mijlocul unei lumi ahtiate de mulțumirea omului mișel, care poate să-i scoată pe alții încă mai mișei.

— Tocmai de aceea, strigă Fănică, tocmai de aceea vreau să ajung în fața Curții cu jurați, ca să dovedesc că un om netrebnic și nerușinat este el, o rușine pentru neamul omenesc, că el a mințit cu sfruntare. I-o datorez aceasta surorii mele, i-o datorez lui Costache, care în cele mai grele împrejurări a sărit pentru mine aducînd o jertfă grea, li-o datorez părinților mei, cărora atît de adeseori li-am amărît viața, mi-o datorez mie însumi — urmă cu năvălnicia patimei oarbe — mie, care mai mișel decît dînsul aș fi dac-aș putea să uit ceea ce mi-a făcut. Ce rost ar mai avea pentru mine viața dacă în fiecare clipă ar trebui să-mi fac cele mai amarnice mustrări că n-am avut destulă bărbăție ca să-mi fac fără de șovăire datoria!? Și dacă e vorba — adăugă el îndurerat — nici nu e vrednică viața să fie trăită în mijlocul unei lumi în care minciuna, fățărnicia, reaua-credință și slugărnicia stăpînesc și oamenii ca trîntorul acela sunt purtați în palme și sunt îngăduiți să calce în picioare pe cei cu adevărat vrednici. E mare și grea socoteala ce am cu el.

Atît Călăcescu și Tereriu, cît și Sandu îi dedeau lui Fănică multă dreptate, stăruiau însă și în părerea că ar fi lucru de tot urît să dea fie cu arma de foc, fie cu junghiul, fie cu săcurea năvală asupra unui om fără ca să-i fi spus mai înainte că are s-o facă aceasta.

Fănică a stat cîtva timp pe gînduri și și-a dat în cele din urmă seama că în adevăr așa, fără de veste, ieșind oarecum pe neașteptate din tufiș, numai hoții dau năvală.

— Bine! grăi dar. Am să-i trag o pereche de palme zdravene, și celelalte urmează ele de ele.

Așa a și făcut el și de aceea a fost arestat, cum ai văzut, după ce s-a întors acasă.

Atîta pot să spun: celelalte vor urma mîine și de acolo înainte. Știu că timp de cîteva săptămîni o să vuie și-o să urle mahalaua.

CEAS RĂU

— Asta tu ni-ai făcut-o! — îl înfruntă Tănase pe fiul său Fănică — numai tu, om născut în ceas rău. După ce te-ai încurcat ca un bezmetic pe acolo pe la cocoana Aspasia, ai încurcat-o și pe sora ta. Ea niciodată nu s-ar fi dus la baba aceea vicleană ca să-l întîlnească și el niciodată n-ar fi intrat în casa mea, unde n-avea ce să caute, dacă tu nu m-ai fi băgat cu minciunile tale în încurcăturile din care numai el putea să mă scoată. Nenorocitul acela de Costache niciodată nu s-ar fi înstrăinat de mine dacă nu l-ați fi ispitit voi să mă mintă și el. Mințitu-m-ați tu și Sandu și acum, căci n-aveați să vă avîntați prostește, fără ca să-mi spuneți și mie care vi-e gîndul.

Fănică sta umilit în fața lui și nu îndrăznea să zică nici o vorbă.

— Ce faci acum!? urmă bătrînul. Bîjbîi toate cîrciumile, toate băcăniile, toate ceainăriile, iar diseară gazetele o să răspîndească vestea în tot orașul și în țara întreagă; pretutindeni unde om cu om se întîlnește, tu și sora ta și cumnatul tău și părinții tăi sunt în gura tuturora. Mie nu-mi pasă! adăugă el. Eu rămîn tot eu, orișice va fi crezînd lumea despre mine. Cîtă vreme munca mea e mai bună și mai ieftină decît a altora și cîtă vreme vorba mea e vorbă, le sunt tuturora om cinstit, pe care-l caută toți ce au nevoie de el. Voi însă, voi ce faceți? cum răzbiți prin lume voi, cari aveți obrazul mai subțire, cari atîrnați de alții, voi, cari în toată clipa aveți nevoie de buna părere a obștei!? Pe mine nu de mine, ci de voi mă doare, obrazul meu nu de rușinea mea, ci de a voastră se umple de sînge!

Fănică se îmbărbătă.

— Tocmai de aceea am făcut ceea ce trebuia să fac, răspunse el. Toată lumea ne-ar fi disprețuit și n-am fi avut să ieșim din casă dacă n-am fi avut bărbăția de a-i cere socoteală omului care a îndrăznit să ocărască pe sora noastră. Mi-am spălat, tată, obrazul!

— Ți l-ai spălat, răspunse Tănase. Nici că-ți fac mustrări pentru ceea ce ai făcut.

Era, în adevăr, foarte grea starea lui.

El fusese arestat pentru că la Curtea de justiție, unde-l așteptase pe Aristid Ghica, nu se afla singur, ci împreună cu fratele său, cu Tereriu și cu Călăcescu. De aceea Aristid Ghica a dispus arestarea lui, ca om laș care nu are bărbăția de a-și face agresiunea singur. S-a învederat însă mai tîrziu că cei trei nu-l însoțiseră ca să-l apere, ci la nevoie să-l oprească de a merge prea departe, și după cîteva ceasuri nu i-a rămas pălmuitului decît să-l pună pe Fănică în libertate și să-i trimită martori. Martorii nu sosiseră încă, și Fănică se zbătea întrebîndu-se ce are să facă dacă s-ar întîmpla ca îngîmfatul acela să-l socotească incapabil de a cere satisfacțiune.

„Tot îi trag un glonte în piept"! își zicea.

Cu atît mai vîrtos era Costache pornit s-o facă aceasta.

„Are să se întîmple o mare nenorocire!" își zisese el odinioară.

Aflînd acum cele petrecute, cu înmiită putere s-a reivit în sufletul lui sentimentele care-l făcuse să rostească vorbele acelea.

Elvira stetea căzută într-un jeț, cu ochii pierduți în vînt, mută, surdă și oarbă, sleită de puteri, înțepenită, plină de căință și cu mintea oprită asupra unui singur gînd: „Ce fac eu? ce fac acum? mai e undeva în lumea aceasta loc și pentru mine? se poate să mă mai iert eu însămi pe mine și să mă ierte și alții!? Nu, în fiecare clipă a vieții mele am să-mi fac mustrări amarnice pentru faptele nesocotite pe care le-am săvîrșit cu ușurință, sub imboldul slăbiciunilor mele."

Costache sta și se uita ca într-aiurea la ea și nu știa ce să-i zică și ce să-i facă spre a o mîngîia, cum s-o împace și s-o încredințeze că încetul cu încetul au să fie date toate uitării, nu știa, căci nemîngîiat era și el, neîmpăcat și șovăitor în credință se făcuse, șifirea lui se răzvrătea în fața minciunii.

— Costache, grăi dînsa, îngrozitoare plagă e în lumea aceasta fapta celui ce neadevăr grăiește știind că nu-i adevărat ceea ce spune. Crezi tu că e cu putință ceea ce a spus acea gură spurcată?

— Nu! — răspunse el cu toată hotărîrea — nu numai că nu cred, ci știu și mărturisesc pe sufletul meu că el numai din gînd de răzbunare a spus minciuna. Om sunt însă, ființă șubredă, și mă cutremur gîndindu-mă că într-o clipă de slăbiciune, de supărare ori de rău îndemn aș putea să stau la îndoială și să-ți fac mustrări de care să mă căiesc în urmă. Nu cred, Elviro, dar trăim într-o lume frămîntată de porniri pătimașe, în care trec în fiecare zi printre oameni, dintre cari unii stau la îndoială, alții cred și iar alții se bucură cînd semenii lor sunt grăiți de rău, și obrajii mi se umplu de sînge, șovăi stînd pe picioare și mă îngrozesc în fața zilei de mîine cînd mă uit împrejurul meu. Eu nu pot, Elviro — urmă el cu desăvîrșire frînt — nu sunt în stare să te mint, nici să-ți ascund adevărul: sunt lucruri peste cari bărbatul cu cuget curat nu poate să treacă, mă trec fiori de gheață cînd îmi dau seamă ce se zice și ce se crede despre noi amîndoi, mi se face negru înaintea ochilor, îmi e parcă peste putință să cred c-o să mai am zi luminoasă și bună în viața mea.

Elvira a ascultat tot timpul uitîndu-se cu ochii ei mari la el.

— Ce să zic atunci eu, de atîtea ori vinovată!? exclamă dînsa. La ce mă mai pot aștepta în lumea aceasta!?

Steteau tîmpiți unul în fața altuia: nu mai aveau nici gînd în mintea lor, nici glas ca să și-l spună.

— Ah! — oftă ea într-un tîrziu — ce-o să zică tata!? Tăticul meu cel bun și plin de iubire ce-o să zică!?

Se plimba tăticul ei, ca odinioară, în sus și în jos acolo departe, la Obor, prin curtea cea mare, călcînd pași lungi și apăsați și bălăbănindu-și brațele la tot pasul, muiat, cuprins de înduioșare, din ce în ce mai răpus de simțămîntul că o mare nenorocire i s-a întîmplat.

Gîndul lui era dus la fiica sa cea bună, cuminte și năpăstuită, la fiica lui cea gingașă și mult încercată, greu nedreptățită.

„Ce face ea? Cum poate să le rabde toate?“ se întreba el, mereu pornit de a se duce, de a alerga la ea, ca s-o mîngîie și s-o îmbărbăteze, zicîndu-i: „Ce-ți pasă!? Nu e vrednică lumea în care trăiești să ții seamă de părerile ei, viața petrecută în ea nu e vrednică să-ți faci inimă rea. Mergi înainte pe calea ta și nu te uita nici la dreapta, nici la stînga, nici mai ales înapoi.“

Trebuia neapărat să se ducă. Nu s-ar fi iertat niciodată pe sine însuși dacă pînă chiar nici în împrejurări atît de grele n-ar fi sărit să-i vie într-ajutor și lui Costache, mai ales lui.

Tănase era pe plecate cînd a venit Tereriu să-i spună că Fănică a fost omorît în duel și trupul lui a fost dus la Morgă, de unde urma să-l ceară și să-l aducă acasă.

Orișicît de zguduitoare ar fi fost vestea aceasta și orișicît de amarnic s-ar fi bocit cocoana Marghioala, Tănase a rămas liniștit și tăcut, și-a făcut cruce și a plecat fără de întîrziere la Morgă.

Gîndul lui era însă la căscioara din Izvor, unde trebuia să se ducă în cea mai mare grabă după ce va fi scos de la Morgă trupul neînsuflețit al fiului său.

„Cei morți cu cei morți, și cei vii cu cei vii“, zice românul: avea Tănase multă dreptate cînd își îndrepta gîndul spre căscioara din Izvor, unde era mare nevoie de ajutor.

Tot cam pe timpul cînd Tănase a plecat la Morgă, Costache și Elvira, care de mult acum steteau muți,

tăcuți, nemișcați și cu mintea oprită în loc, s-au pomenit față în față cu Sandu, care niciodată nu le mai intrase în casă.

Nu le părea venirea lui a bine.

Se vedea de altminteri și din fața lui că e de tot dureroasă vestea pe care o aduce.

Costache rămase tot mut, tăcut și nemișcat, lacrămi mari i se iviră în ochi și începură să-i treacă peste obraji.

Elvira tot așa, dar lacrămi nu mai avea. Ea-și plecă peste puțin capul, își puse amîndouă mînile una peste alta pe piept și rămase așa.

— Atît a mai lipsit! șopti, în sfîrșit, ridicînd ochii spre cer.

Era atîta durere mistuitoare în glasul cu care a rostit cele cîteva vorbe, în mișcare și în întregul ei fel de a fi, încît Costache și Sandu se cutremurară.

— Iată unde-am ajuns! grăi Costache posomorît și cu sprîncenele încruntate. Tu l-ai omorît, și viața noastră întreagă o să fim urmăriți fără milă de umbra lui sîngerată și înfiorător de jalnică!

Elvira tresări, se îndreptă ridicînd capul și se uită mirată la el.

— Așa e, Costache! răspunse ea. Fără de milă am să fiu prigonită în fiecare clipă a vieții mele, dar numai eu singură, căci tu nici o vină nu ai. Grele au să fie, dar nu totodată și lungi suferințele, căci sunt lucruri peste cari femeia care se simte nu poate să treacă.

Rece apoi și liniștită, ea se duse la Sandu și-i întinse mîna, iară el o îmbrățișă și se sărutară pe amîndoi obrajii.

— Îți mulțumesc, Sandule, îi zise, c-ai venit, dar te rog să nu-l lași pe tata singur în împrejurări atît de dureroase, ci să mîngîi împreună cu el pe mama. Mare ușurare îmi faci, Costache, dacă-l însoțești tu, ca să le duci mîngîieri din partea ta și sărutări din partea mea, spunîndu-le că am nevoie de repaos.

Era peste putință ca ei să nu țină seamă de dorințele ei, plecînd fără de întîrziere.

Rămînînd singură, Elvira și-a mai ușurat sufletul într-un plîns liniștit și îndelungat, apoi a trecut în atelierul tîmplăriei, ca să scotocească prin sticle și prin borcane.

Timp avea destul, căci e lung drumul pe care aveau să-l facă Sandu și Costache.

Deoarece Tănase[1] a trecut pe la Morgă și abia de acolo a luat-o spre căscioara din Izvor, el nu s-a întîlnit cu fiul și ginerele său, cari au luat alt drum.

Era pe înserate cînd a sosit la casa fiicei sale.

Intrînd pe portiță, a găsit curtea goală: nici suflet de om, nici cîine nu i-a ieșit în cale, dar găinile nu se culcaseră încă, ci ciuguleau ori rîciiau pe ici, pe colo.

Ușa de la intrare era închisă. El a bătut încet și cu oarecare sfială, apoi ceva mai tare, dar nici de data aceasta nu s-a ivit nimeni. A încercat dar zăvorul și, văzînd că ușa nu e încuiată, a intrat și a început să tușească. Neivindu-se nici acum nimeni ca să-l primească, inima a început să-i bată și-o vie îngrijorare l-a făcut să deschidă repede ușa odăii despre stradă.

El a rămas înmărmurit; lucrul de care se temuse se și împlinise: Elvira, fata lui cea frumoasă, bună, cuminte și năpăstuită, zăcea întinsă pe un pat de la dreapta, cu fața senină, parcă dormind.

— Care va să zică și ea! șopti el, apoi făcu cîțiva pași pînă la pat, căzu în genunchi și rămase culcat pe sînul răposatei.

Așa l-a găsit Costache cînd s-a întors acasă.

[1] În text: *Costache.*

CĂILE MORȚILOR

I

Să nu zici niciodată că nu crezi ceea ce nu poți să înțelegi: dă din umeri și zi că nu știi, că se va fi putînd, căci în lumea aceasta se petrec multe de toate pe care noi oamenii nu le cuprindem cu mintea noastră cea mărginită.

Era la noi în sat unul Ieremie care spunea că are legătură cu morții. Mi-l aduc aminte de-l văd și acum ca-n aievea, mai întîi om ipen și voinic, iar apoi schilod ca vai de el. Venise de aiurea și se așezase în sat ca rotar și-i ziceau Rotaru și după ce, schilodit, nu mai făcea roate. Stai și te mirai cînd îl auzeai vorbind, dar s-au petrecut lucruri în urma cărora omul cuminte nu se mai încumeta să deie cu socoteală că nu sunt adevărate cele spuse de dînsul.

Satul nostru se-ntinde la stînga rîului, pe sub coaste, pe amîndouă părțile drumului de țară, și e lung de ți se urăște să treci prin el.

Intrînd despre munte, cobori pînă la un pîrîu care taie drumul de țară și se varsă spre rîu. Partea aceasta a satului sunt Delenii. De la pîrîu iar urci trecînd prin Văleni. Mai sunt însă case și pe pîrîu la deal: aici sunt Gropenii.

Rotăria se afla la mijloc, între Deleni, Văleni și Gropeni: de orișiunde veneai și orișiunde te duceai, treceai prin fața ei.

În fundul văii, tocmai sus deasupra Gropii, era vîrful satului, unde se vedea de la mari depărtări, ivită printre crengile copacilor, posomorîta Săhăstrie, rămășițele unui schit pustiu, în care tot se mai adăpostea ca vai de el părintele Rafail, un călugăr sihăstrit. Din clopotnița Săhăstriei se deschidea peste sat o largă priveliște asupra livezilor din lunca întinsă și asupra satelor risipite pe coasta de la dreapta rîului.

Mai erau acolo în ființă niște case înconjurate cu zid înalt și gros, pe care numai prin colțurile mai adăpostite rămăsese puțină tencuială.

Poarta de sub clopotniță, durată trainic din lemn de stejar, era căzută din țițîni, încît nu se mai putea închide. Geamurile din ferestrele caselor erau peste tot sparte, pe ici, pe colo lipseau și cercevelele, șindrila din acoperiș era roasă de vreme și de mușchi, curtea plină de bălării dese nu era străbătută de nici o potecă, iar bisericuța din mijlocul ei se surpase de nu mai rămăseseră din ea decît mormane acoperite de buruieni pipernicite.

Cînd se pornea vîntul, îl auzeai din sat cum răzbește printre zidurile părăsite, ici vuind, colo pe șuierate. Încă mai a pustiu se auzeau în timpul nopților de vară bocetele huhurezului, țipetele cucuvaielor și țițiiturile roiurilor de lilieci, care se încuibaseră în clopotniță și prin podul caselor.

Era acolo, între zidurile acelea, ceva ce te făcea să grăbești trecînd ziua prin fața lor, iar în timpul nopții nici cei mai inimoși dintre oameni n-ar fi îndrăznit să se oprească în apropierea lor, ba, poate, chiar să intre pe sub bolta clopotniței fără de clopote.

Nu mai încăpea nici o îndoială că-și fac acolo veacul duhurile celor înmormîntați împrejurul fostei bisericuțe și păzesc comori numai de ele știute, iară părintele Rafail, care adeseori săptămîni întregi nu ieșea în sat, sta în legătură tainică cu acele duhuri. Mai văzîndu-l și slab, numai oase și piele zbîrcită peste ele, unii îi și ziceau Sarsailă mai bucuros decît Rafailă.

Cu totul altfel, Rotaru, care era nu numai rotar, ci totodată și psalt, știa să cînte în strană și citea cu

mare mulțumire sufletească viețile pline de fapte minunate ale sfinților de pretutindeni.

Duminicile, zilele de sărbători, îndeobște cînd n-avea altă treabă, el se urca din Groapă la Săhăstrie și stetea de vorbă cu părintele Rafail ori citeau împreună *Viețile sfinților*, pe care părintele Rafail le știa, așa-zicînd, pe de rost și le tîlcuia cu multă pătrundere. De aceea Rotaru-l socotea om al lui Dumnezeu, mijlocitor între sfinți și muritorii păcătoși, cu adevărat sfînt și el însuși. Rămîneau cîteodată pînă la miezul [nopții] ba chiar și mai tîrziu, așa numai ei amîndoi, între acele ziduri fioroase, și atunci de jos din sat se vedea sus la Săhăstrie fereastra cea luminată de opaietul din chilia părintelui Rafail.

„Ce vor fi urzind!? se întreba lumea în sat. Ce vor fi puind la cale!? Ce fel de farmece vor fi făptuind!?"

Era învederat că așa, numai ei amîndoi, nu puteau să vegheze în toiul nopții, ci-și făceau treburile ajutați de duhurile intrate în legătură cu dînșii.

Rotaru scăpa cîteodată chiar și el vorba că părintele Rafail e înzestrat cu darul de a se pune în legătură cu lumea cealaltă, ca să afle cele ce nici vedea, nici auzi, nici pipăi nu se pot, și om cu mintea limpede nu se mai putea îndoi că e în adevăr la mijloc o făcătură, căci prea îi mergeau lui Rotaru toate în bine și cu spor.

Lasă că sătenii la el alergau și pentru cel mai neînsemnat lucru, doar la rotăria lui se opreau toți drumeții și se îmbuibau și de prin satele vecine oamenii, încît cîștigul nu mai picura, ci curgea puhoi.

Era, ce-i drept, harnic om Rotaru și priceput și cumsecade, dară harnici, pricepuți și cumsecade mai erau și alții, care, cu toate aceste, numai pe gîfăite răzbeau înainte.

Numai noroc curat nu putea să fie la mijloc!

Una dintre fetele lui s-a măritat după feciorul celui mai de frunte dintre săteni, iar cel mai mare dintre feciorii lui, scăpat abia din oștire, a luat zestre frumoasă și-a ajuns primar cu eșarpă în trei colori.

De asemenea soartă n-au parte decît aceia cărora li se șoptește la ureche ce anume au să facă și de ce

au să se ferească pentru ca în toate împrejurările să li se împlinească gîndul.

Lucrul acesta trebuia să se lămurească.

Într-o zi de toamnă părintele Rafail s-a coborît în sat, ca să-și cumpere sare și făină de mălai. La o cotitură el a dat peste părintele Ilie, preotul satului, un om fără multă știință de carte, dar cu deosebire sfătos și neadormit purtător de grijă al turmei păstorite de dînsul.

— Mă bucur, cuvioase părinte, că te întîlnesc, grăi preotul, căci de cîtva timp mult mă bate gîndul de a te ruga să mă luminezi asupra unor lucruri în privința cărora nu sunt în stare să mă dumiresc prin mine însumi.

— Încă mai vîrtos mă voi bucura eu dacă-mi va fi dat să te dumiresc, răspunse călugărul. E un adevărat noroc că s-a nimerit să trec pe aici tocmai acum, cînd treci și cucernicia-ta; îmi dau însă seamă despre multele neajunsuri ale firii mele și mult mi-e teamă ca nu cumva, voind să te luminezi prin mine, să intri în mai adînc întunerec.

— N-am să-ți pun decît întrebări la care ești în stare să dai răspuns mai lămurit decît orișicine.

— Ascult, îl încredință călugărul, și sunt gata să-ți dau răspunsul.

— Sătenii, zise părintele Ilie, se întreabă între dînșii și mă întreabă din ce în ce mai stăruitor și pe mine ce veți fi făcînd cuviosia-ta și Rotaru cînd stați numai amîndoi pînă noaptea tîrzie acolo între zidurile acelea pustii.

— Ce facem? noi amîndoi, numai noi amîndoi ce facem cînd stăm pînă în noaptea tîrzie? răspunse părintele Rafail, căutînd în mintea lui vorbele potrivite pentru darea pe față a gîndului său. Ne bucurăm de viață! adăugă peste puțin.

— Adevăr ai grăit cînd ai zis că, voind să mă luminez, în mai adînc întunerec am să intru, întîmpină preotul, căci iată că nu sunt în stare să înțeleg răspunsul ce mi-ai dat. Cum oare puteți să vă bucurați de viață stînd așa singuri, cu opaițul pe masă?

— Dînd uitării nevoile traiului trupesc, ca să ne facem cu atît mai vîrtos parte de mulțumirile vieții sufletești, îi răspunse iar călugărul.

— Nu mă sfiesc a-ți face cuviosiei-tale mărturisirea că încă mai puțin am înțeles.

— Nu ți s-ar cuveni să porți haina pe care ai îmbrăcat-o dacă în adevăr chiar nici numai atît n-ai înțelege, îl înfruntă călugărul cu blîndețe cuvenită. Numai oamenilor de rînd li se poate ierta să stăruie în gîndul că de viață ne bucurăm îmbuibîndu-ne la masa încărcată de mîncări și de băutură și potolindu-ne în fel de fel de chipuri poftele trupești.

În apropierea lor se afla un dud ale cărui frunze mari erau pișcate de brumă și acum îngălbenite.

— Iată — urmă părintele Rafail — vezi cum frunzele acestui copac, atinse de cea mai ușoară adiere, se scutură și cad una cîte una moarte la pămînt? Ele nu însăși prin sine au intrat în ființă, ci-și au obîrșia în copacul care le este obîrșia și le-a hrănit pentru ca să se hrănească prin ele. Cad acum după ce și-au împlinit menirea și sunt risipite de vînt. Tot astfel și omul nu prin sine însuși a intrat în ființă și nu numai prin sine și pentru sine trăiește, ci-și are obîrșia omenească din care face parte și care prin el vecuiește. Deosebirea e numai că omul poate să-și dea seama despre aceasta și să se dumirească asupra rostului său în viața obștească. Frunza moare după ce nu mai are rost în viața copacului și e spulberată de vînt; omul moare și el cînd îi sună ceasul, și una din marile mulțumiri sufletești e să-ți dai în ajunul morții tale seama că ți-ai împlinit, trăind, menirea ca fiu, ca soț, ca părinte, ca om între oameni. Să nu te îndoiești, cucernice părinte, că noi oamenii nu ne-am născut ca să trăim — urmă el ridicînd glasul — ci trăim pentru ca să ne împlinim menirea, și pustie, seacă, zbuciumată, nesuferită e viața muritorului care numai pentru sine trăiește.

— Vei fi avînd cuviosia-ta multă dreptate, întîmpină preotul, dar nu e mai puțin adevărat că e o plăcere să mănînci, să bei, să odihnești, să dai ascultare trupului celui lacom.

— Fără îndoială! întîmpină călugărul. Numai trăind putem să ne împlinim menirea și de aceea înțeleptul ziditor a toate a rînduit plăcerea trupească drept răsplată pentru osteneala traiului trupesc, drept îndemn pentru lupta grea prin care trecem noi muritorii. Mai adevărat însă și mai curată e plăcerea de a-ți fi înfrînat poftele, de a fi tras de la gura ta ca să hrănești pe alții, de a fi suferit ca să poți îndulci viața celor osîndiți la suferințe. Să fii cucernicia-ta încredințat — adăugă cu căldură — că sunt pline de o senină plăcere ceasurile pe care noi amîndoi le petrecem împreună stînd de vorbă și cercetînd sfaturile înțelepților din toate timpurile spre a ne dumiri cum avem să trăim și cum se cuvine să ne petrecem viața pentru ca în ajunul morții să fim împăcați fiecare cu sine însuși.

— Mă luminez, cuviosia-ta, încep să mă luminez, îl încredință părintele Ilie. Oamenii însă, poporenii mei, spun că intrați în legătură cu duhurile celor răposați. E oare cu putință așa ceva?

— Nu știu, răspunse părintele Rafail. Aceasta nu mi-e dat s-o știu, dară purtînd haina în care mă vezi îmbrăcat, trebuie neapărat s-o cred. Dacă sfîntul Macarie ne spune că sufletele celor răposați stau timp de trei zile sub strașina casei, le aud și le văd toate și numai încetul cu încetul se mai depărtează de la locurile în cari și-au petrecut viața, eu, nemernicul și sufletește săracul ieromonah, nu mă pot încumeta să spun că el minte. Dacă sfinții părinți ai bisericii ne spun că au stat în legătură cu sufletele celor răposați și au făcut minuni cu ajutorul lor, eu aș fi smintit îndoindu-mă în ceea ce privește spusa lor. Dacă în rugăciunea de toate zilele zicem „Și nu ne duce pre noi în ispită, ci ne scapă de cel rău“, eu și cucernicia-ta, slugi ale bisericii creștinești, trebuie neapărat să stăruim în gîndul că duhurile celor răposați pot să ne povățuiască spre bine ori să ne ispitească împingîndu-ne spre rele. Așa știm noi creștinii și altfel nu putem să credem, mai ales noi cei ce suntem totodată și povățuitori ai obștei creștinești.

Părintele Ilie mișca mereu din cap și clipea ca omul căruia ochii i s-au împăingenit și capul i-a rămas buimăcit.

— Știu, cuviosia-ta, zise, și nu mă îndoiesc că așa trebuie să știm și altfel n-avem să credem. Avem însă noi, neajutoraţii muritori, puterea de a face ca cei răposați să intre în voile noastre?

— Aceasta e ceea ce voim cînd ne facem rugăciunile, răspunse călugărul. Chiar și dacă nu vom fi avînd noi, au ei puterea de a ni se arăta fie în vis, fie în aievea, fie chiar fără ca să ne dăm seamă, și adeseori din al lor îndemn săvîrșim fapta fie bună, fie rea.

Preotul rămase cîtva timp cu gura căscată și cu ochii perduți în vînt.

— Am înțeles — zise apoi — fie în vis, fie în aievea, fie fără ca să-ți dai seamă. Mai știi!? urmă. Tot ce se poate! Multe sunt cele nepătrunse de mintea omenească! Acum am înțeles.

— Ba n-ai înțeles de loc! stărui părintele Rafail. M-ai întrebat ce facem, iară eu ți-am răspuns că ne bucurăm de viață. Ai să înțelegi că ne bucurăm dîndu-ne seamă cum adică ne-am împlinit menirea și cum avem să ne pregătim pentru moarte pentru ca viața mai de apoi să nu ne fie tot atît de zbuciumată ca cea de acum.

— Da! da! grăi părintele Ilie, pe deplin încredințat că adevărul îl grăiesc sătenii cînd spun că lucruri de tot fioroase se petrec în chilia părintelui din Sihăstrie.

II

Din sus de schit se întindea pădurea mînăstirească, un stejăriș[1] de toată frumusețea, și mînăstirea mai avuse pomătul de la schit, o întinsă livede din sus de sat și cîteva pogoane de țarină în lunca rîului. Statul, care le stăpînea acum toate aceste, scosese încă de mult în vînzare țarinile, livedea și pomătul, dimpreună cu dărămăturile de la Săhăstrie, dar nu

[1] În text: *stejăraș*.

găsise cumpărător, și Rotaru ținea deocamdată în arendă livedea și țarinile. După ce fiul său a ajuns primar cu eșarpă în trei culori, lumea dedea cu socoteală că tot el le va și cumpăra în cele din urmă. Nu prea simțea Rotaru în sufletul lui îndemnul de a o face aceasta, dar într-o noapte, Profira, soția lui, l-a visat parcă era călugăr și citea în chilia părintelui Rafail dintr-o carte mare.

Rotaru s-a frămîntat mult gîndindu-se la visul acesta, care avea, parcă, rostul lui.

Se putea, fără îndoială, ca Profira să-și aibă visul, pentru că se întreba mereu dacă ar fi ori nu bine să cumpere pînă chiar și dărămăturile de la Săhăstrie, în care se încuibaseră huhurezi, cucuveici și lilieci. Visul însă semăna mult a îndrumare. Se cuvenea deci să ceară sfatul părintelui Rafail.

Acesta rămase timp mai îndelungat pus pe gînduri.

— O îndrumare nu cred să fie — grăi dînsul într-un tîrziu — căci dacă îndrumat ai fi, n-ai mai întreba, ci ai face fie chiar fără să voiești. Poate însă să fie o prevestire: visul îți spune nu ce ai să faci, ci ce vei face, orișicare ar fi sfatul pe care ți-l voi fi dînd eu. Orișicum ar fi însă, un lucru n-ai să pierzi din vedere: că noi, călugării, nu stăpîni, ci purtători de grijă am fost; statul dar, luînd averea de la mînăstiri, nu stăpînirea, ci purtarea de grijă a luat-o. Dac-ar fi deci să cumperi de la stat, nu poți cumpăra ceea ce el nu are, și nu stăpîn, ci purtător de grijă te faci.

Rotaru clătina mereu din cap, ca omul care aude și înțelege, dar nu se împacă cu gîndul ce e nevoit a-și face.

— Mă iartă, părinte — grăi dînsul, plecîndu-se puțin — sunt om neajutorat și prea de puține știutor, prea lipsit de pricepere pentru ca să-ți pot da răspunsul cuvenit. Dacă înțeleg însă că n-au fost stăpîni călugării, care erau oameni cu viață trecătoare și numai slugi ale bisericii, sunt pătruns de gîndul că erau stăpîne mînăstirile.

Părintele Rafail ridică degetul.

— E greșită calea pe care ai pornit, întîmpină el. Mînăstirile sunt călugării după vremuri, cari au luat

asupra lor sarcina purtării de grijă fie de la domnii, fie de la boierii cari nu mai voiau ori nu mai erau în stare s-o poarte ei înșiși. Ce era adică mănăstirea? Locaș de adăpost pentru cei sătui de viață, pentru cei sleiți de puteri trupești și sufletești și pentru călătorii obosiți, ocrotirea bolnavilor, a săracilor și a văduvelor, chivernisitoarea unei bucăți de pămînt pe care-l împărțea între cei ce-l munceau, dînd fiecăruia atît cît e în stare să muncească cu spor. Drept răsplată pentru osteneala purtării de grijă luau, ce-i drept, călugării o parte din roadele pămîntului, dar stăpîn, cu adevărat stăpîn al pămîntului Dumnezeu el singur este: omului i se cuvine pămînt numai spre a-l munci în sudoarea feței lui, numai atît cît poate să muncească și numai cîtă vreme-l muncește.

Rotaru iar clătină din cap.

— E foarte frumoasă vorba aceasta, zise el, dară însumi mă știu și mă socotesc și alții cu adevărat stăpîn pe roatele și pe carele făcute de mine, pe uneltele mele, pe averea agonisită de mine, pe casa ce mi-am zidit, pe pămîntul...

— Pîn-aci, iar mai departe nu îl întrerupse călugărul. Stăpîn ești pe toate cîte le-ai făcut muncind tu însuți, dimpreună cu ai tăi, stăpîn pe cele muncite de alții și cumpărate din sudoarea ta: pămîntul însă nu tu l-ai făcut și ți se cuvine numai cîtă vreme îl muncești. Cîtă vreme se află pe el lanurile semănate de tine, pomii pe cari i-ai sădit și îngrijit, via pusă de tine, cîtă vreme sunt în ființă casele zidite de tine, tîlhari sunt și făcători de rele, oameni ai fărădelegii sunt cei ce voiesc să te alunge de pe pămîntul luat sub purtarea ta de grijă.

Rotaru se uită lung la călugăr.

— Care va să zică, întîmpină el, o faptă nelegiuită a săvîrșit guvernul cînd a luat averile de la mînăstiri, și eu m-aș face părtaș al nelegiuirii dacă aș cumpăra de la stat.

— Aceasta n-am zis-o! răspunse părintele Rafail. Nu se cuvine și nici nu vreau s-o zic. Mînăstirea, primind averile, a luat asupra ei anumite îndatoriri, și afurisit a fost, sub cel mai greu blestem cade orișicine

care se folosește de acele averi fără ca să ție seamă de îndatoririle împreunate cu ele. Statul a luat averile de la călugări pentru că nu i s-a părut bună chivernisirea lor; el nu are deci decît să chivernisească bine și să împlinească voința celor răposați, făcînd tot binele vîndut de dînșii, pentru ca binecuvîntat să fie nu numai de cei vii, ci și de cei morți. Multe sunt însă și ascunse căile morților și praf are să se aleagă și cenușă de toate dacă va fi nesocotită voința celor trecuți în altă lume, unde toate sunt văzute și știute și toate sunt cu putință.

Rotaru rămase zguduit și pe deplin încredințat că sarcină de tot grea ar lua asupra sa dacă ar cumpăra avutul luat de către stat de la mînăstire.

— Dar statul, întîmpină el, a lăsat să se surpe biserica și să se dărăpăneze casele schitului.

— Foarte rău! — grăi călugărul — căci sufletele ctitorilor nesocotiți umblă văitîndu-se printre zidurile surpate și cer răsplătire.

— Care va să zică, urmă Rotaru, dacă ar fi să cumpăr cele puse în vînzare, ar trebui să ridic iar biserica și să pun în stare bună casele.

— Nici aceasta nu — îl încredință călugărul — căci dai statului prețul din care poate să le facă toate.

— Dar în viitor!? întrebă Rotaru, cuprins de vie nedumerire.

Părintele Rafail iar începu să se plimbe în sus și în jos.

La întrebarea aceasta nu se mai gîndise și îi era greu să dea răspuns.

— Să vezi, grăi dînsul în cele din urmă. Dacă aș fi eu în fruntea guvernului, n-aș mai da nimănuia voie să cumpere pămînt, ci tot pămîntul pus în vînzare l-aș cumpăra eu, ca să-l împart între cei ce sunt în stare să-l muncească cu hărnicie și cu pricepere. L-aș da, se înțelege, cu un fel de arendă, din care aș acoperi cheltuielile pentru toate cele bune, și iar l-aș lua de la cei nevolnici, care nu sunt în stare să plătească cîștiurile.

— De! zise Rotaru mai ușurat. Lucru fără de rost n-ar fi. Vorba e numai că altele sînt gîndurile celor

ajunși în fruntea guvernului, și teamă mi-e să n-o pot.

Ispitit însă de una, ademenit de alta și voind să scape de gura Profirei, care, țiind să-și vadă visul împlinit, alerga mereu pe la zodiași și pe la cărturărese, el s-a dat în cele din urmă pe brazdă, și-a luat inima în dinți și a cumpărat livedea, țarinele, ba chiar și pomătul de la Săhăstrie, precum și casele dărăpănate, din care orișicine, afară de dînsul, l-ar fi scos pe bătrînul schimnic.

Era, dacă e vorba, și oarecare nevoie de așa ceva, căci afară de primarul și de fata bine măritată, mai aveau Rotaru și Profira cea prevăzătoare doi băieți și o fată, care-și așteptau fiecare partea.

Păcat numai că de aici înainte cei doi băieți s-au făcut mai țanțoși, iar Profira prea se credea, parcă averea cea nouă numai din vrednicia ei a fost agonisită. Sătenii se uitau deci cam chiorîș la Rotaru și la fiul lui cel cu eșarpă în trei culori.

Era adică în gîndul multora dintre dînșii lucru nepotrivit și oarecum rușinos ca un venetic să stăpînească avere păstrată din moși și strămoși, ba fiul veneticului să mai fie încins cu eșarpa de primar.

„Te pomenești că oameni pripășiți de pretutindeni o să ne ieie pămîntul de sub picioare și o să ne scoată în cele din urmă din satul părinților noștri!“ ziceau cei mai răi de gură.

Le era Rotaru tuturora bun cîtă vreme se mulțumea să cioplească obezi și spițe și să încheie roate; acum, după ce s-a ridicat mai presus de sătenii băștinași, lucrurile s-au schimbat, și el le stătea tuturora în cale și toți se împedecau de el. Părintele Ilie, care știa multe, le spunea, ce-i drept, că Rotaru în înțelegere cu sihastrul de la schit și după rînduiala celor răposați le-a făcut toate, dar lumea e alcătuită mai ales din oameni cari, frămîntați de gînduri rele, stăruie morțiș în calea pe care au apucat odată.

Se făcuse urgisit Ieremia, rotarul din Groapa.

Era în primăvară cînd Rotaru și-a cumpărat averea cea nouă. De Sf. Dumitru a intrat în ea și cîtva timp

în urmă, mai spre iarnă, s-a întîmplat ca unul dintre cei doi flăcăi să cadă bolnav de lingoare.

De, ce să-i faci?

E în lumea aceasta și bine, și rău, și sănătate, și boală, atît viață, cît și moarte, și omul în fiecare clipă la toate are să se aștepte. Dacă de bine are parte, se bucură, iar dacă răul îl cotropește, se întristează, și Dumnezeu a rînduit așa că fiecare trebuie să ieie parte atît la bucuriile, cît și la durerile altora care sunt în adevăr ale tuturora, orișiunde se vor fi ivind ele. Te-ai fi așteptat dar ca sătenii să le sară sătenilor într-ajutor fie chiar și numai cu vorbe de mîngîiere.

Pizma însă, mînia, zavistia, răul îndemn, ura îl dezbracă pe muritor de firea omenească și răutatea covîrșește în el buna pornire, încît cei slabi de înger rîd cînd alții plîng și gem cînd alții saltă de bucurie.

Așa au ajuns și Rotărești să se simtă nu numai străini, ci și urgisiți în satul unde mai înainte erau bine văzuți. Vedeau cum toți se bucură cînd flăcăul a murit, ba parte de mîngîiere n-au avut nici în urmă, după ce fata, îmbolnăvită și ea, de asemenea a murit.

Le intrase oamenilor în cap gîndul că Rotaru a trebuit să sufere aceste lovituri grele pentru că, ispitit de duhuri necurate, s-a încumetat să puie mîna pe o avere care nu i se cuvenea.

Toate ca toate, dar aceasta lelea Profira nu putea să li-o ierte și de aceea se simțea mai mult moartă decît vie, gemea mereu, fără ca să-ți poată spune unde o doare, nu mai ieșea decît la mare nevoie în lumea care i se făcuse din ce în ce mai urgisită și nu vedea, nici n-auzea pe cei ce pe ici, pe colo ieșeau.

„Ia-mă, Doamne! — ofta dînsa adeseori — că nu mai am nici un rost între oamenii cărora le sunt urgisită."

Se făcuse mai mult stafie decît om în carne și în oase, era simțitoare de nu mai știai cum să umbli cu ea ca să n-o atingi unde-o doare și să n-o faci să țipe ca arsă cu ferul roșu, și iar alerga pe la zodiași, pe la cărturărese și pe la țigăncile ce dau cu bobii, ca să afle ce-ar trebui să facă pentru ca să scape de năpastea ce-i căzuse pe cap. I se încuibase în cele din urmă în

minte gîndul că greu blestem e pus pe averea cumpărată de Ieremie și că el o să-și sfîrșească zilele, cum îl visase, pustnic, rămas singur în lume.

Rotaru le vedea toate și nu se mai putea bucura de sporul averii lui, iar cînd i se plîngea părintelui Rafail, acesta dedea mîhnit din cap.

— Ferește-te, omule, de ispitele Necuratului! îi zicea. De unde adică un zodiaș, o cărturăreasă ori o vrăjitoare ce dă cu bobii ar putea să spuie ce ai și ce n-ai să faci!? Ar fi, poate, ca prin fel de fel de apucături tainice să se fi pus în legătură cu sufletele celor răposați, cari toate le știu. De unde am putea însă noi, muritorii neajutorați, să știm dacă nu cumva sunt la mijloc duhuri necurate, care stau pretutindeni la pîndă, ahtiate de a ne duce în ispită ori de a-și bate joc de noi, amăgindu-ne!? Chiar și cînd ne spun adevărul, o fac aceasta numai spre a ne prosti, ca să credem și ceea ce nu-i adevărat și la pierzare te duce. Fă-ți cruce! — mai adăugă el — afumă cu tămîie și razămă-te pe Dumnezeu și pe sfinții puși în slujba lui, care te luminează chiar și fără ca să-ți dai seamă dacă și cînd se cuvine s-o facă aceasta.

Rotaru rămase pierdut în gîndul că tot e cu putință ca zodiașii, cărturăresele și țigăncile să spună și adevărul. Vorba e numai să știi cînd în adevăr stau în legătură cu suflete curate și bune, cari nu-l ispitesc pe om și nu-l amăgesc.

„Orișicum ar fi — își zise el, cuprins de vie îngrijare — eu nu fac ceea ce voiesc, ci ceea ce împrejurările mă silesc să fac."

O simțea aceasta mai ales după ce băiatul care mai rămăsese la casa lui a tras la sorți și a trebuit apoi să-și facă rîndul la oaste.

Nu mai putea acum Rotaru să muncească numai el singur pămîntul agonisit și nu-i rămînea decît din două una: ori să-l deie vreunuia care e în stare să-l muncească, ori să-și ieie argat la casă și să-l puie pe acesta să muncească în slujba și în folosul stăpînului.

Nu l-a mai întrebat acum pe părintele Rafail, ci a făcut ceea ce-i venea mai bine la socoteală, adică și-a luat argat cu simbrie învoită pe an.

Sătenii se uitau unul la altul și clătinau din cap. „Pînă chiar și una ca aceasta!? ziceau unii dintre dînșii. Nu-i e adică destul că s-a făcut stăpîn pe cele ce nu i se cuvin, ci mai suge și din măduva oaselor, puind pe alții să muncească în folosul lui."

III

Se învîrtea mereu prin capul lui Rotaru zicătoarea că nu-ți rămîne decît să joci după ce ai intrat o dată în horă.

De cîte ori se gîndea adică la Săhăstrie, îi era parcă-l strînge ceva de gît, căci vedea în fața sa casele cu acoperișul ciuruit, cu zidurile rămase fără de tencuială și cu tavanele pe ici, pe colo căzute. Dacă le mai lăsa așa, într-un an, doi nu se mai alegeau de ele decît mormane de moloz, și păcat ar fi fost.

Vrea ori nu vrea, era avutul lui și trebuia neapărat să le mai cîrpească, fie chiar și numai ca să nu le dărăpăneze ploile de vară și viscolirile iernii.

Se mai gîndea însă și la blestemele răposaților ctitori și frica-l făcea să alerge în dreapta și în stînga. A și dat în cele din urmă peste Gigiu, un italian îndrăcit și cu mustața cîrlionț ca pana din coada vătraiului. Lucrase Gigiu la casele zidite pentru expoziţiunea de la București și era om harnic, sprinten și priceput la multe, dar și mare palavragiu, unul dintre cei ce sunt în stare să-ți scoată măseaua din gură fără ca să bagi de seamă.

L-a dumirit Gigiu cum are s-apuce lucrurile și ce trebuie să facă pentru ca cu puțină cheltuială să le scoată toate bine și trainic la capăt. După oarecare cioroboreală, s-au ajuns apoi la preț și n-a rămas decît ca italianul să s-apuce de lucru.

Pentru ca s-o poată porni, avea nevoie de cîțiva salahori, precum și de cărăuși, care să-i aducă var, nisip, apă, ceva cărămizi, lemnărie pentru schele, șindrilă pentru cîrpitul acoperișului, trestie pentru tavan și alte mărunțișuri de care mai e nevoie la asemenea lucrări. Zadarnic alergau însă italianul,

Rotaru și fiul său, primarul, căci salahori și cărăuși nici în sat, nici prin partea locului nu găseau.

Era parcă i-a încălecat pe oamenii aceia Diavolul și nu-i lasă să dea ajutor la dregerea caselor care au fost odinioară și puteau să mai fie și-n viitor loc de adăpost pentru slugi de ale Domnului.

Nu vrea o dată cu capul nimeni să puie mîna ori să dea carul nici dacă i l-ai fi cîntărit cu aur.

— Ba bine că nu! zicea unul. Altă treabă n-am decît să intru slugă la unul care ieri a fost fără de căpătîi, iar azi mi se urcă-n cap!

— De! zicea altul. Ce nevoie mai e de noi!? Are și car, și argat la curte, și feciori voinici.

Iar altul spunea pe șoptite că bucuros ar face-o, dar se teme ca nu cumva să mănînce trînteală.

Era-n inimile oamenilor multă pornire dușmănoasă, încît Gigiu, care cutreierase țări și avea pe lîngă toate celelalte și nas subțire, dădea cu socoteală că e la mijloc o tainică înțelegere și că oamenii clocesc între dînșii și urzesc ceva, încît mîine-poimîine te pomenești că pun mîna unii pe par, alții pe topor.

Nu-i venea lui Rotaru s-o creadă aceasta, și încă mai puțin o credea primarul. În gîndul lor era la mijloc numai supărarea pentru livezile și țarinile cumpărate de Rotaru. Tocmai de aceea s-au îndîrjit și țineau amîndoi să arate că pot ei să-și facă treburile și fără de săteni. Aveau argați cari puteau, așa, printre picături, să facă și treabă de salahori, precum și căruțe, de care se putea folosi pe ici, pe colo și Gigiu.

Mai era apoi și ginerele lui Rotaru, soțul Liei celei frumoase și bine măritată, și dedea azi una și altul alta, iară mîine se schimbau.

A pornit-o deci Gigiu cu multă rîvnă.

Păcat numai că el prea adeseori era nevoit să-și piardă timpul ducîndu-se mai pe la Rotaru, ca să ceară argatul, mai pe la primarul, ca să ieie căruța, mai pe la Lia, fie pentru una, fie pentru alta. Vecinele cele pizmătorețe, care steteau la pîndă, erau chiar de părerea că italianul cel cu mustața cîrlionț stă mai mult de vorbă cu Lia și nu-și prea cată de treaba de la Săhăstrie.

Profira se cătrănea văzînd această răutate femeiască, dară gura lumii nu poate nimeni s-o astupe.

Mai spre toamnă a urmat însă ziua nespus de urîtă în care Profira și Rotaru au rămas ca trăsniți din senin: Gigiu a plecat adică fără de veste, de i s-a pierdut urma, și tot atunci a plecat și Lia. Le era tuturora învederat că împreună au plecat.

Atît îi mai lipsise Profirei.

Rușinea aceasta a zguduit-o atît de adînc, încît ea zi bună n-a mai avut. Vecinele nu mai rîdeau pe înfundate, ci cu hohote mari, iar ea nu mai avea inimă să iasă din casă, ci îi venea să intre în pămînt.

„Ia-mă, Doamne, și mă scapă!" se tînguia, și s-ar fi răpus însăși pe sine dac-ar mai fi avut oarecare vlagă în ea, dar simțea că i se stinge încetul cu încetul viața cea mult zbuciumată.

S-a și prăpădit peste cîteva săptămîni, sărmana de ea!

Rotaru a rămas aiurit. Umbla de ici pînă colo, se oprea! bolborosind și iar pleca mai departe, făcînd fel de fel de gesturi, rîdea și iar se încrunta, încît nu te mai puteai dumiri dacă mai e ori nu în toată firea ori a înnebunit.

Nebun nu era, săracul, dar nici drept om cu mintea întreagă nu puteai să-l iei.

„Da! — își zicea, vorbind așa singur cu sine însuși — o mare nelegiuire am făptuit cînd m-am făcut stăpîn pe o avere vîndută pentru cei oropsiți de oameni. Iată-le că se prăbușesc toate! Greu blestem mi-a căzut pe cap! foarte greu!"

Muncit de gîndul acesta, ziua nu mai avea astîmpăr și nu-i mai priia hrana, iară nopțile se zbătea în culcușul lui și era lipsit de dulceața somnului. Din cînd în cînd i se făcea negru în fața ochilor și era cuprins de pornirea de a se duce în deal la Săhăstrie, ca să-l apuce de piept și să-l lovească de toți pereții pe părintele Rafail, care ar fi putut, dacă e vorba, să-l abată din calea cea primejdioasă pe care-l vedea pornit, și n-a făcut-o aceasta, ci l-a lăsat de capul lui, ba l-a buimăcit spunîndu-i fel de fel de bazaconii și l-a împins, parcă, să cumpere cele ce nu sunt de vînzare.

Iar se potolea însă.

De toate, la urma urmelor, el însuși și numai el era vinovat.

Ceea ce i s-a întîmplat lui orișicărui muritor i se putea întîmpla.

Vedea în mintea lui cum toate cele petrecute purced una dintr-alta și se țin lanț încheiat.

Mult a suferit răposata pentru că i-au murit unul după altul cei doi copii, băiatul și fata, dar ea tot n-ar fi murit dacă n-ar fi avut să sufere rușinea pe care i-a făcut-o Lia. Lia ar fi rămas însă frumușel la casa soțului său dacă nu i-ar fi ieșit în cale italianul ispititor.

„Pe italian însă eu însumi l-am căutat și i l-am adus, mînat de un gînd pe care-l socoteam foarte bun. Merge omul orbește spre cele ce-i sunt rînduite fie în bine, fie în rău."

Era parcă un duh atoatecovîrșitor le plăsmuise și le pusese la cale toate, ca să iasă cum el și numai el le știa și le vrea.

Astfel se canonea Rotaru. Rămas singur în casele sale, odinioară pline, din care nu mai îndrăznea să iasă, el, din munte de om, adevărată iazmă se făcuse, încît se cutremură în toată ființa lui cînd a simțit că iar a început să-i vie pofta de mîncare, un semn c-o s-o mai ducă un timp oarecare așa.

Are viața omenească rosturile ei, și dacă nu se mai ducea acum pe la părintele Rafail, ca să-i ceară lămuriri și sfaturi și îndrumări, Rotaru iară și iarăși se gîndea la răposata, care, dorind să pătrundă tainele viitorului, alerga pe la zodiași, pe la vrăjitoare și pe la țigani.

Îi vorbise Profira despre un fel de vrăjitoare, care, uitîndu-se într-o oglindă fermecată, spunea lucruri în adevăr minunate.

„De! mai știi!? zise el. Te pomenești că..."

Tot la cele spuse de părintele Rafail se gîndea.

În starea la care era ajuns nu-l mai speria nici gîndul de a se fi dat cu suflet, cu trup Necuratului și s-a dus la muierea aceea care era încă tînără și-l cunoștea din auzite și știa nenorocirile prin care a trecut.

— Ce vrei să afli? îl întrebă ea.

— N-ai să mă întrebi, răspunse el. Dacă ești în adevăr știutoare, ai să-mi spui care e gîndul ce mă frămîntă și m-a făcut să viu la tine.

— Ştiutoare nu sunt, întîmpină ea. Uitîndu-mă în oglinda mea, văd numai ceea ce vede orișicine cînd se uită în ea, dar îmi e cîteodată parcă încetul cu încetul mi se lămuresc cele neștiute și pot să spun ceea ce doresc alții să afle. Spune-mi dar spre ce anume are să mi se îndrepteze gîndul.

— Nu! stărui dînsul. Eu vreau tocmai să văd dacă ești ori nu în stare să mi-o spui tu aceasta. Altfel, nu pun temei pe cele ce-mi vei spune. Fă cum zici: uită-te în oglindă!

Ea se uită și iar se uită, se înholbă în cele din urmă pe strîmbate, de-ți venea să crezi că e într-aiurea.

— Degeaba! zise în sfîrșit. Nu iese! Uite! nu înțeleg, nu mă pot dumiri! nimic nu pot înțelege. Mereu te-apasă parcă gîndul că stai singur ca un pustnic, iară eu te văd în casă plină. Te știu prin cîte ai trecut, te văd perit de-mi vine să zic că numai puțin o să mai duci, dar în gînd mi te arăți parcă cele de pîn-acum puțin au fost și cele mult și grele abia de aici înainte au să urmeze.

Rotaru rămase un timp oarecare într-un fel de buimăceală.

Îi era parcă părintele Rafail stă la spatele lui și-i șoptește la ureche: „Bine, omule, îi zice. Nu ți-am spus să te ferești de asemenea ispitiri!? Cu ce te-ai ales acum!? De unde poți să te dumirești dacă nu cumva vreunul dintre duhurile necurate și-a bătut prin muierea aceasta joc de tine!?“

Și totuși... Multe și felurite sunt slăbiciunile omului ajuns în strîmtoare.

„De! își zise Rotaru. Peste putință nu e. Tot ceea ce se poate.“

Avea un fecior primar, iar altul oștean, ba nici fata cea fugită nu era moartă și ar fi putut și ea să-i umple casa. Cîte și mai cîte nu sunt în lumea aceasta cu putință!?

„Dac-ar fi să fie însă și una ca aceasta, își zise el, în adevăr de multe vînturi o să mai fiu bătut."

Gîndul acesta nu-l înviora, ci mai vîrtos îl făcea să tînjească și să simtă că e mai greu să mori decît să trăiești.

Primea din cînd în cînd cîte-o scrisoare de la fiul său cel din oștire, care i se plîngea de suferințele ce avea să îndure de la cei mai mari decît dînsul. Aceasta parcă-i mai punea sîngele în mișcare.

Încă mai vîrtos i se punea în mișcare sîngele cînd primarul îi spunea cum i s-a înăcrit viața pe urma nedreptăților pe care era nevoit să le facă pentru ca să intre în voile celor mari și tari, mai cîte un arendaș, mai cîte-un boier cu trecere, mai slujbașii stăpînirii mereu strîmtorate de cei ce taie și spînzură.

„Mi-e cîteodată, zicea primarul, parcă tot avea dreptate afurisitul acela de italian."

Clocotea pretutindeni pe înfundate și puteau în fiecare clipă să se petreacă lucruri nemaipomenite, că în timp de cîteva zile să se reverse foc și pîrjol de la un capăt la cellalt al țării.

Pe la începutul lunei martie a și mers vestea că sătenii dau foc la conace, la grînare și la pătule, ucid arendași hrăpăreți, ba chiar și proprietari și fac pregătiri să ieie în stăpînirea lor pămîntul muncit de dînșii.

Acum Rotaru sări în picioare, parcă ar fi fost tot omul zdravăn de odinioară.

„Are! — strigă el — are călugărul dreptate: urgia lui Dumnezeu se revarsă asupra celor ce nesocotesc voința răposaților."

IV

Nu-l mai uită niciodată pe Rotaru cine l-a văzut, ca mine, alergînd pe gîfăite în deal la Săhăstrie, ca să-l ridice pe părintele Rafail și să-l ducă la răscrucile drumurilor, unde se adunase lumea pornită pe jaf, pe pîrjol și omor.

Om înalt și deșirat, numai oase mari învelite în o piele veștedă și zbîrcită, cu fața sperioasă, cu ochii

intrați în fundul capului, cu părul zbîrlit, el părea ieșit din mormînt ca să bage spaima în cei slabi de înger.

Gîndul lui era însă că părintele Rafail e omul care poate și tocmai de aceea și trebuie neapărat să-i lumineze pe cei răzvrătiți și să-i potolească.

— Păzește-ți, omule, treaba, îi zise călugărul. Ceea ce vor ei trebuie să se întîmple și n-are în lumea aceasta nimeni puterea de a-i abate din calea în care sunt porniți. Duhul învrăjbirii și-al asprimii nemiloase a pătruns în sufletele lor, le-a întunecat mințile și le-a umplut inimile de mînie oarbă, încît nu mai aud, nu mai văd, nu mai înțeleg, nu mai sunt în stare să judece. Ceea ce fac ei nu e fapta lor, ci plăsmuirea duhurilor care și i-au făcut unelte.

Atît de adevărate erau aceste, încît zadarnice au rămas și silințele bătrînului călugăr de a-l face pe Rotaru să înțeleagă că nu e nimeni mai puțin decît dînsul om ca să fie ascultat de cei răzvrătiți și de a-l îndupleca să stea frumușel într-un colț și să tacă.

Nu! el a plecat și singur și s-a dus acolo unde mînia cea oarbă și de atîta timp înăbușită îi împingea pe oameni să le deie toate valvîrtej. Trebuia să se ducă, era dator s-o facă pentru ca să le arate oamenilor cum nu i-a fost de nici un folos c-a rîvnit să stăpînească ceea ce nu i se cuvenea și să-i ajute a deosebi ceea ce e bun pentru dînșii de ceea ce e rău.

Mare îndrăzneală!

Oamenii însă oameni sunt în toate împrejurările. Cei mai mulți dintre dînșii nu-l mai văzuseră de mult și au rămas cuprinși unii de uimire, iar alții de miloasă înduioșare. Erau, ce-i drept, și iar alții care se uitau la el cu un fel de mulțumire diavolească. Niçi acestora nu le venea însă să turbure clipa de tăcere, și toți se uitau la el așteptînd să vadă ce are să le spună și care îi sunt îndemnurile.

Mai vîrtos s-a făcut tăcere cînd el a început să vorbească, rostind cu glasul lui slab vorbele: „Oameni buni!“

Era parcă un apostol rînduit din cer, ce le stă tuturora ca vestitor de cele bune față în față.

— Mă vedeți? grăi dînsul. Uitați-vă la mine, ca să mă vedeți bine, și aduceți-vă aminte cum am fost mai înainte. Iată ce am ajuns pentru că am rîvnit la stăpînirea unei bucăți de pămînt.

— E smintit! zise unul dintre cei mulți. Nu cumva pămîntul acela e de vină că i s-au îmbolnăvit fata și feciorul, apoi au murit, că cealaltă fată i s-a ticăloșit de și-a băgat muma în mormînt!?

— Așa e! strigară alții. Vorbește alandala!

— Fără îndoială că nu e de vină, întîmpină Rotarul, cum nu e de vină nici fulgerul care te-a trăsnit. De vină ești tu însuți care te-ai dus acolo unde a trăsnit tocmai în clipa cînd a căzut săgeata.

— Ai multă dreptate! strigă unul. Păcatul tău te-a ademenit să te duci acolo.

— De! — adăugă părintele Ilie — omul la toate are să se aștepte și toate are să le ieie așa cum îi vin.

— Da, părinte, stărui Rotaru, toate, și dacă-și face inimă rea, el însuși e de vină, el, cu rîvnirile și cu credințele lui, cu gîndurile fie bune, fie rele pe care și le face. Tot așa și voi, urmă el, ați pornit cu mînie asupra celor ce stăpînesc pămîntul, dar în același timp rîvniți a vă face și voi înșivă stăpîni asupra pămîntului. Se potrivește oare!?

Oamenii se uitară nedumeriți unul la altul.

— Adevărul e că vouă pămîntul vă trebuie, urmă el, nu însă ca să-l stăpîniți, ci ca, muncindu-l, să vă hrăniți din roadele lui.

— Așa e! grăiră cîțiva cam cu jumătate de gură.

— Fără îndoială așa! stărui Rotaru. Puțin vă pasă cine stăpînește pămîntul; vorba e să se folosească de el numai cel ce-l muncește.

Oamenii se înviorară.

— Să-l stăpînească tot cei ce l-au stăpînit pînă acum, dar să fie datori a da din el fiecăruia dintre noi cît poate să muncească cu spor! strigă unul.

— Să facă apoi ce vrea cu ceea ce-i va mai fi rămînînd! urmă altul.

— Plătim omenește, adăugă iar altul, dar șapte piei să nu ni se ia.

— Şi să vîndă cine vrea, stărui Rotarul, dară statul el singur să poată cumpăra.

— Aşa e! strigară mulţi deodată. Lui îi plătim mai bucuros, căci tot în folosul nostru vine.

— O să dăm cu atît mai puţin bir! adăugară alţii.

— Ba mai e şi alta, oameni buni! grăi părintele Ilie. Făcînd astfel, azi-mîne ne pomenim cu veneticii de tot felul, care se pripăşesc printre noi, iau pămîntul mănos al ţării de sub picioarele noastre.

— A, bunăoară, ca Rotaru! strigă Marin al Saftei, chiaburul, căruia nu-i veneau la socoteală vorbele lui Rotaru, căci mai cu cîrciumăria, mai cu cămătăria, mai cu alte metehne adunase în mîinile sale pămînt mai mult decît putea să muncească.

Rotaru se uită lung la el.

— Ai, Marine, multă dreptate, îi zise. Vă spusei odinioară că am ajuns la starea tristă în care mă vedeţi pentru că am rîvnit la stăpînirea unei bucăţi de pămînt. S-a găsit apoi unul care s-a pripit şi-a zis că sunt smintit pentru că am zis-o aceasta. Uite, nu sunt. Au venit lucrurile aşa că nu mai sunt în stare să muncesc pămîntul pe care m-am făcut stăpîn, ci sunt nevoit să pun pe alţii să-l muncească în folosul meu, a bunăoară ca Marin al Saftei, ăl de colo. Oameni buni, băgaţi de seamă! Nu rîvniţi la stăpînirea pămîntului, că mulţi sunt între voi şi mulţi pot să ajungă nevolnici, încît uşor are să le fie celor vicleni şi cu inima haină, hrăpăreţilor fără de saţiu o să le fie uşor să se facă ei şi numai ei stăpîni pe pămînt, iară voi să rămîneţi robi ai ogorului muncit în sudoarea feţei voastre.

Vorbele acestea au atins pe unii dintre cei adunaţi acolo, încît oamenii s-au învălmăşit deodată parcă i-a apucat un vîrtej ca să-i răsucească volbură. Nu mai puteai să-ţi dai seamă care cu care şi care pe care, căci erau destul de mulţi pe care-i ademenea gîndul foloaselor pe care pot să le tragă dacă gloatele se năpustesc asupra conacurilor de pe moşii, asupra grînarelor şi asupra pătulelor şi dacă în adevăr împărţirea între ţărani a moşiilor se face.

Tot s-ar mai fi potolit, poate, oamenii dacă n-ar fi venit în mijlocul lor primarul, care fusese vestit că e

pe drum spre sat o companie de dorobanți și stătuse pînă aci ascuns pînă la sosirea companiei.

Aflînd însă că tatăl său a venit, din păcate, și el acolo și că oamenii s-au îndîrjit, și auzind strigătele mulțimii, el nu s-a mai putut stăpîni și a alergat să-i vie bătrînului neputincios într-ajutor.

Ce mai poți să spui despre cele ce au urmat!?

Unii strigau: „Sluga boierilor!", alții zbierau: „Argatul arendașilor!", iar alții ziceau: „Zbirul stăpînirii!" și cei ce se socoteau mai tari dedeau năvală, iar cei cuprinși de frică fugeau care încotro, ca să scape. Cei ce-au pus mișcarea la cale și-au pornit-o nu se mai puteau opri în loc, ci trebuiau să meargă înainte și să o ducă mai departe și tot mai departe — iasă cum a ieși.

Cînd a sosit, în sfîrșit, compania de dorobanți și-a înconjurat satul din toate părțile, ca nimeni dintre cei vinovați să nu mai poată scăpa, ardeau cîteva dintre casele mai mari, cum era a Rotarului și a fiului său, primarul, și mai mulți dintre oamenii mai potoliți zăceau întinși la marginea drumului. Primarul era între cei morți, iar tatăl său, Rotaru, tot mai trăia, însă, nenorocitul de el, deși cu capul spart și cu spinarea oarecum frîntă, încît era o adevărată minune că nu i s-a stins viața.

A urmat apoi prigonirea celor vinovați, tot fără de milă și asta.

Unii au fost bătuți măr, de era să le iasă sufletul, alții au fost puși în fiare, ca să fie duși la judecătorii, iar alții, cei mai haini, au fost împușcați chiar la fața locului, așa, fără de judecată.

Pe Marin al Saftei n-au putut însă să-l prindă. L-au căutat pretutindeni, dar ori scăpase, ori era atît de bine ascuns, încît nu i-au dat de urmă.

După două zile l-au găsit însă la marginea stejerișului din deal, spînzurat de craca unui copac.

Văzînd cele ce li s-au întîmplat altora care erau mai puțin vinovați și nemaiavînd nădejde de scăpare, își curmase el însuși firul zilelor de viață.

Acolo unde l-au găsit i s-a săpat și groapa, căci e rînduială rămasă din bătrîni ca cei ce s-au omorît

înșiși pe sine să-și aibă mormîntul unde au săvîrșit cea mai urgisită din faptele omenești.

Tot rînduială rămasă din bătrîni este ca cel ce trece prin fața unui asemenea mormînt să-și facă de trei ori cruce și să arunce o cracă de spini și mărăcini asupra mormîntului.

Am făcut-o-n cîteva rînduri și eu însumi aceasta, căci dator e fiecare să ție seamă de cele rînduite din bătrîni, și era mare grămada de mărăcini deasupra mormîntului.

V

Mai vîrtos a ajuns Rotaru să simtă cît de greu e să mori: s-a chinuit timp de cîteva săptămîni în spital, apoi, fără ca să se fi înfiripat bine, a trebuit să facă loc pentru altul și i-au dat drumul să se-ntoarcă acasă.

Acasă!?

Unde mai era și pentru el acasă?

Casele în care-și petrecuse viața împreună cu ai săi și cu ale sale fuseseră mistuite de foc, iar cele de la Săhăstrie erau tot dărăpănate, cum le lăsase italianul cînd a fugit. Apoi, aflîndu-se-n spital, primise vestea că și al doilea fecior, cel din oaste, se prăpădise într-o încăierare cu răsculații.

Ce mai făcea el în lumea aceasta!?

Umbla buiguind ca prin întunerec.

Orișicum s-ar fi gîndit, nu-i rămînea decît să-și pună căpătîiul la Săhăstrie, de unde părintele Rafail plecase încă în timpul răscoalelor.

Îi era parcă trebuie neapărat s-o facă aceasta pentru ca să se împlinească cele visate de răposata și să iasă la iveală că a mințit vrăjitoarea cea cu oglinda fermecată.

Răposata-l visase însă călugăr, om în toată firea, iară el era pocitanie, un fel de sperietoare, mai rău decît ghebos, om frînt din șira spinării și plecat cu fața spre pămînt, încît era nevoit să se razăme într-un băț, ca nu cumva să se răstoarne dîndu-se peste cap.

Îl văd, parcă, și acum clătinîndu-se în mersul lui, hînc la dreapta, hînc la stînga, ca limba clopotului.

Încă mai dărăpănat era sufletește, muncit mereu de îndoieli și strivit de căința ce se ivea în inima lui cînd îl covîrșea gîndul că n-avea dreptate și că rău era ceea ce a făcut.

Cum își petrecea el viața acolo-n deal? cum o ducea de azi pe mîne? cum se ajuta, om neputincios, așa singur?

„Se va îndura bunul Dumnezeu de nu mă va mai ține mult — își zicea — că mă va ierta și o voi duce și eu cu chiu, cu vai de azi pînă mîne, mai pe răbdare, mai postind, cum călugărul atît timp a dus-o."

Stînd în spital, i-a crescut barba. Și-a lăsat-o acum, ca să i se facă mare, încît semăna a călugăr. Adăpostit o dată în chilia în care îmbătrînise părintele Rafail, se purta întru toate ca orișicare om ce-și așteaptă în fiecare zi clipa morții.

Îi venea, cu toate acestea, cîteodată să se întrebe: „Nu cumva tot aveau dreptate cei ce ziceau că sunt nebun!?"

Diminețile, în revărsatul zorilor de zi, mai înainte de a se fi sculat altă lume, se cobora la cel mai apropiat dintre puțurile din sat, ca să-și aducă un ulcior de apă. Era cam sălcie apa aceea, dar destul de bună pentru unii ca dînsul.

În urmă se urca în pădure și aduna vreascuri, ca să-și facă foc pentru mămăligă, pentru fertul fasolei ori pentru un borș de corcoduși.

Erau însă multe și zilele în care nu băga nimic în gura lui.

Cînd era adecă nevoit a se coborî în sat și peste zi, ca să-și cumpere sare, mălai, ceapă, usturoi ori o pîinișoară, oamenii pe care-i întîlnea se făceau că nu-l văd și se uitau în altă parte, iar copiii, văzîndu-l cum se clatină, hînc la dreapta, hînc la stînga, fugeau și se ascundeau parcă le-ar fi ieșit Ucigă-l-Toaca în cale. El dar se lipsea mai bucuros de hrană decît să iasă-n sat și să dea ochi cu oamenii.

Trăia urgisit de toți și singur în lume, parc-ar fi căzut din cer.

Ţarinele din luncă îi rămăseseră părăginite, dar livedea de la deal şi pometul de la Săhăstrie erau pline de rod frumos, care pe ici, pe colo începuse a se pîrgui. Nu-l ierta însă firea pe Rotaru să caute pe cineva ca să i le vîndă, nici mai ales să treacă de-a lungul satului pînă la livede ca să vadă ce-i şi cum.

Peste cîtva timp era şi iarba de coasă, şi dacă o mai lăsa, se răscocea şi făcea paie în loc de fîn. Trebuia s-o vîndă cuiva, ca s-o cosească.

Ar fi putut să se ducă, ce-i drept, cu oarecare înconjur, pe din sus de sat, pe la marginea pădurii. Luînd însă drumul acesta, trebuia să treacă pe la mormîntul lui Marin al Saftei, iar aceasta nu era în stare s-o facă. Mai bucuros o lăsa iarba aceea să se usuce în picioare.

„Ia-mă, Doamne! — se tînguia — scapă-mă, iartă-mă!"

Semne de scăpare nu se prea iveau însă.

Slăbise, nu-i vorba, de se făcuse stafidă, dar pofta de mîncare îl supăra azi mai rău decît ieri, nopţile dormea ca în timpul tinereţelor sale după zilele petrecute în muncă întinsă şi ziua întreagă era mereu neastîmpărat şi pornit a face mai una, mai alta, ca omul îndreptat cu gîndul spre cele viitoare. Trebuia să aibă în cele din urmă şi destulă vlagă spre a se duce la livede, fie prin sat, fie pe la mormîntul lui Marin.

Se aşteptase c-o să vie pe la el vreunul dintre cei ce au nevoie de fîn, dar nu venea nimeni. Zilele treceau una după alta şi nu se încumeta nimeni să stea de vorbă cu Rotaru, de la care în gîndul celor mai mulţi porniseră toate nenorocirile revărsate asupra satului.

Aceasta-l mîhnea pe Rotaru cel schilod de nu mai vedea decît negru-n faţa ochilor lui.

Le spui acestea cu vorbe care ies uşor din gura omului, dar ai să-ţi închipuieşti ca în aievea ce se petrece în sufletul celui ce luni de zile de-a rîndul numai pe ici, pe colo ajunge să schimbe cîte-o vorbă cu alţii, se ştie grăit de rău şi urgisit de toată lumea şi mereu e nevoit să se întrebe dacă nu cumva dreptatea e pe partea celor mulţi, care-l osîndesc.

Era toamnă, lungi fîşii de păienjeniş fluturau prin văzduh şi prunele brumării începuseră a se coace, ba

soiurile mai pîrgave fără îndoială se și scuturau în bătaia vîntului și putrezeau căzute prin iarba acum răscoaptă.

Trebuia neapărat să se ducă, și el parcă nu mai înțelegea de ce adecă să-i fie greu a trece prin fața mormîntului. De vii să te ferești, dar morții sunt nevinovați. Marin, dacă e vorba, s-a căit, ba a și ispășit de bunăvoie și a intrat oarecum în rîndul sfinților.

El plecă dar; abia plecat, se opri, stete puțin pe gînduri, apoi se întoarse.

În drum, sub coaste, la marginea despre pădure a satului, se afla un șipot cu apă foarte bună. Știa Rotaru de cîtva timp ce va să zică mulțumirea de a-ți potoli foamea cînd ești flămînd. Cu atît mai vîrtos știa cît de mare e plăcerea de a bea o apă bună cînd ți-e sete. Și-a luat deci ulciorul pentru ca la întoarcere să și-l aducă plin.

S-a dus apoi, ca totdeauna, hînc la dreapta și hînc la stînga, în dreapta bățul pe care se răzema, iar în stînga ulciorul.

Deși gol, pentru un om ca dînsul ulciorul era destul de greu ca el să fie nevoit a face din cînd în cînd cîte un mic popas. Mai răsufla și-și mai odihnea brațul cel obosit.

Opritu-s-a și la mormîntul lui Marin al Saftei, deasupra căruia grămada de mărăcini era mare, și-a aruncat și el acolo o cracă de porumbele plină de spini lungi și ascuțiți, apoi s-a uitat la mormînt lung și cuprins la început de înduioșare, iar în urmă de căință.

Funia de care se spînzurase Marin atîrna și acum de cracă, așa cum o tăiaseră cei ce l-au îngropat.

„De! își zise Rotaru cu glasul cam înăbușit de năvala sîngelui său subțiat. De!... Eu ce să zic, ce să gîndesc, ce să cred? Cine adecă ar putea să spună cu toată hotărîrea că n-avea omul acela dreptate, că ceea ce voia dînsul nu era mai bine decît ceea ce ziceam eu, că el nu jertfă a bunei sale porniri a fost!? Marine, Marine! Ție ți-a dat Dumnezeu putere ca să te scapi, iar eu multe am suferit, prin grele suferințe trec, și numai Dumnezeu mai știe cîte mai am să pat drept răsplată a faptei mele!“

Cu înzecită putere se reivi în sufletul lui pornirea împotriva părintelui Rafail, și iar era în stare să-l apuce de piept și să-l izbească cu capul de toate zidurile.

„El m-a ispitit, el m-a momit, el mi-a împuiat capul cu fel de fel de gînduri rele și cu închipuiri amăgitoare, urmă Rotaru. Fără de el aș fi rămas și eu om ca toți oamenii și nu m-aș fi pus în vrajbă cu lumea în mijlocul căreia trăiesc!"

Nu mai era în stare să steie și s-ar fi dus în fuga mare dacă puterile l-ar fi iertat să alerge.

Mai bine ar fi fost însă pentru el dacă nici pe tîrîte n-ar fi fost în stare să răzbească pînă la livede.

Ce-au avut adecă să-i vadă ochii!?

Iarba din livede era bătucită la pămînt, călcată în picioare de vitele sătenilor și de copiii care dăduseră năvală asupra poamelor încă necoapte și rupseseră pe ici, pe colo crăcile, ca să ciugulească de pe ele în draga lor voie ceea ce le plăcea. Era mare jale să stai și să vezi jaful și risipa făcută în averea rămasă fără de stăpîn.

„Cine m-a pus să viu aici!? se văită el. Nu era oare mai bine ca ochii mei să nu vadă așa ceva? Eu sunt omul care și-a pus în joc viața și și-a pierdut sănătatea stăruind ca un smintit ca nimeni să nu rîvnească a se face stăpîn pe pămînt!"

Și iar se simțea nenorocit, pentru că nu poate să se îndepărteze în fuga mare.

Trecînd la întoarcere iar pe la mormîntul lui Marin, el n-a mai pus mîna pe craca cu spini ca s-o arunce în grămadă. Îi venea să cadă în genunchi, ca să ceară iertare celui mort de bunăvoie și să se îmbărbăteze a face și el tot așa.

„Ce rost mai are adecă viața mea!? își zicea. De ce am să mai îndur eu suferințe și iar suferințe? Cui îi sunt de vreun folos și cine ce pierde dacă la noapte mă îmbărbătez să fac și eu acolo în mijlocul surpăturilor de la Săhăstrie ceea ce el a făcut aici!?"

Ulciorul, care era greu mai înainte de a-l fi umplut, îl trăgea acum spre pămînt. El îl trecu din mîna stîngă în cea dreaptă, gata de a-l ridica deasupra capului,

ca să-l izbească de pămînt și să-l facă hîrburi-hîrburele, cioburi mărunte.

Ce-i mai trebuia apă bună lui, care nu mai avea de ce să trăiască!?... Smintit trebuia să fie ca să mai poarte sarcini pentru el grele.

Și acum însă tot sub stăpînirea călugărului se afla. Era parcă părintele Rafail; i se oprise în față și-i făcea semn să se astîmpere.

„Mai domol! îi zicea. Gîndește-te bine dacă nu cumva după moarte ai să dai socoteală și despre felul în care ai trecut în lumea cea de apoi. Te pomenești că suferințele de acolo o să fie și mai multe, și mai îndelungate, și mai grele decît cele de aici. Aceasta eu n-o știu, dar n-o știi nici tu, și tot e mai cuminte s-o crezi decît să te căiești în urmă de a te fi avîntat."

— Aș! — strigă Rotaru — vorbe, numai vorbe! Cel ce-a murit o dată e mort pe vecie și i s-au sfîrșit toate.

El însă nici aceasta nu putea s-o știe, și sufletul tot i se mai zbătea chinuit de îndoieli care-l făceau să ducă și așa pe gîfîite ulciorul mai departe.

Mai era apoi și prin amurg și trebuia să-și caute de drum, ca să nu-l prindă noaptea prin acele locuri pustii.

Trecînd, așa cum mergea, prin fața unei case dărăpănate de te miri cum mai poate să se adăpostească cineva în ea, el se opri ca să mai răsufle, puind ulciorul jos.

În portița casei stătea un băiețaș de vreo 8—9 ani, subțirel și șubred, desculț și îmbrăcat sărăcăcios, cu fața prelungă, cu buzele subțiri și cu bărbia cam ascuțită, cu deosebire frumos. Mai ales ochii rotunzi și mari cu care se uita la trecătorul slab și schilod erau de nu îndrăzneai să te uiți în ei, încît Rotaru stătea într-un fel de aiureală.

Cînd acesta se plecă ca să ridice ulciorul, băiețașul porni cu sfială spre dînsul.

— Moșule — îi zise oarecum pe milogite — să-mi dai mie ulciorul, că-l duc eu.

Rotaru rămase cuprins de zăpăceala uimirii și se uită la el lung și măsurîndu-l din creștet pînă în călcîic.

Auzi d-ta, copil care-l roagă să-i deie sarcina ce ducea!... .

— Dar de ce adecă să ți-l dau? întrebă el.

— Pentru că d-ta ești bătrîn și schilod, îi răspunse băiatul, și eu îl duc mai ușor, cum aduc în fiecare zi de la șipot ulciorul pentru noi.

Grăindu-le acestea, el luă de jos ulciorul și plecă cu el înainte.

Rotaru, încă mai zăpăcit, n-ar fi îndrăznit, Doamne ferește, să mai zică vreo vorbă. Ar fi vrut să-l pipăie, ca să se încredințeze că e copil adevărat, pui de om în carne și oase.

VI

Nu s-a dezmeticit Rotaru nici pînă acasă, și intrînd pe poarta de sub clopotnița Săhăstriei, era atît de aiurit, încît a luat ulciorul de la băiețaș fără ca să-i fi mulțumit măcar.

„Ar trebui, poate, să-i dau ceva, și-a zis, să-l cinstesc."

A dat însă peste puțin din cap.

Una ca aceasta nu-i era iertat să facă.

Se uită la băiat cu sfială, numai cu coada ochiului.

Nu! Era învederat că unul care are asemenea căutătură toate din cel mai bun și mai curat îndemn le face: l-ar fi jignit, l-ar fi umilit, l-ar fi înjosit, i-ar fi făcut o mare nedreptate dac-ar fi făcut încercarea de a-i da vreo răsplată.

Așa i se părea lui Rotaru, și era pentru dînsul o mare mîngîiere sufletească ca așa să-și gîndească lucrurile, dar îi venea iar să se îndoiască și să se întrebe dacă nu cumva e la mijloc numai o vedenie amăgitoare.

„Auzi d-ta, lucru căzut ca trăsnetul din senin! își zise. Cine mi l-a scos în cale!?"

I se schimbase deodată întregul fel de a vedea lumea și de a se simți în mijlocul ei, și băieții care îi călcaseră în picioare iarba din livede și-i rupseseră crăcile pline de poame nu i se mai păreau nici ei tot

atît de răi ca mai înainte. Nu erau stăpîniți de porniri dușmănoase, ci neastîmpărați și ademeniți de firească lor poftă de a se sătura mîncînd poame dulci și răcoritoare.

„De!... Ce să le faci dracilor de copii!? Parcă n-a fost și fiecare dintre noi ca ei!?"

Vinovat în asemenea împrejurări nu e în adevăr decît cel ce nu-și păzește avutul cum se cuvine.

„Hm! zise iar. La urma urmelor rău se face omul în luptă cu nevoile vieții și cu răutatea oamenilor stricați!"

Plouase undeva mai la munte, și acum o adiere lină aducea dintr-acolo aer curat și răcoros, iar norii din ce în ce mai răriți se goneau peste cer, acoperind din cînd în cînd luna aproape plină, a cărei lumină ieșea după înnoptate din ce în ce mai vie la iveală. În toate părțile cîntau greierii, într-un copac țîrăia o chicioară, prin văzduh fluturau liliecii, pe ici, pe colo răsuna printre toate țipetele cucuveicii ori bocetul huhurezului; Rotaru însă, perdut în gînduri posomorîte, nu vedea și nu auzea nimic.

Făcînd un drum pentru el neobicinuit de obositor, el simțea nevoie de odihnă și-i mai era și sete. S-a așezat deci pe una din treptele scării de la intrare, puind ulciorul lîngă sine. Se răsfăța respirînd aerul proaspăt, bea din cînd în cînd din apa cea bună și se simțea bine uitîndu-se cum luna se pierde în dosul norilor și iese iar în cîmpul senin al tăriei cerești. Ce n-ar fi dat dacă ar mai fi avut și-un pește sărat fript pe jăratec, ca să muște pe ici, pe colo din el cîte-o bucățică!

„De! — își zise într-un tîrziu, căutînd răspuns la întrebarea dacă mai urmează ori nu ceva și după moarte — mai știu și eu!? Cine știe!? N-o știa nici Marin. Nimeni aceasta nu e în stare să ni-o spună."

Acum, cînd lumea lui Dumnezeu i se părea oarecum încîntătoare, lucru firesc și astfel și neîndoios era ca el, care atît de multe suferise, suferea și mai avea să sufere, să-și dea silința de a se încredința pe sine însuși că cu cît mai multe suferi acum, cu atît mai ferit de suferințe o să fii apoi.

Aducîndu-și aminte de cele văzute și de cele gîndite cînd se ducea spre livede și cînd se întorcea de acolo, el își înfățișa ca în aievea mai livedea cu iarba călcată în picioare și cu crăcile rupte, mai băiatul cel cu ochii rotunji și mari, mai pe Marin al Saftei și iar pe el spînzurat de funia pe care o văzuse atîrnată de craca copacului. Era, ca toți cei morți în spînzurătoare, cu capul plecat spre piept, dar nu strîmbîndu-se, nici cu limba ieșită din gură ca la alții, ci oarecum zîmbind ca omul care le ia toate în bătaie de joc.

„Va fi știut el de ce! își zise Rotaru[1]. Poate că era mai bine așa!" adăugă peste puțin, gîndindu-se cu ochii plini de lacrămi la starea în care se afla rămas așa, singur în lume.

Era tîrziu de tot și n-ar fi putut nici el să spună cînd anume și cum s-a sculat de pe treapta cea de piatră și s-a dus să treacă de la visătorie la adevăratul vis.

Ziua următoare, cînd s-a deșteptat din somn, știa numai că l-a văzut și iar l-a văzut, mereu l-a văzut pe Marin în vis, dar nu mort, nici spînzurat de craca copacului, ci cum îl știa de mai înainte.

Multe i se arată omului zbuciumat în vis.

Îi era adică lui Rotaru parcă se întorcea cu ulciorul plin de la șipot și l-a întîlnit în drum nu pe băiețașul cel cu ochii rotunji și mari, ci pe Marin, care l-a oprit și l-a rugat cu multă umilință să-i deie și lui apă, ca să-și astîmpere setea. I-a și dat, iar Marin a băut, mereu a băut, pînă ce n-a deșertat ulciorul.

Ce vis! ce vis!

Dacă i l-ar fi spus cineva, nu ar fi crezut; în adevăr însă așa a visat el însuși.

Îi spusese adeseori răposata și mai aflase și de la alții că cer cîteodată morții de pomană, mai pîine, mai alte de ale mîncării, mai îmbrăcăminte, mai lumînări, și n-au repaus, ci mereu ți se ivesc în vis cîtă vreme nu dai ceea ce au cerut. Răposata dedea și ea mai una, mai alta de pomană, ca să-i împace pe morți. Marin al Saftei fără doar și poate cerea și el apă de pomană.

[1] În text: *Va și știut el de ce! — îi zise Rotaru.*

„Și — dete Rotaru cu socoteală — nici că se poate lucru mai lămurit decît ca de la mine să ceară, mai ales de la mine, tocmai de la mine, ca să ne iertăm eu pe el și el pe mine."

Nu se poate, în adevăr, mai mare binefacere decît să trimiți în fiecare zi unei babe bătrîne ori unui moșneag neputincios un ulcior din apa cea bună din care a băut el șezînd pe scară. Bea baba ori moșneagul rugîndu-se lui Dumnezeu și ușurează sufletul răposatului.

Lucrul acesta era atît de învederat, încît nu mai începea nici o îndoială că cel mai curat adevăr l-a grăit părintele Rafail și că mai e ceva și după moarte, ba mai ales după moarte urmează cele adevărate. Dacă n-ar fi fost așa, el n-ar fi putut să-l viseze pe Marin cerînd apă și deșertînd ulciorul pînă în fund.

Vedea în fața sa pe Oana lui Bondoc, baba cea sfrejită, pe care încă din timpul tinereților sale tot femeie bătrînă o știa. Cît de mult s-ar bucura dînsa dacă ar putea să bea în fiecare zi apă bună și proaspătă!?

Abia acum se dumirea el cum au venit lucrurile de i-a ieșit în cale băiatul acela, care, după toate semnele, era anume rînduit să ducă în fiecare zi apa de pomană la Oana lui Bondoc.

Așa trebuia să fie, căci altfel nu i-ar fi trecut Oana lui Bondoc prin gînd. Toate se potriveau de minune în mintea lui, și el s-ar fi simțit nemîngîiat dacă cineva și-ar fi dat silința de a-l încredința că numai el și le închipuiește așa.

„Ei! și ce-am pierdut dacă ar fi ca așa să fie!?" își zise, și dacă s-ar fi aflat din întîmplare în fața părintelui Rafail, n-ar fi sărit să-l apuce de piept, ci i-ar fi sărutat mîna și ar fi cerut iertare.

Rămînea numai să se ducă să-l caute pe băiatul cu ochii rotunji și mari și să se înțeleagă cu el cînd și cum are să ducă apa de pomană.

Nu știa, ce-i drept, cum îl cheamă pe băiat și al cui copil este, era însă destul să se ducă la casa cea dărăpănată, în fața căreia a dat peste el, ca să-și găsească urma.

S-a și dus, dară amarnic s-a căit apoi de a-l fi căutat. Negăsindu-l adecă tot în fața casei de la marginea

despre deal a satului, ca rîndul trecut, el s-a mai apropiat de o fată mare care ședea pe prispă, lucrînd la gherghef. Doi cîni s-au repezit însă la el, ca să-l înhațe și să-l sfîșie în bucăți, iară fata, în loc de a sări să alunge cînii, a aruncat gherghefuI și a fugit cuprinsă de spaimă în casă. În același timp se iviră în fereastra despre cîmp a casei mai multe capete, nu ieși însă nimeni să-l apere de cîni.

Văzîndu-le aceste, Rotaru se opri parcă i s-ar fi surpat în cap casa, apoi începu să se dea pas cu pas înapoi și să se apere, ca vai de el, cu bățul. Dacă ar fi fost casa împrejmuită, ar fi închis, ieșind din curte, portița, dară casa era vraiște și cînii s-au luat pînă la mare depărtare după el.

„Căpiatule! smintitule! nebunule! își zise el, răsuflînd din greu după ce cînii se opriră. Asta e lumea cea adevărată!"

Era încredințat că băiatul nu-i acasă, căci el fără îndoială ar fi sărit să-l apere. Chiar și dacă l-ar fi găsit însă, acum n-ar fi stat de vorbă cu el: i se reivise în suflet toată amărăciunea, și toate cele bune i se păreau numai plănuiri ale sufletului său înșelat de mîngîiere. Sosit deci acasă, el s-a trîntit pe un scaun, zicînd ca odinioară Profira: „Ia-mă, Doamne, că nu mai am nici un rost între oamenii cărora le sunt urgisit!"

Îi era parcă un timp oarecare cerul fusese senin și soarele-și revărsa lumina înviorătoare asupra lumii, iar acum s-a lăsat deodată o ceață deasă, în care se pierde lumina și se posomorăsc toate sufletele.

Și totuși...

Cum rămînea cu băiatul acela!? cu băiatul cum rămînea!?

Pe el atît de ușor nu putea să-l uite!

Iar se afla, parcă, în fața părintelui Rafail.

„Omule — îi zicea bătrînul călugăr — vino-ți în fire! Nu vezi tu că duhurile cele bune s-au încăierat în luptă crîncenă cu cele rele și cînd unele, cînd altele ies deasupra!?"

„Ce duhuri!? strigă Rotaru, sărind în picioare. Or fi pe ici, pe colo copii nevinovați și buni, dar duhul răutății e puternic și e destul și el singur ca, trecînd

din om în om, să scoată din fire o lume întreagă, încît să-i vezi pe oameni zbătîndu-se ca niște turbați, alergînd în goană mare de ici pînă colo, scoțîndu-și cu ghearele unii altora ochii, schilodindu-se și omorîndu-se între dînșii mai rău decît fiarele sălbatice."

Nu se îndura că băiatul, dac-ar fi fost acasă, ar fi sărit să-l apere de cîni, dar băiatul era el singur față cu toți ceilalți din casă, care n-au sărit, ba peste un an, doi n-o să mai sară nici el.

Smintit e cel ce pune temei pe bunele îndemnuri ale omului.

Mai pe înserate dar, cînd s-a pomenit cu băiatul, care a venit să-l întrebe cu ce gînd a trecut pe la casa cea dărăpănată, el a stat posomorît și-a rostit morocănos vorbele:

— Ce te privește!? Am umblat după prostii!

A fost însă destul să se uite pe o clipă în ochii aceia rotunzi și mari pentru ca să-i treacă mîhnirea.

Era peste putință să nu fie în fața unor asemenea ochi cu inima deschisă.

— Fiindcă apa de la șipot e atît de bună, urmă el, și fiindcă ziceai că aduci în fiecare zi ulciorul cu apă de șipot, îmi venise gîndul să te pun să-i duci Oanei lui Bondoc apă de pomană pentru odihna sufletească a lui Marin cel ce s-a spînzurat. După cele ce-am pățit, însă, mi-e teamă că de la unul ca mine nici pomană nu vrea nimeni să primească.

— Asta nu se poate! răspunse băiatul sfătos. Pomana se dă pentru ușurarea sufletească a celor morți, și cel ce nu dă, precum și mai ales cel ce nu primește pomană e în slujba Necuratului, care nu vrea să se ușureze sufletele.

Rotaru rămase cu ochii pierduți în vînt.

Neapărat trebuia să dea apă de pomană pentru ușurarea sufletească a lui Marin.

Dar... El se uită lung în fața băiatului.

Mult ținea să afle al cui e băiatul acesta.

— Tu primești, se înțelege, îl întrebă, ca să te plătesc pentru osteneala de a fi dus apa?

— Mai ales, răspunse băiatul. Altfel ar fi că eu dau pomana.

— Și cît am să-ți dau pe lună ca să duci în fiecare zi apă?

— Nu merge pe tîrguite, grăi băiatul, dai cît te iartă inima, căci pentru mort dai.

Rotaru iar se uită lung la el.

— Dar tu de unde le știi toate atît de bine? îl întrebă.

— De la baba, bunica mea, care știe multe! răspunse băiatul.

— Ce babă? întrebă iar Rotaru. Al cui copil ești tu?

— A lui Toader Smîntînă, răspunse băiatul. Toader cel șchiop, care a fost împușcat astă-primăvară.

Rotaru rămase iar cu ochii în vînt.

— Și pe tine cum te cheamă? întrebă iar.

— Luca! răspunse băiatul.

Luca, băiatul lui Toader. Îl știa pe Toader. Cum să nu-l știe!? Foarte bine-l știa. Al lui era adică băiatul acesta. Asemenea băiat avea și tot a fost împușcat. Oh! înțelegea acum de ce a fugit fata cea cu gherghefuI cînd l-a văzut pe el și de ce din casa cea dărăpănată n-a ieșit nimeni să-l apere de cîni.

Nu înțelegea însă de ce băiatul a venit cu toate aceste pe la dînsul.

Se petrec în lumea aceasta atît de multe lucruri pe care omul nu e în stare să le înțeleagă, ci și le tîlcuiește potrivit cu starea sa sufletească.

VII

Bunica lui Luca, femeie mai în vîrstă, dar babă mai mult tînără decît bătrînă și încă tot sprintenă, strîmbă din nas, dete din umeri și tăcu un timp oarecare din gură cînd află de la nepotul ei că Rotaru vrea să-i trimită babei Oanei apă de pomană pentru odihna sufletească a lui Marin.

— Tocmai pentru Marin!? grăi apoi. Ce să mai zici, soro!? Tot nu e atît de lepădat de toți sfinții, cum îl socotește lumea.

O supăra acum gîndul că n-a ieșit nimeni să-l apere pe nenorocitul acela de cîni.

Încă mai supărată era Ana, muma lui Luca, femeie tînără, care ușor putea să alerge.

Rău de tot era însă supărată Măriuța, care, fată mare și zdravănă, a aruncat ghergheful și a fugit de s-a ascuns.

— Apoi, se dezvinovăți ea, de unde puteam eu să știu că greșesc oamenii cînd spun că stă în slujba Necuratului? Îl vedeam așa schilod și ziceam c-o fi ceva la mijloc, căci așa, fără de nici un rost, nu-l însemnează Dumnezeu pe om. Cînd îi pune semnul, le zice tuturora: „Fugiți de el! feriți-vă de orișice atingere cu dînsul!“

Ana-și iubea fata și ținea să-i dea dreptate.

— Așa el stărui dînsa. Ba te întrebi: de unde știi că greșesc oamenii? Noi știm că i-au murit o fată și trei feciori, ba chiar și soția, și nici o pomană, nici un parastas, nici o pomenire în biserică, nici o lumînare aprinsă. Cum ai putea să nu-l socotești lepădat de morții lui!?

Dacă ținea însă mama să ție cu fata ei, ținea și baba să-l apere pe moș.

— Lasă-l, săracul, grăi dînsa, că au venit toate prea repede una după alta, de l-au zăpăcit și l-au scos din ale lui. Mai ales de cînd a murit Profira și-a rămas stingher, umblă buimac de ici pînă colo de nu mai știe ce să facă și încotro s-o apuce. Rău e de femeia rămasă fără de bărbat, dar mai rău e de bărbatul rămas fără de femeie, căci casa lui nu mai e casă, masa lui nu mai e masă, viața lui nu mai are nici un rost.

Așa zicea bunica lui Luca și după două-trei zile tot așa ziceau și celelalte babe din sat, căci toate babele sunt încredințate că dacă n-ar fi fost ele ceea ce au fost în vremea lor, toate în lumea aceasta s-ar fi dat de mult cu fundul în sus.

Dac-ar fi ieșit acum în sat, Rotarul ar fi văzut că sunt și oameni și mai ales femei care nu se uită în altă parte cînd îl întîlnesc, ba chiar și copii care nu fug de el, ca să se ascundă. El însă stătea închis acolo sus la Săhăstrie, deși singurătatea începuse a-l supăra.

De cînd schimbase cîteva vorbe cu Luca, prinsese un fel de slăbiciune pentru el, începuse a i se urî de singurătate și era din ce în ce mai doritor de a-l întreba cîte ceva.

Mai era apoi și alta.

„De ce adecă, își zicea, numai apă de pomană pentru baba Oana și nu și cîte un ulcior pentru mine!?"

Avea, dacă e vorba, cu ce să-l răsplătească pe băiat, căci erau poame în grădina de la Săhăstrie și mai rămăseseră destule și în livede. N-avea decît să le pună sub pază bună.

Gîndul de a se duce iar să-l caute pe Luca nu mai putea însă să-i vină. Îi era destul ceea ce pățise. N-avea decît să ieie ulciorul și să se ducă cu el la șipot. Dac-avea parte să-l vadă pe Luca, i se împlinea gîndul, iar dacă nu, își aducea el însuși ulciorul pînă acasă. O dată tot se nimerea să-l vadă băiatul.

A plecat deci cu ulciorul, și nici la ducere, nici la întoarcere nu i-a ieșit Luca în cale. S-a pomenit însă că la întoarcere se ia după el Măriuța, aceeași fată care-și aruncase ghergheful și fugise de el să se ascundă.

Nu mirat, nici uimit, ci cuprins era de spaimă cînd ea s-a oprit în fața lui și l-a rugat să-i dea ulciorul. O mai văzuse, și chiar dacă n-ar mai fi văzut-o, îi era destul să se uite la ea pentru ca să știe că-i este soră lui Luca, aceeași fată mare care fugise din fața lui, ca să se ascundă.

Ei nu putea să-i dea ulciorul.

— Nu se poate, zise scuturînd cu îndărătnicie din cap.

— Trebuie! stărui dînsa, de tot muiată. Așa mi-a poruncit bunica.

Bunica — baba despre care-i vorbise Luca: asta-l muia și pe el.

— Dar băiatul unde e? întrebă mai domol.

— Luca? e dus cu vaca la pășune, răspunse ea.

— Vaca cui? întrebă iar dînsul.

— Nu e vacă! îl dumiri ea, ci văcuță. Am o soră mai mică decît Luca și un frățior mai mic decît ea și le trebuie lapte să se hrănească.

Rotaru așează ulciorul jos lîngă sine și începu să se scarpine în dosul urechii, ca omul care ar vrea să facă ceva și nu știe cum s-o pornească.

— Și unde-o paște? întrebă dar peste cîtva timp.

— De-a lungul drumului de țară, răspunse ea, cînd din sus, cînd din jos de sat.

— Dar voi țarini nu aveți?

— Avem acolea două-trei pogoane, dar cine să le mai muncească după ce s-a prăpădit tata, Dumnezeu să-l ierte!?

— Și din ce trăiți?

— Uite-așa, răspunse fata, cum dă Dumnezeu.

Rotaru se uită lung la ea.

„Tot ca mine, zise în gîndul lui; are pămînt pe care nu e în stare să-l muncească, dar nu e singură, ci văduvă cu patru copii. Ce faci cu văduvele care au casa plină de copii și nu sunt în stare să muncească? Ce faci? întreb eu, care mi-am pus capul stăruind că de pămînt să se folosească numai cel ce e în stare să-l muncească!?“

Era în stare să se ducă la baba aceea ca să-i spună că băiatul n-are să mai ducă văcuța la marginea drumului, ci jos în livede, iar în schimb pentru iarba păscută să păzească și pomii, ici meri, colo peri și peste tot fel de fel de pruni.

Nu însă! De unde știa el dacă nu se pomenește că baba-l ia în bătaie de joc?

— Ei! — zise — dacă ți-a poruncit baba, ia ulciorul și adă-mi-l.

El plecă înainte și fata după el.

— Bine — grăi peste cîtva timp — dacă băiatul paște vaca pe marginea drumului, cînd îi duce babei Oanei apa?

— Mai înainte de a scoate vaca, se duce la șipot și aduce ulciorul plin, răspunse Măriuța, apoi trece, ducînd vaca, pe la baba Oana.

— Care va să zică el n-ar putea să-mi aducă, dac-ar fi să vreau, și mie apă?

Măriuța tăcu un timp oarecare.

— Dac-ar fi să vrei, ți-aș aduce și eu! grăi apoi, rostind vorbele cam cu anevoie.

Rotaru se opri și se întoarse, ca să se uite mai cu dinadins la ea.

Nu erau ochii ei tot atît de rotunji și de mari ca ai lui Luca, dar în zîmbetul ei de fată mare se dedea pe față ceva ce nu-l ierta să zică „nu".

Și nici că avea de ce să nu zică „da".

Osteneala ei trebuia, ce-i drept, s-o răsplătească cu mai mult, dar atît tot avea de unde să scoată, deși nu-i mai rămăsese nimic din cele ce avuse-n casa mistuită de foc.

El se întoarse și-și urmă drumul, mergînd însă mai departe își aduse aminte de cei cîțiva datornici pe care-i avea printre săteni și începu să-și facă mustrări pentru că n-a avut cuvenita purtare de grijă pentru livedea din vale și pentru pometul de la Săhăstrie. Da, omul are să-și păzească în toate împrejurările avutul, căci e o adevărată mulțumire să știi că ai, fie chiar și pentru alții.

Măriuța a mers după el pînă în iatacul lui, unde mai erau cîteva vechituri rămase de la părintele Rafail, un pat de scînduri cu o saltea de paie pe el, o mescioară veche, o laiță, o poliță cu trei cărți, un cuier gol. Peste saltea era întinsă, drept cearceaf, o rogojină, iar la căpătîiul patului se afla, drept perină, un sac cu iarbă uscată. Pătura cu care se acoperea bătrînul era aruncată grămadă lîngă perete. Cele două ferestri nu fuseseră spălate Dumnezeu știe de cînd, pe pereți se îngălbenise varul, iar prin colțuri era plin de păienjeniș și pe jos se adunase praf și gunoi peste gunoi și praf.

Măriuța aruncă o căutătură împrejurul ei, le văzu toate dintr-o singură ochire și începu să rîdă; în clipa următoare fața i se întunecă.

— Și aici stai d-ta așa singur, singurel!? întrebă ea.

— Ei și? întîmpină el.

— Mie mi-ar fi urît, mărturisi ea. M-aș teme că mi se întîmplă ceva și mor fără de lumînare.

Iată un lucru la care el nu se gîndise niciodată, deși încă din timpul copilăriei sale i se spusese mereu că nu i se poate întîmpla omului mai mare nenorocire decît să moară fără de lumînare, să nu-i fie în clipa

morții la căpătîi nimeni care-i închide ochii și-i aprinde-o lumînare de ceară.

— Ei, zise iar, și ce-o să iasă de acolo!?

Ochii Măriuței se opriră asupra tavanului.

— Da! — grăi — dar aici nu plouă, precum se vede.

— La voi plouă? întrebă dînsul.

— Numai cînd plouă și afară, răspunse ea, mai ales dacă mai și bate vîntul. Cînd afară plouă puțin, picură numai, dar ne tragem prin colțuri, și după ce s-a oprit ploaia, se face iar bine și frumos.

Ea așează ulciorul jos lîngă perete, apoi, femeie ca toate femeile, ca să facă ceva în strîmtoarea ei, se duse la pat și începu să-l aștearnă.

— Auzi comedie! — zise rîzînd iar — sac umplut cu fîn!

Ea scutură sacul parcă ar fi fost perină cu puf, îl puse la căpătîi, trase cu palma peste rogojină, ca să curețe ce-o fi fost pe ea, iar după aceea luă pătura și-o duse de-o scutură, ca s-o întindă mai curată peste rogojină și sac.

— Îmi dai voie să mai și mătur puțin, că s-a strîns prea mult gunoi? întrebă apoi.

— Cum, păcatele mele, să mături dacă mătură nu-i? răspunse el, strîmbîndu-se busumflat.

Ea alergă iute afară și se întoarse cu un mănunchi de boziu frunzos, cu care trecu peste podele încetinel, ca să nu spulbere praful, apoi începu a se căzni să ieie și păienjenișul de prin colțuri.

— Ei, lasă acum, lasă, că e destul și bine, prea bine, îi zise el supărat de gîndul că nu se cuvine atîta osteneală de dragul lui.

Uitîndu-se în fața lui, Măriuța tresări și plecă oarecum în fugă, cuprinsă de simțămîntul că nu e bătrînul acela numai schilod, ci totodată și ursuz, morocănos, plin de răutate.

Iară el se uită lung după ea.

— De asta n-am să mai scap! zise, apoi deodată tresări și plecă în urma ei.

— Fată, fată, strigă, stăi pe-o clipă, fată!

Ea se opri și se întoarse spre el.

— Dar eu nu te-am întrebat cum te cheamă.
— Nu ți-am spus nici eu!
— Să-mi spui.
— Mărioța, cum altfel?
— Și cu ulciorul cum rămîne? întrebă el.
— Îți aduc apă într-altul și pe al d-tale-l iau mîne, răspunse ea și o luă iar la fugă, ca să n-o certe baba c-a stat prea mult.

Sta Rotaru și se gîndea cum au urmat lucrurile unul după altul de s-a încurcat așa.

„Auzi vorbă!? își zise. Să mori fără lumînare!"

VIII

Sosită acasă, Mărioța, tot femeie ca toate femeile a vorbit, iar a vorbit și a spus atît de multe despre Săhăstrie, despre chilia cea nemăturată și despre firea cea ursuză și morocănoasă a lui Rotaru, încît baba și nora ei, Ana, au prins mare poftă să se ducă și ele, ca să le vadă toate și să stea de vorbă cu omul acela, care acum li se părea cu mult mai de treabă de cum și-l închipuiau sătenii. S-ar fi și dus, dar țineau s-o facă aceasta ca din întîmplare, avînd o treabă oarecare, pentru ca el să nu poată zice: „Dar nebunele aceste ce mai caută pe aici!?"

Cei doi copii însă, sora mai mică a lui Luca și frățiorul mai mic al acesteia, nu-și făceau asemenea scrupule, și dacă nu chiar mîine, nici poimîine, în ziua următoare s-au ținut coadă după lelița lor.

Era lucru de toată frumusețea să-i vezi cu cîtă sfială au intrat pe poarta de sub clopotniță, cum se uitau sperioși împrejurul lor cînd s-au văzut în curtea plină de dărămături a schitului și cum steteau cu ochii în pămînt după ce au ajuns în fața înfricoșatului bătrîn.

„Aș! își zise acesta. Asta îmi mai lipsea!"

Îi erau nesuferiți copiii. Avuse și el destui și se bucura că-i are. Erau drăgălași și-și închipuia că mare adevăr a grăit cel ce a zis că copilul e noroc la casa

omului. Acum însă știa chiar din cele pățite de el însuși că multe griji și mari dureri sunt partea omului pe urma copiilor, care se nasc în chinuri grele, cresc cu chiu, cu vai, și cînd ți-e lumea mai dragă, mor unul într-un fel și altul într-altul.

— Uite, zise Mărioara, dracii ăștia de copii s-au luat după mine și n-a fost chip să-i opresc.

— Ei! — răspunse el, călcîndu-și pe inimă — copii! ce să le faci!? Așa sunt copiii!

Ca să-i arate apoi Mărioarei că de dragul ei e în stare să se împace și cu copiii, el se duse în pomet ca să caute cîteva pere mai pîrgave și să le dea copiilor.

Cînd o văzură aceasta, copiii prinseră inimă și mult n-a trecut pînă ce au ajuns să sară într-un picior, gata de a i se urca bătrînului în cap.

Aici era pentru dînșii, s-alerge prin bălării, să se joace de-ascunselea, trecînd prin săli și prin iatacuri deșerte, să se urce pe schelele părăsite de Gigiu și prin pomii încărcați de fructe ademenitoare. Trai, nu glumă!

N-aveau ei nevoie să se ție coadă după nesuferita lor soră mai mare: învățaseră drumul și veneau singuri, încît zidurile cele părăsite răsunau toată ziua de strigătele lor, și inima lui Rotaru țîțăia mereu, ca nu cumva fie băiatul, fie fata să-și frîngă gîtul.

S-ar fi supărat omul, dar nu-l ierta firea s-o jignească pe Mărioara, care în fiecare zi deretica prin iatacul lui și-și dedea toată silința să le pună copiilor frîu.

A urmat dar ceea ce trebuia neapărat să urmeze în cele din urmă: Rotaru s-a pomenit cu baba, care a venit să-i ieie cu nuielușa pe copii, ca să-i ducă acasă.

El o știa pe baba aceasta. Era babă în cel mai adevărat înțeles al cuvîntului, căci avea nu mai puțin decît patru nepoți, dar lui nu îi dedea mîna s-o ieie drept babă, căci răposata lui fusese mai în vîrstă decît dînsa.

— Lasă, femeie, copiii să răsufle, îi zise el, că nu știi cîte necazuri și cît amar îi așteaptă în timpul vieții, ba te pomenești că mor fără ca să fi avut parte de adevărata viață.

— Să răsufle cît le place, răspunse baba, dar la ei acasă și să nu cadă belea în spinarea altora.

La vorba aceasta nu putea să răspundă Rotaru fără ca să-și dea în petec spuind un neadevăr.

— Mie, zise, belea în spinare nu-mi cad. Altă treabă nu am și-mi trece ziua mai ușor umblînd după dînșii.

— Asta, răspunse ea, o zici numai așa, ca să mă împaci pe mine și să-i scapi pe ei de răutatea mea.

— Ba o zic, întîmpină el, cum ar zice-o orișicine care ar sta de luni de zile îngropat între surpăturile aceste.

Baba se uită cu tot dinadinsul în fața lui.

— Mă iartă, îi zise, dacă-ți vorbesc fără de înconjur. Rău ai făcut de ai stat îngropat, căci ai treburi și se cuvenea să porți grijă de ele.

— Eu!? întîmpină dînsul. De ce adecă să-mi mai bat capul cu treburi dacă mie nimic nu-mi mai trebuiește!?

— Aceasta, stărui dînsa, nimeni nu are voie s-o zică. Orișicine are trebuință fie chiar și numai de mulțumirea de a fi alinat suferințele altora dînd ceea ce lui îi este de prisos.

Rotaru se uită mirat în ochii babei. Îi era parcă-l aude pe părintele Rafail vorbind. Ea avea dreptate: cel ce are ceva e purtător de grijă și răspunde de buna chivernisire a avutului său.

„Pe cît eram de mîhnit cînd mi-am văzut iarba din livede călcată în picioare, își zise el, pe atît de mulțumit aș fi fost dacă ea ar fi fost păscută de văcuța văduvei cu patru copii. Și mare mi-ar fi păcatul dac-aș lăsa să putrezească pe jos poamele, la care atît de mulți flămînzi se uită cu jind."

— Apoi — urmă peste puțin baba, parc-ar fi știut ce gîndește el — omul nu trăiește numai cu cei vii, ci și cu cei morți, către care îi sunt multe datoriile. Ți-a murit o fată, ți-au murit doi băieți, ți-a murit chiar soția, și nici parastas, nici pomeni, nici alte danii pentru ușurarea lor sufletească... Are de ce să mai trăiască cel ce n-a murit încă, și are de ce să alerge cel ce trăiește!

Nu-i dedea lui Rotaru mîna să spună că ea are dreptate, dar își dedea seamă că prea l-au scos din fire nenorocirile prin care a trecut. Îi părea acum lucru învederat că nenorocirile sunt puse la cale de Diavolul, ca să-l ducă pe om la deznădăjduire și să-l înstrăineze de Dumnezeu.

Cum!? Lucru curat nu putea să fie că el, care mai înainte citea în biserică *Apostolul* și spunea *Crezul*, ba mai și cînta în strană, a ajuns fără de veste să nu mai dea pe la biserică și să nu-și mai aducă aminte de morții lui.

Nici aceasta nu-i dedea însă mîna să i-o spună babei.

— Ei! — zise dar schimbînd vorba — o fi cum o fi! Ce putem noi să știm!? Așa, din vorbă în vorbă, ne depărtarăm de copii. Lasă-i, zic, că pe mine nu mă supără. Aș putea chiar să spun că-mi fac pe ici, pe colo plăcere. Mai dau și ei viață pustietății. Apoi, adăugă peste puțin, te uiți bucuros la puișorii de găină, la boboceii de gîscă, la mielușei, la purcei, pînă chiar și la pisoi și la cățelandri: cum să nu te uiți cu plăcere la copii, mai ales cînd nu sunt ai tăi!?

— Ba, fie și ai tăi, bată-i să-i bată! întîmpină baba, care era și ea femeie cu slăbiciuni de bunică.

Au mai stat apoi cei doi bătrîni timp îndelungat de vorbă, căci se potriveau la gînduri și aveau ce să vorbească.

Bătrîna, care-și pierduse atît de urît feciorul și rămăsese, femeie neajutorată, cu o noră și cu patru nepoți pe capul ei, n-avuse vreme să se gîndească dacă e ori nu viața omului vrednică de a fi trăită. Grijile cele multe și mari îi dedeau mereu zor să-și bată capul cum are s-o sucească și s-o învîrtească pentru ca să poată răzbi de azi pe mîine. El, care n-avea, dacă e vorba, nici o grijă, tot o înțelegea, ba lua chiar parte la grijile ei.

— Ce faci? cum te ajuți așa fără de om la casă!? se tîngui dînsa.

— De! grăi dînsul. Bietul Luca e prea mic. Dar, adăugă peste puțin cu oarecare sfială, e mare fata și ar

putea să se mărite. Un ginere harnic și priceput e lucru mare la casă.

Baba începu să rîdă.

— Mare și bun și frumos, răspunse; dar unde găsești omul care intră ginere în casa unei văduve cu alți trei copii mai mici și cu o soacră hodorogită?

Rotaru rămase cîtva timp pierdut în gînduri.

Iar îl vedea în fața lui pe părintele Rafail.

„Da! își zise. El are multă dreptate. Bine era odinioară, cînd mînăstirea ori boierul avea părintească purtare de grijă și dedea fiecăruia cît îi era destul ca să poată trăi muncind cum se cuvine."

Baba era și ea de aceeași părere. Nu-și aducea, ce-i drept, aminte de acele timpuri mai bune, dar auzise pe cei mai bătrîni vorbind despre ele și-i fericea pe cei de atunci.

Cu toate aceste, Rotaru n-ar fi stat pe gînduri dacă cineva i-ar fi șoptit la ureche:

„Au trecut, s-a dus părintească purtare de grijă a călugărilor ce-și petreceau viața în post și rugăciuni, iar boierul de azi nu mai poate nici el să fie darnic, căci mulți oameni au să muncească timp îndelungat flămînzind pentru ca să poată agonisi ceea ce el cheltuiește într-o singură zi."

— Asta e! — stărui baba — nesațiul este ceea ce ne înăbușe și ne omoară!

Se înserase cînd baba și-a dat seama că copiii au șters-o și fără de dînsa acasă și că e vremea să plece și ea.

— Ei! grăi dînsul, plecînd s-o însoțească pînă în poartă. Cum zisei: lasă-i pe copii să răsufle.

— Bată-i norocul să-i bată de copii, că multă bătaie de cap ne fac — răspunse baba depărtîndu-se — dar tot urîtă ni-ar fi viața fără de ei.

— Uite! strigă el după ce dînsa se mai depărtă. Îmi trece și mie prin cap un lucru: să-i spui băiatului aceluia, lui Luca, chiar seara aceasta, că eu n-o să mă supăr dacă duce vaca s-o pască în livedea mea.

— Ei, cum așa!? răspunse ea, cu inima îndoită.

— De! — stărui dînsul — păscîndu-și văcuța, el păzește bruma de poame ce-au mai rămas.

IX

Cu toate nenorocirile prin care trecuse și cu toate mîhnirile ce-i făceau viața nesuferită, Rotaru nu numai mînca cu multă poftă, dar mai și dormea atît de bine, încît numai rar de tot i se întîmpla să-și aducă aminte cîte un crîmpei din visurile sale.

De data aceasta însă nu-i mai venea somnul.

Luna începuse acum să scadă și răsărea tîrziu, dar ea, de mult răsărită, se înălțase pe cer și Rotaru tot mai ședea pe treapta de piatră a scării de la intrare, pierdut în fel de fel de gînduri.

Din cînd în cînd fulgera și acum pe la mari depărtări și fulgerele erau din ce în ce mai dese, ba pe ici, pe colo se auzea și cîte un tunet oarecum înfundat, el însă nu vedea fulgerele și nu auzea tunetele, căci griji nouă îl frămîntau.

Mai întîi și mai întîi își aducea aminte datornicii, unul cîte unul, fiecare cu cît avea să-i dea, și se bucura că, adunînd rămășițele date pînă acum uitării, iese ceva, nu puțin, multișor iese.

Își făcea apoi în tăinicia cugetului său mustrări pentru că a lăsat necosită iarba din livede și-și bătea capul ce-ar putea să facă pentru ca să scoată cel puțin otavă și cum are să se folosească de poamele ce i-au mai rămas.

Păcat era și de țarinile ce-au rămas părăginite în lunca mănoasă.

Chiar și după ce s-a întors din spital ar fi putut să le semene fie cu mei, fie cu borceag, fie cu măturî, căci de nutreț e totdeauna nevoie.

Printre aceste îi mai și răsunau în ureche vorbele grăite de baba despre legăturile celor vii cu cei morți și se gîndea la prescuri și la colivă pentru parastas, la lumînări, la vase și la de-ale mîncării pentru pomană, precum și la multe altele, pe care el, om neputincios, nu putea să le pună așa singur la cale. O vedea deci, parcă, în fața sa pe Mărioța, care nu numai la dereticare, ci și la de aceste se pricepea.

Era, la urma urmelor, ceva în toate aceste. Se gîndea că baba Oana, de cîte ori bea din apa de pomană, zice

în gîndul ei: „Iartă-l, Doamne, pe Marin", ba își mai aduce aminte și de cel ce îi dă apa de pomană. Chiar și dacă n-ar fi adevărat că cei morți așteaptă să le dai de pomană, te pui bine cu lumea care-o crede aceasta, și mai e și oarecare mîngîiere în gîndul că i-ai făcut cuiva un bine.

Baba avea, cu toate acestea, multă dreptate cînd spunea că e greu să găsești flăcăul care intră inimos ginere în casa văduvei sărace, care mai are și copiii nevîrstnici.

Vînturîndu-le prin mintea lui aceste, el n-a prins de veste că se ivesc pe ici, pe colo nouri pe cer, că norii se întind și se îngrămădesc, că fulgerările sunt din ce în ce mai înteţite.

Rămăseseră din timpurile cele bune în curtea schitului cinci molifți care se făcuseră înalți, și freamătul lor se auzea peste sat pînă departe în drumul de țară. Freamătul acesta l-a făcut acum pe Rotaru să-și dea seamă că s-a pornit un vînt de-ți venea să te temi că scoate molifții din rădăcini și-i răstoarnă la pămînt.

Peste puțin s-a stîrnit apoi furtuna, potop năpăditor, nu altceva.

Fulgerele și tunetele zguduitoare se urmau iute-iute unul după altul, molifții fremătau, stejărișul din deal vîjîia, hornurile și odăile deșerte vuiau a pustiu, ploaia se vărsa în ropote, de credeai că o să se prăpădească pămîntul, cu toate cele de pe fața lui.

„Vai de sufletele lor!" zise Rotaru, dus cu gîndul la casa dărăpănată, în care, după spusele Mărioței, nu ploua decît cînd ploua și afară.

Văzînd desfășurarea furtunei năpraznice, el ar fi voit să aibă putere ca s-o oprească și firea nu l-a iertat să-și caute de odihnă decît abia tîrziu după miezul nopții, după ce s-a mai potolit urgia cerească.

Dimineața apoi, cînd s-a deșteptat din somn, cel mai apropiat gînd i-a fost să se întrebe ce se va fi întîmplat la casa babei.

Era păcat, mare păcat ca la Săhăstrie odăile să stea goale, în vreme ce acolo, la văduvele acelea, ploaia răzbea prin acoperiș în casă.

Fiindcă Măriuța nu venea nici acum mai curînd ca alte dăți, el era din ce în ce mai neliniștit și mai nerăbdător și fel de fel de închipuiri îi bîjbîiau prin cap.

De! Cîte și mai cîte nu sunt cu putință cînd se pornesc asemenea furtuni!? Casa aceea era de tot dărăpănată și te pomenești că li s-a surpat în cap.

El își luă în cele din urmă bățul și plecă să vadă ce-i și cum.

Peste puțin se opri însă.

„Și adecă ce mă privește pe mine!? își zise. Cum rămîn eu dacă baba aceea țîfnoasă, cum pare a fi, îmi zice: «Dar d-ta de unde și pînă unde ai ajuns să te amesteci în daraverile noastre!? Ce-ți suntem și ce ne ești!? Cum te-ai pomenit să ne porți de grijă!?»"

Nu! Așa numai din senin el nu putea să se ducă: trebuia să aibă vreo treabă.

El stete cîtva timp pe gînduri.

„Așa-i! Foarte bine! zise apoi, plecînd cu pas hotărît mai departe. Am să le rog pe femeile acelea să-mi vie într-ajutor pentru parastas și pentru pomană."

Nu-l prea ardea pe el, deocamdată, nici de parastas, nici de pomană, dar prilej mai bun nu putea să-și găsească.

Abia sosit în preajma casei, își aduse aminte de cei doi cîni îndîrjiți ca toți cînii de pe la casele ce stau vraiște la marginea satului.

Simțindu-l de la mare depărtare, ei începură să bată la el, dar peste puțin se ivi în fața casei o femeie subțirică și înaltă, slabă de-ai fi crezut că o ia vîntul ca pe un fulg și că abia mai poate răsufla. Era Ana, văduva cu patru copii, nora adăpostită ca vai de ea în casa soacrei. Ea se plecă și-și luă o nuielușă, ca să alunge cînii, apoi înaintă spre Rotaru, care se uita uimit la cînii ce dedeau acum din coadă și clipeau prietenos din ochi. Îți venea să crezi că înțeleg pe stăpîna lor și știu gîndul cel bun al omului ce se apropia.

— Ce mai e pe aici pe la d-voastră? întrebă dînsul, ca s-o înceapă cumva.

Ana era cu ochii plînși. Nu era numai ploaia, care răzbise din belșug prin acoperiș, ceea ce o făcuse să plîngă, ci și soacra ei cea aspră.

Greu e adecă să-ți ai soacră în casă, dar nu-ți mai priiește bucățica pe care-o bagi în gură și nu mai ai parte de dulceața somnului, te stingi văzînd cu ochii cînd stai în casa soacrei, care ține să simți în fiecare clipă că-i ești, dimpreună cu copiii tăi, belea în spinare.

— Ce să mai fie!? Vai de sufletele noastre! răspunse ea, pornită iar pe plîns. Toată noaptea s-a vărsat, de n-au mai ajuns bieții aceia de copii să se odihnească. Grele de tot sunt zilele de care mi-a fost dat să am parte!

— Ei! Lasă, nu-ți mai face inimă rea! îi zise el cam muiat. Așa e în lumea aceasta: unii se plîng de una, iar alții de alta, dar toate trec, ca să vie altele și iar altele, fie mai ușoare, fie chiar mai grele!

El își ridică apoi capul, ca să se uite la acoperiș. Șovarul din acoperiș era de tot vechi, bătut de ploi, ars de soare și măturat de vînturi, încît pe ici, pe colo se vedeau căpriorii, printre care pătrundea nu numai ploaia, ci chiar și lumina lunei.

— Asta, zise, cere, ce-i drept, să fie cît mai curînd cîrpit. Dar — urmă peste puțin, schimbînd vorba — eu am venit cu o mare rugăminte. Aș vrea adecă să fac un parastas și să dau o pomană și v-aș ruga să-mi veniți într-ajutor dacă vă iartă împrejurările.

— De! — răspunse Ana — de iertat ne vor fi iertînd, dar nu știu care e gîndul bătrînei, căci ea e stăpînă și la de acestea ea se pricepe mai bine decît orișicine.

Bătrîna se afla în casă.

Măriuța, cu poala ridicată în brîu și sufletată ca la albia de spălat, lua cu pumnii apa și o trecea într-o covată, iar baba stetea la o parte și-i spunea ce are să facă, cicălind-o mereu, parcă din vina ei ar fi răzbit apa prin acoperiș.

Cei doi copii săreau într-un picior, fericiți că le-a fost dat să vadă baltă în casă, ceea ce mai rar se pomenește.

Baba tresări cînd dete cu ochii de Rotaru.

„Cine dracul l-a mai adus pe schilodul acesta tocmai acum pe aici!?“ își zise ea cătrănită.

Ar fi zis ea și mai multe, dar Ana o lua pe dinainte, vorbindu-i despre parastas și pomană, ceea ce mai îndulci firea bătrînei.

— A cam picurat pe ici, pe colo astă-noapte, grăi cam strîmtorată. Nici că e însă lucru de mirare, căci grozav a vremuit într-un timp.

Rotaru nu-și putu stăpîni firea.

— Ba, după cum arată semnele — zise el zîmbind — a și turnat ca cu găleata, încît aici lac în puterea cuvîntului s-a făcut.

Aceasta era o vorbă pe care lui nu i se cuvenea s-o rostească. Ce-l privea adecă dacă picură numai, ori toarnă cu găleata!?

Ea-și puse mînile în șolduri și i se uită drept în față, gata oarecum de a se pune în hartă cu dînsul.

— Păcat ar fi să stea odăile de la Săhăstrie goale cîtă vreme aici nu vă puteți adăposti, urmă el cu inima deschisă.

Bătrîna îi aruncă o căutătură încruntată, de-ți venea să crezi că e gata să sară la el ca să-i scoată ochii cu ghearele.

Norocul lui era numai că Ana o luase înainte cu vorba despre parastas și pomană, ceea ce îi mai îndulcise bătrînei firea.

— Nu cumva îți închipuiești că am fi în stare să ne încuibăm acolo cu liliecii și cu bufnițele!? grăi dînsa. Dacă acesta e gîndul ce te-a adus, e păcat de osteneala ce ți-ai dat venind pînă aici. Alții — urmă trăgînd cu ochiul la Ana — vor fi putînd să-ți ție de urît, eu în casa aceasta mi-am trăit zilele vieții, și tot de aici au să mă și ducă la groapă.

Ana se aștepta la o furtună deopotrivă cu cea din noaptea trecută, Mărioța lua apa cu pumnii și o trecea în covată fără ca să-și ridice ochii, cei doi copii steteau cu gura căscată, iar Rotaru simți că l-a luat gura pe dinainte și a sfeclit-o rău de tot.

— Vai de mine! — întîmpină el, ca s-o mai dreagă — dar așa ceva nici prin gînd nu putea să-mi treacă. Tocmai acum zisei că se poate cîrpi acoperișul. Șovar e, slavă Domnului, în luncă, iar la așezarea lui pe căpriori se pricepe și cel din urmă nătărău. Am venit dar, cum îți spuse și d-neaiei, să vă rog să îmi faceți prescuri și colivă pentru un parastas și să-mi fiți de ajutor la pomană, și-mi ziceam în mine că toate aceste se fac

mai bine acolo decît aici și că o să stați două-trei zile acolo, iar în vremea aceea se cîrpește acoperișul.

Fața bătrînei se mai însenină.

Nu era adecă pentru dînsa mulțumire mai mare decît să pună la cale parastase și pomeni.

— Asta aș mai înțelege-o și eu, grăi dînsa, rostind vorbele rar și cam în silă. În adevăr păcat ar fi să mai lăsăm acoperișul în starea în care se află, căci altfel asta e o bunătate de casă. Dar — urmă peste puțin — ceea ce îmi spui despre parastas și despre pomană e lucru de tot greu.

— Cum așa!? întrebă Rotaru.

— Știi, precum văd, că nu sunt primite decît prescurile plămădite de fată nevinovată ori de văduvă acum iertată. Ai venit dar foarte bine la noi, căci coliva e și ea primită de la noi, iar pomana e mai primită dacă una ca mine gătește bucatele și face împărțirea. Pomană însă fără de parastas nu se poate, iar parastasul se face fie la nouă zile, fie la trei ori la șase luni, fie la un an după moarte, fie la zile anume rînduite în călindar. D-ta ce fel de parastas ai de gînd să faci? stărui dînsa.

El dete din umeri.

— Mai știu și eu!? răspunse. Te rog să-mi spui d-ta.

— Foarte cuminte, grăi dînsa mulțumită. Nu știi, și omul care nu știe cere sfat de la altul. Am să trec pe la părintele Ilie ca să-l întreb cînd e în călindar cea mai apropiată zi pentru parastas, adecă pentru pomenirea morților. Mai e însă și altă ceva, urmă ea. După parastas urmează pomană, iar lucru firesc e ca la pomană să ieie parte numai cei ce au fost la parastas.

— Se înțelege! zise Rotaru.

— De aceea parastasul se face la sfîrșitul slujbei bisericești, urmă bătrîna, și cine vrea rămîne, iar cine nu vrea pleacă.

— Foarte bine! zise iar Rotaru.

— Ce faci însă cu cei ce din întîmplare n-au venit la biserică și tot ar vrea să stea la parastas și să ia parte la pomană? întîmpină dînsa.

— Eu ce să le fac!? răspunse el.

— Vezi că nu știi de ce e vorba și nu te pricepi la nici atît de puțin lucrul? îl mustră ea. La pomană s-adună de două feluri de oameni: sărăcimea, care cere, și oamenii cu rost, cari primesc. E mare cinste pentru cei vii și mare mîngîiere pentru cei morți ca atît la parastas, cît și la pomană să ieie parte mulți oameni cu rost, rude, prieteni, cunoscuți, care-și aduc aminte de cel răposat și țin să mîngîie pe cei încă în viață ai lui. Îți vine la socoteală să stai singur cuc în biserică la parastas, iar la pomană să-ți vie numai coada satului, golanii flămînzi cari vor să se sature și ei o dată!?

Rotaru rămase cu ochii țintă într-un colț. Abia acum își dedea seamă despre rostul cel adevărat al parastaselor și al pomenilor.

— Ba mai bucuros lipsă, răspunse el, cuprins de simțămîntul c-a luat-o prea repede.

— Vezi așa! grăi bătrîna, care acum se simțea în largul ei. Las-o pe mine, că aceste sunt lucruri la care mai bine ne pricepem noi femeile mai mature, care am trăit în lume, cunoaștem obiceiurile și știm cum ai să-l iei pe fiecare ca să-l aduci unde vrei și să ți-l porți după plac.

— N-o văd destul de lămurit!? grăi Rotaru, în gîndul lui dîndu-se oarecum cu ochii închiși în voile bătrînei, care așa de bine știa să le potrivească toate.

X

„De asta n-am să mai scap!“ așa-și zisese Rotaru cînd s-a văzut față în față cu Mărioța, și așa au și urmat lucrurile, căci altfel nu se putea.

Baba avea nevoie de timp spre a pregăti parastasul și pomana, iar aceasta nu-l supăra pe Rotaru, căci avea și el nevoie de timp spre a-și aduna banii de pe la datornici!

Oarecare timp se cerea și spre a aduna șovar din luncă și spre a găsi omul care cîrpește acoperișul.

Cele două văduve nu puteau apoi să-și mute una copiii, iar alta nepoții la Săhăstrie fără ca să fi văruit

mai înainte pereții și fără ca să fi spălat podeaua odăilor ce stătuseră atîta timp goale.

Treceau deci zilele una după alta și în trecerea lor în livede și la Săhăstrie se coceau prunele, merele și perele. Baba deci și nora ei Ana și fiica acesteia Măriuța și-au făcut rost să fiarbă magiun, să usuce poame și să adune în hîrdău ceea ce nici pentru magiun, nici pentru uscat nu făcea.

Toate aceste se urmau oarecum ele de ele, fără ca cineva să ceară voie de la Rotaru, căci vorba era tot de lucruri de care cele trei femei se pricepeau mai bine decît el. Încetul cu încetul, oarecum pe nesimțite, el ajunsese a nu mai fi stăpîn pe sine și pe ale sale. Dacă nu s-ar fi plecat nici la porunca babei, nici la lacrămile Anei, nici la stăruințele încăpățînate ale copiilor, îl răpuneau ochii cei rotunzi ai lui Luca ori zîmbetele de fată mare ale Măriuței.

N-avea însă cuvinte de a se plînge și nici nu se plîngea.

Îi vorbise babei despre parastas și despre pomană numai cu jumătate de gură, ca să poată spune c-a venit cu o treabă oarecare. După ce însă toate au ieșit cum spusese dînsa, îi părea foarte bine că s-a lăsat în voile babei. Era parcă s-a împăcat și cu cei morți și cu cei vii, și-ar fi pus mîna pe topor ca să toace în cap pe cel ce-ar fi îndrăznit să spună că cei morți nu știu dacă a dat ori n-a dat el pomană și parastas.

„Mișelule! i-ar fi zis. Atîta mîngîiere mi-a mai rămas: și de aceasta vrei să mă lipsești!?"

Îl vedeau apoi toți sătenii pe care-i întîlnea, nu mai fugeau copiii de el, deși era tot gîrbov și sprijinit în băț, și duminicile și zilele de sărbători el se îmbrăca curat, își pieptăna părul și barba și se ducea ca odinioară la biserică, unde cînta *Heruvimul*, *Irmosul* și *Priceasna* și spunea pe de rost *Crezul* și *Tatăl nostru*.

Pe lîngă toate, femeile acelea știau să gătească fel de fel de bucate bune, încît el se bucura că are poftă de mîncare, căci mare și adevărată e mulțumirea de a-ți potoli pofta de mîncare.

Era tot lumea de mai-nainte, dar ea-l vedea pe el și el o vedea pe ea altfel și se simțea bine în mijlocul ei,

mai ales pe înserate, cînd despre munte se pornea boarea răcoroasă a văii și el stetea de vorbă cu baba cea știutoare, cu Ana cea duioasă și cu Mărioara, care zîmbea cînd n-avea altă treabă.

Acum însă el nu bea numai apă proaspătă de la șipot, ci se cobora cîteodată la cea mai apropiată cîrciumă din sat și cerea fie un țoi, fie un cincizeci de vin, ca să mai steie de vorbă și cu alții. Atunci, de obicei, i se deschidea inima și mai se-nduioșează aducîndu-și aminte de cei morți, mai le vede toate bune și frumoase, încît zice că tot e bine să trăiești în lumea lui Dumnezeu.

Iar cînd se întîmplă să rămîie seara tîrziu numai el singur pe treapta de piatră a scării de la intrare, Rotaru stă și se gîndește cum au venit lucrurile, parcă născocite[1] anume ca toate să se împlinească cum s-au împlinit. Îi era parcă a mai trăit o dată viața pe care o trăia, a visat-o, o știa cumva.

Toamna era însă pe sfîrșite, acoperișul casei dărăpănate era cîrpit și baba dedea zor să se mute iar în cuibul ei, unde-și trăise zilele vieții și de unde ținea, precum zicea, să și fie dusă la groapă.

Cum!? Să-l lase iar singur!? Aceasta era o mare nedreptate!

— Și, grăi baba, n-ar fi însă mai mare nedreptate să mă lase pe mine singură!?

La întrebarea aceasta Rotaru nu se încumeta să dea cuvenitul răspuns.

El știa, ce-i drept, că pentru baba nora cu cei patru nepoți erau o belea, o supărare neîncetată. Ea o spunea aceasta, plîngîndu-se mereu de greutatea pe care-o poartă acum la zile de bătrînețe în spinarea ei și cicălindu-și mereu nora și nepoții. Mai mare însă decît supărarea aceasta era mulțumirea de a se putea lăuda că poartă o grea sarcină și că are pe cine să cicălească.

Nu-i rămînea lui Rotaru decît să tacă.

El și tăcea, deși vedea foarte bine că atît Ana, cît și copiii ei mai bucuroși ar fi fost dacă le era îngăduit

[1] În text: *născocise.*

să rămîie la Săhăstrie, unde era nu numai mai mare lărgime, ci totodată și mai puțină cicălitură.

Părintele Rafail găsise, cu toate acestea, cel mai sfînt adevăr cînd spusese că mănăstirile sunt locaș de adăpost pentru văduve și pentru săraci, și Rotaru era cu desăvîrșire pătruns de gîndul că lui îi merge acum mai bine pentru că în Săhăstrie le dă adăpost celor două văduve și celor patru copii rămași fără de tată. Lasă că nu mai era părăsit ca în pustiu și se simțea în toate privințele bine și mîngîiat în sufletul lui, dar toți îi erau binevoitori și pretutindeni era primit cu inima deschisă, mereu își aducea aminte de femeia cea cu oglindă care-l văzuse în casă plină.

Nu piere însă sămînța răutății din inimile celor înhăiniți și tot se mai ivea pe ici, pe colo cîte o muiere pizmătăreață și cîte un om cu mațe pestrițe care se uita chiorîș la Rotaru și nu-l ierta pentru că se știuse ridica mai presus de alții. Temîndu-se de unii ca aceștia, Rotaru făcea tot ceea ce e omenește cu putință ca să nu mai rămîie singur.

Gîndul lui era mereu la Mărioara, fata cea săracă, dar bună, cuminte și frumoasă. Îi rîdea inima de bucurie cînd se gîndea că, măritînd-o după vreun flăcău, tot sărac și el, dar voinic și harnic, și-ar lua oarecum ginere-n casă. Scăpa deci din cînd în cînd colo vorba că el de puține mai are nevoie, căci poate trăi din ceea ce și-a agonisit, și l-ar vedea Dumnezeu pe cel ce s-ar învrednici să i se facă Anei ginere.

Le-a intrat dar multora-n minte gîndul că el are bani adunați, mulți bani, și astfel chiar și-ntre flăcăii mai chiaburi erau mulți care n-o mai lăsau în pace pe Mărioara și-o făceau din ce în ce mai năzuroasă.

— Năzuroasă!? grăi Rotaru mirat. Auzi d-ta comedie! Năzuroasă ea, care mi s-a părut totdeauna atît de blajină și de dulce la fire! O fi avînd leac și boala aceasta.

Erau mai ales doi flăcăi, unul Ispas, iar altul Barbu, care umblau într-una după el și-și dedeau multă silință să i se vîre sub piele. Băieți săraci amîndoi și scăpați de curînd din oaste, n-aveau, ce-i drept, nici un rost, dar i se păreau voinici, isteți și harnici, încît noro-

coasă ar fi fost în gîndul lui Mărioța dacă fie unul, fie altul dintre dînșii ar fi luat-o de nevastă.

Închipuindu-și dar că numai el umblă cu asemenea gînduri, Rotaru căută să-i vorbească în patru ochi și o luă așa mai pe departe, cum se cuvine cînd vorba e de o fată sfiicioasă.

Ea zîmbi a viclenie și se uită la el pe sub genele ei mari și dese.

— Dă-i înainte! vorbește pe față, fără de înconjur, grăi dînsa. Nu cumva crezi că nu știu cine te-a pus la cale? De atîta vreme-mi bate bunica în felul acesta capul. Ei nu! urmă ea-ncăpățînată. Am zis o dată că nu și nu rămîne! Eu am omul meu și după altul nu mă mărit!

Bătrînul rămase stană de piatră-n fața ei.

— Ea are omul ei! zise. Auzi? omul ei! Și cine e acela?

— E, parcă nu-l știi? răspunse ea. Eu să te cred că nu ți-au spus mama și bunica? Nu-l vreau nici pe Ispas al Smarandei, nici pe Barbu al lui Medrea; aștept să se-ntoarcă Radu de la oștire. Dacă zece ani ar fi să mai treacă pîn-atunci, zece o să aștept. Dac-ar fi să nu se mai întoarcă, nemăritată o să mor! M-ați înțeles!?

Rotaru se uita din ce în ce mai uimit la ea: n-ar fi crezut niciodată că poate să-i umble gura cum îi umbla și că e-n stare să aibă atîta hotărîre.

— Bine fată, îi zise, toate sunt bune și frumoase, dar cum rămîne cu mine? Te iartă pe tine firea să mă lași iar singur aici în mijlocul acestor dărîmături pustii!?

— Dar eu nu vreau să te las, răspunse ea, pornită pe plîns.

— Nu vei fi voind, întîmpină el, dar n-ai încotro, căci pe bunica voastră n-aveți voie s-o părăsiți. Dacă te măriți însă, rămîi aici cu soțul tău, care poartă, de aici de la mine, grijă de gospodărie. Așa-i ori nu!?

Ce-ar fi putut Mărioța să răspundă?

— Afurisită să fie stăpînirea! strigă ea. Ține atîta lume-n loc, cînd și aci și pretutindeni e atîta treabă de făcut. De ce nu-i mai dă omului drumul!?

Era foarte mîhnită fata și-ar fi înnebunit, precum se zice, de bucurie dacă deodată s-ar fi pomenit cu Radu-n fața ei. Să se mărite însă fie după Ispas, fie după altul, aceasta nu putea să-i intre-n minte.

— Dac-ai fi om ca oamenii și-ai avea inimă pentru o biată de fată ca mine, urmă ea, mi-ai sări într-ajutor și m-ai scăpa, spuindu-le că nimănui[1] afară de Radu nu-i dai gospodăria. Ai ști de ce folos ți-e avutul și-am ști și noi că ții cu adevărat la noi și te-am binecuvînta cît om trăi pe fața pămîntului. Nu numai noi — adăugă peste puțin — ci și copiii noștri.

Rotaru-ncepu să se scarpine-n dosul urechii.

Om era și el și vorba aceasta-l muia și-l răpunea, căci e mare lucru să știi că e-n lumea aceasta cineva care te binecuvîntează și după ce nu te mai afli pe fața pămîntului; te pune pentru vecii vecilor în pomelnic.

„Am spus eu că de asta n-am să mai scap!" își zise el, dîndu-se învins cu trup, cu suflet.

XI

„Trebuie să se întoarcă, azi-mîine trebuie să pice, că i se împlinesc anii!" își zicea Rotaru, mîngîindu-se cu nădejdea că tot n-o să rămînă iar singur.

A dus-o pe bătrîna cu vorba pînă-n iarnă, a trecut-o și prin iarnă, dar cînd postul Paștilor da spre sfîrșit, ea era din ce în ce mai neliniștită și nu mai puteai s-o oprești. În zadar erau toate: ea nu se putea împăca cu gîndul că n-are să petreacă sfînta zi a Învierii în casele ei cele bătrînești, dimpreună cu toți ai săi.

Nici că s-ar fi încumetat — Doamne ferește! — Rotaru să stăruie ca fie Ana, fie Măriuța s-o părăsească, și au plecat în cele din urmă amîndouă, cu copiii, deși mai bucuros ar fi rămas.

Abia acum era Rotaru strivit de simțămîntul c-a rămas singur în lume, că n-are pe nimeni care se simte legat de el și pe care-l socotește cu adevărat al său.

[1] În text: *nimeni*.

Tocmai de aceea însă viața i se lumina și dulceața i se revărsa-n suflet cînd se gîndea că mai curînd ori mai tîrziu se reîntoarce Radu și i-o va aduce iar pe Mărioța-n casă.

Copiii-și petreceau, nu-i vorbă, zilele mai mult la Săhăstrie decît la bunica lor și venea toate zilele fie Ana, fie Mărioța ca să-i aducă apă proaspătă, să-i dereticească prin chilie, să-i spele albituri și să-i gătească bucate bune, pe care le mîncau apoi împreună. Seara însă plecau atît ele, cît și copiii, și atunci el rămînea singur în pustietatea Săhăstriei, unde acum îi era foarte urît.

Tot nu-i era însă ca odinioară, mai-nainte de a-i fi ieșit în cale băiatul cu ochii mari, și serile, cînd ședea iar așa singur pe scara de piatră, se gîndea la mulțumirile zilei trecute și la bucuriile zilelor ce vor veni după ce se va fi întors Radu.

Ce îi era lui, dacă e vorba, Radu!? ce îi era Mărioța? ce îi era chiar Luca, băiatul!? Oameni ca toți oamenii. Se gîndea, cu toate acestea, la ei parcă i-ar fi fost copii[1], os din oasele, sînge din sîngele lui, și mult mai dorea să-și lungească firul zilelor pentru ca să poată lua parte la bucuriile vieții lor.

Deoarece nu putea să știe cînd se va întoarce Radu, iară el însuși nu putea să muncească, a păstrat pentru sine numai cele de la Săhăstrie și livedea, locul din sat și țarinile din luncă le-a dat lui Toader Petraru în arendă pe un an de zile.

Om cu bună rînduială, Toader i-a plătit înainte jumătate din arendă.

— Și, zise apoi, cu cealaltă jumătate cum rămîne? E-n lumea aceasta și viață și moarte: cui voi avea să i-o plătesc dacă s-ar întîmpla, Doamne ferește, să mori pîn-atunci? Mă iartă, dar la moarte are fiecare dintre noi în toată clipa să se aștepte.

Rotaru se uită sperios la el. Nu i se părea a bine întrebarea aceasta. Nu! Acum, mai-nainte de a fi măritat pe Mărioța, n-ar fi voit de loc să moară. Ba-l

[1] În text: *copil.*

încînta chiar și gîndul de a o vedea purtîndu-și copiii în brațe.

— De! zise dar. O să mă mai gîndesc și mai e destul timp ca să-ți dau răspuns și la aceasta.

De aici înainte apoi serile, cînd se vedea singur, își aducea aminte de vorba Măriuței despre moartea fără de lumînare și cu o nemiloasă stăruință i se punea întrebarea: „Cum rămîne cu avutul tău după ce vei fi trecut în altă lume?“

Unul cîte unul i se iveau în gînd cei răposați și cereau să le dea răspuns, ba i se punea-n față și fata cea fugită cu italianul, despre care-i rămase vestea că are cîrciumă la Galați. Dintre cei mai apropiați ai lui ea singură mai rămăsese-n viață; ei i se cuvenea deci cele agonisite de dînsul.

El scutură din cap.

„Nu! zise sărind în picioare. Mai bine praf să se aleagă și cenușă de toate! Ea, care m-a făcut de batjocură lumii, și-a băgat mama în mormînt și mi-a amărît zilele vieții, nu! ea să n-aibă parte!“

Așa se zbuciuma el și azi și mîine, pornit mereu să risipească tot ceea ce avea, iar după ce-l răpunea somnul, visuri urîte-l făceau să se zbată-n culcuș, de-l treceau sudorile și gemea muncit de chinuri grele.

E lucru greu să te știi singur în lume și să-ți petreci nopțile cu lilieci, cu cucuveici și cu huhurezi în mijlocul unor surpături ca cele de la Săhăstrie. Nopțile cînd i se întîmpla să nu poată dormi, el nu numai își închipuia fel de fel de lucruri care n-au ființă, ci mai avea și vedenii, ce i se arătau ca-n aievea și în toate colțurile unde se uita, se mișcau și se strîmbau la el duhuri întrupate-n chip de fii.

Spre a se mai ușura, duminicile și zilele de sărbători el îi plătea părintelui Ilie să-i pomenească morții și să-i citească molifte și acatiste, apoi împărțea pomană între săracii pe care-i întîlnea mai la ușa bisericii, mai în trecerea lui prin sat.

„Na! și na! — zicea — să se risipească tot, ca nimic să nu mai rămîie după ce o voi fi înzestrat pe Măriuța.“

Cea mai mare mulțumire a lui era să dea și iar să dea și împărțea cu un fel de nesațiu avutul său, încît

li se înfipsese oamenilor în minte gîndul c-a adunat în timpul vieții lui bani, mulți bani, bănet din belșug și are comori ascunse acolo la Săhăstria aceea.

— Are! îi zise Ispas într-una din zile lui Bucur, cu care stetea de vorbă într-un colț al circiumei.

— Se-nțelege că are! răspunse Bucur. Viața lui toată a stors mai de la unul, mai de la altul.

— Și e zgîrcit să-i cauți pereche!

— Să-i cauți și nu-i găsești. Și mulți trebuie să aibă.

— Mulți! stărui Ispas. Apoi, auzi d-ta!? să spună el că toate numai pentru Radu le păstrează? Dar cine e Radu?!

— Cine e și ce-i este lui!?

— De ce adecă e Radu mai cu moț decît alții!?

— De unde și pînă unde are el să se amestece în treaba aceasta!?

— Ce îi este lui, dacă e vorba, Măriuța!?

Așa vorbeau între dînșii atît ei, cît și alții, căci mulți erau care se uitau cu jind fie la Măriuța, fie la avutul lui Rotaru, încît acesta, umblînd prin sat, iar simțea că sunt și oameni care nu se uită cu ochi buni la el, iar își aducea aminte de vorba Măriuței despre moartea fără' de lumînare și nu se mai socotea, ca odinioară, bine adăpostit la Săhăstrie și-i era oarecum frică să stea așa singur în pustietatea aceea.

XII

„Trebuie să se întoarcă, azi-mîne trebuie să pice!"

Așa-și zicea Rotaru gîndindu-se la Radu. O zicea aceasta serile, cînd rămînea singur, o zicea nopțile, cînd se deștepta din somn și nu mai putea să adoarmă iar, o zicea totdeauna cînd se gîndea la zilele bune la care se aștepta după ce se va fi măritat Măriuța.

Numai dacă nu-n ceas rău ar fi grăit ea vorba despre moarte fără de lumînare.

Fără de lumînare!

Și cine o să-i facă pomeni? cine o să-l pună-n pomelnic? cine o să poarte grijă de sufletul lui?

Îi era parcă s-a pornit viscol, vijelie, furtună, vîrtej, prăpăd, și cer senin cu soare luminos n-o să mai fie decît după ce se va fi întors Radu, ca să i-o aducă iar pe Măriuța.

Cei doi cîni cari odinioară erau să-l sfîșie în bucăți veneau și ei la Săhăstrie cu baba, cu nora ei și cu copiii acesteia. Veniți apoi o dată, ei și rămîneau prin bălării și prin surpături, unde se simțeau în tignă. Bătrînul nu-i băga în seamă, căci nopțile treceau fără ca ei să-l supere prin lătratul lor. Cine oare i-ar mai fi zgîndărit în pustietatea aceea?

Azi ei lătrau din cînd în cînd, azi mai des și mai întețit decît ieri, încît îți venea să dai cu socoteală că tot e cîte unul, careva, pe care-l iartă firea să se abată chiar și noaptea pe acolo. Nu-l mai supăra însă lătratul pe Rotaru, care, auzindu-l, se simțea oarecum mai bine adăpostit.

De! Nu e adevărată pustietate unde latră cîni.

Vor fi bătut cînii la lună, se va fi ivit pe undeva prin apropiere vreun dihor, vreo vulpe ori vreun arici, destul că bătrînul nu se mai simțea singur, de tot singur cînd lătratul răsuna printre zidurile părăsite.

Nu se mai simțea de tot singur, dar tocmai de aceea abia acum își dedea seamă că poarta de sub clopotniță e scoasă din țîțîni, că ferestrele sunt sparte, că ușile n-au încuietori, că el stă ca în cîmp deschis, lăsat în voile celor ce se uitau chiorîș la el cînd se întîmpla să-l întîlnească mai ici, mai colo.

Te mai miri dacă serile stetea așa singur pînă la miezul nopții, iar nopțile tresărea speriat din somn!?

Trezit apoi, el nu mai putea să doarmă, ci stetea zbătîndu-se iar în culcușul lui. Închidea, ce-i drept, ochii, dar vedea cu atît mai vîrtos în fața sa ici pe Profira, colo pe fiul său cel încins cu eșarpa în trei culori și pe Lia cea fugită cu îndrăcitul de italian. Încă mai stăruitor îi steteau însă în față părintele Rafail, clopotnița fără clopote, poarta ieșită din țîțîni, mormanele de dărîmături și zidurile părăsite, printre cari se boceau huhurezii, țipau cucuveicile și fluturau prin văzduh, țîțîind, liliecii. Se perdeau toate, acoperite de vălul întunecimii fioroase, din care ieșea pe ici,

pe colo la iveală mormîntul acoperit de spini și de mărăcini, deasupra căruia se ridica stejarul de pe craca căruia atîrna, bătută de vînt, funia spînzurătorii.

Urîtă lume, să-l plîngi cu lacrămi fierbinți pe cel osîndit a trăi în mijlocul ei!

Iată-l însă și pe Luca, băiatul cu ochii mari și rotunzi, și deodată se luminară toate. Iat-o și pe Ana, și pe Măriuța, și pe baba cea sfătoasă. Să stai și să te miri cum, așa deodată, s-au schimbat toate.

Ce îi era lui, dacă e vorba, băiatul acela? sora lui, mama lui, bunica lui ce îi erau? Nimic nu îi erau și, cu toate aceste, mult ar mai fi dorit să trăiască, pentru ca să poată lua parte la bucuriile, ba pînă chiar și la durerile lor.

Și iar se întindea vălul întunecimii fioroase peste toate, căci, în zadar, sămînța răutății nu pierea din inimile omenești. Mai ici, mai colo, pe la cotiturile ulițelor se iveau ochii pînditori, din cari se dedeau pe față gîndurile haine ale celor ispitiți de duhuri necurate.

Poarta era ieșită din țîțîni, ferestrele erau sparte, pe ici, pe colo lipseau și cercevelele, iar ușile stau deschise vraiște: noroc numai că în curtea plină de bălării lătrau din cînd în cînd cînii.

Rotaru iar deschidea ochii și tremura ca scuturat de friguri, temîndu-se ca nu cumva făcători de rele să-l calce fără de veste și să se adeverească vorba grăită de Măriuța despre moartea fără de lumînare. Cîteodată i se năzărea că aude prin apropiere pași și șoapte, iar cînd cîte o izbitură a vîntului zgîțîia ușa, el se uita cuprins de groaza morții spre intrare.

Abia acum auzea și el bocetele huhurezului și țipetele cucuveicii, pe care mai înainte nu le băga în seamă.

Nu! Era peste putință ca el s-o ducă mai departe numai așa singur în pustietatea aceasta. Cine adecă și ce-l împiedică și ce-i stă în cale ca să nu-l ieie deocamdată pe Luca la el!?

„Da! — zicea însă — dară tîlharul nu vine nici cu mîna goală, nici singur, ci se năpustește asupra ta și mort te găsesc cei ce în dimineața zilei următoare vin să te găsească."

Tot mai bine era să-și găsească deocamdată adăpost pe acolo pe la cele două văduve.

Cît mai curînd! Fără de întîrziere.

Aceasta cu atît mai vîrtos cu cît cei doi cîni nu mai lătrau nopțile. Unul dintre ei crăpase, otrăvit, precum se vede, de către cineva, iar cellalt, rămas singur, nu se mai depărta de casa babei, unde se făcuse din cățel cîne.

Nu-i rămînea lui Rotaru decît să plece.

A și plecat.

Într-una din zile, mai spre primăvară, viind să-i aducă bătrînului apa proaspătă, Mărioța l-a găsit întins pe podelele de atîtea ori frecate de ea, mort, omorît, cu capul spart dintr-o lovitură de topor.

Nu s-a dat apoi nici mai tîrziu de urma celui ce-a făcut-o aceasta. Nici că era om care să-și mai bată capul cercetînd cu tot dinadinsul din ce i s-a tras lui Rotaru moartea, chiar nici fata dusă în lume, care peste cîteva luni a venit să-și ia în primire moștenirea.

UN DEMOCRAT

I

„Aș! ferit-a Sfîntul! striga prietenul meu Ioan Spirescu. Om e orișicare om și n-are nimeni să se socotească mai presus de alții!“

El n-o zicea aceasta numai așa, în gîndul lui, mai pe șoptite și numai din cînd în cînd, mai mult ori mai puțin la întîmplare, ci în gura mare, verde în fața orișicui, în toate împrejurările și în orișicare clipă a vieții lui. Gîndul acesta făcea parte nelipsită din ființa lui, cu desăvîrșire democratică, și el n-ar mai fi fost el însuși dacă n-ar fi vorbit așa.

Nici că s-ar fi putut însă altfel.

Încă tatăl său, vestitul brutar Spirache, deși om lipsit cu desăvîrșire de cultură, era democrat îndîrjit, care-i socotea pe toți oamenii deopotrivă.

La brutăria lui erau, ce-i drept, puse mai multe calități de pîine în vînzare; orișicare dintre cumpărători plătea însă pentru aceeași calitate același preț, și nici unul dintre dînșii nu putea să se laude c-a fost înșelat cu mai puțin decît alții la cîntar.

Despre nici un fel de deosebire între om și om nu voia Spirache să știe nimic, și el ținea la aceasta și după ce și-a ridicat o casă mare și frumoasă și a mobilat-o după toate regulele artei moderne. Ba pînă chiar și aceasta a făcut-o numai ca să arate că poate s-o facă și că nu e nici o deosebire între un boier de neam și un adevărat democrat.

Marele salon, pe care-l mobilase cu mult lux, stetea gol, în odaia sa de culcare păstra însă cu un fel de evlavie dezordinea de mai înainte şi atavica murdărie levantină.

El ţinea apoi să se tolănească din cînd în cînd în trăsura lui elegantă şi trasă de cai muscăleşti şi să facă de-a lungul Podului Mogoşoaiei o plimbare la Şosele, aceasta de asemenea numai ca să arate că nu poate nimeni să-l oprească şi că cel mai neajutorat om nu mai e nici el sărac după ce în vreun fel oarecare a reuşit să-şi agonisească avere. Cămaşa lui îţi reamintea iatacul lui de dormit, la cină el mînca o bucată de brînză cu ceapă, cîteva măsline şi o farfurie de borş, servit fără faţă de masă, dar hainele îi erau de crai boieresc.

Aşa au venit lucrurile că din Iencuşorul care alerga desculţ a ieşit încetul cu încetul „un musiu Jean" care şi-a făcut studiile ca băiat de bani gata în cele mai priincioase împrejurări şi le-a terminat la Paris cu un strălucit succes.

Iencuşor mi-a fost în timpul copilăriei prieten nedespărţit şi prieten bun mi-a rămas şi după ce s-a făcut Jean. Ne potriveam, ce-i drept, acum mai puţin decît mai înainte şi ne vedeam mai rar; dragostea veche nu slăbeşte însă, aşa se zice; faţa lui colţuroasă şi cam strîmbă mi-a rămas simpatică şi mă bucuram totdeauna cînd se întîmpla să ne întîlnim undeva.

Cu deosebire vie mi-a fost bucuria cînd el, întors în ţară de la Paris, s-a înscris în lista advocaţilor şi astfel mi s-a făcut coleg.

El şi era în adevăr o adevărată podoabă a corpului nostru.

O ziceam la început aceasta numai gîndindu-mă la înfăţişarea lui.

Era om înalt şi binefăcut, mlădios, elegant în toate mişcările lui, îmbrăcat totdeauna după cea mai nouă modă şi amabil faţă cu toată lumea; astfel, faţa lui, şi acum colţuroasă şi strîmbă, se prezenta drept o notă cu deosebire interesantă a fiinţei lui. Pe lîngă toate acestea, îşi mai avea şi punga totdeauna plină, iar aceasta nu numai pentru sine.

Iar destoiniciile lui ca advocat și jurisconsult?

„Ei! — ziceam în gîndul meu — de așa ceva nu prea are nevoie un om ca dînsul."

Îl știam, ce-i drept, băiat zelos și silitor, aceasta însă pe timpul cînd Spirache avea obiceiul de a-și face plimbările pe jos. Mai tîrziu, însă, și mai ales acum n-avea nevoie de a se canoni.

Chiar în timpul primelor zile m-am încredințat însă că el și-a cîștigat practica și lua în serios chiar și cea mai neînsemnată cauză și știa s-o pornească cu pricepere.

Îndemnul de a munci îl moștenise de la părinți și-i rămăsese din timpul copilăriei. La Paris i se desfășurase apoi și firea democratică, iar adevăratul democrat e muncitor neobosit și-și încordează toate puterile ca să ajungă cît mai curînd a arăta ceea ce poate. Jean a dat cea mai deplină dovadă că și la Paris poți să devii om destoinic: el avea o știință întinsă și bine întemeiată și era nu numai conștiincios, ci totodată și silitor. Particulara lui slăbiciune e să pledeze pentru cei săraci gratuit, și tocmai procesele gratuite le studia cu zel deosebit. Pătruns chiar mai mult decît alții de ceea ce e în stare să facă, el se simțea chemat să scoată lucruri mari la capăt.

Un lucru era mai presus de orișice îndoială: că biata lui de țară nu putea să rămîie așa cum a găsit-o el. Era deci hotărît să înființeze o mare ligă democratică, spre a ridica poporul greu asuprit.

„Cum!?" Aceasta atîrna, se înțelege, de împrejurări. De două lucruri avea în tot cazul nevoie: de o pană bine ascuțită și de un neobicinuit dar oratoric. Aceste îi lipseau. S-au găsit însă în curînd oameni zeloși, care s-au declarat gata de a-i întemeia cea mai bună foaie dacă e în stare să procure banii pentru aceasta.

El s-a pus deci cu toată inima pe lucru și și-a făcut cu multă cumpănire pregătirile; pentru asemenea întreprindere era însă prea mică punga lui și nu-i rămînea decît să-l înduplece și pe Spirache, ceea ce nu era lucru greu, căci Spirache, chiar de la început, și-a dat seamă despre însemnătatea lucrului.

De ce adică numai alții să-și aibă foile!?

Nu mai era decît una singură greutatea ce urma să fie înlăturată.

Luptele electorale erau tocmai în toiul lor, și Spirache avea principiile lui, la care ținea cu toată hotărîrea. Unul dintre aceste era ca la alegeri să meargă totdeauna cu guvernul. Orișice ai zice, guvernul e guvern, și brutarul cuminte are să judece lucrurile cu mintea liniștită.

— Cum rămîne atunci cu convingerile noastre democratice!? îi zicea Jean.

— Acestea rămîn pentru timpurile mai bune ale viitorului, îi răspundea bine chibzuitul lui tată. În vremurile de nemernicie ale zilei de azi nu-i rămîne omului decît să se dea pe brazdă.

Casa lui cea mare, frumoasă și scump mobilată n-ar mai fi avut nici un rost dacă n-ar fi știut s-o utilizeze în timpul luptelor electorale.

Îi veneau la casă prefectul, fruntașii partidului, ba pe ici, pe colo chiar cîte unul dintre miniștri, iar prin coloanele ziarelor totdeauna bine inspirate se publicau dări de seamă amănunțite despre impozantele întruniri electorale care au fost ținute în „elegantele și luminoasele încăperi din casele popularului și cu deosebire simpaticului cetățean Spirache".

De! sunt împrejurări în care adevărații democrați au mulțumirea de a-i vedea pe boieri plecîndu-li-se în față. Mulțumirea aceasta-l ademenea și pe Jean, și oarecare schimbare de front îi venea și lui la socoteală.

Ba chiar și mai mult decît atît.

Cînd e vorba de afaceri, cum sunt alegerile scoase cu bună chibzuință la capăt, se întîmpla și ca să dai pentru ca să ți se dea și se fac multe treburi bune.

Încă mai înainte de votare, prietenul meu Jean Spirescu a fost numit procuror, ceea ce de minune îi venea la socoteală să fie. E, dacă e vorba, mare onoare să reprezinți statul în fața judecătoriei și nici c-ar fi putut nimeni să spună că el n-are cuvenitele destoinicii pentru aceasta. Se făcuse o bună alegere în persoana

lui, și noi, care-l cunoșteam mai de aproape, l-am felicitat din toată inima: el se potrivea în societatea în care intrase pe urma numirii lui și ni se părea asigurat de o repede înaintare.

II

A fi judecător e lucru frumos ba chiar și cel mai frumos lucru în viața politică. Statul a fost, dacă e vorba, alcătuit pentru păstrarea bunei rînduieli și pentru ca să i se asigureze fiecăruia dreptul ce i se cuvine. Toate celelalte sunt urmări ale acestei siguranțe: dacă lipsește siguritatea drepturilor, toate se încurcă și se învălmășesc.

Prietenul meu Jean și le zicea și el aceste și era, ca adevărat democrat, pătruns de ele, căci nicăiri nu sunt oamenii tot atît de egali ca în fața judecătorului lor și nu e nimic mai democratic decît judecătoria.

Era cuprins de o plăcută înduioșare cînd se uita împrejurul său.

Colegii lui erau toți oameni tineri, înstăriți și astfel materialicește independenți, care puteau să reziste la orișice tentativă de a-i influența. Un mic defect aveau însă cei mai mulți dintre dînșii: erau mai mult ori mai puțin comozi, cîteodată chiar superficiali, și-și dedeau părerea fără ca să fi știut cumsecade cauza. Lucru de căpetenie era pentru dînșii să le rezolve toate cît mai iute.

Erau adică tot oameni cari mai aveau și altceva de făcut.

Azi era la ordinea zilei o alergare de cai ori un concert, mîine o întîlnire cu cineva, poimîine coconașul avea să facă o plimbare de călărie ori să iasă în trăsură. Numai rar se pomeneau și zile în care chestiunea putea să fie rezolvată în toată liniștea. Astfel, toate atîrnau de la cele șoptite la urechea judecătorilor ori de la destoinicia procurorului, precum și de la apucăturile viclene ale advocatului, cîteodată chiar de la îndrăzneala lui.

Cu desăvîrşire conştiinciosul nou procuror încetul cu încetul s-a îndîrjit, muncea zi şi noapte, ca să studieze din temelie procesele trecute la secţiunea sa, şi în curînd a ajuns de ştia toată lumea că părerea lui e cea hotărîtoare.

Acesta era lucru fără îndoială frumos, dar el li se făcea celor atinşi urgisit, şi mulţi dedeau cu socoteală că din zelul lui se dă de gol omul care în timpul copilăriei sale a alergat desculţ.

Jean cu atît mai vîrtos s-a îndîrjit.

El şi-a cumpărat doi armăsari minunaţi, ieşea regulat la plimbare în docarul lui, mînîndu-i el însuşi, nu lipsea de la nici o alergare de cai, asista la toate concertele, lua masa la „Capşa", juca pe ici, pe colo cărţi, toate aceste cu măsură şi cu demnitatea cuvenită, nu din slăbiciune, ci numai ca să arate că-i dă şi lui mîna să le facă.

Acesta şi era adevărul: toate acestea-l mulţumeau numai văzînd că prin ele necăjeşte pe alţii.

Pentru completarea vieţuirii de felul acesta el mai avea însă nevoie şi de o bună, pe cît se poate de frumoasă şi totdeauna elegantă prietenă, care stă undeva într-o mahala şi iese regulat cu un muscal apelpisit la plimbare, ca să fie pretutindeni admirată.

O şi avea, ba o avuse chiar şi mai înainte, nu însă cu măsură şi cu demnitate, numai aşa, în necazul altora, ci cu slăbiciune de om nemernic şi spre adevărata sa mulţumire: numele ei era pentru toţi Frosa, iar pentru el, Eufrosina, şi mai scurt, Nela.

Era o fiinţă de tot hazul Nela aceasta, o cusătoreasă îndemînatică şi de mult gust, favorită cocoanelor din lumea mare, dar o prostănacă pe care uşor o scoteai din minţi.

Drept frumuseţe nu puteai s-o iei; dar era mlădioasă şi gentilă, ştia să fie foarte elegantă, iar bunătatea de inimă aci mergea cîteodată pînă la ridicol.

Cîştigînd, după împrejurări, cam cîte opt pînă la patrusprezece lei pe zi, ea nu-i judeca pe oameni după ceea ce au, ci după ceea ce sunt în stare să cîştige, şi Jean, care cîştiga tot cam cît ea, i se părea deopotrivă cu dînsa.

În același timp ea-și închipuia că el îi este în adevăr soț. Cununați ori nu, ei trăiau în cea mai strînsă legătură, ca soț și soție, ce-i drept nu sub același acoperiș, și aceasta însă numai în urma unor împrejurări de care trebuia să se ție seamă. Toate acestea se potriveau cu felul de a vedea al păturei sociale în care-și petrecuse copilăria și trăia și acum. Acum răposata ei mamă își petrecuse și ea în același fel viața, iară mătușa la care stetea se despărțise de bărbatul ei fără ca să-i pară rău de a o fi făcut aceasta.

Legăturile dintre ei amîndoi nu[1] se potriveau cu gîndul prietenului meu, și el era cuprins adeseori de simțimîntul că aleargă ca un prostănac neajutorat după Nela lui.

Ea se bucura dacă el îi trimitea din cînd în cînd trăsura lui elegantă, ca să facă în ea o plimbare. Îi plăcea adică să se arate lumii în toaletele ei alese totdeauna cu mult gust, iară din propriile ei mijloace nu-i dedea mîna s-o facă aceasta.

Nu era însă mulțumită cu numai atît.și se supăra dacă el nu venea seara să o scoată undeva și s-o însoțească iar pînă acasă cînd timpul era frumos. Cînd se întîmpla să nu vie, el trebuia să aibă cuvinte temeinice spre a se scuza.

Mătușa se bucura și ea cînd el a închiriat o casă mai mare și-a mobilat-o după gustul lui. Așa și trebuia să facă, deoarece la tine acasă își aranjează fiecare după gustul său lucrurile.

Nela însă a rămas cu desăvîrșire zăpăcită cînd el i-a adus o scumpă și frumoasă garnitură — lanț, broșă, brățară și cercei. Îi plăceau aceste lucruri frumoase, dar i se păreau lucruri de prisos.

— Păcat de atîta bănet — grăi dînsa, cuprinsă de bucurie — cîtă vreme ești tînără și nu de tot urîtă și te îmbraci în haine bine croite, lucrurile de felul acesta sunt un adaos fără de rost, care abate atențiunea de la celelalte.

Ea, cusătoreasă de baștină, nici că putea să vorbească altfel.

—

[1] În text: *sau*.

Tocmai de aceea a izbucnit în hohote nervoase cînd el a început a-i vorbi despre hotărîrea de a nu se mai duce pe la atelier.

— Să las eu din mînă acul şi foarfecele!? strigă dînsa. Aceasta ar fi cea mai mare prostie! Cum aş putea să găsesc compensaţiune pentru mulţumirea pe care o simt cînd o croială îmi reuşeşte bine!? Şi ce mai rămîne de capul meu dacă nu mai agonisesc nimic? Nu! la aşa ceva nu poţi să te gîndeşti în toată seriozitatea.

Nu-i rămînea lui Jean decît să se supună, şi el a şi făcut-o aceasta cu toată inima, căci cea mai bună parte a vieţii lui era, la urma urmelor, cea petrecută împreună cu dînsa. Ieşea regulat în docarul lui la plimbare, nu lipsea de la nici o alergare de cai, umbla la concerte, îşi lua masa la „Capşa", juca din cînd în cînd cărţi, dar le făcea toate aceste oarecum în fuga mare, ca să n-o lase pe Nela să aştepte, căci, dacă e vorba, cel mai bun lucru era timpul petrecut cu dînsa.

Persoană cu cultură înaltă ea, ce-i drept, nu era, dar crescuse în atingere cu cea mai bună societate şi avea multe maniere şi deosebită mlădiere, îi cunoştea pe oameni şi-i judeca bine, era totdeauna voioasă şi se făcuse încetul cu încetul o palavragioaică de nu te mai săturai a sta de vorbă cu ea.

Era o adevărată plăcere să-ţi petreci timpul cu ea.

De! lucrurile nu puteau să rămîie aşa: palavrele neîncetate trebuiau să aibă şi ele urmările lor, şi Nela s-a pomenit în cele din urmă mamă a unui băieţel de toată frumuseţea.

Acum i s-a prefăcut deodată firea şi ea nu mai voia să se ducă la atelier. Drăcuşorul acela de copil striga mereu şi făcea fel de fel de strîmbături, încît n-o mai lăsa în pace.

„Vinovată eşti tu însăţi — îşi zicea dînsa — şi ai să porţi urmările păcatului tău; eşti de aici înainte purtătoarea de grijă a copilului tău şi nu are decît să te caute cine va fi avînd nevoie de tine."

Au şi căutat-o şi găsit-o multe, şi în curînd pretutindeni în societatea cea „bună" era lucru ştiut că

Frosa cea îndemînatică a fost sechestrată de Jean Spirescu.

„*Mais non!*[1] ziceau cele dumirite asupra tuturor tainelor. Ea l-a sechestrat pe el. Dînsa nu se lasă să fie întreținută. Mulți au încercat așa ceva! El nu îi este decît amant!"

Jean s-a îmbărbătat și a luat hotărîrea de a-i zidi o casă.

„Foarte cuminte! grăi Nela. Cel ce poate să-și zidească casă nu plătește chirie."

Casa a fost deci zidită în mare grabă și a ieșit, ce-i drept, mai mică, dar în același timp și mai frumoasă decît a lui Spirache. Nela s-a făcut de aci înainte cea mai supusă stăpînă de casă, iară Jean, tată fericit, a ajuns din ce în ce mai îndeplin domn al casei.

Bun lucru și frumos, dar era la mijloc și ceva nepotrivit.

Procurorul conștiincios și neobosit fusese înaintat judecător și era astfel cu atît mai supărător pentru parazitii ce mișunau împrejurul tribunalului.

„Tot aș vrea să știu — grăi într-un rînd unul dintre aceștia — unde adică e neînduplecatul Jean Spirescu acasă la el: în casa cea frumoasă a bătrînului Spirache, ori în mai frumoasa casă a castei Frose?"

Lumea rîdea cu hohote, ceea ce-l scotea pe Jean din sărite.

Judecător, democrat, om conștiincios, el știa prea bine cum se cuvenea să răspundă la asemenea întrebare: el mai era însă, din întîmplare, și fiu al timpului său.

Orișicare adevărat om din lumea mare își avea prietena la mahala: de ce adică el să aibă numai fefemeie cu cununie!?

Nu! Satisfacțiunea aceasta nu putea să li-o dea urgisiților de pierde-vară.

Se zice că cei de jos năzuiesc mereu în sus. Așa și trebuie să fie. Vorba e numai: ce va să zică în adevăr „jos" și cum avem să înțelegem ceea ce va să zică „sus".

[1] Dar nu (fr.).

Pe Jean îl umplea de indignațiune gîndul că, cu toate apucăturile lui de om din lumea mare, unii dintre colegii lui îl tratau drept un fel de intrus în mijlocul lor, își puneau la toate ocaziunile naşterea în evidență și se făleau cu legăturile lor de înrudire.

Tot avea tatăl său dreptate cînd stăruia ca să intre prin căsătorie în legătură cu înalta societate.

Aceasta era slăbiciunea bătrînului: de ce și-ar fi adunat altfel banii? de ce și-ar fi zidit casa cea frumoasă? Aşa, numai pentru sine singur, nu avea nevoie de aceste.

„Am s-o fac! strigă Jean îndîrjit. Am să-i procur bătrînului mulțumirea aceasta. Vreau să-i fac de rușine! Vreau să-i silesc a mă socoti deopotrivă cu dînșii. Să simtă că nu există hotare în ceea ce privește egalitatea dintre om și om. Din chiar mijlocul lor am să duc lupta mai departe!"

Ei bine! dacă în adevăr o voia, putea s-o și facă aceasta.

Lucrul acesta nu era însă atît de ușor cum i se părea lui.

Lasă că-i era foarte greu să se despartă de Nela, dar se mai și temea ca nu cumva ea să facă vreo încercare de a se răzbuna.

Un democrat ca dînsul e însă om cu virtute, care nu se dă înapoi după ce și-a luat o dată hotărîrea.

Bunele maniere cer ca în asemenea cazuri, nu tocmai rare, să i se dea celei părăsite un fel de recompensă, iar după ce s-a făcut aceasta, cei despărțiți rămîn buni prieteni.

Jean era nu numai om din lumea mare, ci totodată și galant, iar Nela, deprinsă a se da după păr, n-a făcut nici o greutate, le-a primit toate bucuros, i-a dorit prietenului său noroc bun și nici prin cel mai ușor suspin nu și-a dat durerea pe față.

Abia în clipa cînd el a trecut pragul, ca să părăsească casa, i-a șoptit în ureche vorbele:

— Dar tot om nemernic rămîi!

Aşa se simțea și el însuși.

III

Oamenii cu obraz subțire își pun în toată liniștea și cu cea mai mare precauțiune afacerile delicate la cale.

S-a dovedit deci mai înainte de toate prin hrisoave și s-a pus mai presus de toată îndoiala că bunicul bătrînului Spirache a murit ca general în luptele de libertate și că atît el, cît și un unchi al lui după mamă, mitropolit de Veria, și-au jertfit marea lor avere pentru libertatea patriei.

Înțelegînd rostul acestui adevăr istoric, Jean a înduplecat pe tatăl său să treacă brutăria la un nepot al lui și să-și încheie viața ca rentier.

A mers apoi vestea că Jean și-a găsit mireasă într-una din cele mai de frunte familii. Nu știa încă nimeni cine anume e fericita aceea, era însă lucru neîndoios că-i aduce zestre mare, ce-i drept nu în bani gata, dar nici numai pe hîrtie, ci în efecte de valoare cu totul sigure.

Înțelegînd și rostul acestei indicațiuni, Jean s-a declarat gata de a subscrie contractul, iar celelalte s-au desfășurat după aceste pregătiri cum se cuvine între persoane din societatea înaltă.

Un singur incident neplăcut s-a mai ivit cîteva zile mai înainte de ziua nunței: Nela, cea devenită iar Frosa, l-a vestit adică pe fostul ei prieten că mai are un băiat și l-a întrebat dacă e ori nu gata să-i dea și acestuia numele său.

„Ar fi lucru afară din cale urît — îi scria dînsa — dacă doi frați cari au același tată n-ar purta și același nume.“

El putea s-o facă, deoarece era încă liber.

Nici că n-avea de gînd să n-o facă. Ceea ce era urît i se părea și lui urît. Nu avea însă cuvenita bărbăție și nu i-a dat Frosei nici un răspuns.

În timpul destul de lungei călătorii de nuntă a uitat-o apoi și aceasta, iar după ce s-a întors, avea să facă și să primească multe vizite; era adeseori invitat și invita și el pe rudele soției sale și pe prietenii acestora, își împlinea, în genere, multele datorii de con-

venienţă socială, încît nu avea totdeauna timp să se prezinte la judecătorie şi să studieze procesele în care era însărcinat. De unde ar mai fi putut să-şi piardă timpul cu al doilea dintre fiii săi? Pe lîngă toate acestea, azi îşi dedea unul, mîine altul silinţa de a face prin soţia sa presiune asupra lui, iară ea se supăra dacă el nu ceda.

Cel mai cuminte lucru era deci să se retragă. A şi făcut-o aceasta şi iar a început să lucreze pentru înfiinţarea ligei democratice.

Acum însă lucrurile mergeau mai cu anevoie decît mai înainte, căci graba lui era mai mare şi bătrînul rentier se făcea şi el din ce în ce mai ursuz.

Dacă pentru viaţa petrecută cu Nela, Jean avea destul şi din belşug, în căsnicia boierească ajungea din cînd în cînd la strîmtorare.

Iarna o petreceau la Paris, primăvara călătoreau prin Italia, în timpul verii se desfătau prin văile răcoroase ale Elveţiei şi se abăteau din cînd în cînd pe la Monte-Carlo. Toamna dar, cînd se întorceau iar la Bucureşti, nu-i rămînea bătrînului decît să-şi dea preţiosul gir la poliţele din ce în ce mai zorite ale fiului său.

El o şi făcea aceasta ca să arate că subscrierea lui e pretutindeni mult preţuită, încetul cu încetul trebuia însă să vie şi timpul ca să-şi piardă şi ea valoarea. Iute şi din ce în ce mai iute au urmat unul după altul protestele şi neplăcutele daraveri împreunate cu ele. Nu-i rămînea lui Jean decît să amaneteze ceea ce se poate amaneta şi să-şi dea silinţa de a salva ceea ce se putea salva.

Sprijinind pe fiul său în lupta purtată de el spre a dovedi că democraţii nu sunt nici ei mai prejos de boierii ruginiţi, bătrînul Spirache a ajuns şi el la sapă de lemn.

Şi toate acestea pentru ce!?

De dragul unei soţii cocoană mare, care-l trata prea adeseori ca pe o slugă şi-şi petrecea timpul mai ales cu cei de seama [ei] şi de dragul cărora se gătea pe socoteala lui şi cu care tot pe cheltuiala lui trăia în belşug şi în răsfăţare. Jale adîncă-l cuprindea

cînd își aducea aminte de ceasurile petrecute cu Nela și sîngele îi năvălea de rușine în obraji cînd îi sunau în ureche: „*Dar tot nemernic rămîi!*“

„Da! nemernic, își zicea, cu adevărat nemernic!“

El s-a bucurat deci cînd nobila lui soție, sătulă de viața petrecută sub același acoperămînt cu dînsul, a cerut să-i restituie zestrea, pe care subscrisese a o fi primit, și ca s-o poată face aceasta, el și-a pus în vînzare casa, dimpreună cu mobila cea scumpă pe care o avea în ea.

A mai trecut apoi un timp oarecare, și prietenul meu Jean Spirescu iar s-a ivit în sala pașilor pierduți, acum advocat mai mult ori mai puțin sfiicios, care-și oferă mai unuia, mai altuia serviciile. El nu mai era însă omul conștiincios și neobosit de mai înainte. Uitase multe, de multe se dezvățase și multe apucături noi luase, încît îi era greu să dea ochi cu prietenii lui de odinioară, cu cari ani de zile de-a rîndul nu mai stătuse de vorbă.

Era odată un timp cînd ochii tuturora erau îndreptați asupra lui, și el ar fi fost pus în rîndul celor mai de frunte dintre advocați dacă atunci ar fi căutat procese. Acum cei mai mulți îl uitaseră și numai puțini îl băgau în seamă, iară el nu se putea împăca cu gîndul c-a ajuns în rîndul codașilor.

Venea deci din ce în ce mai rar pe la Palatul de Justiție, și cînd venea, stetea din ce în ce mai puțin. În cele din urmă nu-l vedeai pe acolo decît rar de tot.

Iară eu am fost totdeauna de părerea că năvală să nu dea omul și n-am prea alergat după cei ce mi se păreau a se feri de mine.

„Cine are nevoie de tine, îmi ziceam, acela are să te caute!“

Rămîneam deci la depărtare plină de respect cînd mi se întîmpla să-l văd pe fostul meu prieten din copilărie alergînd încoace și încolo în treburile lui.

Bucureștii, deși cogeamite capitală, e un fel de oraș provincial, unde se dau pe față, se răstălmăcesc și se discută chiar și cele mai ascunse taine, și eu

aflasem pe ici, pe colo cîte ceva despre felul de a vieţui al mie totdeauna simpaticul Jean.

Am fost deci cuprins de un fel de strîmtorare cînd, după ani de zile, l-am văzut iar, ce-i drept, tot ţanţoş în întregul lui fel de a fi, dar îmbrăcat în haine cam purtate.

Ştiam prea bine cum au venit lucrurile şi se ivise în sufletul meu bucuria omului pizmăreţ, dar tot mai covîrşitoare îmi era compătimirea, şi nici una, nici alta nu voiam s-o dau pe faţă.

Tot atît de bine ştiam că Frosa avea casa ei proprie şi că în salonul ei era locul de întîlnire al tuturor cocoanelor ce ţineau să fie îmbrăcate cu gust. Se făceau pe ici, pe colo glume proaste asupra felului ei de a-i ţinea departe pe cei ce încercau a-i face curte şi asupra celor doi frăţiori, unul Spirescu, iar cellalt Calapod, ca bunicul mamei sale.

Se cerea multă stăpînire de sine pentru ca să nu i-o arunci aceasta în faţă. Era deci mai cuminte să nu stau de vorbă cu el.

IV

Deprinsă a ieşi la plimbare în trăsura pe care i-o trimitea ori i-o plătea Jean al ei, Frosa stăruia şi acum, cînd nu-l mai avea pe el, în apucăturile de mai înainte şi ţinea să-şi facă regulat plimbările de-a lungul Podului şi la Şosele. Lumea o vedea gătită ca o porumbiţă, adeseori cu cei doi copii, Spirescu cel mic şi frate-său Calapod, gătiţi şi ei ca nişte păpuşi, iar cocoanele care se întîlneau în „salonul“ ei erau femei cu obrazul subţire şi aveau destul bun-simţ ca să-şi dea seamă că se cuvine s-o plătească aşa încît să iasă şi cheltuiala făcută cu trăsurile şi gătelile de reclamă.

Jean, nemaifiind stăpînit de rîvna pentru înfiinţarea ligei democratice şi fiindu-i greu să treacă pe la curtea de justiţie, unde nu prea era băgat în seamă, era adeseori plictisit, de-i venea să-şi ia lumea în cap.

Ce-i drept, bătrînul Spirescu tot mai păstrase ceva pentru ca el şi fiul său să poată trăi ca oameni cuminte, dar trăsură nu le mai dedea mîna să ţie. Zelosul democrat se plimba deci pe jos, nu însă pe Pod ori la Şosele, unde se putea întîlni cu Frosa şi cu prieteni din timpul de trecătoare mărire, ci mai pe la mahala, prin uliţe dosnice.

Avea destule cuvinte de a nu se prea avînta.

Frosa avea şi acum mare slăbiciune pentru el; tocmai de aceea însă el îi era urgisit. Auzi d-ta om, care, de ochii lumii, e în stare să se lepede de o femeie ca dînsa şi să-şi părăsească copiii, doi băieţi, adevărate odoare, să umble razna prin lume, să risipească ceea ce nu el însuşi a agonisit şi pe deasupra să mai restituie o zestre pe care niciodată n-a primit-o! Nu! orişicît de mare i-ar fi fost slăbiciunea pentru el, ea nu putea să-l ierte, şi dacă, din întîmplare, l-ar fi întîlnit undeva, i-ar fi spus-o fără de înconjur aceasta.

Ea nu era însă numai femeie, ci totodată şi mamă.

Micul Calapod atinsese vîrsta în care urma să fie dat la şcoală, iară ei îi era nesuferit gîndul că copiii cu care o să umble la şcoală şi să [se] joace se vor întreba cum se face că pe el nu-l cheamă tot Spirescu, ca pe fratele lui mai mare.

Orişicît de mîndră ar fi fost, ea începea să plîngă cînd se gîndea la aceasta şi era gata să se umilească în faţa lui Jean. A început dar să-l caute, ca să-l întîlnească aşa, ca din întîmplare.

L-a şi găsit.

Deodată iată-l pe Jean, ieşit la iveală în sala cea largă a paşilor pierduţi. Umbla preocupat, chiar mai preocupat decît alte dăţi, şi îmbrăcat cu eleganţa de odinioară. Se întorcea căutînd ici la dreapta, colo la stînga, şi zărindu-mă din depărtare, se îndreptă din ce în ce mai jenat spre mine.

El, omul trăit în lumea mare, jenat!?

„Are, îşi zise, aşa se vede, mare nevoie de mine."

Aşa şi era.

După o scurtă introducere, el schimbă cu îndemînare vorba şi mă rugă să-i fiu mărturie la apro-

piata lui căsătorie şi să-i dau voie de a-mi prezenta pe viitoarea sa, care se afla de faţă.

— Eşti, la urma urmelor, incorigibil! îi zisei eu.

— O să-ţi schimbi îndată părerea! răspunse el liniştit şi mă luă de braţ, ca să mă ducă într-una din sălile de aşteptare, unde se aflau Spirache şi Frosa cea îndelung răbdătoare.

„Sfinte Doamne! ce odor vieţuitor!" îmi zisei viu mişcat cînd văzui pe frumuşica femeie venind spre mine cu un voios zîmbet pe buze.

— Îmi eşti, domnule, atît de bine cunoscut, încît nu poţi să fii chiar atît de bun cum te ştiu eu şi-ţi mulţumesc de o mie de ori! grăi dînsa, întinzîndu-mi mînuşiţa ei.

Voiam să spun drept răspuns o banalitate, dar o guralivă ca dînsa nu-ţi lasă timp să iei vorba.

— Îmi asişti azi ca mărturie! urmă ea plină de zel. Omul acesta, care atîta timp a umblat razna, se întoarce, în sfîrşit, la cuibul lui şi are, aşa nădăjduiesc, să-şi găsească acum liniştea mult dorită. Ai să dai mărturie că nu se înjoseşte prin aceasta. Nu! Am alergat eu după el, care n-a fost [de] data aceasta decît plin de bunătate. Nu în urma stăruinţelor lui apoi, ci din propriul meu îndemn am venit azi aici, ca să-mi constituiesc zestre tot ceea ce am. El, urmă, nu ia în primire decît ceea ce al său este!

— Vorbe de clacă, întîmpină Jean. Hîrtia nu e, la urma urmelor, decît petec de hîrtie! De ce folos îţi este după ce toate au zburat în vînt?! Oamenii sunt atît de deosebiţi unul de altul!

— Da, foarte deosebiţi! repetă Spirache, care era totdeauna de aceeaşi părere ca fiul său.

O VARIETATE

Înființate drept mijloace pentru satisfacerea trebuinței omului de a ști tot ceea ce se petrece în lume, ziarele, mai ales cele bine redactate, sînt niște cläi de fel de fel de știri, fel de fel de idei, fel de fel de noutăți, adunate din toate părțile lumii și aruncate unele peste altele.

Mii și iar mii de oameni aleargă ca să adune aceste noutăți, alte mii lucrează cu încordare ca să le deie haina cu care vor să se întoarcă în lume, iar alte mii se ostenesc ca să le tipărească pe hîrtie și iar altele ca să le împrăștie în toate părțile.

Dimineața, la cafea, peste zi, în oarele de repaos, serile, mai-nainte de a adormi, miile, milioanele de cetitori își petrec cu foile tipărite, pe care le aruncă apoi cum arunci pleava seacă. Ei zîmbesc, rîd cu hohote, se supără, se emoționează, stau nedumeriți, se bucură ori se întristează și pentru cei mai mulți dintre dînșii această schimbare necurmată a stărilor sufletești foarte în curînd devine o trebuință, o slăbiciune, o adevărată patimă în cele din urmă.

Îndeosebi pentru aceștia cel mai de căpetenie lucru într-un ziar e varietatea și cea mai interesantă parte rubrica varietăților.

Maiestatea-sa regele ori regina, împăratul ori împărăteasa, alteța-sa principele ori prințesa a sosit, a plecat, a ieșit la plimbare, a dat un prînz, a primit

în audiență a conferit un ordin ori a făcut o glumă.

D-l ministru cutare a făcut o declarațiune, a exprimat o dorință, a făgăduit un lucru ori a stat de vorbă cu cineva.

Celebra actriță cutare și cutare a primit un angajament, a răgușit ori și-a frînt un picior.

D-l A. s-a logodit cu d-șoara B. și cununia se va celebra aici și atunci.

În strada cutare s-a iscat foc și au ars cinci case. Paguba e de mai multe sute de mii. Trei persoane au fost înăbușite de fum.

Celebrul chimist L. a inventat un nou fel de chibrituri.

Atunci și atunci, acolo și acolo s-a scos din valurile rîului cadavrul unei persoane necunoscute.

D-l X. a primit o moștenire mare, rămasă după un unchi al său.

Pe drumul de la Q. la P. s-a găsit cadavrul unui om ucis și jăfuit. Poliția urmărește pe făcătorii de rele.

Celebrul poet N. a primit de la societatea cutare o peană de aur.

Doi tineri au sosit în seara cutare în otelul cutare, din orașul cutare și-au cerut o odaie. Dimineața s-au găsit amîndoi morți. Din scrisorile rămase de dînșii la adresa părinților lor rezultă că amorul nenorocit a fost cauza ce i-a împins la sinucidere.

În satul cutare din districtul cutare un fiu a ucis pe părintele său, care-l mustrase pentru ștrengăriile ce făcea.

D-l V., onorabilul cetățean din M., și-a serbat în ziua cutare nunta de diamant, încungiurat de o numeroasă familie și de amicii și rudele sale.

În strada cutare din orașul cutare birtașul N. s-a certat cu nevastă-sa, care în urmă, cuprinsă de amărîciune, a luat un clondir cu spirt, și l-a vărsat pe haine și și-a dat foc. Nenorocita a căzut pradă flăcărilor, murind în cele mai grozave chinuri.

Poliția sanitară a surprins pe un laptagiu vînzînd lapte sporit cu zamă de cartofi și l-a pedepsit confiscîndu-i tot laptele.

Astfel se urmează şirul noutăţilor zi cu zi, săptămînă cu săptămînă, lună cu lună, an cu an, deceniu cu deceniu, secol cu secol, şi tot astfel se va urma cît va mai fi pe lume om, şi peană, şi hîrtie, şi tipar.

Reporterul, care aleargă după noutăţi, îşi cîştigă pînea de toate zilele, ziaristul, care le coordonează, îşi împlineşte funcţiunea, tipograful îşi face meseria, factorul poştal umblă în treburile stăpînirii, iar cetitorul îşi caută distracţie.

Pentru toţi noutăţile sînt nişte lucruri care de sine se înţeleg, întîmplări de toate zilele, fapte obicinuite: nimeni nu caută în ele partea emoţională, nimeni nu-şi dă seamă despre viaţa consumată în ele, nici cei care le adună, nici cei care le scriu, nici cei ce le tipăresc şi poate mai puţin decît toţi cei care le citesc.

Ziarele din Viena comunică, după un ziar din Londra, în rubrica varietăţilor o noutate pe care mulţi o vor fi punînd în rîndul celor mai interesante.

E vorba de o întîmplare învălită în cel mai mare mister. Ea s-a petrecut la Devonshire în Englitera.

Se zice, se presupune, se bănuieşte că solicitatorul Shortland, englez născut în Noua Zeelandă, şi-a omorît tinera nevastă în nişte împrejurări extraordinare.

D-l Shortland s-a căsătorit în taină cu fiica unuia dintre cei mai distinşi cetăţeni ai oraşelului Devonshire şi peste vreo trei săptămîni a izbutit a restabili bunele relaţiuni cu familia frumoasei sale neveste. În curînd însă el a plecat, precum zicea, în Noua Zeelandă, lăsînd pe soţia sa cuprinsă de temerea că nu se va mai întoarce. Cîteva zile în urmă, nenorocita femeie dispare. Părinţii, la casa cărora o lăsase soţul plecat, iau fără de întîrziere măsuri, ca să-i deie de urmă, şi o găsesc într-un tîrziu înecată într-un lac din apropiere.

Ştiind întristarea de care le fusese cuprinsă fiica în urma plecării soţului ei, părinţii nu mai au cîtuşi de puţină îndoială că ea s-a sinucis. Aceasta era şi părerea medicilor şi în acest sens se face şi anunţul funebral.

Însă fratele răposatei, care petrecea la Londra, cuprins de oarecare nedumeriri, se întoarce la Devonshire, cercetează lucrurile mai cu dinadins şi află în cele din urmă că d-l Shortland n-a plecat în Noua Zeelandă, ci se află ascuns la casa unuia dintre arîndaşii de pe moşia socrului său. Se mai constată că acest arîndaş, cîteva zile în urmă, vorbise de o scrisoare ce pretindea a fi primit de la d-l Shortland din Noua Zeelandă, că pe malurile lacului, atunci cînd s-a găsit cadavrul răposatei, erau foarte bine imprimate urmele duor bărbaţi, ba cadavrul fusese înfipt cu picioarele în nămolul din fundul lacului, ceea ce dă loc la presupunerea că d-na Shortland nu s-a înecat, ci a fost dusă în lac pe cînd era moartă.

Luîndu-se drept punct de plecare aceste constatări, s-a început cercetare penală contra d-lui Shortland şi s-a dezgropat cadavrul, pentru ca în urma unei cercetări mai amănunţite medicii să constate dacă în adevăr cadavrul este al doamnei Shortland şi dacă răposata s-a înecat ori a fost ucisă.

Aceasta e „varietatea" comunicată de ziarele din Viena după ziarele din Londra.

O varietate fără îndoială foarte interesantă, una dintre cele mai interesante varietăţi, şi nu e minune că ziarele sînt citite cu atîta sete cînd ele cuprind asemenea varietăţi interesante.

Să trecem la alta, poate chiar mai interesantă.

Nu! Eu nu pot.

Shortland? Domnul Shortland, un englez în Noua Zeelandă?

Eu cunosc un Shortland, englez, născut în Noua Zeelandă, îl cunosc prea bine, am petrecut, sînt acum unsprezece ani, la Geneva cele mai plăcute zile cu dînsul.

Să fie oare vorba de acest Shortland?

E peste putinţă!

El a plecat, ce-i drept, în Englitera, era născut în Noua Zeelandă şi, ceea ce e mai fatal, am biletul lui de vizită şi stă pe el: William Shortland, solicitator".

Cu toate aceste, e peste putință ca el să fie acel Shortland care și-a ucis nevasta, dacă e adevărat că un solicitator Shortland din Devonshire, englez, născut în Noua Zeelandă, și-a ucis nevasta tineră, frumoasă, bogată, cultă și atît de iubită cum trebuie să fie nevasta d-lui William Shortland cel mie atît de bine cunoscut.

Îl văd parcă și acum pe d-l William Shortland: un om cu părul roșu, cu favoritele rare, înalt și cu deosebire lat în umeri, mai presus de toate însă un om așezat și de o rară bunătate de inimă.

Într-una din zile ne-ntorceam cu d-l William Shortland și cu d-l John Wolten, un amic al d-lui Shortland, de la Bagni di Strega.

Marea era cu deosebire agitată și valurile se izbeau în goană mare de stîncile țărmurilor, încît era peste putință să ne auzim unul pe altul în zgomotul produs de ele, ci mergeam tăcuți unul după altul, preocupat fiecare cu gîndurile ce-i producea privelișteа fioroasă.

Deodată d-l Shortland se oprește uitîndu-se spăriat sub rîpa din mal, stă puțin pe gînduri, apoi se coboară din piatră în piatră, amenințat în toată clipa de a se prăvăli în mare.

Pe una dintre stîncile de la marginea mării stetea o copilă ca de patru ani și plîngea. Valurile băteau mereu în stîncă și se aruncau din cînd în cînd pînă la picioarele copilei, încît sărmana de ea nu mai îndrăznea să se miște din loc, deși nu mai lipsea mult ca să fie apucată de valuri, dusă înapoi și izbită apoi de stînci.

Sosind jos, d-l Shortland intră în apă, luă copila în brațe și plecă bătut, bătut mereu de valuri de-a lungul malului primejdios, pînă ce nu găsi mai înspre port un loc pe unde se putu urca cu ea.

Era copila unei biete femei care umbla să caute stridii. O uitase, precum se vede, ori o perduse aici.

Eram foarte fericiți toți trei că d-l Shortland a putut să o scape din primejdia în care se afla și de sine se înțelege că trebuia să căutăm acum pe săr-

mana femeie care desigur că o caută cu deznădejduire.

N-avurăm nevoie să umblăm mult.

Muma în adevăr își căuta fiica și, peste puțin, ea se apropiă în fuga mare de noi și începu să sărute mînile d-lui Shortland, să-i mulțumească și să ni se plîngă că e săracă și n-are din ce trăi.

Îi dădurăm dar fieștecare cîte doi-trei franci și plecarăm îndoit mulțumiți mai departe.

Peste cîteva zile — lucru curios! — se întîmplă să găsim în altă parte, dar în aceleași împregiurări, aceeași copilă.

D-l Shortland își împlini și astăzi datoria, însă îndeosebi eu eram mai puțin mulțumit ca întîia oară.

„Nu crezi d-ta — îi zisei d-lui Shortland după ce plecase femeia cu francii — că femeia aceasta ne înșală?“

„Se poate — răspunse el liniștit — la asta m-am gîndit chiar și în rîndul trecut, dar pot să mă înșel și este mai bine să fiu înșelat de alții decît să mă înșel eu însumi pe mine.“

Nu se poate ca acesta să fie acel William Shortland, care și-a ucis nevasta în niște împregiurări atît de extraordinare.

Trebuia să mă încredințez.

Domnul John Wolten, amicul nostru, se află la Londra. O știam aceasta. Trecuseră, ce-i drept, mai mulți ani la mijloc de cînd nu primisem știre de la dînsul; îmi aduceam însă aminte că el îmi făcuse cunoscut într-una din scrisorile lui că s-a stabilit definitiv la Londra.

Începui dar să-mi scotocesc cutia de scrisori, îi găsii adresa și-l rugai să-mi trimită informațiuni. Peste vreo două săptămîni am primit din Rio de Janeiro următoarea depeșă:

„Din nenorocire, vaporul abia poimîne pleacă spre Englitera.

Sînt foarte interesat și-ți mulțumesc pentru interesarea d-tale. Voi lua informațiuni și-ți voi scrie.

John Wolten“.

Trecură mai multe săptămîni la mijloc fără ca să-mi vie vreo știre de la d-l Wolten, și este un lucru oarecum de sine înțeles că mi s-a șters încetul cu încetul impresiunea produsă de „varietatea“ din *Fremdenblatt*.

Alaltăieri, în sfîrșit, am primit o lungă scrisoare cu data din Florența de la d-l Wolten.

E interesantă și desigur mulți dintre cetitori vor lăuda bunăvoința mea de a le-o fi comunicat. Declin însă onoarea ce-mi fac întîi pentru că n-am scris-o eu, a doua și mai ales pentru că d-l John Wolten m-a autorizat, ba a stăruit chiar să o public, în interesul adevărului atît de rău alterat prin „varietatea“ din *Fremdenblatt*.

Scrisoarea d-lui John Wolten

„Domnul meu!

Precum te-am vestit prin depeșea ce ți-am trimis din Rio de Janeiro, am plecat fără de întîrziere la Londra, de acolo apoi, peste două zile, la Dublin. Aici am aflat că amicul nostru, d-l solicitator William Shortland, nu se află la Devonshire, unde-i este domiciliul stabil, ci a plecat pe un timp de cîteva luni de zile în Svițera.

Am luat dar trenul cel mai apropiat și m-am întors la Londra, ca să mă informez din listele călătorilor și ale străinilor ce petrec în Svițera dacă amicul nostru tot se mai află în această țară admirabilă.

I-am dat de urmă la Geneva, de unde însă plecase la Genova, orașul frumos așezat unde noi am petrecut atît de bine împreună.

Spre marea mea mîhnire, nici la Genova nu l-am găsit pe d-l William Shortland. Astfel se întîmplă că-ți scriu din Florența.

Scrisoarea d-lui William Shortland, pe care ți-o alăturez aici, te rog și eu să nu o publici. Îmi vei face însă o mare plăcere dacă vei publica informațiunile ce-ți dau în scrisoarea mea, deși d-l Shortland

dorește ca el să rămîie un secret păstrat de noi cu sfințenie.

Lucrurile s-au petrecut în adevăr așa cum ai aflat din «varietatea» publicată în *Fremdenblatt*, nu însă acum în curînd, ci înainte de asta cu trei ani, și încă anul trecut amicul nostru a fost achitat de juriul însărcinat a se pronunța asupra culpabilității lui.

Nu este, altfel, adevărat nimic din cele ce se pun în *Fremdenblatt*.

D-l solicitator William Shortland, precum știi, englez născut în Noua Zeelandă, a cunoscut pe d-șoara Elma Wenkling la Calcutta, unde ea făcuse în toamna anului 1875 o excursiune de cîteva săptămîni, ca să vază pe un unchi al ei. El a văzut-o adeseori aici, n-a putut însă să-i facă cunoștință, fiindcă n-avea relațiuni nici măcar cu cunoscuții de ai cunoscuților familiei în care se afla frumoasa irlandeză, căci părintele d-șoarei Elma, d-l James Wenkling, este un irlandez.

Nu i-a rămas dar decît să aștepte plecarea d-șoarei Elma, care era însoțită de muma ei și de un frate mai mare.

Era hotărît s-o însoțească pretutindenea pînă ce va găsi ocaziunea să se apropie de dînsa.

D-șoara Elma îi dăduse chiar ea, prin purtarea ei, dreptul să o facă aceasta.

Astfel au făcut împreună călătoria din Indii la Cair, de aici la Neapoli, au trecut apoi din oraș în oraș toată Italia, au petrecut vara în Svițera și s-au întors de toamnă în Englitera.

În această lungă călătorie, pe care amicul nostru o privește ca cea mai frumoasă parte din viața sa, ei au petrecut foarte mult împreună, ajunseră a se cunoaște bine și a se iubi cu toată inima, însă toate încercările lor de a-și face cunoștință au rămas zadarnice. Muma ei era indignată de stăruința cu care amicul nostru îi urmărea fiica și numai tactul amicului nostru, pe care-l știi destul de bine, numai purtarea lui rezervată a înlăturat conflictul pe care

fratele d-şoarei Elma îl căuta, după toate semnele, chiar dinadins.

«Treceau — îmi spune amicul nostru — zile întregi, ba adeseori chiar mai multe zile de-a rîndul fără ca să ne vedem, iară cînd ne întîlneam, ne mulţumeam a schimba o privire, două, nu mai mult. Îmi era destul a şti că ea se află pe lume, ba petrece chiar aproape de mine, şi cu deosebire plăcută îmi era încredinţarea pe care mi-o dedea prin purtarea ei că şi dînsa se bucură de aceasta şi este mulţumită de apropierea mea. Ştiam totdeauna cînd se apropie ziua plecării: era îngrijată şi vedeam din faţa ei frica de gîndul că nu o voi însoţi mai departe în călătoria ei. Era preste putinţă să mă lipsesc de mulţumirea de a vedea bucuria ce se oglindea în faţa ei cînd îi dedeam să înţeleagă că nu o părăsesc. Iară dacă i-o făgăduiam o dată aceasta, trebuia să mă ţin de făgăduinţa mea. O! aceste erau timpuri frumoase, cea mai preţioasă parte din viaţa mea!»

Durere, aceste timpuri au fost pe cît de frumoase, pe atît de scurte.

Cîteva zile după sosirea lor la Londra, d-şoara Elma şi amicul nostru au trebuit să se despartă.

Aceasta s-a întîmplat în urma unei explicări serioase pe care o avusese tînăra irlandeză cu muma, fratele şi cu părintele ei, d-l James Wenkling, care venise la Londra să-şi întîmpine familia.

Amicul nostru citea, răsturnat pe o canapea, varietăţile din *Times*, cînd i se anunţă d-l James Wenkling din Devonshire.

Peste puţin ei se aflară faţă în faţă.

— Domnul meu — grăi părintele frumoasei irlandeze — d-ta urmăreşti familia mea de un an de zile.

— Nu — răspunse amicul nostru — urmăresc pe d-şoara, fiica d-voastre.

— Cine ţi-a dat dreptul de a o face aceasta? întrebă d-l Wenkling.

Amicul nostru zîmbi. D-ta îi cunoşti felul de a zîmbi.

— Şi cine mi-l contestă?! întrebă el.

— Eu!

— Vă mulţumesc pentru informaţiune! îi zise amicul nostru. Eu fac o călătorie de plăcere şi sînt recunoscător că mă vestiţi despre neplăcerile ce pot să întîmpin în calea mea.

Grăind aceste, el se închină.

D-l James Wenkling se retrase, supărat, foarte supărat.

Peste cîteva oare, amicul nostru întîlni pe iubita sa în Hide Park.

O lacrămă ce strălucea în ochii ei îi dete să înţeleagă că trebuie s-o părăsească.

Plecînd familia Wenkling, el rămase în Londra mai mult fără de voie, nemaifiind capabil de a lua vreo hotărîre.

Unsprezece zile în urmă el primi de la d-şoara Elma scrisoarea pe care ţi-o trimit aici în copie şi care, precum văz, a hotărît soarta amîndurora."

Cetitorii noştri desigur că ne vor fi recunoscători dacă le vom comunica şi această scrisoare, care face şi ea parte din informaţiunile ce ne dă amicul nostru, d-l John Wolten.

În adevăr, ea este ceea ce produce conflictul tragic, care, după cele ce se petrecuseră mai-nainte, trebuia să ducă neapărat la o catastrofă înfricoşată.

Încetăm dar aici cu publicarea scrisorii primite de la d-l Wolten.

Scrisoarea domnişoarei Elma

„Iubite al meu prieten!

Oriunde te va găsi această scrisoare, pleacă, te rog, şi vino fără de întîrziere la Devonshire, ca să urmăm mai departe a ne face unul altuia dorită viaţa altfel atît de nesuferită.

Caută însă ca să-ţi găseşti aici vreo ocupaţiune, care-ţi abate gîndurile de la mine, pentru ca nu cumva, fiind mereu preocupat de iubirea mea, să ţi se urască în cele din urmă de gîndul că nu mai trebuie

să ostănești spre a ți-o cîștiga. Stărui cu tot dinadinsul să o faci aceasta pentru că am simțit în puținele zile de cînd ne-am despărțit îndoiala și temerea și știu acum ce plină de farmec este viața omenească, ce vie cînd speranța luminoasă se luptă în sufletul nostru cu întunecatele îndoieli.

Eram obosită de gîndul că ne iubim; altfel n-aș fi putut să dau signalul despărțirii noastre. Știam că, aproape ori departe fiind unul de altul, iubirea noastră rămîne aceeași și numai dorul crește cu cît depărtarea este mai mare. Acum simt că nu este așa.

Ai putut să mă părăsești, prin urmare poți să nu mă iubești. Am voit chiar eu însumi să plec singură: dar ai putut să-mi faci pe voie și prin urmare poți să-mi și calci voința. Mă tem că nu mă mai iubești, că mă vei iubi din zi în zi mai puțin, că-ți voi fi în cele din urmă numai o plăcută aducere-aminte despre simțirile și gîndurile plăcute pe care ți le-ai făcut pe cînd mă însoțeai în călătorie. Și dac-aș ști că, primind această scrisoare, vei pleca neîntîrziat, n-aș fi stăruit s-o faci: aș mai fi amînat lucrul, aș mai fi așteptat, ca să mă îndoiesc. William! mă tem, sînt muncită de îndoieli și-aș voi să trăiesc sute de ani ca să am mereu mîngîierea pe care o găsește omul cuprins de îndoială în speranța ce și-o face el însuși.

Nu este adevărat că oamenii se pot iubi cînd se află departe unul de altul. Trebuie să se vază, trebuie să se simtă unul pe altul ca să se poată iubi, trebuie să fie un fel de atmosferă neștiută de noi pe care-o are fiecare om, și numai pe cît timp ne aflăm în acest fel de atmosferă a celui iubit putem să ne simțim bine și să iubim pe cel ce ne dă buna această simțire. O să vii la Devonshire, și eu [o] să simt c-ai venit fără ca să știu: vino, grăbește, căci îmi lipsește parcă aerul în care m-am deprins a trăi și nu mai am repaos, umblu să-l caut și nu-l găsesc.

Știi că biserica noastră e foarte severă și mai severi încă sînt frații mei, irlandejii: iubirea mea este un păcat greu. Dar acest păcat se poate ispăși.

L-am mărturisit părintelui Adam, duhovnicului meu, şi el mi-a dat mîngîierea sufletească prin binecuvîntarea lui. Trebuie să ne înfrînăm dorinţele, să ne lipsim ani întregi de mulţumiri, să dovedim statornicia înclinărilor noastre, să suferim dureri multe ca să ne facem vrednici de fericirea la care visăm, şi dacă le vom fi împlinit aceste, peste cîţiva ani, cînd va socoti măsura împlinită, el ne va cununa în taină şi ne va da binecuvîntarea lui, iertîndu-mi păcatul de a fi călcat voinţa familiei mele.

Vino dar degrabă, aşază-te aici şi eu voi afla c-ai venit şi voi fi mulţumită de a şti că te afli în apropierea mea.

Elma"

Aceasta e scrisoarea.

Fără îndoială mulţi dintre cetitorii noştri se vor fi mirînd că tinera irlandeză nici măcar cu un cuvînt nu face amintire despre greutăţile cu care se luptă în familia ei. Aceasta însă de sine se înţelege îndată ce ştim că ea este irlandeză.

„Biserica noastră e foarte severă — zice ea — însă mai severi încă sînt fraţii mei, irlandejii."

Atît e destul pentru ca să înţelegem că d-l James Wenkling este membru al Ligei irlandeze ori cel puţin unul dintre oamenii care sînt urmăriţi pas cu pas de această ligă, ce lucrează prin ascuns şi pe faţă şi cu o stăruinţă care pune întreaga lume în uimire, pentru ca să-i creeze rasei irlandeze o poziţie sigură faţă cu englezii. Biserica, oricît de severă, i-a arătat fiicei sale împregiurările în care o poate ierta pentru păcatul de a fi călcat voinţa părinţilor săi; liga, însă, e neîndurată; nu sînt împrejurări în care ea poate să ierte.

Nu anticipăm dar dacă le spunem chiar de pe acum cetitorilor noştri că-n drama petrecută la Devonshire Liga irlandeză ţine locul fatalităţii. Ar fi voit ori nu d-l Wenkling să-şi deie învoirea pentru căsătoria fiicei sale cu d-l solicitator William Shortland, el nu se mai putea abate de la hotărîrea ce luase odată. Însă şi fiica sa era irlandeză; nici ea nu se mai putea abate de la hotărîrea sa. Astfel re-

zultă conflictul, şi orişicine prevede că ceea ce îl curmă prin o catastrofă înfricoşată nu poate să fie decît Liga irlandeză.

Astfel s-a şi întîmplat.

Nimeni nu putea să-l împedece pe d-l Shortland de a se stabili la Devonshire, nici de a se căsători în taină cu d-şoara Elma, însă nici pe irlandezi nu putea să-i oprească nimeni de a-l urmări pas cu pas şi de a-i da o lovitură înfricoşată tocmai cînd lumea îi este mai dragă.

Precum ştim, căsătoria s-a săvîrşit cîteva săptămîni în urmă, şi-a dat şi familia tinerei neveste învoirea: acesta era timpul în care d-l Shortland se simţea ajuns în culmea fericirii sale; acum a urmat şi catastrofa.

E ceva cu totul particular, un lucru în adevăr misterios cum s-a urmat această catastrofă.

Dar să nu anticipăm. Cetitorii noştri vor fi curioşi: să lăsăm pe amicul nostru englez să spuie mai departe cum s-au urmat lucrurile.

O singură observare numai! Nu ne putem stăpîni să nu o facem.

Irlandezii sînt oameni de o fenomenală statornicie: ne mirăm cum de ei au putut să rămîie statornici chiar şi în prescurtarea statorniciei în ceea ce priveşte iubirea.

Irlandezii, tocmai irlandezii ar fi trebuit să fie încîntaţi şi mîndri de d-şoara Elma şi să laude consecvenţa ei.

Urmările scrisorii domnişoarei Elma

„Timp de un an şi cinci luni — urmează amicul Wolten — d-l Shortland a trăit la Devonshire fără ca să fi avut ocaziune de a se întîlni cu aleasa inimii sale. Ei s-au văzut însă adeseori mai ales la teatru şi la biserică, ba în cîteva rînduri, ieşind domnişoara Elma cu o mătuşă a ei care nu-l cunoştea pe d-l Shortland, au şezut chiar în aceeaşi bancă şi şi-au dat mîna.

După această probă, părintele Adam le-a dat voie să se întîlnească la dînsul.

Bucuria acestei întîlniri a fost scurtă: s-au întîlnit ca să-şi ieie ziua bună unul de la altul.

Dorinţa preotului era ca amicul nostru să plece neîntîrziat din Englitera, ceea ce s-a şi întîmplat, căci oricît de statornică în iubirea ei, d-şoara Elma nu voia de loc să se abată din calea ce i-o croise duhovnicul ei.

Peste doi ani de zile amicul nostru a petrecut apoi parte în Turcia, parte în America. Se credea uitat, părăsit, cînd, la San Francisco, a primit a doua scrisoare de la d-şoara Elma, în care este chemat din nou la Devonshire. În această scrisoare ea îl vesteşte că e urmărit şi-l roagă să călătorească mai ales noaptea, pentru ca să se poată apropia pe nesimţite de dînsa.

Sosind la Devonshire, d-l Shortland în puţine zile s-a încredinţat că e peste putinţă să ajungă la împlinirea dorinţelor sale. Domnişoara Elma, avînd binecuvîntarea duhovnicului său, era, ce-i drept, să-şi părăsească părinţii şi să urmeze pe soţul ei oriunde; ei însă nu puteau ieşi din Englitera fără ca liga să prinză de veste şi erau urmăriţi oriunde s-ar fi dus. Nu le rămînea dar decît să se mulţumească cu mîngîierea că legătura lor este binecuvîntată de biserică: s-au cununat, dar mai departe nu s-a schimbat nimic în relaţiunile lor. Puteau, cu toate aceste, de aici înainte să se bucure unul de altul şi să petreacă singuri împreună, fără ca să-şi mai facă mustrări, ceea ce s-a întîmplat în primele opt zile în două rînduri, sub paza discretului duhovnic, părintele Adam.

După aceste, tinera nevastă n-a mai putut suporta situaţiunea şi aceasta a grăbit catastrofa.

Mistuită de dorul de a-şi vedea soţul cît mai des, d-na Shortland era cuprinsă mereu de fierbinţeli, suferea de insomnii, nu mai putea să mănînce, era mereu dusă cu gîndul şi prăpădită. Îngrijaţi dar de sănătatea ei, părinţii nu-i mai dedeau voie să iasă, şi de sine se înţelege că astfel ea peria pe zi, pe ceas, pe minut. În cele din urmă, slăbită în trup şi suflet,

ea n-a mai putut să păstreze taina şi a făcut mărturisirea.

Mult timp d-l James Wenkling a stat nemişcat şi mut.

— Eşti fiica mea, a grăit apoi. Aş voi mai bucuros să te ştiu moartă, dar vreau să-ţi fac dreptate.

Grăind aceste, el a plecat la ginere-său, ca să-l poftească a-şi lua nevasta.

Şi astă dată însă bucuria a fost scurtă.

Seara tinera şi fericita nevastă i-a povestit soţului său suferinţele prin care trecuse.

— A zis el c-ar voi mai bucuros să te ştie moartă?! grăi amicul nostru zîmbind, precum îi este obiceiul. Această mulţumire poate s-o aibă.

Frumoasa irlandeză se cutremură.

— Ştii tu ce va să zică aceasta? urmă el serios. Poţi tu suporta gîndul că eşti vie, pe cînd cineva, chiar taică-tău, chiar fratele tău, familia ta întreagă ar dori să te ştie moartă? N-ai dori tu să te poată şti moartă?

— Da! — răspunse ea — însă tu doreşti să mă aibi viuă şi nimic nu-mi este mai presus de dorinţa ta.

El o îmbrăţişă cu dragoste, dar viaţa lor era stricată, fericirea li se curmase în ziua cînd s-au văzut ajunşi la împlinirea dorinţelor lor.

În zadar se sileau să între iar în firea lor de mai înainte, căci o presimţire sinistră îi ţinea mereu cu inima încleştată.

Cinci zile în urmă se petrecu o scenă pe care las să ţi-o povestească amicul nostru, el însuşi, în următoarele, pe care le copiez din memoriile lui.

«Umblasem toată ziua în treburi — zice d-l Shortland — şi-n amurgul serii mă-ntorceam acasă. Trecînd prin o stradă mai dosnică, fui oprit de doi necunoscuţi, care mă urmăriseră, precum se vede, timp de cîteva zile, fiindcă-mi aduceam aminte de a-i fi întîlnit mai adeseori.

— Domnule — îmi zise unul dintre dînşii — te rog să mă însoţeşti. Sînt însărcinat a-ţi cere o explicaţiune amicală.

Situaţiunea mea era pe deplin clară: mă aflam în faţa agenţilor ligei şi ori mă supuneam, ori cădeam jertfă unui atentat.

— Vă stau la dispoziţiune, îi răspunsei.

Urmarăm apoi singuri drumul mai departe, şi peste cîteva minute ne aflam singuri într-un iătăcel din parterul unei case din strada vecină.

— Domnule, îmi grăi acum necunoscutul. Trebuie înainte de toate să-ţi fac împărtăşirea că te bucuri personal de stima noastră.

Mă închinai drept semn de mulţumire.

— Află însă, urmă el, că d-şoara Elma este dintre membrii ligei: e adevărat că n-o ştii aceasta?

— Adevărat! îi răspunsei, cuprins de un simţămînt neplăcut.

— Acum o ştii, zise el; deci, ori intri şi d-ta în ligă, ori pleci în timp de trei zile în Noua Zeelandă şi curmi orişice relaţiuni cu dînsa.

— Şi ce are să se întîmple dacă nu voi face nici una, nici alta? îl întrebai.

— Moarte!

— Vă stau la dispoziţiune! grăii eu hotărît.

— Nu! răspunse el zîmbind. Ea ne stă la dispoziţiune, şi d-ta vei fi numai acuzat de a o fi ucis şi, urmă el ameninţător, e treaba noastră ca să fii şi osîndit.

Abia acum simţeam că mă aflu în faţa unei puteri serioase care se află pretutindenea, dar nu se manifestă decît atunci şi acolo, cînd şi unde vrea să creeze ori să nimicească.

— Voi pleca! răspunsei.

El îmi întinse apoi mîna, îmi ceru iertare şi ne despărţirăm.»

Atît din memoriile amicului nostru.

Preste două zile el a plecat în Noua Zeelandă, fără ca să-i fi făcut tinerei sale soţii cu un cuvînt măcar împărtăşire despre cele petrecute. Ea putea să le afle de la aceia cu care se însoţise; ba era foarte probabil că ele s-au petrecut cu ştirea şi învoirea ei.

Despre aceasta amicul nostru voia să fie încredinţat.

«Mă pune ea mai presus de ligă, ori îi este liga mai presus de mine?»

Această întrebare îl muncea fără de curmare și nu-l lăsa să-și vie în fire.

La Malta el găsi o sumă de soldați din deosebite trupe care se întorceau în Englitera. Doi dintre aceștia veneau din Indii. El îi cumpără cu bani, le luă uniforma și documentele, își cumpără un tovarăș, se mască și se întoarse ca soldat în Englitera.

Astfel se întîmplă că, puțin în urmă, el se află ascuns la unul dintre arîndașii d-lui James Wenkling.

— A putut să plece — grăi tinera nevastă, cînd arîndașul îi prezentă scrisoarea ce pretindea a fi primit din Noua Zeelandă — a putut să mă părăsească, dar n-a putut să între, de dragul meu, în ligă, în care numai din considerațiune pentru mine ar fi fost primit. Răspunde-i că-mi pare rău.

Aflînd apoi că soțul ei s-a întors și se află la apropiere de cîteva ceasuri, ea își perdu firul și se lăsă la discreţiunea lui.

Părinții ei doreau s-o știe moartă, iar soțul ei dorea s-o aibă viuă: lucrul se putea face.

Atunci cînd familia Wenkling a găsit cadavrul alterat de lipitori în lac, doamna Shortland se afla pe mare și-și urma drumul spre Geneva, unde avea să-și aștepte soțul.

Cadavrul era cumpărat dintr-un spital și preparat cu îngrijire, astfel că, îmbrăcat în hainele dositei, el să nu mai lase nici o îndoială asupra identității.

Liga știa însă că urmele amicului nostru s-au perdut la insula Malta, le căuta pretutindenea și se afla într-o agitațiune extraordinară cînd s-a răspîndit știrea despre moartea d-nei Shortland.

Astfel stau lucrurile, iubite amice, cînd fratele dositei se întorcea de la Londra și-l găsește pe d-l Shortland.

E de prisos să-ți mai descriu situațiunea grea în care se afla amicul nostru.

Pus între justiție și ligă, el trebuie să se teamă mult de puterea care-l urmărea prin ascuns și să-și cîștige prin purtarea lui discretă simpatiile membrilor ligei,

care dispuneau de vot hotărîtor în juriu. El n-a recunoscut, ce-i drept, că este vinovat de crima de a-şi fi ucis soţia, dar nici n-a negat, ci s-a mărginit a fi cu totul rezervat. La urma urmelor, îi era dată putinţa de a dovedi, în ceasul extrem, că soţia îi trăieşte, ceea ce altfel nu ar fi voit să facă.

El n-a fost înşelat în aşteptările lui.

În cercurile irlandeze ştirea despre moartea d-nei Shortland produsese o bună împresiune.

— Bine i s-a întîmplat, ziceau toţi, aşa să li se întîmple tuturor celor ce vor face ca dînsa!

Aceasta a hotărît şi soarta procesului.

Liga stăruia să se statueze un exemplu, ca să se ştie că poate să fie ucis membrul ligei care se căsătoreşte afară de ligă şi trădează astfel fie pre soţii săi de ligă, fie pre soţul său de căsătorie. D-l Shortland a fost achitat.

Acum el se află dimpreună cu soţia sa în Europa. Dă-mi voie să păstrez taina asupra ţărei în care ei petrec. Sînt acum opt zile, se aflau aici, în Florenţa.

Acesta e adevărul, pe care l-am găsit în «varietatea» din *Fremdenblatt* atît de rău formulat.

Cunoscînd pe amicul nostru d-l Shortland, vei fi fără îndoială convins că d-na Shortland e o femeie de rară distincţiune, care merită că un bărbat să se expună pentru dînsa.

Sînt adînc mişcat de soarta tinerii părechi, care poate, ce-i drept, să se bucure acum de viaţă, însă nu se poate simţi nici pe o singură clipă sigură. Doamna Shortland, ceea ce de sine se înţelege, nu poate ieşi decît serile, pentru ca nu cumva să fie văzută de vreun cunoscut şi liga să prindă de veste că ea mai trăieşte.

Această situaţiune îmi pare insuportabilă.

Mai insuportabil îmi pare însă gîndul în adevăr excentric ca un om să fie viu, pe cînd cei mai de-aproape ai lui îl ştiu mort şi-i acoperă mormîntul cu flori.

Îmi închipuiesc că o mare bucurie ar trebui să cuprindă familia Wenkling cînd ar afla că doamna Shortland nu este moartă, şi nu înţeleg cum cineva

are putința de a produce această bucurie și se mai poate stăpîni de nu o produce. Am sfătuit dar pe amicul nostru să se întoarcă iar în Englitera ori să rămîie aici, în genere, să nu se mai sfiască a întra în relațiuni cu compatrioți de ai săi, el însă mă încredințează că este foarte mulțumit cu soarta sa de acum, ba doamna Shortland mă încredințează că nu-și poate închipui o viață mai fericită decît aceasta. Tocmai tăinicia are pentru dînsa un farmec nespus, ceea ce, de altminterlea, e de înțeles la o femeie care a crescut de mică copilă între membrii Ligei irlandeze.

«Parcă nu toți oamenii — îmi zicea ea — sînt persecutați cu neîndurare, parcă nu pe toți moartea și nenorocirea poate să-i ajungă în tot minutul.»

Ei au plecat dar la locuri mai dosnice, unde se pot simți mai feriți, deși nicăiri pe fața pămîntului, nici pe mare, nici pe uscat, omul nu poate să fie scutit de ochiul englezesc.

John Wolten

.....

O soartă în adevăr misterioasă, și înțeleg pe deplin curiozitatea cu care cetitorii noștri se vor fi uitînd la șirul de puncte cu care închei scrisoarea amicului meu Wolten.

O datorie prietenească mă silește să suprim cele din urmă rînduri ale scrisorii. Ele mă privesc numai pe mine și trebuie să păstrez cea mai mare taină asupra cuprinsului lor.

Voi ține însă seamă de interesul ce poartă cetitorii noștri pentru soarta frumoasei irlandeze și nu voi întîrzia a le face împărtășire despre știrile ce voi primi pe viitor în ceea ce privește această întîmplare în adevăr misterioasă.

PIATRA DIN PRAG[1]

— N o v e l ă —

I

Nu e pe lumea aceasta nimic mai frumos ca traiul bun și înțelegerea între soți, nu e nevoie mai mare ca aceea cînd bărbat și nevastă se potrivesc la fire și la gînd, una doresc, una vreau și la fel sunt întru toate.

Și așa era în casa lui Petrea Surdului.

Floarea nu se măritase din buna ei voie după Petrea, ci de frică. Nu pentru că nu i-ar fi fost drag Petrea, căci drag îi era și trebuia să-i fie, ci fiindcă Petrea era scris la cătănie și nu putea să se însoare. Iară Surdu, tatăl lui Petrea, era surd și era mut și nu putea să înțeleagă de ce nu se poate însura feciorul lui; el îl vedea numai pe Petrea cu Floarea și știa că Petrea vrea s-o aibă pe Floarea nevastă și Floare vrea să-l aibă pe Petrea bărbat; asta o înțelegea și el și afară de aceasta nici că mai voia să înțeleagă nimic. Și fiindcă era mut Surdu, el nu putea să-i spuie ce se petrece în sufletul lui, dar se vedea din fața lui și din ochii lui că grozav îi este dragă Floarea. Rîdea ca un copil cînd o vedea, se așeza lîngă ea, voia mereu să-i spună ceva și ochii i se umpleau de niște lacremi mari cînd îi rîdea și dînsa și se alipea de el. Iar Petrea era feciorul Surdului; acesta era tatăl lui, singurul lui tată, care-l crescuse și-i păstrase frumoasa moștenire

[1] În text: *Praga*.

părintească, ba, așa surd, așa mut cum era, mai adăugase la ea destul și pentru partea Anei, surorii lui Petrea. Și fiindcă nu înțelegea de ce nu se poate însura feciorul lui și nu putea să spună ce se petrece în sufletul lui, Surdu se încrunta totdeauna cînd îl vedea pe Toader, tatăl Floarei. Și nimeni nu putea să-l dumirească pe Surdu, ci toți se temeau de el, cum te temi de omul cu care nu te poți înțelege.

Altfel Floarea nu s-ar fi lăsat, cum s-a lăsat, s-o fure Petrea. Mai bine moartă! Era fată din oameni buni și ținea la cinstea ei ca la lumina ochilor.

N-a înțeles apoi Surdu niciodată de ce peste cîteva luni de zile feciorul lui și-a părăsit nevasta, și moșia, și casa, și carul cu patru boi și-a plecat cu alți flăcăi din sat. Îi vedea pe toți plîngînd, plîngea și el, nu voia să-și lase feciorul, dar nu știa nici unde se duce, nici cînd are să se întoarcă. A rămas cu Floarea, și-a dădăcit nepotul și-a așteptat, tot a așteptat, mistuindu-se așa în el, timp de doi ani. Apoi s-a întors și Petrea după moartea tătîne-său, s-a cununat acum cu Floarea, și drag le era tuturora să-i vază și să-i știe, căci numai rar casă ca a lor. Dar și mult trudiseră ca s-o întemeieze!

Petrea Surdului, cărturar și om umblat prin lume, nu era numai plugar. Și iarna, și toamna, și primăvara, cînd țarina nu-i dedea mult de lucru, îi plăcea să umble pe la tîrguri și să învîrtă banii. Negoțătorea cu de toate la cîte se pricepea, și cu vite, și cu oi, și cu porci, și cu bucate, după cum era timpurile, numai ca să nu stea fără nici o treabă.

Cînd se nimerea, Petrea o lua și pe Floarea cu dînsul. Avea pe cine să ieie.

Iară norocul și nenorocirea în drum îl întîlnește pe om.

Era după Paște, la tîrgul de St. Gheorghe.

În tîrg, Petrea, cu nevasta, cu băiatul și cu copila, trecută acum de doi ani, întîlnesc un om, un domn, pe care Petrea îl mai văzuse în viața lui, dar nu știa unde să-l pună, iar Floarea îl cunoștea, și-l aducea bine aminte, dar nu voia parcă să-l întîlnească.

Serviciul INFORMARE COMUNITARA

Domnul acela, notar într-unul din satele vecine, n-avea de ce să nu voiască nici el a o întîlni pe Floarea, cînd își aducea atît de bine aminte de ea și atît de bine îi părea că o mai vede o dată. Era domn, notar, om cu stare bună acum, cu nevasta lui, cu copiii lui; era o mulțumire pentru el să-și arăte bunăvoința față cu niște oameni care-l știu de pe timpul pe cînd nu era decît un biet scriitoraș care apuca ce pe unde putea.

— Uite Floarea! Ce mai faci, Floare? Dar te ții, te-ai făcut chiar mai frumoasă de cum erai! Mare ți-a crescut feciorul! Petre, nu-ți mai aduci aminte de mine?

— Ba, îmi aduc acum; erai, pe cînd am fost eu luat în cătănie, scrietor la notarul de la noi.

Atît a fost tot: notarul și-a căutat apoi de drum, și Petrea cu nevasta s-au dus și ei mai departe în treburile lor.

Petrea era însă feciorul Surdului, și e rău să fii feciorul unui om care nu poate să spună ce se petrece în sufletul lui, fiindcă se petrec în lumea aceasta lucruri care nu se spun și pe care nici că e bine să le știi. Îi era destul lui Petrea să privească în fața Floarei și în ochii ei, în fața notarului și în ochii lui, pentru ca să știe că între Floarea și notarul s-au petrecut lucruri care nu se spun, dar nici nu se uită.

Dar Petrea era feciorul Surdului care a tăcut toată viața lui fiindcă nu putea să spună ceea ce se petrece în sufletul lui.

Tăcea Petrea, tăcea și nu zicea nimic; chiar atunci în tîrg, însă, Floarea și-a adus aminte de fie-iertatul ei socru, căci ochi ca Petrea nu mai avuse decît Surdu și așa ca Petrea numai Surdu știa să se uite.

Timp de doi ani, cît stătuse în cătănie[1], Petrea nu s-a întrebat niciodată ce-o fi făcînd Floarea așa singură, și timp de patru ani, de cînd se întorsese acasă, el nu s-a întrebat ce-o fi făcut ea pe cînd el era dus în cătănie. Îi era parcă totuna, iar dacă se-ntîmpla cîteodată să nu-i fie, nu intra în mintea lui gîndul

[1] În text: *căsătorie*.

că Floarea ar fi putut vreodată să facă ceva ce taie în carnea lui.

Acum simțea că a putut Floarea, ba parcă nici că nici nu mai putea să înțeleagă cum a putut el să crează altfel. Ea atunci nu-i era nevastă jurată înaintea lui Dumnezeu, și el, el însuși, de cîte ori, pus la ispită, nu și-a zis și el: „Adecă ce ? nu-i sunt bărbat jurat înaintea lui Dumnezeu!"

Îi era lui Petrea parcă s-a deșteptat dintr-un somn, parcă se făcuse deodată mai cu minte și la tot pasul își zicea: „Nu este nici un om cumsecade, nu poate să fie nimeni om cumsecade, în cugetul lui tot omul este un nemernic!"

De aceea, Petrea nu numai tăcea, dar era totodată și împăcat cu gîndul că nu-i rămîne decît să tacă și să uite, dacă poate, ceea ce nici că trebuia să știe. Însă, întorcîndu-se acasă, casa lui nu mai era tot casa lui de mai-nainte; era parcă în pragul ei o piatră mare, de care se împedecau toți cei ce intră și pe care nu putea s-o urnească din loc fără ca să i se răstoarne casa în cap.

Iar Floarea era în toată clipa gata să-i zică: „Nu mă întreba, căci nici eu nu te întreb".

A trecut însă o zi, au trecut două, a trecut o săptămînă, și Petrea și Floarea simțeau din zi în zi mai mult că traiul lor nu mai e tot de mai-nainte și că el e tot mai greu să-l poarte.

— Petre, de ce nu vorbești tu?

— Ce să vorbesc?

— Petre, nu-ți bate joc de darul lui Dumnezeu: vorbește, că ție ți-a fost dat să poți spune ce ai pe inimă.

— Tu ai, pare-mi-se, ceva pe inima ta.

— Am — grăi Floarea ridicîndu-se dreaptă — și dacă ești om, Petre, atunci mai bine mort decît așa!

Petrea dete din cap lung și privind lung la ea.

— Nu, zise el, e mai bine așa! Nu-i vorbă, mai bine ar fi și mai bine decît așa, dar dacă nu se poate, tot e mai bine așa decît nicicum. Apoi nici nu o să rămîie tot așa, Floare: omul se obicinuiește, se împacă cu toate, se uită împrejurul său, vede că în altă parte

e mai rău încă, omul, Floareo, e ca viermele, care trăiește și în hrean.

— E alt vierme acela, Petre, e viermele care numai în hrean poate trăi.

— Să mai vedem, Floare, cînd o fi să nu mai poți, atunci să zici că nu mai poți.

— Pentru că tu nu știi — strigă ea cuprinsă de mînie — crezi că știi. Petre — urmă apoi peste puțin — tu te-ai dus în cătănie. Îți era ușor ție că te-ai dus, dar îmi era greu mie care am rămas, și n-am rămas singură, ci cu bătrînul, fie-iertatul, care stătea cît e ziua dată de Dumnezeu în preajma portiței și suspina și se uita la mine și nu mă înțelegea cînd voiam să-l mîngîi. Aș fi plîns și-mi era milă de el, căci nu e chip să-ți spun cum se zbuciuma cînd mă vedea plîngînd, m-aș fi ascuns și nu puteam să scap din preajma vederii lui. Mă apuca cîteodată plînsul prin somn și mă deșteptau gemetele lui, fiindcă era treaz prin somn și vedea prin întunerec, Petre. Într-o zi mă întîlnesc cu el. Umbla mereu după mine, dar nu cuteza să se apropie, fiindcă se temea de bătrînul, ierte-l Dumnezeu! „Floare — îmi zice el — de ce nu vii tu ca să-ți facem hîrtii să-l scapi pe Petrea de cătănie?“

Petrea, om înalt și bine încheiat, sări în picioare.

— Cine!? — strigă el — notarul!?

— Da!

— Și cît te-a ținut el cu minciuna aceasta?

— Peste o lună de zile.

— Apoi?

— A fugit din sat, fiindcă era să-l omoară bătrînul. Și nici nu scăpa — adăugă ea cu patimă — de bătrînul nu scăpa, Petre, dacă nu fugea de-aici, fiindcă-i băgasem în cap că el te-a alungat pe tine de la casa ta.

Petrea își opri răsuflarea.

— Și — grăi el rar și răspicat — mai știe cineva despre lucrul acesta?

— Vor fi uitat oamenii.

— Asta nu se uită, Floare! Mai știe cineva?

— S-a făcut el.

Petrea începu să rîză cu hohote, dar rîdea încît îți era groază de el.

— Lasă, Floare, grăi el apoi domol. O pat alții și mai rău, sunt alții, mulți alții, cei mai mulți sunt și mai nemernici decît noi. Lasă, fă-te că nu îți mai aduci aminte. Adu-ți aminte de taica, fie-iertatul, care era surd și tot a trăit și tot ar mai fi voit să trăiască... Lasă, Floare, adăugă el și-i[1] cuprinse trupul în brațe și începu să plîngă. Orice-am face, traiul nostru tot n-o să mai fie niciodată cum a fost, dar tot e bun, Floare, tot e mai bun ca traiul celor mai mulți oameni!

II

Era bun traiul lui Petrea Surdului, dar piatra stătea în pragul casei lui și Petrea nu se mai întorcea bucuros acasă, nu se mai simțea bine între ai săi și foarte adeseori zicea că degeaba sunt toate, fiindcă omul e nemernic și om cumsecade tot nu poate nimeni să fie.

Dar avea noroc Petrea. Și era parcă fărmecată mîna, și pe ce-o punea ieșea la capăt. Mai-nainte se gîndea și răzgîndea și numai apoi cumpăra ori vindea; acum dădea pe nimeritele înainte, parcă prea puțin îi păsa, cum o ieși să iasă, și tot bine ieșea. Poate însă de aceea nu-i mai era suta ce-i fusese mai-nainte zlotul și-l coprindea adeseori un fel de înduioșare cînd își dedea seamă că nu se mai bucură și nu caută bucuria, ci le face toate numai așa, ca să facă și el ceva.

Și tot cum venea, tot cam așa se și ducea cîștigul lui Petrea. Adică ce? Cîștig muncit nu era! De unde nu-i, nu se duce! Îi plăcea lui Petrea să petreacă și să-i vază pe oameni petrecînd; o dată trăiește omul!

Fiind apoi dus mereu în treburile lui, Petrea încetul cu încetul ajunse a nu-și mai cunoaște boii, a nu mai ști cum îi stau țarinele, a nu-și mai face necaz din senin cînd avea slugă om harnic.

Odată vîntul a rupt un colț de la acoperișul casei. Sluga s-a pus în pripă și a cîrpit colțul cu șovar, ca să nu se strice zidul.

[1] În text: *și-și*.

...TUL FOLKLOR...

— Asta trebuie s-o dregem! grăi Petrea.

Așa a zis, dar parcă prea puțin îi păsa dacă se va drege ori nu. Și nici că s-a dres.

Un gard de nuiele pe care Petrea-l împletise el cu mîna lui, a început să se plece.

— Trebuie să-l proptim!

Trebuia, ar fi trebuit, dar nu l-a proptit nimeni.

Astăzi una, mîne alta, tot una cîte una, mai multe și tot mai multe, încît în cele din urmă preajma casei lui Petrea Surdul le părea trecătorilor a pustiu.

Iar Floarea se îngrășa, se făcea din zi în zi mai frumoasă și aduna bani în săculețul de la căpătîiul patului. Nu știa niciodată Petrea cîți bani are la el, nici cît i-a dat nevestei; Floarea putea să ia și să ceară cît voia, și banii stăteau mai bine la dînsa.

Cîteodată, la început mai des, în urmă de tot rar, dar în cele din urmă foarte adeseori, Petre se înduioșa și parcă ar fi voit să știe de ce trăiește omul pe lume.

Atunci se punea pe băut și povestea cum a fost odată, cît de bine era atunci, dar, simțind că-l apucă mînia, totdeauna zicea: „Dar lasă, să zicem că n-a fost nimic!"

Apoi, o zi, două nu mai făcea nimic Petrea, ci stetea așa, fără de nici o treabă, căci erau alții care aveau mai puțin ca dînsul și tot trăiau.

Odată el nu putea dormi. Se zvîrcolea mereu în culcuș și-i umblau fel de fel de gînduri prin cap. Ar fi voit oarecum să fie el singur cu notarul, să-l strîmtoreze într-un unghi și să-i spună tot ceea ce are el pe sufletul lui, apoi să-l scuipe în față și să-i dea drumul. Nu! cu atît numai nu s-ar fi mulțumind; ar fi vrut să-l ție închis undeva, ah! într-un butoi din pivnița lui, să-l hrănească bine, să tacă și să-i făgăduiască în fiecare zi că mîne o să-i dea drumul. Nu! să prinză pe unul dintre copiii lui și să-i scoată ochii amîndoi, ca să-l vază în tot ceasul! Nu! că omul se deprinde cu toate! Ah! Doamne, ce putea el să-i facă pentru ca să fie destul!?

Nu i-a făcut nimic; a adormit în cele din urmă și ziua cealaltă s-a deșteptat din somn om ca toți oa-

menii, numai ceva mai trîndav şi mai tăcut de cum fusese.

Iar Floarea punea carne, se făcea tot mai frumoasă, dar nu mai strîngea bani în săcuiețe, fiindcă Petrea avea mai puțini bani şi începuse a-i număra.

Într-una din zile Petre îl întîlni pe notar prin tîrg. N-a vorbit cu el; l-a văzut numai aşa trecînd printre oameni. Venise la tîrg cu nişte junci.

În urmă îi părea rău lui Petrea că n-a prins vorbă, că n-a cumpărat el juncii.

Altă dată l-a întîlnit în drum de țară; Petrea era călare pe buiestraşul lui, iar notarul în o căruță cu doi cai frumoşi.

Iar altă dată s-a nimerit să tragă amîndoi la acelaşi birt, să mănînce din aceleaşi bucate, să doarmă sub acelaşi acoperămînt. N-a prins însă nici astă dată Petre vorbă cu notarul.

Era parcă o făcătură: oriunde se ducea, Petrea se întîlnea cu notarul, ca şi cînd l-ar fi căutat oarecum dinadins.

Cumpără doi boi de la un om din satul notarului şi se duse la casa satului şi notarul le face chiar el certificatul de vînzare. Acum Petrea intră în vorbă cu notarul, să-i cumpere vreo douăzeci de mascuri. Dar nu îi cumpără. N-are vreme. Zice că are să vie altă dată.

Ce să-i facă!? cum să-l apuce!? cum să-l căptuşească?! cum s-ajungă a fi singur cu el!?

La depărtare de vreo două împuşcături de la drum, pe vale în jos, este o moară de două petre. Petrea n-are ce să facă cu ea, că e cale de o zi de la casa lui, dar o cumpără. Îi place locul, că e pădureț şi a pustiu. O cumpără, o încuie şi pune cheia în şerparul lui.

Şi iar vine, şi iar se duce, cumpără mascurii, cumpără şi trei junci, cumpără, vinde, umblă mereu în treburile lui, încît Floarea se miră cum s-a hărnicit iar bărbatul ei aşa deodată, ca din senin.

— Dar moara aceea de ce-ai cumpărat-o, întrebă notarul, dac-o ții pustie e mai bine de jumătate de an acum?

Petrea rîdea în el. De mult umblă el să răspunză la întrebarea aceasta.

— De — zice el, trăgînd cu ochiul — nu e totdeauna pustie moara aceea!

— Cum așa?

Petrea mai c-ar vrea, mai că n-ar vrea să-i spună.

— Am fost, zice el, cătană și-mi place să petrec fără ca nevasta să știe și să poată prinde de veste.

— Așa, singur?

Petrea zîmbește și se uită împrejur, ca nu cumva să-l audă cineva.

— Cine dracu petrece singur cînd vrea să-și petreacă fără știrea nevestei! Așa, cu cîte un prieten care nu vrea nici el să-l știe nevasta cu cine-și petrece.

Notarul era foarte mirat, dar nu pentru că nu l-ar fi înțelegînd pe Petrea, ci pentru că abia acu îl înțelegea. Care va să zică, asta era treaba în care umbla el atît de adeseori prin partea locului, el și femeile alese pe sprinceană care se iveau din cînd în cînd prin sat, nimeni nu știa de unde și pentru ce.

Iar omul e nemernic, asta o știa Petrea.

Cam cu voie, cam fără voie, cam împins, cam din chiar a lui pornire, domnul notar ar fi voit oarecum să-l poftească Petrea și pe el, ca să petreacă împreună un ceas bun așa, ca să nu știe nimeni; Petrea însă nu l-a poftit; nu era băiat de ieri, de alaltăieri; putea să vie și nepoftit, să umble așa, ca din întîmplare, prin preajma morii; vorba era numai să știe cînd anume și în ce fel, iar asta i-a spus-o Petrea așa, ca și cînd l-ar fi scăpat gura.

— Așa, marțele și sîmbetele, cînd mă întorc de la tîrg, plec mai devreme, mă abat din drum și mă întorc mai tîrziu, nu-i vorba, nu totdeauna. Dar vorba asta între noi rămîne.

Între ei a și rămas.

Așa, în pripă, nici n-ar fi avut notarul cui să i-o spună, deși petrecerile din moara părăsită nu-i mai ieșeau din cap.

Erau ceva cu totul deosebit aceste petreceri; felul, și locul, și timpul, și prilegiul, tăinicia, în sfîrșit, toate erau atît de nemaipomenite, încît mai ales serile

notarul parcă vedea cele ce se petrec la moară și în mai multe rînduri s-a ivit în mintea lui gîndul de a-l opri pe Petrea.

Sîmbătă notarul era neastîmpărat și seara abia-abia se mai putea stăpîni. Îi venea să se pună călare și să plece. Într-un ceas putea să fie la moară. N-a făcut-o însă aceasta.

Marți după-amiazăzi el a plecat într-unul din satele vecine, ca să se întoarcă seara.

Din drum nu se vedea nici foc, nici fum, nici lumina la moară; era întunerec și pustiu. Se putea însă ca obloanele să fie închise, se putea ca despre pădure să se vază lumina.

El descălecă, își duse o bucată de loc calul de frîu, îl împiedică apoi și se apropie singur de moară.

Prin crăpăturile obloanelor din ferestrile despre pădure străbătea lumina, dar nu se auzea nici un zgomot. Era oare aici Petrea? cine era aici? unde era calul lui Petrea?

În fața morii era o șură dărăpănată, adăpost pentru carele oamenilor ce veneau la moară. Timp de vrun ceas notarul a stat în șură, cuprins de un fel de fierbințeli, dar n-a intrat, n-a făcut zgomot, îi era parcă frică, din cînd în cînd îl cuprindea groaza.

Sîmbăta viitoare el trecu prin amurg, călare, înspre pădure.

Auzind tropetele calului, două femei tinere și bine gătite ieșiră din ușa morii.

Credeau, să vede, că e Petrea.

Pe notar îl trecu un fel de junghi prin toate vinele.

Petrea fusese sîmbăta trecută pe aici, marți n-a fost, nu-l așteptau nici astăzi, era prea tîrziu — cînd venea, venea mai devreme.

— Și nu vă e frică așa singure?

— De cine să ne fie? Zidul morii e de piatră, ferestrile au zăbrele de fier și ușa e țeapănă și are drug, apoi nici cu mîna goală nu suntem.

Notarul își căuta de drum, ca omul ce umblă în treburile lui. N-avea însă nici o treabă. Trecu dar rîulețul, apucă drumul ce trecea prin pădure la deal și peste vreo jumătate de ceas se întoarse.

Cînd sosi iar la moară, unul dintre obloanele despre pădure se crăpă, apoi se deschise de tot, și nu e lucru mai adimenitor ca o fereastră luminată, în care se iveşte o femeie tineră, ca să vază cine trece pe aici, pe la acest loc pustiu.

El intră.

Înspre miezul nopții, după ce notarul plecă și se stinseră luminările în moară, Petrea se coborî tiptil din podul șurii și tot pe nesimțite, cum venise, se depărtă pe poteca ce trecea dealul spre birtul din cealaltă vale, cale de vreo jumătate de ceas.

III

Să zici că era făcătură!

Marțele și sîmbetele treceau, și Petrea Surdului nu mai venea pe la moară decît așa, cam la două-trei săptămîni o dată, cînd se întîmpla ca notarul să nu poată veni el.

Venea însă Petrea în podul șurii, numai că nu-l ierta firea să se coboare mai-nainte de a se fi depărtat omul lui.

Dar cum, Doamne, ar și fi putut să-l ierte firea, cînd se simțea atît de bine nainte de a se fi depărtat omul lui?

Dar cum, Doamne, ar și fi putut să-l ierte firea, cînd se simțea atît de bine în pelea lui știindu-l pe notar în moară! Petrea nici că avea însă de ce să se coboare. Ce voia el cu notarul? Voia să-i strice casa, și ca să i-o strice cît mai din temei, trebuia să-l lase să vie cît mai des și să petreacă cît de mult la moară, pentru ca apoi să-l prindă o dată și să-l batjocorească, fiindcă l-a găsit la ibovnica lui, nu la nevasta, ci la ibovnica lui. Dacă n-ar fi venit notarul la moară, l-ar fi pîndit poate toată viața lui și nimic nu i-ar fi făcut; acum păcatul lui i-l dăduse legat, și cu cît mai des venea la moară, cu atît mai rău se lega.

„Așa ai vrut tu să faci cu nevasta mea, zicea Petrea cînd îl vedea intrînd. Dar n-ai putut", adăoga apoi și

se tăvălea mulțumit pe fînul uscat ce mai rămăsese în podul șurii.

Era parcă împăcat, ba adeseori îi era ca și cînd prea cu prisos și-ar fi răzbunat.

Cînd pleca însă notarul, îi părea rău lui Petrea că nu s-a coborît, iar cînd se întîmpla ca el să nu vie, își punea tare de gînd că n-o să-l mai ierte.

Și dacă nu s-ar fi temut că o să i se urască de la o vreme notarului, l-ar fi lăsat mereu să vie, fiindcă omul cu anevoie se hotărăște, mai ales cînd nu știe dacă poate ori nu să facă tocmai așa cum își pune de gînd. Și parcă se temea Petrea de cele ce ar putea să facă atunci cînd s-ar vedea el singur cu omul lui.

Avea la dînsul cheia de la ușa din dos, încît nu mai era nevoie să bată la ușa din față; putea să-l apuce fără de veste, ca și cum ar fi căzut din cer, năpraznic, încît să nu-și mai poată veni în fire.

Nu dormise bine, avuse vreo supărare, i se schimbaseră gîndurile, ce-o fi fost, ce n-o fi fost, destul că i se părea acum prea puțin să știe pe notar, să-l știe numai în moară. Voia să-l și vază, și cheia nu-i mai dădea pace.

Notarul ședea la masa așternută, și mînca din mîncările lui Petrea, și bea din băuturile lui Petrea cînd Petrea se ivi de unde nimeni nu-l aștepta, încuie ușa în dosul său, apoi se duse să ia cheia de la cealaltă ușe.

Notarul și cele două femei încremeniră.

Petrea era de felul lui om posac, tăcut și dîrz, încît era destul să-l fi văzut o singură dată, pentru ca să știi, că nu te poți tîrgui cu el. Astă dată el era mai posac, mai tăcut și mai dîrz ca alte dăți.

— Acum voi vă curățiți de aici — le zise el celor două femei — și vă duceți să-i trimiteți notărășiței vorbă că noi am rămas singuri aici și că trebuie să vie să-și scape bărbatul.

— Ce vrei cu mine? întrebă notarul.

Petrea descuiă ușa din față, le făcu femeilor înc-o dată semn să iasă, apoi, după ce ele ieșiră, el încuie ușa și se întoarse spre omul lui.

— Nu știu, îi zise, acum nu mai știu nici eu ce vreau. N-am însă de gînd decît să te batjocoresc, ca să fii batjocorit pe toată viața ta, încît nevestei tale să-i fie scîrbă de tine, copiilor tăi să le fie rușine că le eşti tată şi oamenii, cînd te întîlnesc, să strige: „Iacă ticălosul pe care Petrea Surdului l-a batjocorit fiindcă l-a găsit la ibovnica lui".

— Şi cum vrei să mă batjocoreşti? — întreabă iar notarul.

Petrea zîmbi.

— Nu știu nici eu, răspunse el. Știu numai că am să te chinuiesc. Mai întîi şi mai întîi n-o să ieşi de aici pînă ce nu vor veni oamenii să te scoată. Dacă nu vor veni noaptea aceasta, te țiu mîne toată ziua, te țiu poimîne, te țiu cît îi putea trăi, ca să mă desfătez de chinurile tale, dar nu-ți fac nimic decît atunci cînd oamenii vor începe să bată în uşe. Pînă atunci stăm de vorbă, bem împreună, petrecem ca doi prieteni, adause el rîzînd.

— Iar atunci?

— Atunci!? Mai știu şi eu? Le spun că eşti un ticălos, care-ți înşeli nevasta şi umbli pe la ibovnicele altora, te slutesc, îți tai nasul ori urechile, îți fac cu cuțitul o crestătură în frunte, dacă-mi vine poftă, îi dau foc morii, nu știu nici eu ce să mai fac, nu ştie nimeni ce are să facă peste un ceas, ori mîne, ori poimîne.

Notarul începu să tremure .

— Nu ar fi oare mai bine să ne înțelegem? zise el sfios.

Petrea se uită lung la el.

— Sunt eu om cu care poate cineva să se înțeleagă? întrebă el, oarecum mirat.

Notarul simțea că nu e Petrea om cu care te poți înțelege şi într-o clipă i se iviră în minte toate cele ce i se puteau întîmpla. Zicea că are să-l slutească. Da! Omul acesta putea, el putea să-i taie urechile, ori nasul, şi nu mai rămînea îndoială că are să facă ceea ce a zis o dată. În zadar erau toate: omul acesta era întocmai ca fiara necuvîntătoare, pe care nimic nu o poate abate de la pornirea ei fiindcă nu poate să în-

țeleagă. Dar ceea ce îi era mai grozav era batjocura, gura lumii, scîrba nevestei sale, rușinea copiilor săi. El nu mai era om între oameni, nu mai putea parcă să trăiască după ce va fi scăpat din moară și-i venea să se repează la Petrea, să-și adune toate puterile și să facă o încercare deznădăjduită: „Ori eu ori el!“ Se uita însă la Petrea și vedea că toate sunt degeaba.

— Ce te uiți așa la mine!? grăi Petrea. Nu mă vezi? urmă apoi, ridicîndu-și brațele. Nu poți să-mi faci nimic. O iau lupta și cu doi, și cu trei, și cu patru ca tine, și dacă nu rămîi liniștit, îți leg mîinile în spate, ca nu cumva să mă superi ori să te repezi — Doamne ferește! — cu capul de zid. Îmi este scumpă viața ta; nu mi-ar mai prețui nimic a mea dacă nu m-ar ține legat de ea gîndul că am să te văd slutit, batjocorit, hulit de toată lumea.

Și totuși notarului toate îi părea neadevărate, oarecum peste putință, un fel de vis numai, iar nu în aievea petrecute. De ce adică?!

Deodată el tresări și fața i se făcu galbenă ca ceara.

— O! — zise ca trezit din somn — ăsta e lucru vechi! Acum știu de ce ai cumpărat tu moara. Asta e de pe timpul cînd tu erai dus în cătănie, de cînd cu Floarea.

Petrea se cutremură.

— Ce e cu Floarea? întrebă el încet.

— Tu știi ce-a fost cu ea; ți-a spus ea; ea te-a pus la cale.

Petrea se dete înapoi un pas, apoi încă un pas, apoi se opri și privi turbat la omul lui.

— Ce e cu Floarea!? strigă apoi. Sărac de maica mea, cine te-a pus să vorbești de ea!? răcni el și porni încet înainte. Nu vreau! răcni iar și apucă pe notar el singur nu știa cum, destul că-l apucase și-l ținea și răcnea, în vreme ce bietul om zbiera în moara părăsită la loc pustiu cum zbeară porcul ce-și simte cuțitul la gît.

Ai fi crezut că lumea întreagă are să alerge în auzul acestui zbieret ca să-l scape, dar nimeni nu alerga, fiindcă nimeni nu putea să-l audă.

În cele din urmă strigătul slăbi și bietul om gemea numai.

— Zbiară! — răcni Petrea — că vreau să te aud zbierînd. Zbiară! — strigă iar, încleștîndu-și ghearele în coastele lui — c-am zbierat și eu destul fără ca să mă fi auzit cineva.

El însă nu zbiera ci gemea numai, tot mai din greu, mai înăbușit, mai înecat de sîngele ce-i năvălea pe gură și pe nas.

Iar Petrea nu mai știa ce face; un singur gînd îl stăpînea; că omul care geme a vorbit chiar acum, chiar aici de nevasta lui, de muma copiilor săi, că omul acesta i-a stricat viața.

*

Cînd oamenii din sat au sosit la moară ca să-l scape pe notar, ei au găsit moara deschisă și o baltă de sînge închegat într-un colț al ei.

Ce s-a făcut notarul? Ce s-a făcut Petrea Surdului?

Asta numai codrul de la hotar o știe, iar codrul tace și-și scutură frunza, să acopere leșurile ascunse în el, ca nimeni să nu le stropească cu apă sfințită, nimeni să nu le îngroape în pămînt sfințit.

ANGHEL

Mare frumuseță de om! Nu înalt, dar cu umerii lați, cu gîtul gros, cu pieptul ieșit, cu brațele vînjoase și țeapăn în toate încheieturile, el mai avea și obrajii rotunzi și rumeni, ochii croiți din plin, buzele cam cărnoase, dinții albi, mustața scurtă și groasă și părul creț și gîngăvea cînd se supăra: era destul să-l vezi ca să înțelegi de ce îi ziceau ceilalți „Bivolul".

Luasem în antepriză zidirea unei fabrici de spirt și-mi petreceam zilele pe schelă și îmbărbătîndu-i pe oameni la lucru, și dîndu-le din cînd în cînd îndrumări, ca să-și facă fiecare mai cu spor treaba.

— Lasă-mă, ciocoiule — îmi zise într-una din zile Anghel — c-am mai făcut-o eu asta și știu cum s-o fac.

Am tăcut, căci mi-am dat seamă că el avea dreptate. Nu era în adevăr nevoie nici să-l îmbărbătezi la lucru, nici să-i spui cum are să-și facă treaba, căci din ale lui nu puteai să-l scoți.

Trebuia să sap pentru fabrică și un puț și-mi făcusem socoteala că am vreo patruzeci și șase de metri pînă la nivelul Ialomiței, care se afla la depărtare de vreo două sute de metri. „Și dacă nu găsesc destulă apă?" îmi ziceam adeseori și-i ispiteam pe oameni dacă e ori nu apă multă prin puțurile de prin apropiere.

— Eu, ciocoiule, îmi zise Anghel, aș aduce-o, dacă ar fi după mine, chiar din Ialomița.

N-am avut decît să-mi dau seamă despre căderea albiei ca să mă încredințez că are dreptate omul acesta, care crescuse prinzînd pește în Ialomița. Așezînd un canal de olane pe o lungime de 1 200 metri, puteam să aduc apă din Ialomița.

Anghel și încă vreo cîțiva au luat asupra lor săparea șanțului cu 40 bani de metru.

Era învederat că nu mai avea nevoie nici să-i îmbărbătez, nici să le dau îndrumări: treaba lor era cum îl sapă și cît înaintează pe zi. Mă duceam, cu toate aceste, din cînd în cînd și pe la dînșii și-mi era parcă mă strîngea cineva de gît cînd îl vedeam pe Anghel făcîndu-și treaba.

Mai întîi croia șanțul cu cazmaua, ca sfoara să-i cadă la țanc, apoi îi lăsa pe ceilalți să sape în jos fiecare de cîte o cazma, iară el se ducea-n urma lor și curăța șanțul pînă la cea din urmă fărîmiță de pămînt și-i netezea marginile și iar curățea și iar netezea.

— Anghele — îi zisei în cele din urmă — nu-ți mai perde vremea degeaba, că așezăm olanele și dăm iar pămîntul la loc.

— Așa-i! răspunse el și înaintă mai cu spor.

Peste puțin însă iar începu să curețe și să netezească: nu-i ierta firea lui păcătoasă să țină seamă de vorbele mele.

— Bine, Anghele, dar cum ne fu vorba! ? îi zisei rîzînd.

El se uită încruntat la mine, apoi aruncă lopata.

— Lasă-mă dracului, ciocoiule, grăi apoi gîngăvind. Ori îl fac cum îmi place mie, ori nu-l fac: dacă vrei lucru prost, ia-ți paralele și dă-le altuia.

Iar am tăcut, ba-mi era oarecum rușine de a fi supărat pe omul acesta, care știa să-și facă și din săparea unui șanț o plăcere.

Ajunsesem cu zidirea la etajul al doilea și așezam șinele de fier pentru niște cazane. După ce una din șinele late și grele fusese ridicată pe scripete deasupra zidului, patru dintre oamenii mai voinici se căzneau s-o ducă, luînd-o doi de un capăt și doi de cellalt, și

s-o aşeze la loc. Fiind însă locul strîmt, silinţele lor erau zadarnice, căci numai unul încăpea pe zid.

Anghel, care mîna roata de la scripete, se uită cîtva timp la dînşii.

— Dar nu vedeţi că nu încăpeţi? grăi în cele din urmă. Urcă repede scara şi-i dete la o parte, apoi se plecă, ridică şina, o luă pe umăr şi o duse gîfîind la locul ei. Uite-aşa se face treaba aceasta! grăi apoi, mulţumit de sine însuşi.

— De! — îi răspunse Nae al Saftei — dacă tot omul ar fi bivol ca tine.

De aceea nu se supără Anghel cînd ceilalţi îi ziceau „bivol", şi una după alta a luat cele nouă şine pe umăr şi le-a aşezat la loc.

— Bravo ţie, Anghele! îi zisei. Să mai zică apoi cineva că voi sînteţi oameni leneşi!

— Leneşi nu, dar cuminte! răspunse el, uitîndu-se cam cu coada ochiului la mine.

— Adecăte cum vine vorba asta, Anghele? îl întrebai, zîmbind.

— Să vezi d-ta, grăi dînsul rîzîndu-mi în faţă. Eu muncesc de dimineaţa pînă seara ca să cîştigi d-ta cinci lei, din care-mi dai şi mie unu. Dacă muncesc toată săptămîna, am ce să mănînc duminecă, şi luni sînt tot unde am fost, iar d-ta te alegi cu ceva şi te faci mai şi mai de cum ai fost. Haid' să facem împărţeala, dacă nu chiar una la una, cel puţin una mie din trei, şi o să vezi ce harnici ne facem.

Rîzînd mi-a zis-o şi am rîs şi eu, ca să nu rîdă de mine.

Serile, după-ncetarea lucrului, le dedeam cîte o ţuică şi-mi plăcea să li-o împart eu şi să mai stau cu dînşii de vorbă. Anghel îşi lua şi el ţuica, dar n-o bea, ci o punea la o parte, ca s-o ieie în timpul mesei. Făcea focul şi punea pentru tovarăşii săi de mămăligă, le frigea peşte sărat, le gătea din cînd în cînd cîte o tocană de berbec. Una din mulţumirile mele era să-l văd mîncînd îndelete, bucăţică cu bucăţică, ascultînd vorbele celorlalţi, făcînd pe ici, pe colo cîte o glumă de cele mai multe ori răutăcioasă, mai bînd cîte o

o gură de apă, dar mult și cu o poftă de-ți venea să-i ceri bucata din mînă.

Într-una din seri el rămase deodată nemișcat și cu ochii țintă la focul ce ardea în fața lui, apoi se ridică cam cu anevoie, ca să se depărteze, dar făcu șovăind cîțiva pași și căzu ca trăsnit pe spate.

Tovarășii lui rămaseră și ei nemișcați și privind strîmtorați la mine.

— Ce-i asta!? întrebai, cuprins de un fel de spaimă dureroasă.

— Nu e nimic! răspunse Dinu, un bătrîn blajin. Așa-i vine, așa-l apucă cîteodată. I se împăingenesc ochii, îi vine un fel de sfîrșeală și cade-n nesimțire, dară iar îi trece.

— Munte de om ca el! zisei eu.

— Și om bun ca pînea lui Dumnezeu, și harnic, și priceput la toate, adăugă Nae, tovarăș la bine și la rău, de-i gata să sară-n foc pentru orișicine.

Eu mă plecai, ca să-i dau vreun ajutor, deși nu prea știam ce-ar fi trebuit să-i fac.

— Lasă-l, domnule! grăi bătrînul. Cu voia lui Dumnezeu sînt toate.

— Dar, întîmpinai, cum i-a venit asta? O are de mult? O avea și-n copilărie?

— Bea, domnule, răspunse bătrînul, bea de topește pămîntul, cum îl vezi mîncînd, așa bea cînd apucă.

— Nu mai bea, întîmpină Tudor, îți spun eu că nu mai bea, dar trebuie să aibă tot omul vreun păcat. Prea ar fi cu multe dacă n-ar avea-o și pe asta.

— Cum o fi, așa să fie, urmă bătrînul, și te rog, domnule, să ai, după ce-și va fi venit în fire, milă de el și să te faci că n-ai văzut, că nu știi nimic.

N-avea nevoie să mi-o ceară aceasta.

Îmi era milă de el și mult aș fi dat să pot găsi leac pentru boala lui; adeseori îmi dedeam silința să-l mîngîi și totdeauna îl cruțam, căci nenorocirea îl sfințește oarecum pe om.

El o simțea aceasta și nu voi uita niciodată cum își îndrepta ochii cei mari asupra mea, ca și cînd ar fi voit să-mi zică: „Să știi că sînt gata să sar pentru tine și-n foc, și-n apă".

Toamna am suspendat lucrările, mi-am regulat socotelile și mă pregăteam de plecare, cînd m-am pomenit cu Anghel — spălat, ras și-mbrăcat ca de sărbătoare.

— Ştiu, boierule, că eşti om bun, îmi zise, şi te bucuri cînd poți să scoți pe altul din nevoi; n-o să te supăr dară dacă te rog să-mi faci un mare bine.

— Ce e, Anghele? îl întrebai, bucurîndu-mă că pot să-l ajut.

— Să vezi, răspunse el, luînd-o, cum e obiceiul românului, de departe. Tata, fie iertat, a murit de mult, abia îmi mai aduc aminte de el, și ne-a lăsat partea lui, o casă și patru pogoane de pămînt. Mama, văduvă, săraca, a mai dus-o mult, dar a murit și ea sînt acum cinci ani. Fiindcă nu ajunsesem încă să mă însor și n-aveam cu ce s-o îngrop și să-i fac grijile, s-a găsit un om al lui Dumnezeu care m-a ajutat cu optzeci de lei, mulțumindu-se să-i las în chirie cele patru pogoane pînă ce nu-i voi fi plătit banii.

— Şi i le-ai lăsat cinci ani de-a rîndul? îl mustrai eu. Îți dai tu seamă că și-a lua banii înzecit?

— Numai dreptul și l-a luat, întîmpină el liniștit. Vinovat sînt eu, care l-am lăsat să aștepte.

— Dar tu ești om harnic și cu vîrtute, urmai; se vede că bei tot ceea ce cîștigi.

El iar se uită pe sub sprîncenele lui dese la mine.

— Da! boierule, am băut, zise. Cum să nu bea omul cînd muncește toată ziulica din greu și nu are cu ce să-și omoare foamea!? Și-o-neacă bînd, și cu măsură, și fără măsură. Dar asta a trecut, urmă el, ridicînd glasul. Sînt acum om cu rost, am nevastă, și ce nevastă, boierule!? și copil, ce copil!? Dac-ar fi să crap și nu mai beau!

— Ai copil? Băiat ori fată? Şi cum e, Anghele, bine, voinic? întrebai cu oarecare sfială.

Anghel se turbură.

— Ştiu de ce mă-ntrebi, grăi dînsul gîngăvind. M-a ferit Dumnezeu să nu văd și-n el răul de care sufăr".

— Bine, Anghele, întîmpinai eu înduioșat, nu e oare leac pentru boala ta? Să vii la iarnă pe la mine, ca să te arăt la vreun doctor de cei mari.

Anghel suspină din greu.

— Dac-ar mai fi și asta, prea multe-ar fi, grăi dînsul. Nu-i vorbă de mine, că o duc eu și așa, dar mă-ngrozesc de gîndul c-ar putea să mă vadă și fata, și greu de tot i-ar fi, că mult ține la mine. Dar mă-ntorc la rugămintea mea: am adunat vara asta patruzeci de lei; mai dă-mi patruzeci, ca să-mi iau pogoanele și să intru-n rîndul oamenilor, iar la primăvară-ți fac treizeci de zile la bina.

— Asta o vom vedea la primăvară, îi zisei. Deocamdată mi-e destul să te știu om cu patru pogoane.

Trei zile-n urmă, cînd am plecat, Anghel mi-a ieșit beat în cale.

— Să nu te superi, boierule, îmi zise el gîngăvind rău de tot. Mi-am luat pogoanele și nu m-ar crede nimeni că mă bucur dacă nu m-ar vedea beat. Dar să știi că-ți sînt datornic și cît voi trăi n-am să te uit.

Primăvara viitoare, cînd am reînceput lucrările, îl căutam pe Anghel printre oameni.

— L-a iertat Dumnezeu, grăi Dinu, bătrînul cel blajin. S-a dus acum trei săptămîni la Ialomița să tragă cu plasa și, apucîndu-l pe țărmure, a căzut în rîu și s-a-necat.

— Bine, dar ceilalți, care erau cu el?

— Cine să se pună-mpotriva voinței lui Dumnezeu!?

O VÎNĂTOARE CU ROST

— O vînătoare de lupi!? grăi d-l Mancea, urmîndu-și în toată tigna cina ce i se gătise în pripă.

Făcuse un drum de trei ceasuri și mai bine cu trăsura, la aer curat și cu coșul ridicat, și avea multă poftă de mîncare.

— Da, boierule — îi răspunse Costea, vechilul moșiei — s-a abătut de cîtva timp pe aici o haită de lupi, care face multă stricăciune, și d-l prefect a rînduit, ca să-i stîrpească, o vînătoare cu gonaci.

D-l Mancea se uită nedumirit la el.

Deși om cam bătrîior, își petrecuse viața mai mult prin orașe decît la țară, unde ieșea numai cînd avea, ca de astă dată, să facă vreo constatare la fața locului; nu prea era dar deprins cu plăcerile vieții de la țară. Vînătoarea, însă, vînătoarea era una din slăbiciunile lui: avea și pușcă cu două țevi, și traistă de vînător, ba se lăuda cîteodată chiar și cu cîte o prepeliță împușcată de dînsul. Vînătoare de lupi însă n-a văzut niciodată. Advocat iscusit, era mare meșter în potrivirea vorbelor și știa toate chițibușurile vieții de la oraș, nu putea însă să-și dea seamă cum se va fi făcînd o vînătoare cu gonaci.

— Cum cu gonaci? întrebă el.

— E mare frumusețe și rar se poate vedea, îi răspunse iar Costea, omul trăit la țară și vînătorul vestit. Se adună vreo douăzeci, treizeci, fie chiar și mai mulți

pușcași, și vătășeii ridică de prin împrejurime vreo două, trei sute de săteni. Pușcașii ies seara în pădure și petrec noaptea la pădurărie ori stînd de vorbă pe la focuri, iar în zori de ziuă se înșiruie alegîndu-și fiecare cîte un loc potrivit, unde stă la pîndă. După ce ei s-au așezat astfel, sătenii, risipiți în cealaltă parte a pădurii, pornesc înainte chiuind și dînd cu ciomegele în copaci și-n tufiș, ca să-i sperie pe lupi și să-i gonească spre pușcași, cari trag în ei.

— Dar dacă lupii nu se sperie, ci se dau la oameni? întrebă d-l Mancea cam îngrijat.

— Se sperie, boierule, și fug spre pușcași, îl încredință Costea.

— Dar dacă pușcașii nu-i nimeresc și se aruncă la vreunul dintre ei? întreabă iar d-l Mancea.

— De! grăi Costea. Trebuie să-l nimerească. Cine nu știe să tragă nu se pune în calea lupului ori își alege locul în apropierea vreunuia care nimerește cînd trage.

— Cam primejdios lucru! grăi d-l Mancea mai mult așa, pentru sine, și-și urmă cina.

Primejdios, dar tocmai de aceea și ispititor. Cu cît mai mult se gîndea, cu atît mai mult îl bătea gîndul să-și pună și el capul, ca să poată spune c-a luat parte la o vînătoare cu gonaci, c-a-mpușcat ori a văzut, cel puțin, împușcîndu-se un lup.

Nu prea avea, ce-i drept, vreme pentru asemenea petreceri, căci în lumea de azi fiecare ia asupra sa sarcini pe cari nici trei inși nu pot să le poarte bine și clipele se numără și se măsoară; cînd se gîndea însă la noaptea petrecută în pădure, stînd de vorbă împrejurul focului, cînd își închipuia cum pleacă în zori de zi să-și aleagă locul, cum stă la pîndă și așteaptă lupul, cum răsună chiotele gonacilor, cum se ivește lupul speriat și cum se descarcă focurile, cînd se gîndea și cînd și le închipuia aceste, nu mai ținea seamă de multele lui treburi.

— Care va să zică, poimîne seară ieșiți la pădure? grăi dînsul în cele din urmă.

— Da, boierule, răspunse Costea, și dimineața se pornește goana.

D-l Mancea iar stete pe gînduri.

Perdea două zile dacă rămînea — una înainte de vînătoare și alta la vînătoare. Nu, prea era mult.

Și totuși...

El era om mărunt, îndesat și cam gras, dar se ținea încă bine, și după ce se sculă de la masă, se plimbă cîtva timp călcînd apăsat, încît scîrțîiau pe ici, pe colo podelele sub pașii lui.

— Și d-ta ai mai văzut lupi? întrebă într-un tîrziu.

— Nu numai c-am văzut, dar am și împușcat vreo șase, îi răspunse Costea.

Adevărul era c-a-mpușcat doi, dar cine-a-mpușcat doi n-ar fi adevărat vînător dacă n-ar zice cel puțin șase.

— Care va să zică, tragi bine.

— Așa mi se pare.

Mare ispită!

Să te gîndești la ce se gîndea d-l Mancea, să-ți închipuiești ce-și închipuia el și să mai știi și că ai lîngă cine să-ți alegi locul, și tot să mai stai pe gînduri?

Om al datoriei, însă, d-l Mancea era hotărît să plece îndată ce va fi făcut constatările pentru care venise, și așa ar și fi făcut dacă viața omului n-ar atîrna și de la împrejurările în care se petrece.

Obosit de drum, el a dormit bine, și ziua următoare s-a sculat cam tîrziu. La prînz a mîncat apoi bine, după masă se simțea cam moleșit și iar a mai tras un pui de somn. Fără de voie dar și astfel pe nevinovate, s-a pomenit că ziua, și altfel scurtă, e trecută fără ca el să-și fi făcut treaba și că e nevoie să mai steie și mîne.

„Ce să-mi fac!? își zise deci. Nu-mi rămîne decît să mai stau. Pentru o zi n-o să se prăpădească lumea."

Oamenii ca d-l Mancea ori fac un lucru cu tot rostul lui, ori nu-l fac de loc. Dacă era dar vorba să ieie parte la vînătoarea de lupi, trebuia să-și facă toate pregătirile. Pușcă cu două țevi avea, și traistă avea. Costea i-a mai căutat de prin vecini o pereche de cizme, un cuțit de vînătoare și o scăpărătoare. Seara, cînd au plecat la pădure, era vînător în puterea cuvîntului și

nu-i mai rămînea decît să-și facă rost de un vecin pe care să se poată răzima cu toată încrederea.

Costea-l înțelegea.

— Las' pe mine, boierule, îi zise. Eu cunosc pădurea și-ți aleg un loc de-ți vine lupul drept în față.

D-l Mancea se cutremură puțin.

— Dar d-ta unde o să stai? întrebă el.

— Tot acolo, ceva mai la dreapta, răspunse Costea, și printre noi nu scapă.

— Dar dac-ar fi să apuce la stînga? întrebă d-l Mancea cam cu jumătate de gură.

— Grija mea, îl încredință Costea, îți găsesc eu și din partea aceea vecin care trage tot așa de bine ca d-ta.

„Fie chiar și ceva mai bine", grăi d-l Mancea în gîndul lui.

Și totuși, mergînd spre pădure și urcînd coasta, el era bătut de fel de fel de gînduri, căci multe i se pot întîmpla unui om la o vînătoare de lupi. Era însă frumos așa pe-nserate prin pădure și încă mai frumos după ce au ieșit în poieniță, unde se afla conacul de vînătoare al d-lui Baldac, locul de întîlnire al pușcașilor.

Erau aici de toate, și de ale mîncării, și băuturi, și cafele, și culcușuri pentru vreo cincisprezece inși, masă întinsă și paturi așternute, încît tot să trăiești. Cui îi mai trecea însă prin minte și somnul, cînd focurile pîlpîiau la marginea pădurii și povestirile nu se mai sfîrșeau — una mai și mai decît cealaltă.

Nu degeaba sunt vestiți vînătorii în ale poveștilor pline de haz. Stînd așa împrejurul focului, ei își petrec timpul spuind fiecare ce-a pățit ori ce a auzit de la alții, pățite și nepățite, și cel mai prețuit e cel ce știe să le toarne mai cu coarne. D-l Mancea, deși meșter în potrivirea vorbelor, sta sfiicios la o parte și asculta și rîdea din cînd în cînd cu multă poftă, dar nu se avînta, căci nu prea avea ce să spună.

Atît era destul pentru ca vînătorii cei adevărați să simtă că nu e-n pădure ca popa-n biserică și să-l ieie cam peste picior.

— D-le Mancea, ia mai minți și d-ta una, îi zise în cele din urmă d-l Costică Vidră, subprefectul plășii, un om tînăr, neastîmpărat și bun pentru toate drăciile.

— O să-mi vie rîndul după ce-ți vei fi deșertat d-ta sacul, îi răspunse d-l Mancea, care știa totdeauna să deie replica și mai ales aici se socotea mai presus de ceilalți.

— Atunci o să-mbătrînim aici — răspunse unul din partea cealaltă — căci sacul lui Vidră cu anevoie se deșertează.

Așa s-a urmat toată noaptea, și bietul de Mancea mereu era luat la țintă, căci, de! n-avea ce să caute între oameni care nu erau de seama lui. El nu era însă om care se dă cu una, cu două și știa să le răspundă. Abia prin crepatul zorilor de zi a-nceput să se mai moaie: se apropia timpul ca să-și aleagă locul și vecinii și parcă auzea frunzele fîșîind sub pașii lupilor.

Cînd sosi ora fatală, d-l Mancea începu parcă să tremure.

— Acum liniște, grăi d-l Bordescu, un vînător înrăit, care conducea vînătoarea. Vă alegeți cu toții locurile, dar fără de zgomot. Eu o să le dau cînilor drumul, ca să caute urma, și cînd îi veți auzi lefăind, să știți c-au dat de urmă și se pornește din vale și goana. Să fiți dar cu toții gata. Nu se trage, adăugă el, decît în lup și vulpe: alt vînat e oprit!

D-l Mancea se trase spre Costea, razămul lui.

— Dar la stînga pe cine o să-l luăm? întrebă el, cuprins de viuă îngrijare.

— Să fii liniștit, boierule, îi răspunse vechilul. Am vorbit cu d-l Vidră: mai bun vecin nici c-ai putea să găsești.

Nu se-ndoia d-l Mancea despre aceasta, dar vînătoarea de lupi nu e vînătoare de prepeliță și el tremura mai ales după ce Costea îi arătă locul în dosul unui stejar bătrîn și se depărtă la dreapta, ca să-și ieie și el locul.

Cu cît mai mult se depărtă Costea, cu atît mai apropiată îi părea d-lui Mancea primejdia, căci, de! se simțea cam singur în fața lupului. Dar el era, la

urma urmelor, vînător cu rost, avea toate dichisurile: prinse dar inimă, trase cocoșul puștii și înaintă vitejește spre stejar. Din întîmplare, însă, în drumul lui erau niște vrejuri de mure, el se-mpedecă-n ele, căzu cu fața la pămînt și — „ponc!“ — pușca i se descărcă.

— Ei, comedia dracului! strigă d-l Vidră. Dar ne sperii vînatul!

— Cine descărcă!? strigă d-l Bordescu îndîrjit.

— Liniște, domnilor! strigară deodată iar alții cîțiva.

D-lui Mancea îi venea să intre în pămînt de rușine și, ridicîndu-se ca pe furiș, se ascunse în dosul stejarului și-și puse altă cartușă în pușcă; apoi rămase nemișcat.

Peste cîtva timp cînii începură să lefăie, goana se porni și pușcașii ridicară cocoșul, toți, afară de d-l Mancea. Era ceva nespus de fioros în lefăitul cînilor și-n chiotele gonacilor cari se apropiau, mereu se apropiau, și el se temea să ridice cocoșul.

— Gata! — îi strigă Costea — ridică cocoșul. Vine lupul!

D-lui Mancea îi venea să fugă; el însă nu putea să se depărteze de cei doi vecini ai lui.

Deodată el se cutremură și ridică cocoșul: „Hușt!“ prin fața lui, dar nu era lup, ci iepure. Peste puțin iarăși „hușt!“ la dreapta, o căprioară, apoi „hușt!“ alt iepure și iar altul, după aceea altă căprioară. Cu cît mai mult se apropiau gonacii, cu atît mai des se iveau afurisitele de lighioane, cari din depărtare i se păreau lupi în toată firea și-l băgau în răcori, însă nu putea să tragă.

„Cine dracul m-a pus să mă bag în dandanaua asta!? își zise el în cele din urmă, ștergîndu-și sudorile. Cum m-am lăsat eu ca să fiu prostit de dobitocul acela de Costea!? Vînătoare de lupi mi-a trebuit mie!?“

Era, cu toate acestea, mulțumit c-a știut să se stăpînească și n-a descărcat, ca să se facă încă o dată de rușine.

Îi era însă destulă și rușinea pe care o pățise.

După ce gonacii s-au apropiat, era lucru lămurit că-n valea bătută de dînșii n-a fost nici un lup.

— De fost au fost — grăi unul cu răutate, — dar i-a speriat Mancea descărînd înainte de vreme.

Ţine-te apoi! Oamenii se duc la vînătoare ca să-şi petreacă. Nici un lup, nici o vulpe măcar! Dacă n-au putut să-şi petreacă culcînd la pămînt fiare, tăbărîră cu toţii asupra d-lui Mancea, care rîdea şi el fiindcă n-avea încotro.

Dar n-aveau timp de pierdut cu glume răutăcioase, căci d-nul Bordescu dedea zor să se facă a doua goană în altă parte a pădurii. Dacă n-au fost lupi aici, trebuie să fie acolo; cît mai curînd dar vînătorii trebuia să-şi aleagă locurile, în vreme ce pădurarii porniră cu gonacii la vale.

Nu-l mai ardea pe d-l Mancea de vînătoarea de lupi, dar se bucură că scapă cu chipul acesta de gurile rele şi se luă după Costea, călcînd cu mare băgare de seamă, ca nu cumva s-o pată din nou.

Nu mai era însă acum ca mai-nainte. Convins în fundul inimii lui că nu sunt lupi prin partea locului, el nu mai tremura, nu era cuprins de fiori în auzul chiotelor şi nu se cutremura cînd vreun iepure ori vreo căprioară îi trecea prin faţă. Se făcuse vînător inimos şi rîdea-n pumni de lăudăroşia celorlalţi.

A şi trecut şi de astă dată goana fără ca să se fi ivit lupul, şi pe cînd ceilalţi se întorceau plouaţi spre conac, d-l Mancea îşi ţinea nasul în sus şi-i pişca din cînd în cînd întrebînd aci pe unul, colea pe altul ce face cu pielea lupului.

Cu deosebire supăraţi erau d-l Bordescu, conducătorul vînătoarei sterpe, şi d-l Baldac, care făcuse atîta cheltuială degeaba şi se mai simţea şi ruşinat.

— Ei — zise el, ca să-i mai înveselească pe oameni — o să facem după-prînz, aşa, mai pe-nserate, o goană pe mîngîiere.

— Cum e aia? îl întrebă d-l Mancea pe Costea.

— Puşcă fiecare ce-i iese-n cale, fie lup ori vulpe, fie iepure ori căprioară, fie chiar pasăre, îi răspunse Costea, înveselit şi el.

„Dacă e aşa — îşi zise d-l Mancea în gîndul lui — ne prinde noaptea aici şi nu mai plec eu nici azi.“

Așa-l ia puhoiul pe om și-l duce de nu mai știe unde o să-l scoată.

Mai ales după ce s-au așezat cu pofta lor de vînători la masa-ncărcată și s-au pus, însetați cum erau, și pe băut, nu se mai gîndea nimeni la ziua de mîne, și d-l Mancea nu-și mai făcea nici o mustrare pentru că o perde.

Prea era multă voie bună și prea știau vînătorii să spună și să facă multe lucruri cari numai la dînșii se pomenesc, și d-l Mancea ar fi tot stat, deși se rîdea din cînd în cînd și pe socoteala lui. Nu știa, biet de el, că cea mai bună a rămas la urmă.

Sala mare în care era întinsă masa era, cum se cuvine, împodobită cu fiare și cu păsări împăiate, cum zicea d-l Baldac, numai din cele împușcate aci prin apropiere, ici un lup, colo o vulpe, mai departe un rîs și o pisică-sălbatică, în cealaltă parte un mistreț, iar pe sus vulturi, șoricari, huhurezi, sitari.

— Uite, bree! grăi Vidră. Iată și-o dropie, și-o rață-sălbatică, tot de pe aci de prin apropiere. Vezi d-ta, nu știam că prin păduri se găsește și asemenea vînat.

— Uite colo și-o păturniche, îi zise altul tot în glumă. Aici păturnichile zboară din copac în copac ca porumbeii sălbatici.

— Și de ce să nu zboare dacă are aripi!? întîmpină d-l Mancea, ca să arate că știe și el rostul vînatului.

Vidră trase cu ochiul lui Costea, apoi peste cîtva timp se furișă de la masă, pîndi o clipă, ca să ia păturnichea împăiată, și să iasă cu ea afară, nebăgat de nimeni în seamă.

— Uite, îi zise apoi, după ce se întoarse, așa, mai în taină, d-lui Mancea. Pînă la locul unde o să stăm la pîndă mai e o vale și-un deal. Noi, mai vicleni decît ceilalți, să ne strecurăm frumușel și s-o apucăm înainte, ca să fim singuri dac-ar fi să dăm peste vreun vînat.

Asta o înțelegea d-l Mancea, care știa că-n lumea aceasta numai cu viclenia poți să răzbești înainte. Îi venea însă cam greu să intre în pădure numai așa, el singur cu Vidră.

— Dar pe Costea să nu-l luăm? întrebă dar.

— Ei, fie și el, dar să nu prindă de veste ceilalți, întîmpină Vidră, făcîndu-i lui Costea semn să iasă.

Ei își luară după aceea toți trei puștile și se depărtară.

— Încet, grăi Vidră, și fără de zgomot, ca să nu se sperie vînatul.

Înaintară deci, cîteva sute de pași, încet și fără de zgomot.

Deodată Vidră se opri ca speriat și trase cocoșul, gata de a descărca.

— Pst! șopti. Stați pe loc.

— Ce e? întrebă d-l Mancea începînd iar să tremure și ridicînd cocoșul cu mare băgare de seamă, ca nu cumva să i se descarce iar pușca.

— O păturniche! răspunse Vidră. Uite colo-n copac.

Costea trase și el cocoșul, stăpînindu-și rîsul.

Ochii d-lui Mancea se-ndreptară spre copac.

În adevăr, sus, pe o cracă, stetea o pasăre măricică, cu capul drept în sus, nemișcată și țanțoșă parcă ar fi voit să zică: „Poftim, trage dacă îndrăznești!“

„Aida-de! — își zise d-l Mancea cînd văzu că și Vidră și Costea ridică puștile ca s-o ieie la țintă — așa de prost nu m-a făcut mama ca să v-o las vouă.“

Sprinten apoi cum era, le luă înainte, trase și nimeri, de văzduhul se umplu de fulgi, dar pasărea rămase acolo, de parcă era bătută-n cui.

— Ei, comedia dracului! zise el mirat; de nimerit, e nimerită; dar nici nu cade, nici zboară mai departe.

— Te pomenești c-o fi împăiată! grăi Vidră, rîzînd cu mare poftă. Auzi d-ta vînător care-mpușcă păturniche-mpăiată de pe cracă de copac!

D-l Mancea rămase ca-ncremenit.

Toate ca toate, dar asta îl făcea de pomină.

Auzise el vorba că de lucruri la care nu te pricepi să nu te apuci și popă, dacă nu știi să cînți, să nu te faci; o luase însă cam în glumă: acum o simțea în toată puterea ei.

Ce să-și facă însă!? La vînătoare oamenii ies ca să-și petreacă și toate au să și le ierte unii altora: nu-i rămînea decît să-nghită hapul, jurînd în gîndul lui că la vînătoare n-o să mai ieie în viața lui parte.

— Mi-o făcuși, asta mi-o făcuși! zise el cu un zîmbet de tot acru. Recunosc că ești mare meșter în drăcii. Dar — adăugă milogindu-se — între noi să rămîie; cel puțin astăzi să nu li-o mai spuneți și celorlalți.

Ba bine că n-are să li-o spună! El nici nu pusese la cale lucrul ca să aibă el însuși de ce să rîdă, ci ca să facă pe ceilalți să bufnească de rîs, și din dosul copacilor de prin apropiere ieșiră la iveală cîțiva care se pusese la pîndă ca să vadă cum se-mpușcă păturnichea-mpăiată de pe craca de copac.

S-a rîs, mult și cu poftă, s-a rîs în socoteala d-lui Mancea, și d-l Mancea n-avea încotro, rîdea și el, parcă dinadins ar fi tras în păturniche pentru ca oamenii să se înveselească.

„Dar, își zicea, de aici înainte n-o să mai mă prindeți", și băga bine de seamă la tot ceea ce face pentru ca nu cumva să mai pată vreo rușine.

A și sosit cu bine la locul de pîndă, s-a așezat în dosul unui copac și-a ridicat fără de grije cocoșul cînd s-a pornit goana.

Peste puțin iar începu să se ivească vînatul, ici un iepure, colo o căprioară, ba chiar și-un vulpoi cu coada lungă, și era mare frumuseță cum se descărcau puștile cînd la dreapta, cînd la stînga.

„Da! — își zise d-l Mancea — asta e vînătoare, adevărată vînătoare! n-am ce să zic!

Era mare frumusețe.

Deodată un iepuroi rănit de unul dintre vînătorii de la dreapta o luă cam șchiopătînd înapoi, dar dînd peste gonaci, iar se întoarse zăpăcit drept spre d-l Mancea. Venea ca orbit drept în gura țevii, să-l prinză în brațe, nu alta.

— Ei, tu ești al meu, grăi d-l Mancea cu un fel de mîndrie, ridică pușca și-l luă la ochi.

— Bagă de seamă ca nu cumva să fie-mpăiat! strigă Vidră.

D-l Mancea tresări ca pișcat de-o viespe.

Suflă și-n iaurt cel ce s-a ars o dată cu păsatul.

— A! pe mine nu mă mai prindeți! zise și-și retrase iute pușca, lăsînd iepurile să-și urmeze drumul spre Vidră, care-l și culcă la pămînt.

Abia acum se dezmetici d-l Mancea.

„Nu! — își zise — cît mai trăiesc pe lumea asta, la vînătoare n-o să mai mă duc.“

PRECUPEȚUL

I

O începuse băieţandru de patrusprezece ani, ajunsese om cu mustaţa căruntă, dar dac-ar mai fi trăit cît a trăit, tot cu cobiliţa pe umăr şi-ar fi petrecut viaţa, căci altfel nu putea să se închipuiască el însuşi pe sine.

Umblau şi cu zarzavaturi, şi cu fructe, şi cu ouă, şi cu păsări, şi cu brînzeturi, ba primăverile chiar şi cu ghiveciuri de flori el şi doi-trei băieţi aduşi din satul lui, şi cu anevoia s-ar fi găsit prin mahalaua de la Matache Măcelarul cineva care nu cunoştea pe Barbu Olteanul de la Piteşti, cum el însuşi îşi zicea în glumă.

De strigat, nu mai avea nevoie să strige, căci era aşteptat la casele lui, unde i se spunea de azi ce are să aducă mîne şi mare minune ar fi fost să uite vreodată pe cineva.

Nu uita nici cît are să ieie de la fiecare şi de aceea dedea şi pe credit şi se bucura dacă lua sîmbetele deodată mai mult.

După-amiazăzi, cînd ieşea cu fructe ori cu flori, punea şorţ cu carat, şi nu mai umbla, ci-şi căuta un loc potrivit, fie la vreo răspîntie, fie pe bulevard, fie în Podul Mogoşoaiei.

Frumoasă viaţă.

Dimineţile te întîlneşti ici cu un vechi cunoscut, colo cu altul şi poţi să-i faci fiecăruia cîte o mică plă-

cere, iar după-amiazăzi stai și te uiți la lumea ce se străcoară prin fața ta, vezi și înveți o mulțime de lucruri și nu-ți perzi timpul degeaba, căci mai și pică totdeauna cîte ceva, un leușor, doi, destul pentru omul ce se mulțumește cu puțin.

Era, cu toate acestea, în zîmbetul lui binevoitor, în mișcările lui molatice, în vocea lui slăbită, în ochii lui obosiți, în întreaga lui ființă ceva ce te făcea să-l întrebi: „Cum o mai duci, Barbule?" „Bine, răspundea el, îmbătrînesc și eu."

Avuse viață și mai frumoasă cînd nu trăia numai singur, cu cei doi-trei băieți aduși din satul lui.

Trimitea atunci băieții cu coșurile, iară el stetea toată ziua la ghereta ce-și făcuse în gura pieții, la podul Dîmboviței, în vreme ce Ana, nevasta lui, purta acasă grije de copii și spăla pentru boieri.

Ce era cînd să întorcea serile acasă și numărau împreună cu Ana banii și făceau socoteala cîștigului? Ce era mai ales duminecile și zilele de sărbători după-amiazăzi, cînd se îmbrăcau curat, încît lumea se uita după dînșii, își luau copiii și se duceau mai la dulap, mai la căișori?

Trei erau copiii, doi băieți și o fată, dar copii să ți se umplă ochii de lacrimi cînd îi vezi, și aveau Barbu și Ana pentru cine să ostenească și să-și tragă de la gură ca să adune, căci nu e în lumea aceasta nimic mai dulce decît bucățica pe care o pui la o parte pentru copiii tăi.

Adunaseră așa, para cu para, patru mii de lei și nu le mai lipseau decît cîteva sute pentru ca să împlinească miia a cincea și să se întoarcă apoi la satul lor, să-și cumpere un locșor, să-și zidească o casă și să trăiască ei și copiii lor ca oameni între oameni.

Degeaba, viață de om e numai la sat, unde oamenii sunt legați unii de alții ca boabele pe ciorchină. Asta o știa mai bine decît orișicine el, care trăise atîta timp la oraș și cunoștea toate părțile ascunse ale vieții orășenești.

S-a îmbolnăvit însă de difterie băiatul mai mare și s-a prăpădit, iar peste cinci zile a murit și fata, care luase boala de la el. Fie apoi de inimă rea, fie pentru

că nu mai avea zile, a murit și Ana peste vreo trei luni, cum mor toți oamenii, și Barbu și-a părăsit ghereta și s-a întors singur cu băiatul în satul său.

Ce făcea însă el așa singur cu un băiat de doi ani la țară? Umbla buimac și fără de nici un rost, neștiind ce să înceapă și mereu cu lacrămile în ochi, iar de băiat se temea, căci nu putea el să trăiască dac-au murit cei mai mari. După cîteva săptămîni dar, și-a lăsat copilul la o verișoară și s-a întors iar la București. Tot era mai cu minte să umble cu cobilițele încărcate de la casă la casă, făcînd treaba cu care era deprins din tinerețe; să întîlnea ici cu unul, colo cu altul, mai vedea și mai învăța cîte ceva și-i treceau zilele.

I-au trecut așa și anii, unul după altul, treizeci aproape. Trăia gîndindu-se la viața pe care a avut-o și la moartea de care nu se temea. Cînd primise vestea că i-a murit și al doilea băiat, nici nu s-a mai dus să-l îngroape, ci i-a trimis verișoarei sale bani să-l înmormînteze. Îngropase el destui! Așa numai, sările și dumineca după-amiazăzi, cînd n-avea altă treabă, stetea și se întreba cum i-ar fi băieții și fata, cum ar fi Ana lui dac-ar mai trăi, cum i s-ar fi petrecut viața dacă s-ar fi dus cu toții la țară.

Ținea, cu toate aceste, la viață, căci știe omul să-și găsească mîngîiere în lume și se făcea din ce în ce mai zgîrcit, deși n-avea nevoie să mai adune și nu știa ce are să facă cu ceea ce adunase.

Și prinseseră însă copiii slăbiciunea și se țineau droaie după el mai ales după-amiazăzi, cînd ieșea cu fructe. Era destul să se apropie unul de el și să-l întrebe: „Ce mai faci, Barbule?“ pentru ca să le zică tuturora: „Ia și ție una“.

Cea mai mare mulțumire a vieții lui era să steie cu copii și mai ales cu fetițe de vorbă și să le spună cum a avut și el nevastă și copii, cum îi era nevasta, cum îi erau copiii, cum trăiește acum singur, singurel. Dacă se nimerea cîte una mai prostuță, care se înduioșa și începea să-și șteargă lacrămile, așa zgîrcit cum se făcuse, era în stare să-și deșarte coșurile, și-și trăgea apoi de la gură, ca să pună la loc ceea ce a dat.

Inima-l trăgea dar mai ales la case cu copii și era mare fală pentru el să întîlnească oameni cărora putea să le zică: „De, te știu de cînd erai copil!“

Erau, nu-i vorba, și oameni care, văzîndu-l așa mereu între copii, îl luau drept un fel de nebun, dar numai nebun nu e cel ce știe să găsească în lume ceea ce se potrivește cu firea lui.

Se poate oare ceva mai frumos decît să te duci ani de zile de-a rîndul la case unde copiii îți ies voioși în cale, iar părinții lor te primesc ca pe un vechi și bun om al casei!? Te țin și tu de cineva, ai pe cineva, iei parte la bucuriile și la durerile altora, te știi om între oameni.

Era, abunăoară, una dintre multe, cocoana Zinca, fata plăpumarului din strada Berzii, colț cu Matache Măcelarul. O știa încă de fetișcană, jucase, așa, mai pe la margine, la nunta ei. Îl știa dar și pe cuconul Costache, bărbatul ei, încă din ziua căsătoriei lui. Le știa copiii, unul după altul cinci, o fată, apoi un băiet, alt băiet și încă două fete. Și multe parale luase de la casa din colț, căci Costache era om lacom și știa să aleagă, deși nu prea putea să se întindă, că zestre luase numai casa, iar la Căile Ferate, unde era în slujbă, lua la început numai 140 de lei și nici în timp de 16 ani nu s-a urcat peste 200. Erau însă două perechi de case în curte și se strîmtorau în cele din fund ca să ieie chirie de vreo 800 lei de la cele din față. Și asta însă numai la început, pînă ce nu li s-au sporit copiii și nu s-au dărăpănat casele din fund. Sănătate să fie însă, căci cu ea răzbește omul harnic prin toate nevoile, și harnică era cocoana Zinca, cum e toată femeia care-și iubește soțul și copiii.

Prea era însă lacom coconul Costache și se îngrășase, încît gîfăia și bea mereu la apă și-a tot beut pînă ce n-a început să slăbească și-a căzut în cele din urmă la pat.

Biata cocoana Zinca! Toată nădejdea și-o punea în Frosa, fata cea mare, care era de cincisprezece ani, căci Tache, băietul mai mare, umbla la gimnaziu, Nae, fratele lui, era în clasa a patra la „Cuibul cu Barză“,

iar celelalte două fetițe erau încă mici, nu ajutor, ci sarcină.

Barbu, cînd venea dimineţile, răsufla o dată la portiță, apoi deschidea încet, ca să nu facă zgomot, și înainta cu băgare de seamă spre bucătărie, unde o găsea pe Frosa. Nu întreba nimic, căci era destul să se uite în ochii ei ca să știe cum merg lucrurile în casă.

Sîmbătă, cînd Frosa a voit să facă socoteala săptămînei, ca de obicei, el și-a ridicat coșurile și-a plecat. Era grăbit.

— Lasă, îi zise, că ne înțelegem cu cocoana Zinca. Ce păcate!? N-o să fug eu.

Ştia dînsul ce va să zică un bolnav la casă: dai la doctor, dai la spițer, dai și pe altele și în curînd ajungi să nu mai ai de unde lua. Mai era apoi și slăbiciunea lui de a lăsa să se adune, ca să ieie mult deodată.

A trecut dar și săptămîna a doua, și a treia fără ca să se fi înțeles cu cocoana Zinca, iar în timpul săptămînii a patra a murit coconul Costache, cum murise și Ana și cum mor toți oamenii.

— Aoleu! Bănișorii mei! — grăi Barbu cînd văzu praporul la intrare și nu mai îndrăzni să intre, ci-și așează coșurile jos, se lăsă lîngă ele și începu să se bocească.

Ar fi rămas acolo pînă seara, dar erau ceilalți mușterii care-l așteptau și erau băieții cărora trebuia să le umple iar pe la nouă coșurile.

Ar fi voit să se întoarcă pentru ca să-l vadă pe mort, să vie la priveghi, să ieie, fie măcar și numai așa, pe la margini, parte la înmormîntare: cine era însă el, ce îi era lui Costache ori cocoanii Zinchii ca să îndrăznească!? Abia a cincea zi a dat iar pe acolo cu coșurile pline, parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

— Lasă, cocoană Zincă, grăi dînsul cînd văduva-i ieși cu ochii plini de lacrimi în cale. Mie să nu-mi spui nimic, că eu te știu de cînd erai fetișcană și le înțeleg toate și fără de vorbe. Se întîmplă. De ce-ar mai trăi omul pe lume dacă n-ar fi și de aceste!? Să te bucuri că n-ai rămas singură, ci cu casa plină de copii.

— Dar ce să fac cu ei!? se tînguí dînsa, care aflase de la prietenii răposatului că n-o să poată lua penziune mai mare decît de vreo nouăzeci de lei pe lună.

— Ce să faci cu ei!?

Asta era o întrebare pe care Barbu n-o putea s-o înțeleagă.

Om voinic, el se îndreptă, încît părea și mai voinic, și-și trase o dată cu mîna peste mustața mare, oarecum gata de a se avînta.

— Ce nu e omul în stare să facă pentru copii!? îi zise. De asta să nu te plîngi! Sănătoși să fie, că te miri cum cresc și să fac oameni. Asta n-o știe nimeni mai bine decît mine, care n-am altă treabă decît să mă uit la ei.

Precupeț din fire, el se gîndea și la gologanii pe care avea să-i ieie. Nu o dată i se opriseră ochii asupra caselor din fundul curții, care, deși acum rău dărăpănate, ar fi fost destul de bune pentru el și pentru băieții lui. Le mai dregea și plătea chirie puțină aici, la loc minunat, în mijlocul mușteriilor săi. Mai avea apoi și curte largă și grădină mare în fund. Casele în care locuia cocoana se aflau la dreapta porții, iar la stînga, unde fusese atelierul răposatului plăpumar, mai era loc pentru alte părechi de case încă mai mari. El n-a îndrăznit însă să vorbească, deoarece Costache nu s-ar fi împăcat cu gîndul ca mereu să-i intre și să-i iasă prin fața casei băieții cu coșurile și carele cu zarzavaturi ori cu poame. Acum însă voia să profite de strîmtoarea în care se afla văduva.

— Uite — urmă el trăgînd mișelește cu ochiul — să-mi dai casele din fund, căci pentru mine și pentru băieți sunt destul de bune. O să le mai dreg și-ți dau și chirie dacă-mi dai voie să-mi fac într-un colț și beciul pentru zarzavaturi. Mai ai apoi și folosul că nu ești singură în curte și-ți mai fac băieții cîte-o treabă.

Cocoana Zinca răsuflă mai ușor: mai ales gîndul că n-o să fie singură în curtea care acum îi părea prea de tot largă și goală o adimenea și-i dedea cu dragă inimă casele din fund și fără de chirie.

— Bine, Barbule, îi zise ea. O să socotim chiria în zarzavaturile pe care mi le dai.

— În zarzavaturi, în bani, tot acolo vine, îi răspunse Barbu, care știa că tot el o să fie cel ce cîștigă.

Nu știe însă nimeni unde se oprește după ce s-a pornit o dată.

N-ar fi crezut Barbu c-o să o scoată atît de ușor la capăt cu cocoana Zinca, și gîndul nu-i mai era la coșuri și la mușterii, ba nici chiar cu copiii pe care-i întîlnea nu mai stătea de vorbă, ci-și făcea mereu socoteala cît o să-l coste beciul pentru zarzavaturi și reparaturile la casele din fundul curții.

Chiar ziua aceea după-ameazi n-a mai ieșit cu coșurile, ci s-a dus să facă măsurători la fața locului și să chibzuiască și să facă socoteli.

Cu cît mai mult se gîndea însă, cu atît mai rău se încurca.

La Matache Măcelaru se întîlnesc nu mai puțin decît șapte străzi, și pretutindeni pe la răspîntii stăteau precupeții și cu coșurile lor, ovreii cu mărunțișuri, italienii cu bricege și cu foarfeci, cîrpacii, văcsuitorii și fel de fel de alți oameni ce caută gologani: aici trebuie să se facă odată piață.

— Uite, cocoană Zincă, ce m-am gîndit eu... grăi dar Barbu peste cîteva zile. Fără de beci pentru zarzavaturi nu fac nici o treabă. Beci trebuie să fac și n-am făcut nici o treabă dacă nu-l zidesc și nu-i pun acoperiș, fie macar și numai de trestie. Îmi mai trebuie apoi și o cămară pentru poame. Ca să mă folosesc de același acoperiș, mi-am gîndit s-o fac deasupra beciului. Dacă e așa, de ce să mi-o fac în fundul curții, într-un colț ascuns? Ce-ar fi dacă ne-am înțelege să fac o prăvălioară colea lîngă poartă, la stradă, în față loc de vînzare, în dos cămară pentru poame, iar dedesubt beci pentru zarzavaturi? Nu te mai supără nici băieții cînd ies cu coșurile, nici carele care nu mai intră în curte.

— Fă ce știi, Barbule, răspunse cocoana Zinca, numai să ai din ce să faci.

— Păcatele mele, întîmpină Barbu, atîta tot voi fi avînd. Nu te uita că mă vezi așa în cămașe. Aveam cinci mii de lei sînt acum vreo treizeci de ani, cînd mi-am părăsit ghereta, iar de atunci tot am adunat.

Altele sunt care-mi lipsesc mie, nu banii. Iar pentru socoteală o să ne potrivim noi. Prețuiește locul și de zece ori cît banii pe care îi bag în el și-o să prețuiască peste cîțiva ani înzecit ca astăzi. Ori îți plătesc chirie pentru loc și-mi iau, cînd ar fi să plec, șandramaua, ori îmi socotești drept chirie banii pe care-i cheltuiesc și rămîi după cîțiva ani stăpînă.

— Cum crezi, Barbule, grăi cocoana Zinca. Pe mine n-o să umbli să mă înșeli.

— Dar nici n-aș putea, cocoană, îi zise el, cînd le dau toate de la mine și nu-ți cer nimic de la mînă.

Avea zor mare omul, căci pomii erau în floare și ținea să fie cu toate gata pînă ce nu ies trufandalele. Și se înviorase iar Barbu, parcă i-ar fi înviat Ana și copiii.

Cum să nu să-nvioreze cînd vedea mereu în gîndul lui prăvălia plină de lume, cămara pentru poame în dosul ei, podul pentru struguri deasupra ei și beciul pentru zarzavaturi de dedesubtul ei.

„Am, își zicea, să țin și portocale, și lămîi, și smochine, și stafide, și halva, și măsline, și brînzeturi."

„Da! am!" zicea el și-și făcea planul cum are să-și împartă rafturile și cum are să le așeze, ici una, colo alta, dincolo iar alta. Și cum își făcea planurile, magazia pe care la început și-o închipuise ca un fel de chichineață, cam doi pe patru metri, se lărgea mereu, ca să încapă rafturile, încît s-a făcut în cele din urmă, cînd s-au început săpăturile, cinci pe șase metri, prăvălie-n toată regula.

„Ce faci, Barbule?" își zicea cîteodată, dîndu-și seamă că i se duc toți banii adunați numai el singur știa cum.

„Lasă să se ducă! își zicea însă îndîrjit. În groapă cu mine tot n-o să-i duc, și ce folos aș avea de ei dacă nu mi-aș face acum chefu!?"

Nici nu mai putea apoi să iasă cu coșurile.

Nu doară că n-ar fi putut să lucreze zidarii și salahorii și fără de dînsul, dar nu-l ierta firea să plece cînd vedea bucuria copiilor, care cărau și ei cărămizi ca să se ridice cît mai curînd zidirea.

„Stați! nu dați năvală, că le vine tuturora rîndul!" zicea Barbu cînd era hîrbuit din prea multe părți, dar nu grăbea, ci urma a-și face treaba cu încetineala lui obișnuită.

Nu e însă lucru mai nesuferit decît să aștepți și să vezi pe altul tacticos cînd tu însuți grăbești de stai ca pe spini și jăratic și făceau mereu gură cînd o bucătăreasă care ținea să-și poată pune la timp supa la foc, cînd o vecină care-și lăsase copiii singuri acasă, cînd iar un ucenic ori o ordonanță care se temea că mănîncă trînteală dacă întîrzie prea mult.

Barbu-și căuta de treabă și le înghițea toate, căci el însuși și le făcuse.

Nu-i fusese destul că se știa om cunoscut în partea locului, ci mai bătuseră el și băieții toba pe la toate casele că ține numai marfă aleasă și vinde mai ieftin și decît în piață, și decît la coșuri, căci chirie nu plătește, cheltuieli are puține, trăiește cum a trăit totdeauna și e mulțumit să cîștige cîte puțin de la mulți.

Dedea dar lumea năvală ca la pomană și i-a mers prăvăliei în curînd vestea pînă la gară, la capul podului, la gura Cișmigiului și la Malmeson.

Mai ales duminecile și zilele de sărbători pînă pe la nouă dimineața nu mai biruia Barbu singur, ci era nevoit să-și sporească băieții, ca să poată opri cîte unul-doi dintre dînșii la prăvălie.

Se scula în zori de zi, îi încărca pe băieți și-i pornea cu coșurile, apoi începea cu băiatul oprit la prăvălie să scoată zarzavaturile din beci, unde le ținea peste noapte, ca să nu se vestejească.

Giur împrejur erau rafturile în care-și împărțea marfa după fel și după calitate, cum numai el singur știa. În mijloc era o masă lungă și lată pe care-și expunea trufandalele mai frumoase, mai mult pentru ochii lumii, iar zarzavatul de rînd îl scotea în coșuri pe care le punea pe sub masă, prin colțuri ori printre ghiveciurile de flori la care ținea mult.

După ce erau toate gata, răsufla o dată din greu, ca în ajunul unei lupte îndîrjite, apoi deschidea prăvălia.

„Nu pune mîna! Uită-te, vezi, alege, dar nu pune mîna! Nu-mi zăpăci lucrurile!"

Cu asta-și începea ziua și cu asta o ducea într-una pînă ce nu i se deșerta prăvălia.

Nu se putea împăca cu gîndul că nu se obișnuiește lumea să se astîmpere și să nu strice rînduiala pe care și-a făcut-o el.

Degeaba! Una e ghereta pusă în gura pieții, în care oamenii nu intră și nu caută decît ceea ce găsesc, și alta prăvălia deschisă în colț la Matache Măcelarul, unde se întîlnesc nu mai puțin decît șapte străzi. Aici vin și intră fel de fel de oameni, cu fel de fel de gusturi, și le fac toate valvîrtej, de nu mai știi unde-ți stă capul.

— Cornuri ai, nene Barbule? întreabă un băiat.

— N-am, răspunde Barbu, fără ca să mai aibă timp de a se uita la el.

— Auzi prăvălie, unde nu găsești cornuri! zice băiatul și pleacă.

— Ei, am să aduc! strigă Barbu.

— Acadele ai? întreabă o fetiță.

— N-am, dar o să aduc! mare lucru nu-i! răspunde iar Barbu.

— Ciocoladă nu-i? întreabă una.

— Vanilie n-ai? întreabă alta.

Iar alta cere zahăr, orez, cafea, sardele, icre, măsline. Cîte nu le trec oamenilor prin minte!?

Barbu se uită sperios împrejurul său. Nu putea el să zică și azi, și mîine că nu are: prăvălia e pentru lume și neguțătoria n-o faci cum vrei, ci cum o cer nevoile oamenilor ce intră în prăvălie. Dacă l-a pus păcatele să intre în horă, nu-i rămînea decît să joace, cîntînd mereu: „N-am, dar o să aduc!"

Mai aducea azi una, mîne alta și se întindea mereu neguțătoria, încît în timpul verii se făcuse în colț băcănie în toată regula. Mergea lucrul de minune, dar nu prea făcea pentru Barbu, care nu mai era tînăr și nu știa să scrie și să citească. Umblînd mereu de ici și pînă colo, coborînd în beci și urcînd iar scările înapoi,

se simțea adeseori obosit și-l dureau încheieturile. Apoi adeseori se scărpina în creștetul capului și-și zicea cuprins de îngrijare: „Bagă de seamă, Barbule, că te încurci!“ Prea erau multe și nu putea să și le aducă toate aminte; s-ar fi și încurcat dar dacă nu l-ar fi ajutat Frosa, care i le trecea serile în catastif și-i ținea astfel un fel de socoteală, ba, cînd înghesuiala era de tot mare, ea îi dedea ajutor și în prăvălie.

După-amiazăzi era lume puțină, Barbu se ducea dar în Piața Mare, ca să vadă cum stau prețurile și să-și cumpere marfă. Lumea însă, așa puțină, tot făcea gură.

— Auzi d-ta prăvălie care stă închisă tocmai cînd ai nevoie de ea!?

— Lasă, nene Barbule, îi zicea Frosa, nu închide prăvălia, că stau eu pînă ce nu te întorci.

O făcea cu plăcere, pentru harul lucrului; vecinele însă și cunoștințele și rudele erau scandalizate.

— Auzi d-ta femeie care nu se simte, zicea una. Abia i-a murit bărbatul și uită c-a fost funcționar și om cu vază-n lume.

— Săracul Costache! zicea alta. N-ar avea odihnă-n mormînt dac-ar ști că fata lui e dată slugă la prăvălie.

— Trage la teapă, adăuga iar alta. Se vede că e fată de plăpumar: pentru un cîștig de cîțiva gologani își batjocorește fata.

Se-nșelau, căci nu era la mijloc nici un gologan. Barbu nu era om care dă și nici prin gînd nu-i trecea că ar trebui să-i deie Frosei ceva pentru că face și ea treabă în prăvălie, trece la catastif și poartă socoteli. De ce ar fi și avut să-i deie? Nu era slugă, ci le făcea toate pentru plăcerea ei, ca să-nvețe ceva, să nu-și piardă timpul degeaba și să-i fie casei de folos, căci, la urma urmelor, cu cît mai bine mergea neguțătoria, cu atît mai vîrtos se urca prețul caselor.

După ce au venit dar vacanțele mari, băieții amîndoi, nemaiavînd nici o treabă, steteau și ei în prăvălie, tot pentru plăcerea lor, și Barbu se bucura că poate să mai răsufle și să mai steie de vorbă cînd se ducea în piață, ici cu unul, colo cu altul, și să vadă și să învețe cîte ceva, cum era obișnuit.

Îl dureau și acum încheieturile, mai ales cînd se schimba vremea.

„Se vede că nu e numai oboseala, ci și bătrînețea", își zicea el, aducîndu-și aminte de timpurile cînd alerga pe lapoviță cu coșurile încărcate. Tot nu se astîmpăra însă.

Avea în prăvălie scrobeală, și albă și albastră, și era lucru firesc să ceară și cărbuni de călcat cine cumpără scrobeală. Lucru mare nu era să cumpere o-ncărcătură de cărbuni și cîștiga sută-n sută, căci cheltuielile nu i se sporeau.

De la cărbuni apoi pînă la lemne nu e prea mare săritura.

„Nu e oare păcat — îi zise într-una din zile un prieten — să ai o frumusețe de curte ca aceasta și s-o lași goală? De ce să nu vinzi și lemne cu kilogramul? Poți să le dai mai ieftin decît alții, că nu ți se sporesc nici cu aceasta cheltuielile."

Barbu nu zicea nimic, dar gîndul acesta îl rodea și slăbiciunea bătrînețelor în cele din urmă, l-a[1] lăsat să fie momit. Cumpărase și el lemne cu kilogramul și știa ce bine îi pare omului sărac cînd le găsește ceva mai ieftin.

Acum însă tot și-a pus cocoana Zinca piciorul în prag.

Prea se-ntindea Barbu în curtea ei, parcă el ar fi fost stăpîn într-însa.

Învoiala era ca el, timp de șase ani, să nu plătească nici o chirie, iar după aceea să se învoiască și pentru prăvălie, și pentru casele din fund, cum vor putea.

„Nu vezi că te-a înșelat, cocoană!? îi ziceau concurenții lui. Îi este ușor să vîndă ieftin și să ne sărăcească pe noi dacă nevastă n-are, copii n-are, trăiește ca un golan și-l mai ții și d-ta de pomană, ba îi mai dai și copiii d-tale de ajutor!?"

N-ar fi ținut, poate, cocoana Zinca seamă de asemenea vorbe, dar vacanțele erau pe sfîrșite, băieții trebuiau să meargă iar la școală și dînsa n-avea din ce

[1] În text: *s-a*.

să le plătească taxele și să le cumpere haine, încălțăminte, cărți și celelalte ce se mai cer la școală.

Abia acum își dedea dar seamă că era mai cuminte dacă se învoia cu Barbu ca abia peste zece ani să rămîie dînsa stăpînă și să-i mai deie și chirie cel puțin pentru casele din fund.

Lucrul acesta putea în gîndul ei să-l facă Barbu și acum, căci vorba fusese ca el să vîndă zarzavaturi, poame, flori și brînzeturi, iar el mai vindea și altele, mai era ajutat și de copii, ba voia să deschidă și magazia de lemne.

Pentru asta tot trebuia să plătească ceva.

Barbu să plătească!?

El se uita lung și dus pe gînduri la dînsa.

III

— Să-ți pară bine, cocoană, dacă nu-mi pare mie rău, îi răspunse el. Îi fi zicînd că mi-e mare cîștigul, că-mi știi socotelile: cu cît mai mare e, cu atît mai mult să te bucuri, căci cu atît mai multă chirie o să iei peste cinci ani.

— Peste șase, îl întrerupse ea.

— Ei bine, întîmpină el, unul e început și ca trecut. Și dacă merge bine magazia de lemne, mîne-poimîne te pomenești că vine vreunul să mă scoată cu preț bun din curte. Să zici: „Doamne, mulțumescu-ți că s-a găsit cineva care îmi[1] ridică prețul locului".

— Ce știu eu cum au să vie lucrurile peste cîțiva ani? grăi cocoana Zinca. Sunt strîmtorată acum și nu pot să aștept pînă atunci: uite, am să-mi trimit copiii la școală și nu știu de unde să iau ceea ce le trebuie. O sută de lei e pentru mine acum mai mult decît o mie peste cîțiva ani, după ce voi fi scăpat de grija lor.

— Asta e altceva, răspunse Barbu mai muiat. Ia să ne mai gîndim și să vedem cum s-ar putea potrivi lucrurile ca să fie bine.

[1] În text: *îți*.

Cu cît mai mult se gîndea însă Barbu, cu atît mai vîrtos se îndărătnicea în gîndul de a nu da nimic.

„Nu! își zise în cele din urmă. Cu păcatul acesta n-o să-mi încarc sufletul."

Îi rîdea inima cînd îl vedea pe Tache făcînd treabă în prăvălie. Se învîrtea ca prisnelul, nu-i mai stetea gura, le știa toate unde stau, nu uita nimic și nu obosea niciodată.

„Ce o să iasă ăsta cînd va fi de douăzeci de ani!?" își zicea adeseori și se bucura în fundul inimii lui că prin el ar putea să scape și de grijă, și de osteneală.

— Cocoană Zincă, grăi dînsul peste cîteva zile. Știi ce mi-am gîndit eu? Ca să nu mai fie vorbă, haid' să facem tovărășie și la magazia de lemne, și la prăvălie: eu cu capitalul și d-ta să-mi dai băieții și fata, ca să împărțim cîștigul în două — mult, puțin, cît o fi.

— Eu să-mi iau băieții de la școală!? răspunse ea adînc jignită.

— Asta n-am zis-o și nici nu vreau s-o zic, răspunse el. Dacă-mi ceri însă chirie pentru curte, nu mai deschid magazia de lemne, căci n-aș putea să vînd destul de ieftin, iar dacă ar fi să-ți plătesc chirie pentru casă, îmi stric rostul prăvăliei, că nu mai pot să vînd cu prețurile de pînă acum. În loc dar de a-ți da chirie, îți fac parte din cîștig, iar pentru ca partea să-ți fie mare, dă-mi ajutorul pe care-l cer.

— Tot acole vine, întîmpină dînsa; ar trebui să iau copiii de la învățătură.

— Ce învățătură!? grăi dînsul. Omul nu învață din carte, ci trăind în lume. Răposatul jupîn Neagu, tatăl d-tale, multă carte nu va fi știut, dar tot ți-a lăsat locul și casele acestea, ca să ai în ce să te razimi. Eu am învățat încă mai puțin și tot am ceva. Ce a lăsat însă coconul Costache, fie iertat? o sărăcie de pensie, ca nici să nu mori, nici să nu poți trăi. Fac, nu-i vorbă, și oamenii cu învățătură cîteodată treabă, dar nu pentru că sunt învățați, ci pentru că știu să învîrtă treburile. Fă ce vreai, cocoană, adăugă el, dar eu îți spun că învățătura e pentru oameni cari nu sunt buni de altă treabă, ori n-au nevoie să-și cîștige muncind pînea.

Cocoana Zinca știa că oamenii proști ca Barbu,

cari n-au avut parte de învățătură, numai așa pot să vorbească și nu se supăra, dar ținea să meargă pe drumul ei înainte.

Nu tot așa însă și copiii, cari, umblînd și azi și mîne cu bani, prinseră slăbiciune de negustătorie, și nu rar se întîmplă că copiii vor să fie mai cu minte decît părinții lor. Mai ales Frosa, care o vedea pe mama ei mereu în strîmtoare și știa ce cîștigă Barbu în fiecare zi, ar fi fost în stare să vîndă gogoși în fața prăvăliei și încă de mult stăruia ca mama ei să ceară, ca văduvă de funcționar, dreptul de a deschide un debit de tutun.

— Ce-ți mai trebuie? zicea dînsa. Prăvălie ai la loc bun, rafturi ai, lumea vine fără ca să o chemi: o masă și un scaun îți mai rămîne.

— Nu-i așa, fată, răspundea mama. Pentru negoțătorie să cere capital.

— Ce capital!? întîmpină Frosa. Mie să nu-mi spui! Nu văd eu!? N-are Barbu băgați nici două sute de lei în prăvălie. Toată marfa îi este luată pe credit. O aduce azi, o vinde-n cîtece zile, o plătește din banii luați, își pune cîștigul la o parte și-aduce alta. Nu cumva crezi că lemnele o să le cumpere pentru magazie cu bani gata? Găsește destule pe așteptare. De ce să cîștige numai el, cînd curtea e a noastră? Nu vezi d-ta că ne înșeală? A văzut că locul e bun și-a cheltuit acolea cîteva mii pentru prăvălie, ca să cîștige îndoit și întreit, în vreme ce noi perdem timpul fără de nici un folos.

Băieții trăgeau cu urechea, și Nae zicea că trece la școala comercială, iară Tache era cuprins din ce în ce mai mult de simțămîntul că el știe destul pentru ca să ducă negoțătoria chiar mai bine decît Barbu.

Nu voia cocoana Zinca, dar o apăsau nevoile, i se ridicau copiii-n cap și s-a dat în cele din urmă biruită. Pornită apoi o dată, nu mai ținea seamă de vorbele vecinelor și ale cunoștințelor și ale rudelor și nu numai și-a luat debit, dar vindea și ea însăși tutun, și chibrituri, și timbre, și mărci, ba toamna ar fi fost în stare să-și deschidă și grădina pentru mustărie, ca să vîndă mititei și fleici fripte la grătar.

Iară Barbu le-nvîrtea toate domol și chibzuit ca totdeauna, pleca fără de grijă cînd se ducea în piață și nu se supăra de loc cînd lumea-l lua drept slugă cu simbrie al cocoanei Zinchii. De ce să se supere cînd și el însuși se simțea slugă, ce-i drept, nu a cocoanei Zinchii, dar a copiilor ei.

Nu mai umbla acum cu droaia de copii după el, căci avea copiii lui. Cei mari ca cei mari, dar erau cele mici și mai ales Tița, cea mai mică, abia de trei ani, care, prostuță cum era, nu știa să facă deosebire între om și om, ci se uita-n ochii lui parcă ar fi ai unui împărat, și îi ședea pe genunchi și-l mîngîia și se lăsa s-o sărute, ba îl săruta și ea, de-i treceau fiorii și i se umpleau ochii de lacrămi.

Ce i-a fost, Doamne, rînduit la bătrînețele lui!

IV

D-l Don Delaborca, funcționar la Ministeriul de Externe și autor dramatic, profita de frumoasa zi de mai ca să facă, plimbîndu-se a-ndelete prin fața Teatrului Național, vînătoare de tipuri.

Ochii lui scrutători se opriră asupra lui Barbu, care stetea îmbrăcat în cămașă curată la coșurile lui, unul cu căpșune mari, iar celălalt cu sparanghel gros și fraged.

— Ce mai faci, nene Barbule? îl întrebă.

— Facă stau, mă uit și mă gîndesc la ce văd, îi răspunse Barbu.

— Bine, îi zise d-l Delaborca, dară eu știam c-ai deschis prăvălie mare și vestită, în care se găsesc toate bunătățile.

— Am deschis și o avem, întîmpină Barbu, dar la prăvălie e ca la prăvălie, iar aici e ca aici. Lumea ce trece pe aici acolo nu vine, și uite — urmă arătînd la coșuri — marfa aceasta acolo n-are căutare.

— De ce-o ții, dacă n-are căutare?

— S-ar putea să n-o țiu!? Decît marfă proastă, mai bine lipsă!

— Mai proastă decît marfa ce n-are căutare!? grăi d-l Delaborca. Bună e marfa pe care o cumperi ieftin și-o dai scump.

— Nu-i așa! răspunse Barbu, apropiindu-se de dînsul, ca să-i poată vorbi mai încet, oarecum în taină. Mă iartă că-ți vorbesc fără perdea, dar te știu de cînd erai copil: la negoțătorie nu te pricepi. Ce folos am eu dacă cumpărătorul nu se bucură, ci mă drăcuiește cînd îmi dă banii!? Mai bine să nu-i dea! Mulțumirea mea e să am marfă bună și frumoasă, încît să-mi rîdă ochii cînd mă uit la ea și s-o mai și vînd ca de dăruială. Asta e negoțătoria din care te alegi cu ceva. Da! — urmă el — am prăvălie frumoasă și pusă la loc bun, dar mi s-a făcut în cîteva luni de zile nesuferită. Iau, domnule, marfa cea mai frumoasă, mi-o așez cu rost pe masă de te uiți cu jind la ea, toți pun însă mîna și mi-o zăpăcesc, dar nu cumpără, fiindcă, neștiind s-o prețuiască, zic că e scumpă, deși le-o dau ca de pomană. Slugi, ucenici, vistavoi, tot lume care cumpără pentru alții și nu alege cu gust.

— Potrivește-ți și tu marfa după lumea ce-ți intră în prăvălie, grăi d-l Delaborca zîmbind.

— Asta nu se poate! răspunse iar Barbu. De ce mai fac negoțătorie dacă n-au și ei pe urma ei plăcerea mea!? Uite — urmă mai înviorat — stau aici și rar se nimerește să vînd vreunuia care ia marfa cu dînsul. Mi-o cumpără și-mi zice: „S-o duci la numărul cutare din strada cutare și s-o dai coconiței". Asta e altceva. Eu mă bucur că-mi vînd marfa, el se bucură c-a găsit-o, coconița se bucură c-o primește: așa-nțeleg și eu negoțătoria, nu pe certate, ci pe: „Îmi pare bine!" Nici că intru de două ori în curtea în care slugile, iar nu stăpînul cumpără. Iar dacă mă duc acum cu marfa și o văd pe conița că are gust la alegere, îi zic: „Pot să-ți aduc, coconiță, de toate, că am prăvălie", iar mîne mă duc cu coșul încărcat.

— Cum te văd eu — îi zise d-l Delaborca — o să porți în curînd marfa cu căruța.

— Ferit-a Sfîntul! întîmpină Barbu. Nu sunt doară neamț, care-și poartă franzela și cornurile cu căruța,

nici laptagiu, care vine de la țară. E păcat să hrănești un cal cînd poți hrăni cîțiva oameni nevoiești.

— Dar ești mai în cîștig, și băieții aceia ar putea să facă altceva.

— Nu, se îndărătnici Barbu. Eu iau băieți cari sunt buni de altceva. Calul vine la rînd după ce nu mai găsești oameni. Lasă-i pe băieți să umble cu coșurile și să adune gologani, cum am umblat eu.

— Și cum îi plătești, Barbule? întrebă d-l Delaborca.

— Să-i plătesc, eu? Nu se poate!? răspunse Barbu. Ce folos ar mai avea dînșii dacă i-aș plăti? Le dau marfa ieftin și o vinde fiecare cum poate, cîștigă fiecare după hărnicia lui. Uite — urmă el ca în taină — am tras-o pe cocoana aceea pe sfoară, ea stă cu copiii ei la prăvălie, se bălăbănește cu lumea și poartă socotelile, îi mai las și cîte un băiat de ajutor, iar eu sunt boier și-mi fac cheful, încarc marfa cea mai frumoasă în coșuri și plec cu ceilalți pe la casele mele, unde lumea mă știe, mă așteaptă și mă primește cu bucurie, iar după-amiazăzi vin, cînd timpul e frumos, și stau aici, mă uit, văd și mai stau de vorbă cu cîte unul ca d-ta, care mă știe de cînd era copil.

— Și merge neguțătoria? îi zise d-l Delaborca, înduioșat.

— Ba bine că nu! răspunse Barbu. Să vezi d-ta cum se bucură cocoanele și copiii cînd mă opresc cu coșurile pline la scară, cu cîtă plăcere aleg, cum îmi zic: „Barbule, dragă", cum mă poftesc să mai vin și mîne și-mi spun ce să le aduc. Să n-ai nici nevastă, nici copii, să umbli desculț, să rabzi de foame și la frig, să te doară toate încheieturile și tot să trăiești, că ai de ce!

— Ce o să faci însă cînd n-o să mai poți umbla cu coșurile?

Barbu dete din umeri.

— Asta o s-o văd cînd o fi dacă o fi, răspunse el. Cîți oameni n-am văzut căzînd morți pe stradă!? Te pomenești c-o să am și eu norocul acesta, și atunci mi-aș face degeaba inimă rea vînturînd-o de pe acum.

Nu se gîndea Barbu ce o să fie, căci aceasta nu putea s-o știe, ci la ceea ce a fost și nu mai era și[1] căuta din cele ce sunt ceea ce se potrivea cu firea lui.

Puțin a trecut, și Tița, făcută mai măricică, a început și ea să se simtă și nu-i mai ședea pe genunchi, nu-l mai mîngîia, nu-l mai săruta. El însă îi aducea aminte că-i șezuse odată pe genunchi și-l mîngîiase și se bucura văzînd-o cum crește.

Se mai bucura cînd vedea pe cucoana Zinca alegînd pentru ea cea mai frumoasă parte din marfă, se bucura la nunta Frosei, se bucura cînd vedea pe Tache învîrtind negoțătoria și, ducînd-o astfel într-o bucurie, nu-și mai dedea, cînd s-au împlinit cei șase ani, seamă că nu mai are ce să caute la casa cocoanei Zinchii și că nici cu coșurile nu mai putea să umble.

— De, zicea, mult am răzbit cu coșurile pline prin lapoviță; e timpul să mai odihnesc.

A rămas ca un fel de slugă bătrînă la casă, căci, dacă e vorba, tot cam așa stătuse și mai-nainte, iară cînd a ajuns de nu mai putea nici așa, s-a dus la spital.

Degeaba erau toate silințele cocoanei Zinchii și ale copiilor ei că să-l oprească.

— Ce-mi sunteți și ce vă sunt ca să vă fiu sarcină la sfîrșitul vieții!? — își zicea el — și de ce și-au dat cei ce au făcut spitale avutul... dacă nu pentru ca oameni ca mine să aibă la sfîrșitul vieții căpătîi!?

Doctorul de la spital era și el dintre cei ce-l știau din timpul copilăriei lor și se înfruptaseră din coșurile lui.

— Să te duci, îi zise, să-mi faci cu cocoana Zinca socoteala, și din cît o ieși să faceți un pat, două, cîte s-or putea, pentru oameni ca mine.

[1] În text: *ci.*

PRIETENUL MEU COSTEA

Înalt și plin la trup, cu obrajii rotunji și rumeni, cu ochii mari și vioi, cu mustața galbănă-n spic, totdeauna cu zîmbetul pe buze, inimos și plin de voie bună, neistovit atît la masa de lucru, cît și la petreceri, el ne înviora pe toți cînd se ivea-n mijlocul nostru.

Așa a fost un lung șir de ani de-a rîndul, iar acum, om de abia patruzeci și nouă de ani, gîrbov ca un moșneag, cu fața zbîrcită și galbenă-verzuie, cu ochii stinși și înfundați în cap, netuns și neras, cu mustața căzută peste buzele veștede, ursuz și răutăcios, el își ceruse trecerea la pensiune și-și tîra cu chiu, cu vai zilele de azi pe mîne.

Avea pensiune frumoasă, ședea-n casa lui proprie, lua de la alte case chirie de peste 3 000 lei pe an, era singur și tot se temea că n-o să aibă din ce să trăiască, încît din om cu mînă largă se făcuse zgîrcit și cămătar nemilos.

— Bine, ce ai? l-am întrebat într-una din zile.

— Nu mă-ntreba ce am, ci ce nu am, răspunse el, răstindu-se la mine. Toate le am. Nu e doctor mai de seamă pe care nu l-am consultat. Toți îmi spun că aș fi sănătos tun, dar am căzut în o slăbiciune generală și sunt de o nervozitate excesivă fiindcă nu mă hrănesc. Eu simt însă că nu-mi funcționează bine nici inima, nici plămînii, nici ficatul, nici rinichii, și dacă nu sufăr de diabet, am cancer. Văzîndu-mă însă neuraste-

nic, ei nu-mi spun adevărul, ci mă ţin cu minciuna, dîndu-mi mereu zor să mă hrănesc.

— Hrăneşte-te! am stăruit eu.

— Cum să mă hrănesc dacă stomacul nu-mi primeşte nimic!? a răspuns el. Acru nu, dulce nu, sărat nu, pipărat nu, carne nu, peşte nu, zarzavaturi nu, făinoase nu, băuturi, Doamne fereşte! Cum trăiesc eu? Niţel, cîte niţel lapte ori iaurt, un ou fiert, ceva compot, o felie de pîne prăjită... şi-o duc aşa cum mă vezi, mai mult iazmă decît om, dacă mă culc devreme şi mă scol la timp, dar tot nedormit, căci somnul meu nu e somn, ci lungă zbatere-n culcuş. Ochii lui se umplură de o văpaie pătimaşă: Nu mai merge, urmă îndîrjit. Munceşti întins, suferi şi rabzi, înduri cele mai grele dureri şi mergi înainte cînd ştii că ai din cînd în cînd, drept compensaţiune, şi cîte o plăcere ori ai de dragul cui s-o faci. De ce să fac însă eu, care n-am pe nimeni şi nu mai pot să-mi permit nici o plăcere!? Sînt acum vreo două săptămîni de zile, urmă el, am găsit, aşa, trecînd pe stradă, nişte scrumbii de toată frumuseţea. Am luat una. Atît, una singură, şi am dat-o să mi-o puie la grătar. Am băut la ea două pahare de vin negru, nu mai mult. Ei bine, timp de opt zile n-am mai fost om. Credeam că scap în cele din urmă şi mi-am făcut şi testamentul; iată însă că iar îmi port ciolanele de ici pînă colo. Nu e alt leac decît să-i pun eu capăt.

Acesta e gîndul statornic al neurastenicilor şi-i dedeam în tăinicia cugetului meu dreptate. Boala „incurabilă" aşa ori aşa tot la moarte duce.

— De! îmi zise peste cîtva timp d-rul Cleană, prietenul nostru, care îl căuta. Ce să-i faci!? Sunt nopţile petrecute-n plăceri, lipsa de măsură în băutură şi în mîncare, e mai ales abuzul de medicamente ceea ce i-a ruinat aparatul de digestiune şi se înţelege că toate scîrţiie dacă nu se poate hrăni. Ar trebui să se supună timp mai îndelungat la un regim aspru dacă e vorba să se înfiripeze. Îndată însă ce se simte întrucîtva mai bine, iar stă nopţile, iar bea, iar mănîncă, ceea ce pentru dînsul e otravă, şi pierde într-un ceas ceea ce a cîştigat într-o lună de zile, ba ajunge mai rău de cum a fost. Ar trebui să aibă pe cineva care-i poartă de grijă,

îl ține de scurt și-l stăpînește. Așa, de capul lui, are să se prăpădească mai curînd ori mai tîrziu.

— De! ce să-i faci? ziceam și eu.

Era primăvară, o zi de mare frumusețe, cînd iar l-am întîlnit pe Costea.

— Cum o mai duci? l-am întrebat.

— Aoleu! aoleu! mi-a răspuns el. Au mai căzut și altele pe capul meu.

El îmi spuse că, împrumutînd pe Nădescu, unul dintre prietenii noștri, cu patru sute de lei, pe care acesta nu i-a plătit la timp, a fost nevoit să se judece cu el. Nădescu a murit însă-n timpul procesului și abia văduvei lui a ajuns să-i pună sechestru.

— Uite, îmi zise, așa se-ncurcă omul! A rămas femeia cu doi copii, un băiet de vreo zece ani și o fetiță de vreo șase, mare frumuseță de copii, mai ales fetița. Lasă că n-am ce să iau de la dînsa, dar plînge, domnule, plînge de te scoate din sărite. Am zis eu totdeauna că n-are să se căsătorească omul cîtă vreme nu poate să-și asigureze, vie orișice, soția și copiii. Cum rămîne acum femeia aceea? copiii lui cum rămîn!? Așa-i că sunt belea pe capetele noastre?! urmă el necăjit. Greu i-o fi fost să moară; dar ce sunt eu vinovat!? Am eu mutră de om care aleargă să-i reguleze actele ca să-și capete pensioara ce le-a rămas!? Gîfîi urcînd scările și tot trebuie s-o fac, căci numai așa pot să-mi iau banii.

— Multă alergătură nu e, întîmpinai eu.

— Aș! e încurcătură mare, grăi dînsul. Abia sunt acum vreo trei ani s-a cununat cu ea ca să-și legitimeze copiii, și ea nici nu are drept la pensiune, dar li se cuvine copiilor, și-o scot dacă mai trăiesc. Ba li se mai cuvine și ceva moștenire de la o mătușă a lui și nu mă las pînă ce nu li-o scot. Li-o scot dacă trăiesc.

Dacă trăiește!?

Ca să trăiască, însă, omul trebuie să-și păstreze sănătatea.

Cîteva zile-n urmă, însă, el iar zăcea, zbătîndu-se între moarte și viață.

Nu era de astă dată vreo scrumbie dată la grătar ceea ce-l răpusese, dar deduse peste niște trandafiri

ce-ți luau vederile, iară trandafirii n-au nici o noimă fără de ardei și fără de pelinaș.

Biata de văduvă, care numai în bunăvoința lui se mai răzăma, a alergat cuprinsă de spaimă la bolnav și-a stat zi și noapte la căpătîiul lui, căci e grozav lucru să fii bolnav și să n-ai pe nimeni care să-ți steie la căpătîiul patului.

Linica, fetița, nu putea să rămîie singură acasă. Stetea și dînsa cu mama ei, mai aducea un pahar de apă, mai purta papucii bolnavului, mai muta un scaun de ici pînă colo.

Mitică, băiatul, venea și el cînd se-ntorcea de la școală și făcea cîte-o treabă, căra un braț de lemne, aducea cîte ceva de la băcănie ori de la farmacie.

Lărgime era la casa lui Costea destulă pentru toți, iar de supărat nu-l supărau, căci vorbeau pe șoptite, umblau în vîrful degetelor și se uitau în ochii lui, ca să-i ghicească gîndurile.

Într-una din zile văduva trecuse la bucătărie, ca să prepare un ceai de mușețel, și Costea era singur cu Linica, fetița, care ședea într-un colț lîngă ușă, unde nu putea s-o vadă.

— Fetițo, îi zise el încet, șezi colea pe scaun, la picioarele patului.

— De ce? întrebă copila.

— Ca să te văd! răspunse el.

— De ce să mă vezi? întrebă iar dînsa.

— Fiindcă-mi ești dragă, îi zise el.

Puiul de femeie se așază pe scaun și rămase uitîndu-se cu ochii ei mari în ochii lui obosiți.

Costea se uită cîtva timp la ea, apoi îi făcu semn să vie la dînsul.

Îl treceau fiori reci și ochii i se umeziră gîndindu-se la durerea de a muri cînd lași în urma ta asemenea copil.

„Nu, își zise, să nu te însori. Copii să n-ai cînd știi că poți să mori și că pot să-ți moară, ceea ce e și mai grozav.“

El o mîngîie apoi și-o sărută cu sfială, parc-ar fi făcînd un lucru neiertat, în vreme ce ea se alipi de dînsul.

Peste cîteva zile s-a înfiripat Costea și iar a rămas în casa lui largă și luminoasă singur, cum trăise toată viața lui.

Se simțea acum mai bine, dar îi era urît și casa îi suna a pustiu.

„Bietul de Nădescu! își zicea din cînd în cînd. Ce grea trebuie să-i fi fost lui moartea!“

Peste vreo trei săptămîni a plecat, în urma stăruințelor lui Cleană, la Slănic, dar nu singur. Nu putea un om ca dînsul să se avînte în lume așa singur: trebuia să fie cineva care îi poartă de grijă, îi cîntă la ureche, îi mîngîie vederea și-i ține de urît. A luat-o dar și pe Linica dimpreună cu mama ei, care îi știa atît de bine toate tabieturile și se uita la el ca la mîntuitorul ei și-al copiilor ei.

Toamna, cînd l-am întîlnit iar, am rămas zăpăcit în fața lui.

Nu mai era, ce-i drept, ca odinioară, plin la trup, cu obrajii rotunji și rumeni, dar ochii iar îi erau vioi, zîmbetul iar se ivise pe buzele lui, el iar se făcuse omul inimos de odinioară.

— Stai și te uiți și nu mai știi ce să zici, grăi dînsul. M-am însurat; am intrat la stăpîn: aspră, dar bună stăpînire.

AMURG DE VIAȚĂ

Cîte sunt pe care le-ar voi omul în tinerețele lui, dar nu le poate, cîte pe care le-ar putea, dar nu le îndrăznește, cîte de care se teme, dar nu scapă!? Dar Emil nu împlinise încă al douăzeci și doilea an din viața lui.

Se cutremurase în întreaga lui ființă cînd a văzut-o întîia oară, se cutremura de cîte ori o vedea și ardea, cu toate aceste, de dorința de a o întîlni, ca s-o vadă și iar s-o vadă, se simțea nemîngăiat c-o vede numai în treacăt și pe furiș și mult ar fi dat să se poată sătura o dată uitîndu-se la ea, fără ca dînsa s-o știe aceasta și fără ca alții să prindă de veste.

Îl vedea însă și dînsa pe el și era-n privirea ei ceva ce-l fulgera, încît îl cuprindeau amețelile, ba-l vedeau adeseori și alții și se uitau zîmbind cu un fel de răutate diavolească la el, încît îi venea bietului să fugă, cuprins de rușine și de spaimă.

Nu doară c-ar fi fost afară din cale sfiicios, ca tinerii ce din nenorocire cresc fără ca să vie în atingere cu fete de seama lor. Nu! Avea două surori, una mai mare și alta mai mică decît dînsul, le era amîndurora ca un fel de păpușă și crescuse răsfățat de ele și de prietenele lor; iar mama lui, văduvă, încă tînără, nu putea să-l vadă fără ca să-i iasă lacrămile-n ochi, căci băiat ca dînsa nu mai avea nimeni, și deștept, și cuminte, și duios la fire, și frumos, încît să ți-l pui

icoană-n părete, o adevărată podoabă a omenirii.

O! se cutremura și ea cînd se gîndea c-o să vie, o zi ca ochii lui să se oprească perduți în alți ochi, și adeseori se întreba cuprinsă de temeri: Cine oare, cine o să și-l ia-n stăpînire!?

Avea însă Emil și păcate.

Unul era că nu prea știa ce să facă cu sine însuși și se apuca de toate și se perdea ușor în orișice.

Mamă-sa și surorile sale țineau să-nvețe și el a cînta la pian. A și învățat, dar în curînd a ajuns să fie stăpînit de gîndul că el e născut muzicant și era greu să-l mai iei de la pian.

Profesorul lui de muzică de la liceu îl încredința că are o voce minunată, care, cultivată, ar fi o adevărată comoară. Emil cînta deci toată ziua, acompaniîndu-se la pian.

Profesorul de desen însă îl încredința că are mult talent pentru pictură și nu avea nevoie să-i dea zor ca să se cultiveze: cînd lua o dată-n mînă penelul, Emil uita și mîncare, și somn, și nu se mai astîmpăra pînă ce nu-și fixa imaginile pe pînză.

Dar compozițiunile lui școlare erau totdeauna cele mai bune și nu mai încăpea nici o îndoială că el are, mai presus de toate, mari destoinicii literare. Lucru firesc: simțămîntul pentru frumos e același și destoinicia de a-l întrupa o are cine-l are în orișicare formă, și vorba era numai să-și cîștige și îndeminătăcia tehnică fie-ntr-un fel, fie într-altul; Emil voia s-o aibă-n toate felurile.

Mama lui însă, care se gîndea la viața lui practică și nu cunoștea muzică mai frumoasă decît cea ce-i suna-n ureche cînd îl auzea vorbind, ținea să-l vadă advocat, care se impune și prin înfățișarea lui de om, asupra căruia se opresc ochii tuturora.

Iar în fața mumei sale nu avea Emil voință: dac-ar fi sîngerat, tot ar fi făcut ceea ce dorea dînsa, căci mumă ca dînsul nu mai avea nimeni în lume.

S-a-nscris la Facultatea de drept, unde-și urma studiile cu toată stăruința, dar făcea și muzică, și pictură, și era hotărît să ieie în urmă licența și în litere.

Cei trei ani pe care i-a petrecut la universitate s-au strecurat într-o singură răsuflare: n-avea Emil nici o clipă neîntrebuințată și viața lui se desfășura ca un vis mereu plăcut în toate amănuntele lui.

Acum deodată s-a izbit de realitatea aspră și nu mai putea să facă nimic.

Mai avea și un alt păcat.

Copil răsfățat, el era deprins să le aibă toate de-a gata și din plin, locuința largă, curată și luminoasă, hrană bine aleasă, îmbrăcăminte potrivită cu starea lui și toate nimicurile de care avea nevoie pentru ocupațiunile lui de multe feluri. Le și avea, dar știa că muma lui și surorile lui își trăgeau de la gură, se strîmtorau și sufereau multe neajunsuri pentru ca să i le poată da.

Îl apăsa deci greu, îl strivea chiar cîteodată simțămîntul că nu mai poate să-și urmeze lucrarea ca mai înainte, că, dus mereu cu gîndul la copila pe care-a întîlnit-o într-un ceas rău în calea lui, s-apucă ici de una, colo de alta și nu mai e în stare să scoată nimic la capăt.

I se-ntunecase oare-cum deodată lumea, își pierduse cărarea vieții și nu mai știa încotro să apuce, își făcea grele mustrări pentru pornirea ce, ivită năpraznic în sufletul lui, îl înstrăina de muma și de surorile lui, care acum îi stăteau oarecum în cale, se simțea om pierdut, incapabil de a-și mai face carieră, și, cu toate acestea, lipsea de la cursuri ori întrerupea orișice lucrare și umbla buimac cînd își închipuia c-ar putea s-o întîlnească.

„Ce-ai ajuns? ce te faci!?“ își zicea el din cînd în cînd și o ură oarbă îl cuprindea, dar nu și în fața ei.

Dar Alma, copila, era nevinovată și jertfă a propriei sale neștiințe.

Ea nu se speria, nu se cutremura, dar sălta cuprinsă de o tainică bucurie cînd îl vedea și era totdeauna gata să se arunce cu ochii închiși și cu încredere nemărginită în brațele lui.

Emil era om smead, de o statură ceva mai mult decît mijlocie, cam plăpînd și legănat în mersul lui, cu obrajii supți, dar fragezi și rumeni, și cu niște mari

ochi verzi sub o frunte rotundă. Ceea ce însă mai mult ieșea la iveală în înfățișarea lui era tăietura fină a nasului și buzele subțiri și pornite mereu spre un zîmbet oarecum duios. Cînd au început să-i mijească barba și mustața, muma lui și surorile amîndouă erau cuprinse de îngrijare. Nu mai era copil, cum se deprinseseră a și-l gîndi, începea a nu mai fi numai al lor, și le era parcă-l pierd. El se rădea dar și-și purta părul cam creț, ceva mai lung, deși nu tocmai pînă-n umeri, încît părea mai mult băietan decît om tînăr.

„Ce obraznic!“ și-a zis Alma cînd ochii lor s-au întîlnit întîia oară. Nimeni încă nu se uitase cu atîta îndrăzneală la dînsa.

Mama ei însă, care o-nsoțea, s-a uitat, s-a uitat înapoi, ca să-l mai vadă o dată, căci ei nu i se părea obraznic, ci uimit, și mumele se simt măgulite cînd oameni care le plac se uită mai stăruitor la fiicele lor.

„Stranie simfonie!“ și-a zis Emil.

Dac-ar fi fost s-o judece după regulele estetice pe care le învățase el de prin cărți, ea era un fel de pocitanie lipsită de măsură.

O fetișcană de vreo cincisprezece ani, îmbrăcată de sus pînă jos în alb, cu rochia scurtă, parcă prea scurtă, și de o simplitate oarecum aspră, și, cu toate aceste, după mișcările ei, neastîmpărată și zglobie. Înaltă și subțire, parcă lungă și mlădiată ca o șerpoaică, bălană, de tot bălană, cu fața plină și lungăreață, parcă prea lungă, cu ochi albaștri, cu gura mică, parcă prea mică, cu păr bogat, mătăsos, lins pe frunte și adunat în coade mari și făcute colac în creștet, încît capul îi părea prea mare, ea nu pășea, mergînd, ca altă lume, ci se avînta oarecum în săltate, ca cocorul pornit spre zbor.

Era ceva neisprăvit fata aceasta, numai un început de femeie; natura e însă nesăcată în formele ei, totdeauna originală în combinațiunile ei și pusese atîta armonie în înfățișarea ei, încît te cuprindea jalea cînd te gîndeai că e numai în treacăt așa și că n-o să și rămîie cum e.

Emil dorea s-o mai vadă, ca să se dumirească de ce anume o vede cum i se pare, și mult ar fi dat s-o poată vedea în toată tihna, stînd el însuși ascuns, ceea ce era cu putință numai dacă și-o fixa nu numai în gînd, ci totodată și pe pînză.

Văzînd-o cu caietul de note, nu se mai îndoia că dînsa ia lecțiuni de muzică. Cînd, unde și cu cine, aceasta nu ținea el s-o știe; îi era destul că n-are decît să stea la pîndă pentru ca s-o vadă iar, fie cînd se duce, fie cînd se-ntoarce, fie și la dus, și l-a-ntors.

A și stat la pîndă, așa, ca din întîmplare.

Alma, cînd ochii lor s-au întîlnit a doua oară, n-a mai zis că e obraznic, ci a trecut cu obrajii aprinși înainte, ca prin dogoreala unui foc mistuitor.

Ar fi vrut acum și ea să-l poată vedea stînd ascunsă; o cuprindea și pe dînsa jalea cînd se gîndea că el n-o să rămîie cum e.

De! se schimbă toate și mereu să prefac în lumea aceasta.

Cam așa s-au pornit lucrurile, și pornite o dată, ele se desfășurau repede și din ce în ce mai năvalnic.

Se zice că dihorul, ajuns noaptea sub găinile ce dorm pe căpriori, se uită cu atîta nesaț la ele, încît toate cad ametite în fața lui. Cam așa cad în amurgul vieții băiat și fată, unul spre altul.

El ținea s-o vadă cum vezi o operă de artă, de pe care vrei să iei o copie, ca din întîmplare, în treacăt și cu multă discrețiune, și era foarte supărat că nu putea s-o găsească singură, ci fie cu muma ei, fie însoțită de o servitoare.

Ea-l căuta mereu cu ochii, tresărea cînd îl zărea și era încă mai supărată că nu poate să fie singură.

El își risipea timpul stînd la pîndă, dîndu-și silința să-i facă portretul, gîndindu-se la dînsa, și se întreba mereu: „Ce-ar zice mama și surorile mele, ce-ar zice dac-ar ști în ce stare am ajuns!?“

Ea și-l vedea mereu în față și nu mai avea alt gînd decît să scape odată și singură, să fugă de ai săi și să se ascundă cu el.

A venit în cele din urmă și asta.

Emil, cînd a văzut-o singură, a-nceput să tremure. Îi părea că mama lui, mama ei și surorile lui aleargă care dincotro, cuprinse de spaimă, și strigă: „Ce vrei să faci? unde o să ajungi!? ce-o să se aleagă de tine și de ea!? Fugi! nenorocitule, fugi!"

Cum să fugă însă și unde!? Cum să poată scăpa de sine însuși, cînd nemiloasa poruncă a firii îl mîna înainte, ca s-o urmărească, și-l țintuia cînd ea s-a oprit uitîndu-se îndrăzneață în ochii lui și așteptînd ca el să-i zică ceva.

El n-avea însă nimic de zis: stetea cuprins de strîmtoare, ca omul ce se pomenește pe neașteptate unde n-a voit s-ajungă.

— D-ta ce vrei cu mine? îi zise ea în cele din urmă. De ce mă urmărești?

— Așa numai, răspunse el, pentru plăcerea mea. Mă ocup, domnișoară, cînd n-am altă treabă, cu pictura și am încercat să-ți fac portretul.

— Portretul meu!? exclamă ea, pusă pe rîs. Dar d-ta nici nu mă cunoști. Eu sunt o deșirată și-o furtunatică, cum zice mama, și le fac toate valvîrtej: cum ai putea să-mi faci portretul cînd nu mă știi și așa!?

Lui Emil îi plăcea fata încă mai mult.

— L-am făcut, grăi dînsul, pentru mulțumirea mea, așa cum mi te gîndeam.

— Mult aș da să-l pot vedea, întîmpină dînsa.

— Un lucru cam greu, îi răspunse el, zîmbind.

— Și de ce adecă greu!? îi răspunse ea zîmbind. Nu cumva crezi că eu nu-ndrăznesc să mă duc la d-ta? Greu a fost să scap; acum însă, după ce am ajuns să ies singură, fac tot ceea ce vreau. O să se mîhnească mama și-o să-i treacă, o să mă certe și o să mă ierte. Mă duc fără de nici o grijă cînd știu că n-am nici un gînd rău și nici nu e nimic rău în ceea ce fac.

Lui Emil iar îi părea că-i striga cineva la ureche: „Fugi, nenorocitule!"

Să vie dînsa, așa singură, la el: ce-ar zice lumea care-i vede, și ce-ar urma mai departe!?

— Nu e, domnișoară, nimic rău, grăi dînsul așezat; d-ta însă ai plecat, dacă nu mă-nșel, cu notele mu-

zicale la o lecțiune: cum ai putea să nu te duci unde ai plecat!?

Alma se uită lung și răzvrătită la el.

Nu cumva dînsul voia să fie mai cuminte decît ea, să-i dea îndrumări, să i se facă stăpîn și-o refuza? asta o umilea!

— Nu te speria, domnule, că n-am să dau năvală, îi zise ea. Nu țin să-ți admir opera, dar te rog să mă lași și d-ta în pace și să nu mi te mai ații în cale, că lumea ne vede și ne ia la ochi.

Grăindu-le acestea, ea-i întoarse spatele și-și urmă drumul, tot avîntîndu-se-n săltate ca cocorul pornit spre zbor.

Emil rămase uluit în urma ei: acum se simțea el umilit, un băiat prost, care se poticnește la cel dintîi pas hotărît.

— Nici n-am să-ți mai ies în cale! grăi dînsul în cele din urmă, apoi se-ntoarse buimac acasă.

O! ce prost era portretul! Parcă o păpușă de lemn, în care nu era nici urmă de viață. Unde era neastîmpărul și mlădierea, unde firea cea îndrăzneață și năvălnicia și pornirea îndărătnică!?

El își luă penelul și-ncepu să-i tragă ici o dungă, colo o umbră, dincolo o creață, pentru ca s-o scoată cumva așa cum o văzuse-n clipa cînd i-a-ntors spatele, iară noaptea s-a zbătut în culcuș, ziua următoare tot i-a ieșit plin de căință în cale și se simțea nemîngăiat că dînsa nu mai era singură.

Acum n-ar mai fi zis că nu-i șade bine să nu meargă unde a plecat. Era cuprins de simțămîntul că e pornit spre peire, dar mergea cu ochii închiși înainte.

Peste cîteva zile dînsa iar a potrivit lucrurile așa ca să scape, și acum s-a dus cu pași grăbiți la el.

— Ha-ha-ha! izbucni dînsa cînd își văzu portretul. M-ai făcut frumoasă, dar nu vezi d-ta că aceasta e o mumie egipteană!? Unde s-a mai pomenit portret îmbrăcat de sus pînă jos în alb!? Nu vezi că jacheta e largă și acopere toate formele?

— Așa erai, domnișoară, cînd te-am văzut, și atît de frumoasă cum ești nu poate nimeni să te facă.

Tocmai această modestie a înfățișării e cea ce fură ochii.

— Să mă ierți, întîmpină ea, scoțîndu-și jacheta, ca să-și arate bustul. Așa cred că vine mai bine: nu faci modelul hainei ca-n revistele de modă.

Și lui îi mai plăcea așa în bluza puțin cam decoltată, ba i-ar fi plăcut încă mai mult dacă și-ar fi scos și bluza, ceea ce dînsa ar fi fost în stare să facă în fața pictorului. Erau însă numai ei amîndoi, și el începu să tremure cînd se apropie de dînsa ca să-i ajute a-și pune iar jacheta.

— Ai multă dreptate, domnișoară, îi zise, dar eu țin să mi-l păstrez așa cum e. Aș face însă altul, dacă ai voi să-mi stai din cînd în cînd cîte cinci minute, așa, cînd te duci la lecțiune ori cînd te-ntorci acasă.

— Da, grăi dînsa înviorată și-i întinse mîna. Ar fi pentru ziua mamii o surpriză minunată. Cinci minute, și zece, chiar un sfert de ceas, mai mult însă nu, căci d-ta știi că am să mă duc unde am plecat și țiu să nu mi-o mai spui d-ta.

— N-am zis-o cu răutate, domnișoară, întîmpină el și se plecă, cum era deprins de acasă, să îi sărute mîna, cerînd iertare.

Avea însă și ea deprinderile ei de acasă.

— Știu, îi răspunse, dar eu tot eram foarte mîhnită.

Trăgîndu-și apoi mîna, se alipi, cum era deprinsă de acasă, de umărul lui, încît era peste putință ca el să n-o cuprinză cu brațul și să nu-i sărute obrazul. Lucrul acesta venea oarecum de la sine și-ar fi fost un fel de brutalitate dacă nu l-ar fi făcut.

— D-ta rămîi și eu mă duc singură, îi șopti ea depărtîndu-se. Mîne ori poimîne vin.

*

Seara, tîrziu, Emil se plimba neastîmpărat prin casă.

„Mîne ori poimîne vin", îi zisese ea.

Și ce are să urmeze după-aceea? Unde o să ajungă lucrurile? Ce se alege de el și de ea?

Era o nenorocire fără de seamăn! Biata lui de mumă și sărmanele lui de surori! Și mama ei!?

Strivit în cele din urmă de simțămîntul grelei sale răspunderi, el se așeză la masă, luă pană și hîrtie, apoi începu să scrie și să rupă ce-a scris și iar să scrie și să rupă.

În zadar! în această lume mereu zbuciumată vieţuirea liniștită, curată și senină nu e cu putinţă decît văzută-n gînd.

Cum s-o spună el aceasta ca s-o înţeleagă și cei ce-n-o simt ei înșiși prin sine!?

„O să-mi rămîie din toate o amintire[1] plăcută", își zise în sfîrșit și scrise.

„*Mamă dragă,*

Eu plec mîne de aici. Nu mă mai întreba de ce, căci nu-mi este iertat să-ţi spun. Să fii încredinţată că o fac pentru binele meu și din dragoste pentru voi. Îmi voi urma studiile aiurea, de unde vă voi scrie îndată după sosirea mea.

Vă îmbrăţișez cu drag,
Emil"

[1] În text: *reamintire.*

OAIA RĂTĂCITĂ

— Povestire de Crăciun —

Băiet vioi, sprinten și isteț, el era în școala primară totdeauna între premianți; după ce am trecut însă în gimnaziu, a rămas în coada clasei. Se făcuse leneș, lipsea adeseori de la lecțiuni, arareori se-ntîmpla să-și facă temele și de obicei nu-și prepara materia. Îl iubeam, cu toate acestea, noi, colegii lui, pentrucă era afectuos, știa o mulțime de drăcii, de care făceam haz, și avea totdeauna gologani, pe care-i împărțea cu noi.

Era de sine înțeles că adeseori pedepsit, în clasa a doua a fost chiar eliminat pe timp de o lună, iar din clasa a treia a dispărut pe la mijlocul anului. Se zicea c-a fugit de i s-a pierdut urma.

Anul următor am trecut de la Ploiești la liceul „Sf. Sava" de la București și l-am întîlnit în cîteva rînduri vînzînd ziare pe la berării și prin restaurante. Era jerpelit, încît îmi era greu să stau de vorbă cu el. Mi s-a plîns o dată, de două ori că o duce rău de tot și i-am dat cînd o băncuță, cînd cîte un leu.

Apoi nici nu l-am mai văzut, nici nu am mai auzit vorbindu-se de el, încît l-am uitat cum uiți pe oamenii cu care ai din întîmplare legături trecătoare.

După vreo patruzeci de ani am fost mutat de la Galați la București și-mi căutam locuință prin partea despre Filaret a orașului, ca să fiu aproape de Vamă.

Aveam șapte copii, dintre care cel mai mare abia de curînd se-nscrisese la universitate, mai țineam și pe soacră-mea și trebuia să trăiesc din leafă de 420 lei, căci avere nu moștenisem și zestre nu luasem.

Numai cu un fel de frică intram dar în casele care puteau să mă încapă, iar nevastă-mea își făcea socoteală că îi trebuie loc pentru zece paturi, bucătărie bună și sufragerie largă și mă ducea mereu unde nu era pentru mine.

„Fac economie la toate celelalte, zicea dînsa, ca să am o casă în care stau bucuros și nu mă simt mereu strimtorată."

Am și găsit una, asupra căreia i s-au oprit și ochii, și inima, și gîndul: cinci odăi luminoase, un iatac bun lîngă bucătărie, curticică potrivită, apă-n curte, canal...

— Păcat că nu e introdusă apa-n bucătărie, grăi nevastă-mea.

— O introduc — răspunse proprietarul, un om ce mi se părea un fel de negustător mai înstărit — numai casa să vă convie.

— Dacă-mi convine? grăii eu, zîmbind cu oarecare mîhnire. N-o să îmi convie însă chiria.

El se uită lung și cu oarecare sfială la mine.

— Chiria nu v-am spus-o încă, întîmpină el. Nu vă supărați dacă vă întreb de numele d-voastră.

Îi spusei numele meu.

— Același care a făcut gimnaziul la Ploiești și a trecut apoi la liceul „Sf. Sava"? urmă el, cuprins de-o învederată înduioșare.

Mă uitai lung la el, dar nu-l cunoșteam.

— Cîtă chirie ați fi dispus să dați? stărui dînsul.

— O mie patru, cel mult o mie șase sute, îi răspunsei.

— Să fie o mie cinci sute, îmi zise el, întinzîndu-mi mîna. Atîta trebuie să dai pentru mulțumirea doamnei și vă introduc și apa în bucătărie, și gazul în casa întreagă.

Am rămas zăpăcit.

După poziționea în care se afla casa și după cele ce văzusem, chiria trebuia să fie de cel puțin două mii cinci sute.

El se apropie de mine, îmi luă amîndouă mîinele și mi se uită cu ochii umezi în față.

— Uită-te la mine, îmi zise. Nu mă mai cunoști, nu-ți mai aduci aminte de Chiriță, strengarul de la Ploiești, căruia îi dădeai gologani cînd alerga cu ziare pe stradele Bucureștilor!?

Îl cunoșteam acum, și dacă nu mi-ar fi fost greu de situațiunea în care mă aflam în fața lui, aș fi sărit să-l îmbrățișez.

Era o veche și de mult uitată datorie de dragoste pe care ținea să mi-o achite și nu puteam să refuz.

— Bine, dar cum ai ajuns tu aici? îl întrebai două zile în urmă, cînd steteam la el acasă noi amîndoi la un pahar de vin.

— O, prin multe am trecut, răspunse el, și mult am trebui să stăm ca să ți le spun toate. Ți-e destul să-ți spun că scăparea mea a fost o groaznică nenorocire.

Îți vei fi aducînd, poate, aminte că era lapoviță pe la începutul lunei februarie, cînd ne-am întîlnit cea din urmă dată. Puțin timp în urmă am aflat că tatăl meu, care era casier, a fost osîndit la șase ani de zile temniță și mumă-mea a rămas cu cele trei surori ale mele în cea mai mare mizerie. Am alergat la Ploiești, dar nu le-am găsit acolo. Se mutaseră la Urlați, unde viața e mai ieftină și scăpau și de sub ochii lumei.

Înțelegeam acum lacrimile pe care le vărsa mama, nervozitatea tatălui meu, rostul deselor pedepse prin care el mă făcuse să fug în lume și mă știam mai nemernic decît viermele ce se zbate-n murdării. Ca să pot agonisi ceva pentru mama și pentru surorile mele, am intrat fochist la o moară cu aburi, unde luam douăzeci de lei pe săptămînă, și, deprins o dată cu mizeria, trăiam cu mămăligă și cu ceapă ca să le pot da cît mai mult celor de acasă.

Peste vară am ieșit cu două mașini la treierat și pe una o conduceam eu, sub supravegherea șefului meu, un boem bețiv. Așa am ajuns mecanic din ce în ce mai priceput, încît patru ani în urmă luam la o fabrică din Ploiești cincizeci de lei pe săptămînă.

Tot n-aș fi ajuns însă unde mă vezi dacă n-ar mai fi intervenit și-o altă întîmplare care a dat vieței mele o nouă îndrumare.

Era o iarnă blîndă, și Crăciunul cădea pe luni. Sîmbătă pe-nserate, după ce ni s-au făcut plățile, am cumpărat în mare grabă fel de fel de mărunțișuri, ca să le fac celor de acasă mai plăcută sărbătoarea, între altele și mezeluri, făină pentru cozonaci, stafide, migdale, nuci și altele. Țineam să plec cît mai curînd, ca să-i rămîie mamei timp pentru pregătire, și pe la șase mi-am legat pachetul bine în spinare și am plecat în voie bună.

Deși se pornise un vînt cam aspru, nu mă îndoiam c-am să sosesc înainte de miezul nopții acasă. După ce am ieșit însă în cîmp deschis, am rămas pe gînduri. A început să fulguie. Crivățul mă bătea din ce în ce mai întețit în față, iar peste vreun ceas viscolea, încît nu mai era parcă chip să răzbesc înainte, îmi venea să-mi arunc sarcina din spinare și numai cu anevoia mai eram în stare să țin drumul, tot mai mult perdut sub zăpadă.

„Întoarce-te", îmi șoptia parcă un glas. Era însă peste putință s-o fac aceasta după ce le plănuisem toate atît de frumos și-mi închipuisem atît de viu bucuria pe care o vor simți mama și surorile mele cînd voi sosi acasă.

Nici nu eram apoi om nedeprins a înfrunta nevoi și primejdii. Din ce în ce mai des dam însă ici în șanțul de la marginea șoselei, ici în vreun troian adunat de viscol și gerul tot mai mult mă răzbea și-mi înțepenea încheieturile. Iară jur împrejur era pustiu și întuneric, încît nu vedeam nici trei pași înaintea mea și mergeam mai mult cu ochi închiși și pipăind drumul cu bățul, pe care abia-l mai țineam în mîna amorțită de frig.

Era tîrziu cînd am dat peste o cabrioletă răsturnată în șanț. Calul stetea rebegit la marginea drumului și nu mai voia cu nici un chip să tragă, iar stăpînul, un domn de vreo cincizeci de ani, înalt și cam șubred, stetea și el deznădăjduit și nu mai știa ce să facă.

Nu știu ce va fi simțit el cînd m-a văzut; eu însă am alergat la el ca la mîntuitorul meu, căci e mare lucru să nu te vezi singur în asemenea împrejurări.

Eram acum doi și puteam să ne ajutăm unul pe altul.

Deși cunoșteam bine drumul pe care în timp de cîțiva ani l-am bătut de atîtea ori, îmi era peste putință să-mi dau seamă unde mă aflam. Știam însă că la stînga e dealul cu viile și că trebuie să fie undeva prin apropiere vreo cramă ca să ne adăpostim, căci nici înainte, nici înapoi nu mai puteam să mergem.

Am desprins dar calul, l-am luat de căpăstru și am pornit-o la deal așa, la un noroc. Am și găsit o cramă, pe care eu, mecanic priceput, am deschis-o.

N-am durmit, se înțelege, toată noaptea, dar eram adăpostiți și am avut timp să ne spunem unul altuia păsurile și să ne legăm pe toată viața.

D. Sihăiescu avea-n partea locului o cărămidărie. M-a luat mai-nainte ajutor, apoi tovarăș și-n cele din urmă ginere, și toată viața ni-am reamintit cu lacrămile în ochi și noaptea petrecută împreună, și bucuria cu care am fost primiți ziua următoare eu de ai mei și el de ai lui, ziua de Crăciun, pe care am sărbătorit-o cu mama și cu surorile mele la casa lui, luminată de zorile unei noi vieți.

O LIPITOARE

— O să-și găsească și el nașul, zise unul.

— Aș! întîmpinau alții. Pe acela nu-l înșală nimeni!

Nici că s-ar fi putut lăuda cineva că l-a-nșelat vreodată, și mulți erau cei ce-n strîmtorările lor avuseră daraveri cu dînsul.

Om îndesat, nu gras, ci gros, făptură de bivol, cu picioarele afară din cale scurte și subțiri, cu capul chiar și pentru un uriaș prea mare, cu fața lată și colțuroasă, cu barba și cu mustața ici-colea cîte un fir roșcat, cu ochii mărunți, înfundați în cap și lipsiți și de gene și de sprîncene, el nu se putea ivi nicăiri fără ca ochii tuturora să se oprească asupra lui.

Pe deasupra-l mai chema și Muflea.

Nu-l durea însă pe el capul nici de oameni, nici de părerile lor, căci știa mai bine decît orișicine ce prețuiește.

O fi luat, nu-i vorba, ceva cheag de la părinții lui, care aveau cîrciumă-n gura Oborului, dar starea și-a făcut-o din vrednicia lui de om care știe să umble jerpelit și să rabde de foame și la frig ca să poată pune-n fiecare zi cîte ceva la o parte. Ce fel de altă mulțumire ar mai fi putut să aibă-n viață un om ca dînsul, care era osîndit să trăiască singur pe lume!?

În tinerețele lui, cînd era funcționar la Vamă, împrumuta mai pe unul, mai pe altul, totdeauna cu

cîte puțin, pe termin scurt și cu camătă mică, cel mult două la sută.

În urmă s-a făcut expeditor și se avînta și-n daraveri mai mari, dar totdeauna sigure.

La vîrsta de patruzeci de ani a-nceput să cumpere case, dar numai de la datornici de ai lui și numai dacă da de chilipir, tot pe acolo prin preajma Oborului, unde se simțea acasă.

Una din casele lui mai frumoase se afla-n Podul Tîrgului-de-Afară, mai spre Sf. Gheorghe. Jos erau două prăvălii cu destulă lărgime, iar deasupra lor un apartament de șapte încăperi, dintre care el rezervase două pentru sine, ca să aibă unde să doarmă, căci ziua și-o petrecea prin cafenele, căutînd oameni ajunși în strîmtorare, ori pe la tribunal.

Una din cele două prăvălii era închiriată de un oarecare Bartuș, negustător de mărunțișuri, a căruia soție, cocoana Mila, avea-n dosul prăvăliei un atelier de albituri. Bartuș era un fel de neamț, om foarte cumsecade, care plătea regulat chiria, ținea la curățenie și-și păstra bine prăvălia și locuința. Cocoana Mila însă, o moldoveancă de la Galați, îi făcea lui Muflea multă supărare. Lasă că-i plăcea să trăiască mereu în pui, în curcani și-n gîște grase și să-și aducă sticlele de vin în coșuri, dar se mai și gătea, ba-și gătea și cei patru copii, de ai fi crezut că ea stăpînește tot ceea ce Muflea adunase în viața lui de om cumpătat.

Nu-i vorba, le ședea bine, dar omul are să se gîndească și la ziua de mîine, și-n fiecare zi-și punea d-l Muflea de gînd să-i zică: „Mai stîmpără-te, cocoană, mai pune-ți frîu!"

Nu era el însă om ca să ție piept c-o femeie ca dînsa.

Avea drăcoaica niște ochi și niște dinți și-un gît, ba mai avea și multe altele de-ți pierea graiul cînd începea dînsa să vorbească.

Și-apoi ce-l privea, la urma urmelor, pe el, dacă chiria-i venea regulat și casa era ținută-n stare bună!?

După cîțiva ani Bartuș a început să tînjească. I-o fi venit de la stomac, de la inimă, de la rinichi, de la plămîni, o fi avut ceva-n sînge, destul că era mai mult bolnav decît sănătos. Nu mai mergea acum nici pră-

vălia, nici atelierul cocoanei ca mai-nainte, și cocoana Mila a-nceput să-și pună de nevoie frîu, ca să-și poată plăti chiria, căci Muflea nu era om care ține seamă de asemenea lucruri.

Rămasă, în sfîrșit, femeie de treizeci și patru de ani, văduvă cu patru copii, cu două cîștiuri neplătite și cu prăvălia aproape goală, tot nu i-a rămas decît să-i cadă lui Muflea-n genunchi la picioare.

Îi ședea bine și-mbrăcată-n negru, avea și acum ochii, dinții, gîtul și celelalte, știa și acum să se lingușească ca o pisică, dar Muflea-și avea rînduielele lui și stetea buștean nemișcat. Se căia acum că nu putea să-i zică: „Nu ți-am spus eu, cocoană!? De ce n-ai ascultat de mine!!"

A-ncercat-o ea și cu lacrimile, și cu lingușirile, ar fi fost în stare să-i sară de gît și să-l sărute, dar el una știa: că nu-i rămîne decît să vîndă și marfa din prăvălie, și mobila din casă, ca să-și scoată chiria, dimpreună cu cametele de-ntîrziere.

Ce să-i facă dac-a risipit cînd ar fi putut să adune!?

— Bine — grăi dînsa, în cele din urmă, resignată — dar să nu mă iei răpede, ca să vînd lucrurile de pomană.

Asta o-nțelegea și el, căci era interesul lui să scoată cît de mult din vînzare și să nu rămîie cumva în pagubă.

— Să-mi dai, răspunse dar, toate condicile, ca să văd cum stați, și n-ai să mai cheltuiești de aici înainte fără de voia mea. M-ai înțeles!?

Ea se pleacă cu toată umilința.

Două zile de-a rîndul n-a mai mers apoi Muflea la cafenea, ci a tot sucit și învîrtit condicile și-a făcut socoteli, zicîndu-și cînd: „Hm!", cînd: „De!", cînd „Apoi da!" Abia acum vede el că aducea cîștig bun și prăvălia și atelierul cînd era sănătos răposatul.

— Nu merge, cucoană — îi zise dar văduvei ziua a treia, după ce se dumerise — nu merge cum ne-am înțeles. Eu am dat bani frumoși pe casa mea și nu pot să mă-nvoiesc să-i strici rostul ținînd prăvălia goală. Să muncești la atelier și să cheltuiești cu măsură, căci ai copii, iar acum să-mi dai poliță pentru opt mii de lei, trei mii chiria și cinci mii ca să mai

cumpărăm marfă, ca să fie plină prăvălia, adăogă el suspinînd din greu.

Cum să nu suspine cînd întîia oară dedea bani pe termen lung?

— Și să știi, urmă el îndîrjit, că eu am să port socotelile și că nu mai iai decît ceea ce-ți dau eu cîtă vreme nu-mi voi fi scos banii și cametele. Am să viu toate serile să iau socoteala și de la prăvălie și de la atelier, și vai de sufletul celui ce va-ncerca să mă înșele pe mine.

Nu-i rămînea cucoanei Milei nici acum decît să se supună.

Ce perdea adică dacă bătrînul acesta ursuz îi purta socotelile și-i ținea de scurt pe vînzătorii din prăvălie!?

Lucrurile au venit însă mai rău de cum și le gîndise ea.

Om bănuitor și prepuielnic, care se teme și de umbra lui ca nu cumva să-l pungășească, Muflea nu venea numai serile, ca să ieie socoteala, ci stătea toată ziua-n prăvălie, ca să-și păzească avutul. Se făcuse nu numai tovarăș, ci chiar stăpîn pe toate, încît nu mai putea răsufla nimeni fără de voia lui, și cocoana Mila era cuprinsă mereu de simțămîntul că i s-a dat roabă.

Așa își ziceau atît vecinii, cît și cei ce umblau fie-n prăvălie, fie-n atelier, ba mai ziceau unii și altele.

Biata de văduvă, rămasă cu patru copii și rău încurcată!

La multe-l împing pe om nevoile mari.

Pînă chiar și copiii, cu care nu era Muflea aspru, erau deprinși cu gîndul că acum locul tatălui lor îl ține omul gras și cu capul mare, care stă ziua întreagă în prăvălie.

— „Și adecă de ce nu!" își zicea cîteodată cocoana Mila. Afară din cale de bătrîn nu era, de vre-o cincizeci de ani, și dacă era cam pocit, avea calități sufletești și parcă ținea la copii. Ce nu face o mamă pentru copiii ei!?

Mare rușine i-ar fi căzut însă pe cap dacă el ar fi simțit că dînsa umblă și cu asemenea gînduri. Îi

rîdea inima cînd o vedea voioasă și se bucura că și-o are prin apropiere, dar niciodată-n viața lui n-a fost atît de prost ca să creadă că poate o femeie ca dînsa să aibă cîtuși de puțină tragere de inimă pentru un om ca dînsul, iar averea nu și-o adunase ca alții s-o risipească bătîndu-și prin dos joc de el.

„Nu! — își zicea — din banii mei nu cumpără nimeni nici gîște grase, nici sticle de vin, nici pălării și manșoane, nici scule prețioase."

El avea să reguleze prăvălia ca să-și poată scoate banii și să ridice valoarea casei. Atît și mai mult nu!

Alta era copiii, pe care îi sămuia cu cînele. Pe ei îi credea, căci nu se sfia să-i spună că e urît, dar alergau după el, îi dedeau semne de iubire și se bucurau cînd îi mîngîia.

Cu deosebire aproape îi era de suflet Milița, fată trecută acum de doisprezece ani, o pisică lingușitoare ca mama ei. Niciodată ea nu pleca la școală fără ca să treacă pe la el, iar cînd se-ntorcea, îi săruta mîna de om bătrîn ca să stoarcă de la el o mîngîiere discretă.

Într-una din zile, certîndu-se Milița la școală cu una dintre colegele ei, aceasta i-a aruncat vorbele: „Tatăl tău e un monstru!"

Milița nu i-a răspuns nimic, dar a sărit la ea și i-a zgîriat obrajii amîndoi.

Fiind pedepsită pentru aceasta, s-a întors mai tîrziu decît de obicei acasă și l-a găsit pe bătrîn singur în contor, șezînd la fereastră.

Era-n amurg afară și-ntunerec în contor.

El o mîngîia ca alte dăți, atingîndu-i obrazul cu palma.

Ea îi luă mîna și-o sărută, apoi se alipi de dînsul și începu să plîngă.

— Ce este? întrebă el mirat.

— M-a pedepsit doamna directoare, răspunse ea, înecată de plîns.

— De ce?

— M-am certat cu o fată și-am zgîriiat-o.

— De ce te-ai certat? stărui dînsul.

Milița se uită-n fața lui, apoi dete din cap.

— Nu se poate spune! E o mizerabilă! Nu mă mai duc la școală! strigă ea, apoi [îi] cuprinse gîtul cu amîndouă brațele și începu să plîngă cu hohot.

Bătrînului îi venea să fugă, căci îi năvăleau și lui lacrimile în ochi. Răpus de o pornire omenească, el o ridică-n brațe și-i sărută fruntea, apoi o depărtă de la sine cu un fel de spaimă.

— Vrei tu, îi zise cu sfială, să fii fata mea, ca să am și eu pe cineva-n lumea aceasta!? N-are să-ți fie scîrbă de mine!?

— Nu! niciodată! strigă ea și-l sărută ca pe repausatul ei tată.

El se ridică și o duse la mama ei.

Eu le-am aflat aceste cinci ani în urmă de la prietenul meu inginerul Mierleanu, fericitul soț al Miliței.

— Milița, a adăugat el, nu s-a mai dus la școală, ci a plecat cu soacră-mea la Iași, unde a rămas într-un internat. N-a mai stat însă nici bătrînul în prăvălie, ci a început iar să-și petrecă zilele prin cafenele și să vie numai serile. A regulat însă situațiunea soacrei mele, i-a făcut Miliței — din veniturile prăvăliei — zestre, ba i-a cumpărat, drept dar de nuntă, chiar din banii săi, o pereche de cercei, și ne ține de scurt, încît toți ne uităm în ochii lui. Nu e zi dată de Dumnezeu fără ca să treacă, așa, pentru cinci minute, pe la noi, iar duminicile luăm masa împreună, și totdeauna aduce cîte ceva, o cutie de sardele, ceva icre tescuite, trei portocale, pentru fiecare cîte una. „O să vedeți voi — ne zice cîteodată — ce-o să fie cînd voi muri."

ZILE POSOMORÎTE

I

„Ei, și!? își zise Cojanu mai mult nepăsător decît cuprins de amărăciune. E largă lumea și rămîne într-însa loc și pentru un om ca mine. Se apropie iarna și n-am, dacă nu-mi rămîne alta, decît să tai lemne pentru ca s-o duc de azi pe mîine."

Om de șasezeci de ani aproape, sleit de puteri și plăpînd, mult nu mai avea să poarte sarcina vieții și totuna îi era cum o s-o ducă pînă la apropiatul ei sfîrșit.

„Mă duc!" își zicea și azi și mîne, fără ca să aibă vreun gînd hotărît unde anume are să se ducă.

Are și toamna tîrzie fermecele ei, care înviorează chiar și pe cel mai amărît suflet și ține-n el dorul de a mai trăi o zi și încă una.

Albastrul cerului e mai limpede cînd nopțile sunt senine și stelele sunt mai multe, mai mari și mai scînteietoare decît vara, iară luna își revarsă mai dinplin lumina.

În crepătul zorilor de zi ceața se-ntinde, ce-i drept, de-a lungul văilor umede, se ridică din ce în ce mai deasă peste țarini, peste livezi și peste păduri spre culmile dealurilor și le acopere-n cele din urmă toate, încît vederea nu mai străbate prin ea; soarele biruitor însă încetul cu încetul o sfărămă și-o risipește, și toate rîd acoperite de roua strălucitoare după ce iar se-n-seninează cerul.

Nu mai răsună cîntecele păsărilor prin crînguri, nu mai bîzîie roiurile de gîngănii prin aer şi o tristeţă liniştită ne cuprinde cînd vedem lungile fîşii de păiengeniş legănîndu-se prin văzduh şi călcăm pe frunzele scuturate de cea mai uşoară adiere, dar lumina dulce şi căldura blîndă a soarelui şi liniştea sărbătorească a toate ne stîrneşte în suflet îndemnul de a trăi şi de a ne duce departe şi tot mai departe aşa-n lumea largă.

Inima mi se-nchide însă cînd soarele nu iese biruitor şi ceaţa stăruie, se adună-n nori cenuşii şi se porneşte-n cele din urmă ploaia măruntă care se cerne şi mereu se cerne ca printr-o sită deasă şi, izbită de un vînt din ce în ce mai subţire şi mai aspru, răzbeşte la piele şi pătrunde pînă la măduva oaselor. Nu e, cum se zice, să nu-ţi scoţi cînele din casă, dar te moi de ţi se urăsc zilele vieţii.

Cojanu plecase de la Piteşti spre Găieşti cu nădejdea că soarele va ieşi şi de data aceasta biruitor şi-şi urma drumul de-a lungul şoselei ici bălţoase, colo pline de noroi, uitîndu-se mereu spre dealurile de la stînga lui. Se şi ridica din cînd în cînd ceaţa, dar peste puţin iar se-ntunecau toate, vîntul se-nteţea şi ploaia se cernea încă mai deasă.

Îmbrăcat în haine de vară, nedormit şi nemîncat, el tremura din cînd în cînd ca scuturat de friguri, dar îşi încorda puterile şi mergea mai repede înainte ca să se-ncălzească.

S-ar fi oprit la vreunul dintre hanurile ce-i cădeau în drum, ca să mai răsufle, dar n-avea nici un ban şi ţinea să nu fie luat drept cerşetor el, care fusese timp de şaptesprezece ani învăţător şi-i plăcea să se laude că are cinci copii, căpătuiţi fiecare din vrednicia sa.

Ploaia se cernea însă mereu, vîntul i-o izbea-n faţă, şi, udat leoarcă şi rebegit, el era din ce în ce mai amărît că nu e între cei cinci copii ai săi nici unul la care s-ar putea adăposti.

Unul dintre băieţi, cel mai tînăr, era azi ici, mîine colo, telegrafist la Căile Ferate, iar altul se reangajase ca sergent-major: la acesta n-avea ce să caute.

Cel mai mare, învățător și el, o ducea destul de bine și-și agonisise oarecare stare.

Acestuia putea să-i fie de ajutor și-n gospodărie, și-n ale școlii. A și trăit timp de mai mulți ani la casa lui și ar fi putut să rămîie toată viața dacă n-ar fi fost la mijloc nenorocita de beție, pe urma căreia-și perduse și locul de învățător.

Păcatul lui nu era însă în adevăr beția în sine, căci el bea și mai puțin, și mai rar decît alții care o duceau cu toate aceste înainte.

Ceea ce i-a stricat viața era țîfna pe care băutura o scotea-n el la iveală.

Era destul să bea un pahar, două pentru ca băutura să i se urce la cap și să-i dezlege limba de nu mai scăpa nimeni de gura lui cea rea.

Alții cîntă, se-nduioșează ori sunt hărțăgoși după ce beau; el își ridica țanțos capul și se socotea mai presus de toți muritorii.

„Ei! și ce-i dacă beau!? zicea. Păcat e, aceasta n-o tăgăduiesc, dar dintr-al meu beau, mințile nu mi le pierd și nu suferă nimeni pe urma beției mele. Voi însă aveți păcate mai urîte, pe urma cărora sufer mulți. Credeți că nu le știu!?"

Nu mai rămînea apoi pînă la vodă și pînă la vlădica nimeni nejudecat de dînsul, iar cei mai mari au și păcate mari, care n-au să fie date pe față.

Aceasta era ceea ce-l făcea tuturora urgisit.

Fiul său și nora sa îi treceau cu vederea păcatul dar vecinii și copiii din școală-l luau în răspăr cînd îi cicălea, ba-l batjocoreau și nepoții săi, doi draci de băieți și un scarloi de fată, iar aceasta-i făcea viața din ce în ce mai nesuferită.

Nu l-a alungat nimeni de la casă, nu i-a zis nimeni să plece, ba-l rugau cu toții să rămîie; cînd i-a venit însă țîfna, a certat pe fiul său și pe noră-sa că nu știu să-și crească copiii și-i îndrumează a-și bate joc de bătrînețe, apoi a plecat la cea mai mare dintre fiicele sale, care trăia la Pitești, unde se măritase după un pantofar.

Și aici ar fi putut Cojanu să petreacă zilele ce-i mai rămîneau.

N-a rămas însă decît o vară.

Era om de treabă ginerele lui şi meşteşugar priceput, dar, neavînd capital, nu putea să ţie concurenţa nici cu marfa de fabrică, nici cu pantofarii mai înstăriţi, şi tocmai brăţară de aur nu era pentru dînsul meşteşugul.

Nevoit a se strîmtora în două odăiţe, dintre care una şi prăvălie, şi atelier, el lucra, mai mult cîrpaci decît pantofar, cu o calfă şi doi ucenici. Muncind însă întins şi ţiindu-le toate de scurt, el răzbea, şi cei cinci copii ai lui erau cu obrajii rumeni şi totdeauna curaţi şi bine îngrijiţi, iar în blidul din care mănîncă zece mai găseşte şi al unsprezecelea ceva.

Greutăţile se iveau numai serile, cînd copiii, răzbiţi de somn, începeau să mîrîie şi se punea-ntrebarea care unde se culcă.

Cît timp au ţinut zilele de vară, îşi făcea fiecare culcuşul pe apucate, mai iei, mai colo, fie sub şopron, fie-n pridvor, fie la aer, sub cerul înstelat. După ce nopţile s-au mai răcit, însă, tată, mamă şi copii se-ndesuiau unii peste alţii-n odăiţa din dosul prăvăliei, calfa şi ucenicii se cuibăreau în atelier, iar Cojanu se uita-mprejurul său, cuprins de simţimîntul că nu prea rămîne-n casă loc şi pentru el.

„Unde-o fi şi cum o fi!" îşi zicea nepăsător şi mulţumit cu orişice. Cînd bea însă cîte un pahar şi-i venea ţîfna, el începea să se certe mai întîi cu fiică-sa, apoi şi cu ginere-său.

Mai avea el o fată, cea mai mică şi odinioară lui cea mai dragă, la casa căreia era lărgime destulă şi pentru mai mulţi, dar de ea nu voiau să ştie nici el, nici ceilalţi copii ai lui.

Nu! ruşinea pe care li-o făcuse nu puteau nici s-o uite, nici s-o ierte.

Măritată după un administrator de moşie, ea se încurcase cu stăpînul soţului său şi trăise timp de cîţiva ani ca o ticăloasă pe care toţi o arată cu degetul.

S-au divorţat în urmă, ce-i drept, amîndoi şi s-au cununat, dar pentru ei tot ticăloasă a rămas, şi lui Cojanu, care atît de adeseori se lăuda că unul singur

îi este păcatul, nu putea să-i treacă prin minte de a-i mai trece pragul casei.

Tot mai bine era să-şi petreacă nopţile dormind azi într-un colţ, mîine într-altul.

Nu era însă numai el strîmtorat, iar strîmtoarea-l moaie pe om şi-l face îngăduitor.

Luptîndu-se cu multe nevoi, ginere-său se gîndea adeseaori la cumnata lui, acum femeie bogată, şi-o socotea din ce în ce mai mult cuminte decît rivăloasă. Iar nevasta se dă după bărbatul ei. De ce adică să-şi urgisească sora mai mică!? de ce să nu-şi spună păsurile!?

De Sf. Dumitru pantofarul şi-a-nchiriat o prăvălie mai mare, în dosul căreia se aflau nu numai două odăiţe, ci şi un ietăcel făcut parcă dinadins pentru un om bătrîn, ba şi-au cumpărat şi material şi-au mai învoit două calfe.

Mai ales după ce bea cîte un păhărel Cojanu era destul de deşteptat că să-şi deie seama că banii pentru toate astea nu pot să-i aibă decît de la ticăloasa aceea care [se] linguşeşte pe lîngă sora şi pe lîngă cumnatul ei ca s-o ierte şi-l treceau năduşelile gîndindu-se că tocmai cel mai ticălos dintre copiii săi a ajuns la cea mai bună stare ca să-i poată momi şi pe ceilalţi.

„Uite — îşi zicea — aşa se-mbărbătează, se-ntinde şi se face stăpînă ticăloşia!“

Nu! el nu putea să steie la casa ginerelui său, care-l ţinea din mila cumnatei lui ticăloşite.

Ploaia se cernea însă înainte, vîntul i-o izbea-n obrajii veştejiţi, toate încheieturile îi erau înţepenite, şi el nu ştia unde o să-şi pună capul azi şi mîne.

„Ei! şi ce adecă mi se poate-ntîmpla!?“ îşi zise el, despreţuit de sine însuşi.

Dacă-l picnea vreun junghi şi cădea istovit în drum, ori se prăpădea ca vai de el, ori îl ridicau trecătorii şi-l duceau la vreun spital.

Scăparea era şi una şi alta pentru un om ca dînsul care nu mai avea nici un rost în lume, nu mai era bun de nimic, nu mai putea să-i fie nimănui de vreun folos, un nemernic înfumurat care li s-a făcut tuturora

urgisit şi nici măcar cu copiii săi nu mai e-n stare să trăiască-n pace.

Apucînd de la Găieşti drumul Bucureştilor, el s-a apropiat de calea ferată.

A-nceput acum să cadă printre stropii mărunţi şi cîte un fulg de zăpadă.

Un tren venea din depărtare spre dînsul.

Răpus de amărăciune şi scîrbit de viaţă, el o luă oarecum orbiş spre linia ferată. Îl împingea parcă ceva ori[1] cineva să se arunce-n faţa locomotivei.

El s-a oprit însă.

De ce s-o facă?

Ar fi rîs toată lumea de dînsul ori l-ar fi luat drept un smintit: prea li-ar fi făcut pe plac celor ce-l socoteau lipsit de bun-simţ pentru că-i judeca după păcatele lor.

N-ar fi înţeles nimeni de ce a plecat de la casa fiului său, de ce n-a rămas la casa fiicei sale, nici mai ales de ce nu se duce la cealaltă fiică, pe care o găsea căită şi gata de a-i face toate voile.

Aceasta n-ar fi putut s-o spună nici el dacă l-ar fi luat cineva cu pripa: de unde s-o poată şti alţii, care te socotesc fericit cînd te văd sătul, bine-mbrăcat şi bine adăpostit!?

Da! ar fi voit să moară, dar nu aşa, prosteşte, ci istovit de foame, de sete şi de frig, adormind fără ca să se mai deştepte, ori răpus de boală grea, care te şi stinge cînd te picneşte, căzînd la margine de drum ori sub vreun gard, ca să umple de fiori pe cei ce se-mpedecă de leşul lui.

Deşi dar fulgii de zăpadă erau din ce în ce mai deşi, el îşi mergea drumul înainte, şi noaptea l-ar fi prins tot mergînd dac-ar fi fost chinuit numai de oboseală şi de frig şi muncit numai de gînduri negre.

Mai era însă-n el şi ceva mai tare decît dînsul, setea din ce în ce mai neastîmpărată, din ce în ce mai viul simţimînt că e destul să tragă o duşcă pentru ca să se-ncălzească, să nu mai simtă nici dureri, nici oboseală şi toate să i se-nsenineze. Cuprins de sim-

[1] În text: *orice.*

ţământul acesta, îi tremurau bărbiile, îi tremurau mînile, carnea-i tremura ca piftiile pe trup şi ochii i se-mpăingeneau, căutînd lihnit ceea ce-i lipsea.

Se mai stăpînea cînd era tînăr, dar acum, îmbătrînit şi sleit de puteri, n-avea-n el destulă virtute şi nu mai ţinea să nu fie luat drept cerşitor, era-n stare să fure, să-nşele, să prade, ba chiar să şi omoare ca să-şi poată potoli focul mistuitor.

S-ar fi dus acum şi la fiica sa cea ticăloşită, dacă ea ar fi fost prin apropiere, şi i-ar fi rîs în faţă şi s-ar fi linguşit pe lîngă ea ca un cîne flămînd şi nici nu-i mai socotea vina tot atîta de mare ca alte dăţi.

Fiică-sa era însă fie la moşie, fie la Bucureşti, unde de obicei îşi petrecea iarna.

II

Cine le ţine şi cine-ar putea să le ţie socoteala oamenilor care la Bucureşti, mai ales în preajma Oborului, prin Dealul Spirii, prin împregiurimile Gării de Nord şi spre Vitan, o duc nici ei singuri nu ar putea să ştie cum, de azi pe mîne!?

Pierdut printre aceştia a întrat Cojanu din ce în ce mai adînc în iarnă, azi îndîrjit ca cînele flămînd, mîne muiat şi duios la fire, de cele mai multe ori ameţit de băutură, sfătos şi cicălitor, lăudăros şi cu capul ridicat, dar niciodată un biet ca să-l ridici din drum.

Cînd i se limpezea capul, să căia de cele ce vorbise ori făcuse-n fumul beţiei, le vedea toate posomorît şi nu mai putea să-nţeleagă de ce adecă mai trăieşte şi el pe lume. Nu trecea însă mult şi iar începeau să-i tremure bărbiile şi mînile şi carnea pe trup, iar se-nduioşa şi le dădea dreptate celor ce apucă ce pot şi cum pot ca să aibă destul pe azi şi să nu poarte grija zilei de mîne. Cel mai cuminte dintre copiii lui îi era acum fata de la Bucureşti. S-a şi dus s-o caute, i-a găsit casa şi a dat în cîteva rînduri tîrcoale pe sub ferestrele ei. Îi era însă greu să între, ba cîteodată-l

cuprindea simțimîntul că la moarte grea se duce dacă-i trece pragul.

Iarna era însă din ce în ce mai aspră, viața i se făcea din ce în ce mai grea și nu mai era vorba dacă el vrea ori nu.

Dînsa era, la urma urmelor, o biată de femeie slabă și amăgită, și el s-a dus într-o zi cînd îl știa pe amăgitorul ei dus de acasă.

Ea a izbucnit în hohote de plîns cînd l-a văzut în fața ei.

Plîngea de rușine și de căință și de durere că-l vede-n starea în care se afla, dar plîngea și de bucurie că dînsul s-a-ndurat, în sfîrșit, s-o ierte și să vie la dînsa.

— Tu, care le judeci toate cu dreptate, i-a zis, știi mai bine decît orișicine că e-n orișicare om ceva mai tare decît dînsul și-l răpune.

— Da, este, i-a răspuns el, uitîndu-se ca-n aiurire la ea. Jertfa păcatului său suntem fiecare din noi.

S-a spălat apoi Cojanu, s-a premenit, s-a schimbat la față și-ntreaga casă s-a luminat ca-n zi de mare sărbătoare, iar amăgitorul era cel mai cumsecade dintre toți oamenii cînd s-a întors acasă.

Așa ar fi și rămas lucrurile dacă n-ar fi fost adevărat că e-n fiecare om ceva mai tare decît el, care-l răpune.

— Da! — a zis el după ce primul pahar i-a dezlegat limba — păcatul e, orișicare ar fi el, nemilos și nu te iartă, ci te răpune, tocmai de aceea însă n-are nici el să fie iertat. Uitați-vă la mine, a urmat după al doilea pahar. Rușine, scîrbă vi-e să mă vedeți la masa voastră mîncînd și bînd după ce atîta timp v-am urgisit și n-am avut pentru voi decît vorbă de osîndă și de ocară. Nu cumva dragostea m-a adus!? Nu cumva aș spune adevărul, dac-aș zice că v-am iertat!? Crivățul care urlă afară, foamea și setea, păcatele mele m-au muiat și m-au făcut fățarnic. Nu! nu mă iert pe mine însumi pentru păcatul meu mai mic; cum aș putea să vă iert pe voi!? Nu se poate! Ce s-ar alege de fiii și de nepoții noștri dacă, iertîndu-ne unii pe alții, i-am îndruma să facă și ei fie ca mine, fie ca

voi!! Nu-i milă, nu-i, iertare, nu-i! Nu ne dă mîna s-o mărturisim, dar ticălos şi vrednic de dispreţ vă sunt vouă eu, care umblu, om fără de căpătîi, îmbrăcat în zdrenţe şi mă tîrăsc ca un nemernic cerşind un păhar de băutură, şi încă mai ticăloşi şi mai vrednici de dispreţ îmi sunteţi mie voi, care, răpuşi de cea mai urîtă patimă, v-aţi bătut joc de rînduielile omeneşti şi v-aţi înhăitat ca dobitoacele şi ca fiarele!

Zadarnice au rămas toate silinţele de a-l potoli, căci el nu mai era în toate minţile şi amarul adunat în sufletul lui trebuia neapărat să-şi facă vînt.

După al treilea păhar s-a ridicat de la masă, a scuipat şi a plecat ca luat de iele la goană.

Nici că l-au mai văzut apoi.

Afară gerul era aspru şi viscolea parcă s-ar fi apropiat sfîrşitul lumii, dar el se ducea mereu înainte, fără ca să ştie unde, ca alte dăţi, ca totdeauna.

O căinţă strivitoare l-a cuprins apoi după ce i s-a limpezit capul şi şi-a dat seamă despre cele ce făcuse şi vorbise.

„Cît o să mai ţie aceasta!? îşi zicea el. Mai eşti tu om!? Mai trăieşti tu şi cu sufletul!? Un stîrv încă neputrezit te-ai făcut şi te tîreşti de ici pînă colo, bătîndu-ţi joc de fiinţa omenească."

Aveau dreptate copiii care-l luau în bătaie de joc; aveau dreptate ucenicii care nu-i lăsau nici un colţ să-şi facă culcuş; dreptate aveau toţi cei ce-l huiduiau ori fugeau de dînsul.

Pe-nserate el umbla buimăcit şi cu pas şovăitor prin împregiurimile acum pustii ale bălţii de la Tei. Acolo i-au şi găsit rămăşiţele putrezite primăvara viitoare, cînd s-au topit troienii de zăpadă sub care i se stînsese viaţa.

Şi nimeni n-a mai putut să spuie cine a fost el şi cum a ajuns acolo.

COCONIŢA

5/18 ianuarie 1912

„Uf! grăi cocoana Profira, nevasta lui nenea Hariton, brutarul din gura Oborului. Mare pacoste sînt şi copiii ăştia pe capul omului!“

Ne-ntorceam de la Olăneşti, unde petrecuserăm vara, şi ca să mai scădem din cheltuielile de drum, am luat pînă la Rîmnic trăsura-n tovărăşie, plătind eu o parte, iară dînşii două părţi din chirie. Era lucru de sine înţeles că nu numără şi cei doi copii ai lor, un băiat de vreo trei ani şi o fetiţă trecută de 6 ani. De! pentru copii chiar nici pe calea ferată nu se scoate bilet. Cînd a venit însă rîndul să ne urcăm în trăsură, copiii au sărit — moţ — cei dintîi pe scară.

Ce să le faci!?

Cocoana Profira o dată cu capul nu s-ar fi învoit ca fata, care era fată, să se urce pe capră şi să şadă ca o slujnică lîngă birjar. Băieţelul nu putea nici el să şadă pe capră, căci era prea mic şi te pomeneai că la vreun hop se răstoarnă ca un motolog între cai. Iar dacă-l puneai pe scăunaş, te pomeneai cu el la vreo cotitură între roate.

Ca să curm discuţiunea, m-am urcat eu pe capră.

Cum rămîneau însă ceilalţi!?

După multă chibzuială, nenea Hariton s-a aşezat lîngă nevastă-sa, fetiţa a luat loc pe scăuneş, aşa, mai la mijloc, între picioarele părinţilor săi, ca nu cumva

să se răstoarne la vreo cotitură, iar pe băiat l-a luat nenea Hariton în brațe.

Brutar în puterea cuvîntului, însă, nenea Hariton era om bine hrănit, gras și pîntecos. El gîfîia și lăsat de capul lui, darmite cînd avea să mai poarte-n brațe un măgădău neastîmpărat, care se cuibărea mereu și se învîrtea cînd la dreapta, cînd la stînga.

Avea cocoana Profira de ce să zică: „Uf!"

„Dar pe drum, de la București la Rîmnic, cîte năduşeli m-au trecut! adaugă nenea Hariton. „Era, domnule, o-nghesuială de nu mai știai unde să-i pui și te apuca paraponul."

Cu chiu, însă, și cu vai am sosit întregi și sănătoși la Rîmnic.

Aici alte-ncurcături.

După toate cele suferite, nenea Hariton ținea să scoată bilete și pentru copii, iară cocoana ținea să-l convingă că pentru băiețaș n-are voie să ceară bilet, iar fata, deși trecută de șase ani, e mai mică decît ca să se poată vedea că e trecută de cinci ani.

„Ulliu!" zicea însă nenea Hariton cînd se gîndea la-ndesuiala, pe care avea s-o găsească în trenul ce venea de la Călimănești și de la Căciulata și avea să mai treacă și pe la Govora.

Era sătul de plăcerea de a-și ținea ghioganul în brațe dacă nu voia să stea în picioare.

— Am — n-am, mică — nemică, a-ntîmpinat dar, de spetit n-o să mă spetesc dacă port biletele-n buzunar.

Vai de sufletul lui!

S-a nimerit să găsim la capătul unuia dintre vagoane un compartiment cu opt locuri, dintre care unul singur era ocupat de un domn, care ședea ursuz în colț.

— Ei! grăi cucoana Profira ca-nțepată de viespe. Aveai nevoie să-ți arunci banii pe fereastră!?

Nenea Hariton înghiți un nod.

Vedea și el că nu avea nevoie și-i părea rău de cei cîțiva leușori, dar nu-l ierta firea s-o și mărturisească aceasta.

— Stăi! — zise dar — c-o să vezi, [ce-]are să fie de la Govora înainte.

Cocoana Profira-și puse frîu.

La Govora însă nu s-a mai urcat nimeni în compartimentul nostru.

— Te mai încăpățînezi și acum!? șopti cocoana Profira. Tot nu recunoști c-ai făcut o prostie!?

El dete îndîrjit din cap și — ea cătrănită, el încăpățînat — au dus-o tot drumul în ciondrăneală.

În același timp copiii, văzîndu-se în lărgime, se mutau mereu de ici pînă colo, se duceau cînd unul, cînd altul la fereastră, se urcau pe bănci, se hîrjoneau, încît domnul cel ursuz mereu bufnea și se-ncrunta.

Gîfîia nenea Hariton, deși se afla în mare lărgime și nu mai avea nevoie de a-și purta odorul în brațe.

La Drăgășani, în sfîrșit, se schimbară lucrurile. Ne pomenirăm cu un vistavoi cam nepeptănat, care aduse-n compartimentul nostru mai întîi două geamantane pîntecoase, apoi trei cutii de pălării, un pachet cu de ale mîncării, două păpuși, două cercuri și un coșuleț. Peste puțin se urcară o dădacă cu copilul în brațe și cu legăturica de scutece-n mînă. După ea se urcară doi copii mai măricei, o fetiță de vreo cinci și un băiat de vreo șapte ani, cu un cățăluș în brațe. În sfîrșit, intră în compartiment și coconița, o femeie de vreo treizeci de ani, gătită, sulemenită, parfumată și cu un mare buchet de flori în mînă.

Nenea Hariton se uită cu aer triumfător la cocoana Profira.

— Ce mai zici acum, cocoană!? o întrebă el.

— Săraca de ea! îi răspunse cocoana Profira. Atît de tînără și trei pe capul ei.

Domnul cel ursuz se uită și el încruntat cînd la cățăluș, cînd la cei patru copii, cînd la al cincelea, care făcea gură-n brațele dădacei, cînd la hodoroagele cele multe.

Unde să-ncapă atîta lume și atîta calabalîc!?

Nu mai era însă scăpare, căci locomotiva se pusese-n mișcare chiar în clipa cînd s-a urcat coconița.

Ce să-i faci! Nevoile călătoriei!

Mai erau două locuri libere: unul l-a luat coconița, în celalalt s-a așezat dădaca cu copilul. Vistavoiul a luat cățălușul în brațe și putea să steie-n picioare. Ce

faci însă cu cei doi copii și cu cele trei cutii de pălării, care nu mai încăpeau deasupra geamantanelor!?

Era numai prea firească supărarea coconiței, care, viind prea tîrziu, a găsit cele mai bune locuri ocupate de niște oameni care-i miroseau a mitocani. Pe cînd cei doi copii ai lui nenea Hariton se răsfățau în toată lărgimea, copiii ei, copii de locotenent, erau nevoiți să steie-n picioare, căci pe genunche nu putea să-i ieie, iar lîngă dînsa nu-ncăpeau.

Se uita dar, biata de ea, cu coada ochiului și cam de sus în jos mai la nenea Hariton, mai la cocoana, mai la cei doi copii, mai la mine și la omul cel ursuz, tot oameni lipsiți de bună-creștere, care nu știu că-n asemenea împrejurări au să se deie la o parte, ca să facă loc pentru alții, și le dedea copiilor săi zor în franțuzește mai cu „*Restes tranquille!*, mai cu „*Viens ici!*, mai cu „*Ma chère!*, mai cu „*Notre petit!*“. Nu-i rămînea însă decît să-și ție copiii-n picioare, unul lîngă ea, iar celălalt lîngă dădacă.

Drumul era însă lung și răbdarea ei era scurtă.

Ea se uită-n cele din urmă tristă la copiii lui nenea Hariton.

— Copiii aceștia au bilete? întreabă înțepată, acum pe românește.

Nenea Hariton își ridică capul cu un fel de mîndrie mitocănească. Era mulțumit de-ar fi fost în stare s-o sărute și-i aruncă cocoanei Profirei o căutătură piezișă.

— Vor fi avînd, nu vor fi avînd, răspunse el, la strîmtoare oamenii se ajută cum pot. Copiii sînt subțiri și-ncap și doi pe un loc.

El își luă apoi băietul și-l trecu lîngă fată, ca să facă loc pentru odraslele viitorului căpitan.

Domnul cel ursuz zîmbi oarecum pe rînjite, iar cocoana Profira-și întoarse cătrănită capul.

Auzi d-ta, să plătești biletul și să dai locul unei țîfnoase!

Asta era culmea!

Nu-i rămînea însă decît să-și înghită necazul, căci acum și aici, în fața mofturoasei aceleia, nu putea să se certe cu el.

Era cald, era zăduf, era-ndesuială-năbușitoare și mai era și cătran în suflete cînd a trecut, în sfîrșit, conductorul prin vagon.

— Domnule conductor, grăi coconița cu glas pițigăiat. Aici e-ndesuială nesuferită.

— Văd și eu, dar n-am ce să fac, răspunse conductorul. Sînt locuri în clasa [I], sînt în clasa III, dar în clasa II e pretutindenea plin. Un loc aș putea să găsesc mai ici, mai colo, dar d-voastră sînteți mulți și nu voiți să vă despărțiți.

— Nu-i așa, nenișorule, grăi domnul cel ursuz. Rînduială are să fie și d-ta ești pus aici ca s-o faci. Cățălușul n-are ce să caute aici. Geamantanele sînt prea mari și au să fie date la bagagiu, ca să rămîie loc pentru cutii. Copiii care n-au bilete au să fie ținuți în brațe. Ia fă d-ta rînduială și-o să vezi că e loc destul și n-are să ne steie nici d-sa, vistavoiul, proțap în cale.

Ce-ar fi putut conductorul să facă!?

O vedea pe coconița că schimbă fețe, scapără scîntei din ochi și-și șterge sudorile de pe frunte, dar nu-i rămînea decît să-și facă datoria.

Era o adevărată catastrofă.

Cocoana Profira sări-n picioare.

— Scoate biletele copiilor! îi zise ea soțului său. Noi nu sîntem dintre cei ce umblă după chilipir. Dac-am dat banii pe ele, n-avem nevoie să ne strîmtorăm.

Dînd apoi la o parte pe copiii coconiței, îl așează pe băiet la locul lui.

— Așa, urmă, ședeți, maică, fiecare la locul său.

Nenea Hariton se răsfăța încîntat de sine însuși, iar coconița se făcu mititică, de tot mititea.

Nu scosese bilete pentru copii, iar vistavoiul n-avea decît jumătate de bilet pentru clasa III.

Plătea bucuros și biletele pentru copii, și taxa pentru bagagiu, și tot i se mai cerea, dar cu cocoana Profira în același compartiment nu mai putea să rămîie."

— Ei, ce mai zici acum, soro dragă!? îi grăi nenea Hariton soției sale după ce rămaseră iar singuri.

SAC ŞI PETEC

I

E urît simţămîntul de a fi ajuns fată bătrînă; Sanda-şi purta însă cei douăzeci şi opt de ani cu un fel de mîndrie, căci ştia toată lumea că n-ar fi avut decît să voiască pentru ca să fie încă de mult măritată.

Frumoasă, ce-i drept, nu se socotea, căci oglinda-i spunea-n fiecare zi că e cam cîrnă şi faţa plină de borconele, dar nu-mplinise încă vîrsta de şasesprezece ani cînd d-l Ciolman, care era văduv şi-o avea numai pe dînsa, i-a zidit la loc larg o mare şi frumoasă casă de zestre, iar celelalte erau de sine înţelese. Dedeau deci tîrcoale peţitoarele pe la băcănia lui Ciolman, iar peţitorii, unul ieşea şi altul întra, azi un doctor şi mîne un inginer, poimîne un advocat, un judecător, tot oameni aleşi pe care ar fi voit d-l Ciolman să-i aibă gineri ca să între alăturea cu ei în lume. Băcan însă şi totodată şi văduv, d-l Ciolman nu ţinea casă deschisă şi nu umbla nici la serate, nici la baluri. Sanda crescuse dar hîrgionindu-se ca un scarloi cu băieţii din prăvălie, iar acum, după ce d-l Ciolman se mutase-n casa cea nouă, dînsa-şi petrecea viaţa cu cele două femei din casă, o babă bătrînă, soţia vizitiului, şi o fetişcană, o nepoată a acestora. Peţitorii îi erau dar toţi oameni străini, şi unul îi părea prea pomădat, altul prea mofturos, iar altul prea înţepat ori prea închipuit. Se sfia biata de fată şi se temea, ca nu cumva să se-ncurce şi s-o pată ca multe altele.

Mai era apoi la mijloc și nenorocita acea de casă, care era mobilată cu mult lux și avea-n fundul curții grajd pentru cai și șopron pentru trăsură și era pusă în mijlocul unei grădini.

Cel ce are asemenea casă trebuie să mai aibă și pungă plină, ca să plătească slugi și s-o ție-n stare bună. Om cu bun simț practic, d-l Ciolman o-nțelegea și el aceasta și era gata să mai deie și ceva pe deasupra. „Orișicît de bune ar fi icrele, zicea el, ai să torni și untdelemn și să storci o lămîie peste ele."

El însă nu numai era om strîns la pungă, ci mai umbla și cu gîndul de a se căsători din nou după ce-și va fi măritat fata; se tînguia dar, ca să scape cît se poate de ieftin.

Pe Sanda o trecea răcorile cînd afla care dintre pețitori cît cere.

Jignită și azi, și mîne și din ce în ce mai adînc de simțămîntul că pețitorii nu pe dînsa vor s-o aibă, ci la zestrea ei rîvnesc, ea-și ridica-n cele din urmă răzvrătită capul și se făcea neapropiată.

Baba era încîntată cînd o vedea femeie cu inimă de bărbat.

Numai ea știa cîte bătăi a mîncat de la bărbatul ei, un bețivan jurat, și-n gîndul ei nu se putea prostie mai mare decît să se mărite o fată care are din ce să trăiască-n toată lărgimea. Asemenea prostii nu să iartă decît fiind făcute din mare slăbiciune.

„De ce s-o fac, zicea și Sanda, dacă nici nevoie n-am, nici inima nu-mi dă brînci!?"

Se simțea foarte bine în starea în care se afla. Nu-i vorbă, așa, cîteodată, mai ales serile, i se ura, dar i se și făcea oarecum negru înaintea ochilor cînd se gîndea că măritată ar avea stăpîn cu fel de fel de toane și ar trebui să se gătească, să deschidă salonul, în care acum numai pe ici, pe colo întra, să primească și să-ntoarcă vizita, să deie mese, să între în vîrtejul lumii.

„Nu! — își zicea din ce în ce mai îndîrjită — pe mine n-au să mă prostească!"

Orișicît de zorit ar fi fost dar d-l Ciolman și orișicît de largă și-ar fi deschis el punga, anii treceau unul

după altul și Sanda, necum să se deie pe brazdă, să făcea din ce în ce mai încăpățînată, încît vecinele au început în cele din urmă să scoată vorba că e cam țicnită și să-i plîngă d-lui Ciolman de milă.

Într-una din zile, Răducu, unul dintre oamenii săi de încredere, l-a rugat să-i fie nun surorii sale, pe care o mărită cu un șef de gară.

Îl știa pe Naie de vreo optsprezece ani acum. Era băiețan cînd, după multe milogeli ale mumei lui, o văduvă cu casă grea, l-a luat în prăvălie, și de atunci îl vedea-n fiecare zi de dimineața pînă seara: acum se uita, cu toate aceste, la el cu ochi mari, parcă nu l-ar mai fi văzut în viața lui.

— Bine, îi zise, dar eu îți știu sora fată mică.

— Mică a și fost, răspunse Răducu, dar acum e pe-aci, pe-aci de douăzeci de ani.

— Și ți-o ia șeful și fără de zestre?

— Aș! grăi Răducu zîmbind. Una ca asta nu se pomenește. Storc și eu de unde pot și-i fac o zestre de zece mii de lei, îi dau ale casei și-i mai și ridic nunta.

D-l Ciolman îl măsură din creștet pînă-n călcîie.

Ținea la el fiindcă era potolit, harnic și cinstit, un fel de topor de oase al casei, acum însă vedea în el pe omul care s-a-nvrednicit să-și mărite sora, fată de abia nouăsprezece ani, și-i era oarecum rușine să i se uite-n ochi.

— Da, zise, o să-i ținem cununa. Cum să nu i-o ținem!? Tu știi însă că eu nu sunt singur, adaugă peste puțin. Să te duci și s-o rogi și pe Sanda.

Răducu-și trase capul în umeri, parc-ar fi ridicat cineva ciomagul asupra lui.

— Dacă-i spui d-ta, întîmpină, e mai mult decît dac-o rog eu.

D-l Ciolman dete din cap.

— Să te duci, îți zic, stărui dînsul. E mai bine așa. Cu femeia ai să umbli frumușel. Să te duci și s-o rogi ca să mă roage ea pe mine. Așa să faci dacă vrei ca lucrurile să iasă bine. M-ai înțeles!?

— De! grăi Răducu, scărpinîndu-se la ureche. Dacă zici d-ta!

II

Se cunoșteau Sanda și Răducu nu numai de mult, ci și foarte bine, căci el o-nsoțea adeseori la școală, ducîndu-i ghiozdanul. De cînd însă cu mutarea-n casele cele nouă, ei se vedeau rar și încă mai rar se nimerea să-și schimbe cîte o vorbă. Muncind într-una nu numai în prăvălie, ci și-n pivniță ori în depozitul de mărfuri, el dezbrăca dimineții hainele mai bune, ca să le cruțe, și era totdeauna jerpelit și soios. Se cam ascundea dar cînd dedea cu ochii de dînsa, iară ea se făcea că nu-l vede. Ciudit apoi, el a intrat în rîndul celor ce le dedeau dreptate vecinelor, care-o socoteau cam țîcnită.

Cum se ducea el acum la ea? cum i se uita-n ochi? cum o mințea, rugînd-o să roage pe tatăl ei?

Cum, nu cum însă, nu-i rămînea decît să se radă și să [se] peptene, să-și văcsuiască ghetele, să se spele bine pe mîni, să-și îmbrace cele mai bune haine și să potrivească-n gîndul lui vorbele cu care urma s-o roage, apoi să se ducă.

Cînd s-a văzut în fața ei, a rămas zăpăcit, ca tot omul care se știe vinovat, și-a perdut firul și a scăpat vorba că d-l Ciolman l-a trimis la dînsa.

Sanda se simțea măgulită de această atențiune, dar nu-i venea să i-o și mărturisească aceasta.

— Nu mai era nevoie de atîte ceremonii, grăi dînsa. D-ta ești om de casa noastră, și dacă vrea tata, mă bucur cu atît mai vîrtos eu, care-mi aduc cu plăcere aminte de timpul cînd erai certat pentru că-ți perdeai timpul făcîndu-mi cîte o jucărea.

Fața lui Răducu se lumină.

— Așa am zis și eu, întîmpină dînsul. Era destul să ți-o spună el: dacă zice părintele, nu-i rămîne copilului decît s-o facă.

Sanda se strîmbă.

Cu gîndul mereu la sine și la ale sale, ca toate fetele mari, ea era încredințată că el a zis-o aceasta dinadins, ca să-i deie ei, precum se zice, peste nas.

— Vorbă popească! îi răspunse dar cam înțepată. Tocmai cei ce nu se țin de ea o zic mai adeseori. Parcă d-ta faci totdeauna numai ceea ce-ți vrea mama?

— Ba fac şi multe pe care nu le vrea, întîmpină el, dar mă roade la inimă cînd văd c-am supărat-o prin fapta mea şi mulţumit de mine însumi sunt numai întrînd în voile ei. Uite — urmă gîndindu-se şi el la sine însuşi — eu muncesc din greu şi-mi trag multe de la gură ca să pun ban lîngă ban şi să-mi adun ceva. Mă bucur, cu toate aceste, că m-am învrednicit să fac voia mamei, înzestrîndu-mi sora.

— Aş! striga Sanda, rîzînd cu hohot. Pe cine vrei să prosteşti!? O faci, dac-o faci, ca să scapi de o belea! Vei fi vrînd şi d-ta să te-nsori, că ţi-a venit timpul, şi-ţi zici: „Cine o să mă ia dacă ştie c-o să aibă-n spinare nu numai o soacră, ci şi-o cumnată!? Dar — adăugă cu răutate — ca să te scuturi, o faci[1] şi asta cu gîndul că zestrea făcută surorii o s-o iei cel puţin îndoită cu soţia. Vă ştiu eu cum sunteţi!

Răducu nu era om hărţăgos, dar se simţea picnit şi nu putea să-şi stăpînească firea. Ştia şi el prea bine că-şi înzestrează sora ca să scape de ea, dar tocmai de aceea era supărat că i-o spune şi Sanda.

— Crede fiecare cum judecă, grăi dar. Te-nţeli însă dacă mă socoteşti om care nu e-n stare să-şi ţie din vrednicia sa casa. Femeia e cuminte, ţine la tine şi intră-n voile tale numai ştiind că din vrednicia ta le are toate. Avînd zestre, ea-şi închipuieşte că numai pentru zestrea ei ai luat-o, te socoteşte drept un fel de trîntor, se face ţîfnoasă şi ca mierea înăcrită.

Acum era încă mai încredinţată Sanda că el vrea să-i deie peste nas.

— Şi-ai da, se-nţelege, din mîni şi din picioare ca să scapi — grăi dînsa în batjocură — dacă ţi-ar sări de gît vreuna care are zestre.

Răducu dete din umeri.

— Nu ştiu ce-aş face, răspunse. Mult aş sta, fără îndoială, pe gînduri şi mult ar trebui să ţin la ea, foarte cuminte ar trebui s-o socotesc pentru ca să mă avînt. Cu zestrea însă nici atunci nu m-aş încurca. N-ar avea decît să-şi păstreze averea, s-o deie la o parte, ca să se sporească pentru copii, pentru zile de bătrîneţe ori

[1] În text: *şi-o faci.*

pentru cine mai știe ce-mprejurări și să trăim ca oameni cu minte din vrednicia noastră.

Sanda se uită cu un fel de mirare-n fața lui și rămase pusă pe gînduri.

Nu era om prost Răducu. Din cele spuse de dînsul se desfăcea un gînd pentru dînsa nou și adimenitor, și ea a mai stat pe gînduri și mult timp după plecarea lui.

— Uite — îi zise ea două zile-n urmă d-lui Ciolman — mie mi-a venit un gînd: să-mi dai casa și ce vei mai fi voind să-mi dai și fă apoi ce vrei.

D-l Ciolman se uită sperios la ea.

Nu putea să-și deie seamă ce fel de gărgăuni îi vor mai fi intrat în cap.

— Ce să-ți dau? cum să-ți dau? întreba el. Toate cele sunt ale tale după ce voi fi murit eu. Nu cumva-ți vine să te desfaci de mine, ca să trăiești de capul tău!? Vorba aia: poama coaptă se scutură din pom.

— Nu se scutură, tată, dar n-o mai ține pomul, întîmpină dînsa, care era totdeauna gata să deie răspuns. De ce să nu vorbim noi amîndoi cu inima deschisă? D-ta vezi că eu nu vreau să mă desfac de d-ta; te-ai bucura însă d-ta dac-ai scăpa odată de mine.

D-l Ciolman sări supărat în picioare.

— Știu ce vrei să zici, îi zise. Ai fi putut-o însă zice sunt acum zece, cinci, fie chiar și numai trei ani. Îmbătrînesc însă și eu și de aici înainte nu mai am nici un rost fără de tine.

— Dar nu e vorba să te părăsesc, îl încredință ea, cam muiată. D-ta pleci însă diminețile la prăvălie și nu te mai întorci decît seara, adeseori de tot tîrziu; ce fac eu toată ziua și mai ales lungile seri? E păcat să stau închisă-n casă, cînd aș putea să fac o plimbare, să mă duc serile la un teatru, să petrec călduroasele zile de vară cu altă lume, mai ici, mai colea, la verdeață.

— N-avem decît s-o facem, răspunse el. Mi s-a urît și mie să-mi petrec viața toată-n prăvălie și-mi dă mîna să mai răsuflu. Cai avem, vizitiu avem, și vînd, dacă vrei, cabrioleta, ca să iau o trăsură. Nu-ți

rămîne decît să-mi spui cînd vrei să ieși, unde să te duci, și ce vrei să faci.

— Nu mă-ndoiesc, îl întrerupse ea nerăbdătoare. Una e însă să ceri, să te rogi, și alta să faci dintr-al tău. Nu mai sunt nici eu fată tînără: de ce adecă să nu-mi dai ceea ce ești gata să-i dai orișicărui pîrlit care mă cere!? Chiar și dacă s-ar întîmpla să mă mărit vreodată, țin să-mi stăpînesc eu însumi avutul.

D-l Ciolman, ca să taie vorba, să-ntoarse și plecă. Nu-i trecuse niciodată așa ceva prin minte și i se părea lucru prea de tot neobicinuit să-și facă fata stăpînă.

Face însă omul și multe care nu i-au trecut prin minte și n-avea Sanda decît să stăruie, iar stăruitoare era Sanda.

Ea n-avea nevoie să ceară, nici să-l roage, căci el nu mai pleca de acasă fără ca s-o-ntrebe:

— Azi unde mergi, ce facem, cînd să viu să te iau?

— Cînd vrei, ce vrei, cum vrei! răspundea dînsa, și i le făcea toate pe plac, dar era mereu tăcută și-nbufnită, încît i se înăcrise d-lui Ciolman viața.

De ce!?

Parcă nu era totuna dacă-i dă acum ori mai tîrziu!?

III

Băcan în puterea cuvîntului, domnul Ciolman era om chefliu. Avea icre și fel de fel de sărături, avea vinuri alese și țuică minunată și nu le avea numai pentru alții, ci și pentru sufletelul lui.

„Băiete, mai desfundă una!"

De ce folos i-ar fi fost averea dacă nu și-ar fi făcut din cînd în cînd pofta!?

Unde mai pui că nici Sanda nu mai era-nbufnită!?

— Am să torn o nuntă ca să-i meargă pomina, își zicea el, din ce în ce mai întețit. Răducule, m-ai înțeles!? Nazuri să nu faci! Mulțumește-te de a-ți fi-nzestrat sora! nunta am s-o ridic eu, după pofta inimii mele. Așa să știi și să nu mai zici nimic!

— Dacă-i așa — grăi Sanda, care ținea să nu rămîie mai pe jos — ale casei i le dau eu miresei și mi le aleg după plac.

Soacra, mireasa, mirele și Răducu le primeau toate bucuros, dar în curînd li s-a făcut lehamite de bunăvoința nașilor.

D-lui Colman nu-i era de nuntă, ci ținea să-și pofteaască prietenii și tovarășii de chefuri, ca să petreacă o zi bună cu dînșii. Îi trebuia dar lărgime, și gîndul lui era să facă nunta acasă la el. Sanda nu se-nvoia însă. Nu erau saloanele ei făcute ca să se răsfețe toată mitocănimea-n ele, tolănindu-se pe canapele și călcîndu-i covoarele cele scumpe.

Cînd Răducu dar, cînd soră-sa, cînd amîndoi împreună aveau să bată cu Sanda mahalalele, ca să caute o sală potrivită.

Una era însă prea mare, alta prea scumpă, iar alta prea mică ori prea murdară, iar cele mai multe nu erau potrivite.

— Prostii! grăi în cele din urmă d-l Ciolman. Mai avem două săptămîni pînă la lăsata secului. Pînă la Paști mai sunt cîteva săptămîni: facem nunta după Paști, afară la țară, unde șade mirele, la iarbă verde; în umbra pădurii de curînd înfrunzite.

Idee mai minunată nici că s-ar fi putut.

Mirele însă și mireasa, Răducu și mama lui erau zoriți, căci nu poate nimeni să știe ce iese din amînarea nuntei și cum se schimbă gîndul fiecăruia. S-au pornit dar supărările, și bietul de Răducu alerga pe gîfăite cînd de la d-l Ciolman la Sanda, cînd de la Sanda la ai săi, cînd cu Sanda împreună la viitorul său cumnat, care zicea că strică logodna dacă se amînă nunta.

Se vedeau acum Sanda și Răducu în fiecare zi, ba se potriveau și la gînd, căci amîndoi erau de părerea că toți ceilalți sînt zănatici și încăpățînați de ți se amărăște viața pînă ce ajungi a-i face să se-nțeleagă între dînșii, niște țicniți.

Mai de soi nu erau însă nici ei.

Șeful de gară avea drept locuință o odaie, un ietăcel, o chichineață întunecoasă și o bucătărie ca vai de ea.

Sanda strîmbă din nas, căci nu știa unde și cum să așeze mobila pe care avea de gînd să i-o cumpere miresei.

— Mare lucru! zise Răducu. Cumperi cît încape, și pace bună.

— Dar eu nu vreau să rîdă lumea de mine, întîmpină dînsa, spuind că nu știu ce trebuie la o casă. Apoi, adăugă peste puțin, nu pot să-mi dau seama unde mai rămîne loc și pentru bătrîna. Unde o să doarmă ea?

— Care bătrînă? întrebă el, uitîndu-se nedumirit la ea.

— Care? îi răspunse ea. Mama d-tale.

— Asta-i bună, grăi dînsul. Ea rămîne cu mine.

Sanda se uită lung la el.

— Vorbești așa-n vînt! îi zise. Nu se poate. Cum să-ți lași sora singură cînd are mamă!? E mare lucru să aibă o femeie tînără, pe mama ei lîngă dînsa: îi este razem, și ajutor, și povață, mai vin, apoi și copiii și nu-i dădacă mai bună decît mama-mare.

— Care mai e și soacră, adăugă el zîmbind. Nu-mi las eu mama sarcină-n spinarea altuia. L-aș toca-n cap dac-aș prinde de veste că i-a zis vreo vorbă grea, și vorbe grele-și zic oamenii care trăiesc sub același acoperemînt.

— Prostii! întîmpină dînsa. Parcă nu tot soacră are să fie și după ce te vei fi căsătorit d-ta.

— Soacră, dar nu mie, ci soției mele, grăi dînsul.

— Cu atît mai rău, stărui dînsa. Două femei se-nțeleg mai cu anevoie decît un bărbat și o femeie cînd trăiesc sub același acoperemînt. Eu, una, o dată cu capul nu m-aș mărita după un bărbat care-și ia mama-n casă.

— Despre aceasta nu mă-ndoiesc, întîmpină el fără de gînd rău. Îți și dau dreptate. Nu te-ai măritat după oameni care n-avea de gînd să-ți aducă soacră-n casă: ce nevoie ai să-ți iei belea-n spinare!? Eu însă am să-mi iau soție o femeie care are nevoie și mă ia și știind c-o să aibă soacră-n casă.

Sanda iar era cuprinsă de simțămîntul că el îi dă peste nas, și prea îi părea-ndrăzneț după ce-i deduse atîte dovezi de bunăvoință.

— Îţi dau, zise, şi eu dreptate: femeia — ori belea pe capul părinţilor, ori slugă la casa bărbatului. N-ai vorbi însă aşa dac-ai avea slăbiciune.

— Orişicît de mare mi-ar fi slăbiciunea, răspunse el, mi-aş călca pe inimă: suflată de-ar fi cu aur, tot n-aş lua-o dacă n-ar avea şi ea pentru mine destulă slăbiciune ca de dragul meu să se nărăvească cu mama mea.

— Aş voi să te văd ce-ai face, întîmpină dînsa, dacă tot nu s-ar nărăvi.

Răducu dete iar din umeri.

— De! zise. Mai ştiu şi eu!? Atunci se-nţelege, da, n-aş avea nici eu încotro. După ce te-ai însurat o dată, tot mai mult ţi-e nevasta decît mama. Rău ar fi, foarte rău: ce să faci însă?

Sanda izbucni-ntr-un hohot de rîs.

— Să fii din capul locului om cu minte, stărui dînsa, şi să nu te-ncurci.

Răducu nu-şi perdu răbdarea.

— Mă lipsesc, la urma urmelor, şi de năşie, şi de nuntă, şi de celelalte — îşi zise-n gîndul lui — dacă e vorba să facă numai ceea ce vreau el şi ea."

— Vorbă scurtă — grăi apoi cam pe răstite — mama rămîne la mine, unde are destulă lărgime, şi n-ai să-ţi mai baţi capul unde are să doarmă.

Sanda se uită speriată la el.

Aşa nu-i vorbea nici chiar tatăl ei.

— D-ta eşti stăpîn şi ţi le faci toate pe plac, îi zise, adînc jignită: iartă-mă, te rog, dac-am avut îndrăzneala de a-ţi spune părerea mea.

Îi venea acum şi ei să se lipsească şi de fini, şi de plăcerile năşiei, dar întrase o dată-n horă şi nu-i rămînea decît să joace înainte.

Îi era însă, trecuse însă pofta, le făcea toate-n silă, ca supuindu-se unei porunci, şi era mereu înţepată şi scurtă la vorbă.

IV

A doua duminecă după Paşti şi-a făcut d-l Ciolman cu vîrf şi îndesat pofta.

O treceau pe bătrîna năduşelile cînd oamenii au descărcat din tren lăzile cu butelii şi cu fel de fel de bunătăţi luate din băcănie şi de la cofetărie, mieii graşi, bucăţile de muşchi şi fleicile, coşurile cu pui şi celelalte proviziuni pentru masa ce urma să fie aşternută sub frunzarul la care se lucra de vreo patru zile.

Era-n gîndul ei păcat de atîta risipă. N-ar fi fost oare mai cu minte să le deie însurăţeilor banii?

Şi-a mai schimbat însă gîndul cînd a sosit trenul cu cei dintîi nuntaşi, domni şi doamne, tineri şi domnişoare, o spuză de copii, tot lume ei necunoscută.

D-l Ciolman şi Sanda veniseră de cu seară ca să-şi primească oaspeţii.

Cine mai băga acum în seamă pe biata de bătrînă!?

Treceau toţi pe lîngă ea ca pe lîngă o momîie umplută cu paie şi-şi căuta fiecare rostul fără ca să mai întrebe care e stăpîn la casă. Stăpînu ar fi fost să fie d-l Ciolman şi Sanda; aceştia însă, nefiind deprinşi a se-nvîrti-n lume, nu ştiau ce să facă, şi pe cînd Ciolman era vesel şi zgomotos, Sanda umbla de ici pînă colo înţepată: „Parc-ar fi înghiţit o frigare!" zicea bătrîna.

Cuprinsă din ce în ce mai mult de simţămîntul că e străină şi lipsită de orişice rost la nunta fiicei sale, aceasta stetea mîhnită într-un colţ, iar fiica ei, mireasa, şi Răducu se uitau cu coada ochiului la ea, o-nţelegeau şi-i dedeau dreptate. Tot mai mult ieşea la iveală că Ciolman nu de dragul nunţii se băgase-n cheltuieli, ci ca să se arate şi să chefuiască cu prietenii săi. Sanda e plictisită şi le face toate călcîndu-şi pe inimă.

Aveau şi ei invitaţii lor şi aceştia steteau la o parte, aşteptînd să li se facă rost. Erau oarecum două nunţi deosebite, din două deosebite lumi, şi nu se găsea nimeni ca să le-mpreune, făcînd una singură din ele.

După multă zurbă, au plecat de-a valma, care cum a apucat, la biserica din sat, unde s-a făcut cununia, şi tot claie peste grămadă s-au întors.

Acum însă s-au bălţit toate.

Cînd a venit rîndul ca nuntaşii să se aşeze la masă-n-cărcată, stăteau toţi şi se uita unii la alţii, încît bătrîna făcea feţe-feţe şi-şi muşca buzele de ciudită.

Ea porni-n cele din urmă pușcă spre Sanda, care stetea și ea și se uita la ceilalți.

— Bine, îi zise, cînd și cum se așează lumea la masă?

— N-are decît să se așeze, îi răspunse Sanda. Masa e destul de lungă și au toți loc împrejurul ei, iar mîncări și beuturi sunt, slavă Domnului, în belșug.

— Parcă de aceasta e vorba! întîmpină bătrîna. Suntem la nuntă, iar nu la pomană, unde lumea se-ndesuie și cel mai obraznic iese moț în frunte. Trebuie să se știe unde e capul mesei și unde coada ei, cine are să șadă mai aproape și cine mai departe de nun și de nună, care dintre nuntași lîngă care să fie rînduit.

— Cum!? — exclamă Sanda — și cu aceste o să-mi mai bat capul? Rînduiește-i d-ta cum crezi că are să fie mai bine.

— Cum să-i rînduiesc cînd nu știu pe cei mai mulți cine sunt și ce li se cuvine?! grăi bătrîna. Aceasta e diregătoriu nașei, care trebuie să fie mare și tare la nuntă. Nu degeaba zice românul: „Ți-ai găsit nașul!" cînd ți s-a ridicat vreunul în cap.

Sanda-și dete și ea seamă că are bătrîna dreptate.

— Dar nu-i cunosc nici eu pe nuntași, se plînse ea strîmtorată. Tata, el singur știe cine și ce fel sunt oamenii pe care i-a poftit.

— Biata de fată! se vede că a crescut fără de mamă! urmă bătrîna! Ce-o să faci cînd vei fi la casa d-tale, dac-ar fi să n-ai parte de o soacră bună!? Haid'! — adaugă apoi, cuprinzînd-o încetișor cu brațul — să mergem la nașul și să ne-nțelegem cu el. Oamenii sunt țîfnoși și se-mbufnesc pentru te miri ce lucru de nimic și lasă că ni se strică nunta, dar te pomenești cu supărări de care nu scapi toată viața dacă unul nu e mulțămit cu locul ce i-au dat la masă, iar altul s-a pomenit din întîmplare lîngă cineva cu care nu are trai bun.

Sanda se dete puțin la o parte și se uită cu tot dinadinsul în ochii ei. Nu era obicinuită ca alții să-i vorbească cum îi vorbea bătrîna, ba s-o mai și cuprindă cu brațul. Înțelegea însă și ea că oarecare rînduială trebuie să fie, și peste puțin steteau amîndouă cu d-l Ciolman la o parte și se sfătuiau cu el.

De aici înainte Sanda era cu ochii mereu în ochii bătrînei. Viu îngrijată ca nu cumva să facă vreo boacănă, se bucura cînd aceasta venea să steie-n dosul ei și să-i șoptească la ureche ce mai are să facă ori să zică.

Nu mai era acum ca mai-nainte, și mai spre seară, cînd nuntașii s-au prins în horă, mirele și mireasa era în voie bună, Răducu se pornise pe chiote, iar Sanda nu se mai putea despărți de bătrînă.

Nu-și aducea aminte ca vreodată în viața ei să-i fi fost sufletește atît de apropiat cineva, și mereu îi răsunau în ureche vorbele: „Biata de fată!... se vede c-a crescut fără de mumă!... soacră bună!.

Lăutarii cîntau: tinerimea, prinsă-n horă, frămînta pămîntul; nuntașii, care-au mai rămas la masă, închinau mereu, chiuind în gura mare și strigînd urale; o plăcută amețeală îi cuprinsese pe toți, iară ea umbla răzleață pe la marginea pădurii, în bătaia adierii răcoroase, cu ochii perduți din cînd în cînd la cerul înstelat și mirîndu-se de gîndurile de care nu putea să scape.

V

Era spre miezul nopții, și Sanda, deprinsă a se culca devreme, umbla obosită și căscînd mereu de ici pînă acolo.

— Uite, îi zise ea lui Răducu, acum te-nțeleg; în adevăr rău ai face dac-ai lăsa-o pe bătrîna aici.

El era cam afumat, ca la nuntă, dar tot își aducea aminte de vorba pe care o avuseseră, și de supărarea ei.

— Ba foarte bine fac, răspunse dar, apăsînd asupra vorbelor. Cine mai are mamă ca mine!? Dac-o cere însă soră-mea, dac-o vrea cumnatul meu, dac-o trage inima pe ea, ba mai zii și d-ta, eu n-am să mă-ncăpățînez. Nu cumva crezi, adăugă, că nu te-am văzut că te-ai supărat!?

— Asta-i, vezi, asta! întîmpină dînsa. Mare lucru ți-e dacă mă supăr ori nu.

El se uită mîhnit în fața ei.

— Se-nțelege! îi zise. Unu ca mine e bușteau, bolnav de peatră e. D-ta-mi spui că-ți aduci cu plăcere aminte de timpul cînd îți făceam cîte o jucărea; eu l-am uitat de mult timpul acela și puțin îmi pasă dacă te superi ori nu pe mine. E păcat, domnișoară, mare păcat e să-ți închipuiești că nu poate nimeni să aibă slăbiciune pentru d-ta.

Sanda era nu numai femeie, ci totodată și fată cam bătrîioară.

— Nu mă văd eu în oglindă!? îi răspunse ea. Nu mă știu cîte apucături urîte am!?

— Cea mai urîtă e aceasta, întîmpină el cu un fel de-ndîrjire. Ei, nu-i așa, domnișoară: sunt în lumea aceasta și oameni care ar vrea din toată inima, dar nu îndrăznesc să se apropie de d-ta fiindcă știu că ți s-a urcat zestrea la cap.

Ea se uită drept în ochii lui. Îi venea să-i întoarcă spatele și să se depărteze. Ceea ce o turbura nu era nici acum vorbele grăite de dînsul, ci felul pătimaș în care fuseseră rostite. Îi era oarecum frică de dînsul, dar tocmai de aceea îi stete îndărătnică-n față.

— Nu sunt, îi zise, dar o fi, poate, unul singur cel ce-o zice, dar prea tare nu-l arde pe acesta, căci dacă l-ar arde, nu mi-ar spune-o numai mie, așa, din întîmplare, ci s-ar fi înbărbătat încă de mult ca să i-o spună și tatei.

— Ba bine că nu! strigă Răducu. Acolo e și mai și: n-aș găsi ușa pe care mă dă afară! Nu sunt eu om care vrea să spargă ziduri de peatră răpezindu-se cu capul în ele. Spune-i-o, d-ta, c-o faci mai ușor și ai mai multă putere asupra lui! adăugă apoi și se depărtă.

Sanda rămase zăpăcită, ca omul care se vede ajuns unde nici cu gîndul nu gîndise.

Nu mai putea să-și deie seamă cum au venit lucrurile. O vorbă scăpată-n pripă o dusese departe și într-o clipă-i părea bine că el a plecat, iar în cealaltă îi venea să-l cheme înapoi, să alerge după el, ca să se lămurească mai bine.

Îi trecuse deodată somnul, și niciodată în viața ei nu se simțise atît de singură-n lume ca acum, în mijlocul nuntașilor voioși.

VI

„Auzi d-ta nerușinare! își zise d-l Ciolman plimbîndu-se scos din sărite prin strîmtul lui contor. Se poate una ca aceasta!?“

Deduse și el din cînd în cînd cu socoteala că-i este cam țignită fata, dar asta le punea tuturora vîrv.

Se bagă el în cheltuieli ca să cunune pe sora unui pîrlit, care nu-i e, la urma urmelor, decît o slugă veche, iar vicleanul acesta profită de ocaziune ca să-i zăpăcească fata și s-o scoată din minți.

„Ei, nu-i așa! își zise iar. E și mai lată, de tot lată!“

Își aducea acum și el aminte de bătăile pe care le mînca Răducu pentru că-și perdea timpul jucîndu-se cu Sanda. Chiar de pe atunci s-au pornit lucrurile.

Înțelegea acum cum și de ce era Sanda încăpățînată și neapropiată cînd o cereau doctori, ingineri, advocați și alți oameni potriviți cu starea ei.

— Na, glavă, nu cap! strigă el, dîndu-și cu pumnul în cap. Așa-ți trebuie dacă n-ai ochi și minte! Vine ea la mine, se miorlăie să-i dau partea, ca să fie stăpînă pe ea, iară eu nu bănuiesc nimic și mă las să fiu prostit. Care va să zică aici îi bătea gîndul?

Mult a ținut și tot mai ținea să-și ieie ginere om cu vază, de care se poate făli, iar acum îi venea să se ascundă cînd se gîndea cum îl va căini lumea după ce va fi aflat că nu i-a rămas decît să se mulțumească cu cea mai jerpelită și mai soioasă dintre slugile sale.

Ce putea însă să-i facă acum, după ce dînsa era femeie pe capul ei!?

— Trage — strigă, parcă nu de fata lui ar fi fost vorba — trage la teapă: cum e sacul, așa și petecul!

Și totuși...

— Biata de fată! urmă peste puțin, cuprins de-nduioșare. Nu-i vinovată ea dacă n-a avut parte să-i trăiască mama.

Vinovatul cel mare era el, mișelul, care i-a sucit capul: cu el avea să schimbe cîteva vorbe.

L-a și chemat.

Au stat mult față-n față, așteptînd fiecare s-o pornească cellalt.

— Ei! izbucni-n cele din urmă Ciolman. Ce vreai, mă rog? Ce, adecă, mă crezi pe mine?

— Eu nu te cred, ci te știu om de-nțelegere — răspunse Răducu liniștit — și mira-m-aș dacă nu m-ai ști și d-ta pe mine tot așa. Să vorbim fără de-ncunjur: dacă vrei, sunt gata să plec și să mă duc ca să nu mă mai vezi în ochi. Te rog să n-o ceri aceasta, dar o fac dacă stărui.

— Fă ce-ți place — întîmpină Ciolman îndîrjit — dar fata să mi-o lași în pace.

— Cine ți-a spus că n-o las!? grăi Răducu. D-ta o cunoști cel puțin tot atît de bine ca mine. Nu mai e copil acum: ce-i faci dacă se-ncăpățînează?

— Nu se-ncăpățînează dacă nu e cine să-i bage puricele-n ureche, se răsti Ciolman.

— Nu mă lua așa, că n-o scoți la un capăt cu mine, zise Răducu, uitîndui-se-n ochi. Nu cumva eu sunt cel ce i-a băgat în ureche puricele că numai la zestrea ei rîmnesc cei ce o cer!? Să-mi spui, te rog, ce aveam să fac eu cînd mi-a spus că se vede-n oglindă și se știe cu apucături urîte, de fug toți de ea. Trebuia să tac? Aveam să mint? I-am spus adevărat! Și ce aveam să fac cînd mi-a zis să viu la d-ta? Du-te tu, i-am zis, c-o să mă cheme el cînd va voi să-mi spuie care îi este gîndul. Nu știu acum ce-ți va fi vorbit ea, dar m-ai chemat, și iată-mă aici. Cum zici, așa să fie, adaugă el cu glasul înecat: nu-ndrăznesc s-o cer, dar îți sărut mînile dacă mi-o dai!

Ciolman era muiat de-i venea să-și[1] tragă cîteva palme zdravene.

— Ce s-o mai ceri!? Cum să ți-o mai dau!? strigă el. Tu ești om matur; ea-i femeie de capul ei: cum vi-o faceți, așa să vă fie; pe sufletul vostru să cadă! Pe mine să mă lăsați în pace și să nu mă mai băgați în daraverile voastre. Vreau ori nu vreau, voi tot o faceți! strigă iar și-și întoarse[2] fața, ca să nu-și deie de gol slăbiciunea.

---

[1] În text: *să-i*.
[2] În text: *întoarce*.

...AL RAIONULUI...

— Ba eu n-o fac! grăi Răducu hotărît. Lasă că nu-i a bine, dar ce-o să zică altă lume dacă pînă chiar și d-ta te lepezi[1]!?

Aceasta o-nțelegea și Ciolman, și el iar începu să se plimbe neastîmpărat.

— Cum vreai s-o iau așa din senin în gît!? îi zise. Mai lăsați-mă să răsuflu, ca să-mi viu în fire. Fă și tu ceva ca lucrul să aibă o față. Sucește-o și-o-nvîrtește ca să-ți deschizi fie chiar și mai la mahala o prăvălie. Dac-ai putut să-ți înzestrezi sora, vei fi putînd și să te pui pe tine însuți în picioare, ca să fii cineva. Uite — adăugă peste puțin — prăvălie să ai, că marfă-ți mai dau și eu pe așteptare.

Răducu răsuflă ușurat: lucrurile erau acum ca puse la cale.

— O s-o fac, zise, și-o să mai viu după ce am făcut-o.

El se plecă apoi și voi să plece.

— Ia mai stăi, îl opri Ciolman, plimbîndu-i-se nainte. Să ne gîndim bine. Om sunt și eu. Mi s-a cam urît de prăvălie și nici nu mai am nevoie să-mi bat capul cu ea: te simți tu destul om ca s-o iei asupra ta?

Răducu se uită viu mișcat în ochii lui.

— Nu e vorba dacă mă simt ori nu eu, răspunse, ci dacă mă socotești ori nu d-ta. Eu pot numai să te-credințez c-o să muncesc cu toată inima și că n-o să iau pentru mine nimic mai-nainte de a-ți fi plătit pînă la cea din urmă para marfa.

Ciolman se opri-n fața lui și se uită-nfiorat la el.

— O facem, grăi. De ce să n-o facem! Sandei[2] însă să nu-i spui nimic: las' că i-o spun eu. Mulțumirea aceasta ai să mi-o lași!

Răducu făcu un pas spre el și-i sărută mîna, iar Ciolman îl îmbrățișă și-l sărută pe frunte.

[1] În text: *repezi*.
[2] În text: *Sanda*.

STÎLP DE CAFENELE

I

Nu doară c-ar fi avut d-l Iorgu Călan slăbiciunea de a juca cărți ori de a-și încerca puterile fie la table, fie la șah, fie chiar la biliard — aceste erau în gîndul lui întreprinderi îndrăznețe, obositoare și împreunate cu multe emoțiuni; mulțumirea lui era să stea ca om nepărtinitor la o parte și să se uite la cei ce joacă ori să asculte cînd cei sfătoși puneau în discuțiuni aprinse lumea la cale. Orișicum ar fi mers partida, unul din cei încăierați în luptă trebuia să iasă-nvingător, și el se bucura văzînd părerea de rău oglindită în fața celui rămas de rușine.

Lungile seri de iarnă și le petrecea d-l Călan mai la un teatru, mai la circ, mai la vreun alt loc de distracțiune. Mai-nainte de a se întoarce acasă, dedea pe la cafenea, ca să-și ia ceaiul. Culcîndu-se deci tîrziu, se scula dimineții le pe la zece, pe la unsprezece și se-mbrăca a-ndelete, ca să-i treacă timpul pînă la prînz.

Îndată ce păsările călătoare începeau însă să se întoarcă, el se scula în răvărsatul zorilor de zi, se-mbrăca în mare grabă și, fie ploaie, fie timp frumos, ieșea să-și facă plimbarea, de obicei la Șosea, mai rar în grădina Cișmegiului, cîteodată, pentru variațiune, la Herăstrău, la Tei, spre Cotroceni ori la Filaret. Îi plăceau răcoarea dimineții, aerul proaspăt și cîntatul

păsărilor, fie chiar și numai ciripit de vrăbii dac-ar fi fost.

După ce se sătura de aer și de cîntat de păsări și-l răzbea foamea, el se-ntorcea-n oraș ca să-și ia cafeaua cu lapte și să citească gazetele, totdeauna trei, totdeauna aceleași și cumpărate totdeauna de la același băiat.

Le lua din fir în păr, controla știrile, compara părerile, examina anunțurile și-i trecea pe nesimțite timpul pînă la prînzul pe care-l lua iarna—vara la același restaurant, unde le era tuturora bine cunoscut și-i era rezervată masa.

Masa îi era împărțită în trei faze: studiarea amănunțită și conștiincioasă a listei de bucate, comandarea bine precizată a mîncărilor și ștergerea tacîmurilor și... consumarea făcută a-ndelete, după toate regulele higienei.

Mulțumirile mari ale zilei urmau după ce se-ntorcea iar la cafenea, ca să-și ia șvarțul cu coniac, mai rar cu rom.

D-l Călan nu era omul surprinderilor. Cînd se punea dar la cale o partidă de cărți, el se ridica-n picioare și-și alegea o poziție din care putea să vadă toate cărțile pe care jucătorii le aveau în mînă. Știa foarte bine mersul jocului, dar nu-și dădea niciodată părerea. Aceasta se dedea pe față numai în bucuria ce se oglindea-n ochii lui cînd vreunul dintre jucători dădea greș puind mîna pe o carte cu care perdea. De aceea simpatiile lui erau totdeauna pentru cel ce perde și astfel îl întărește în convingerea că omul cuminte nu se lasă niciodată să fie tîrît în jocul de cărți.

Și nu e mulțumire mai adevărată decît să te socotești tu însuți pe tine mai cuminte decît alții. Ziua îi părea deci în aerul îmbîcsit al cafenelei totdeauna prea scurtă și, cuprins de viuă neliniște, se uita la ceasornic înspre ora șase, cînd trebuia neapărat să plece, ca să-și facă înainte de cină plimbarea, cum s-ar zice, pe aceeași ulicioară, din colțul bulevardului pînă-n Piața Episcopiei și înapoi, cel puțin de trei ori.

După ce se porneau căldurile și lumea se mai rărea prin cafenea, el se simțea din ce în ce mai părăsit, cîteodată chiar cuprins de jale. În cele din urmă nu-i

rămînea decît să-şi calce pe inimă şi să se ducă şi el undeva la verdeaţă, la răcoare, la aer curat şi la cîntat de păsări. N-avea nevoie s-o facă deoarece era voinic şi bine hrănit, dar găsea unde se ducea alţi oameni care-şi încercau norocul în joc de cărţi ori puneau în discuţiuni aprinse lumea la cale.

Aşa-şi făcuse el rînduiala vieţii, şi, om de caracter, ţinea ca nimeni să nu-l poată scoate din ea.

Mai ieri, mai mîne se ivea cîte unul care-şi dădea silinţa să-l bage-n vreo daraveră mănoasă.

„N-am timp!" răspundea el.

Nici că avea nevoie să-şi bată capul.

Avea moştenire rămasă de la părinţi două case cu prăvălii şi un teanc de bonuri; destulă bătaie de cap cu încasarea chiriilor şi cu tăierea cupoanelor.

Mai avea, pe deasupra, şi-o mătuşă bogată, care tot numai pe el putea să şi-l lase moştenitor. Grija zilei de mîne nu-l turbura dar nici ea.

Putea să-şi petreacă viaţa-n toată lărgimea.

Ştiind însă că viaţa e lungă şi slăbiciunile omeneşti sînt multe şi felurite, el şi le-mpărţea toate aşa ca să mai şi pună ceva la o parte ca să ajungă-n strîmtorare dacă s-ar pomeni vreodată aşa, pe neaşteptate, în faţa vreunei slăbiciuni ori în a vreunei nevoi mai mari.

Cînd ai pornit-o apoi aşa, nu mai ştii unde ai să te opreşti.

E o mulţumire să păstrezi, dar mai mare e mulţumirea să sporeşti; şi partea pe care d-l Călan o punea la o parte era din zi în zi mai mare.

De ce să se-ncurce el în daraveri cînd toate-i mergeau spre deplina lui mulţumire!?

— Un om independent ca d-ta — îi şopteau alţii — are să-şi dea părerea-n treburile ţării.

— N-am timp! le răspundea şi acestora.

Nu putea el să-şi strice rostul vieţii, nici să ia asupra sa sarcini, pe care nu e-n stare să le poarte. Făcea el destul pentru ţară dacă nu năpustea pe nimeni şi-şi împlinea datoriile.

Iar alţii îşi dădeau silinţa să-l vîre-n societăţi de binefacere, să-l facă membru în vreun comitet, casier ori poate chiar preşedinte.

El se cutremura și le punea amîndouă mînile-n pept, ca să le dea brînci.

Om de o fire duioasă, el fugea cu ochii-nchiși cînd se-ntîmpla vreo nenorocire-n fața lui ori cînd vreun prigonit de soartă îi ieșea în cale, era cuprins de fiori cînd vedea și se răzvrătea în fața celei mai mici nedreptăți. Smintit ar fi trebuit să fie ca să alerge dinadins după cei ce suferă.

„Lăsați-mă-n pace! zicea. E destul că nimeni pe urma mea nu are să sufere."

Mătușa lui o singură dorință mai avea: să-l vadă căsătorit, așezat la casa lui.

Gărgăuni de babă bătrînă.

Cum ar mai fi putut el, om trecut acum de treizeci și cinci de ani, să-și mai strice rostul vieții băgîndu-se-n dandanale și luîndu-și belele-n spinare!?

În mare slăbiciune ar fi trebuit să cadă ca să ajungă să facă una ca asta.

II

Într-una din zile, ieșind, după ce-și citise gazetele, ca să se ducă la masă, d-l Iorgu Călan a dat peste un băiat de vreo treisprezece ani care ședea pe colțul scării de la ușa cafenelei și plîngea de-ar fi-nduioșat și pe cel mai nemilos om.

Era unul dintre băieții ce alergau toată ziua pe străzi, prin birturi și prin cafenele, ca să vîndă gazete și fel de fel de cărticele, jerpelit, soios, nespălat și cu părul vîlvoi, de-ți era silă să te uiți la el.

D-l Călan trecu repede înainte.

Ce-l privea pe el dacă băiatul acela plîngea ori nu!?

După-prînz însă, cînd se-ntorcea la cafenea, băiatul era tot acolo și plîngea înainte, iar acum nu putea să-i întoarcă spatele, ci trebuia să meargă spre el și să-l vadă timp mai îndelungat.

— Ce stai aici, în calea oamenilor!? îi zise cam pe răstite. Caută-ți de drum!

Băiatul se uită la el cu niște ochi mari și muiați în lacrămi.

— Dar unde să mă duc, domnule — se tînguí el — și ce să mă fac dacă-i văd pe ceilalți alergînd cu gazetele și nu mai am bani să-mi cumpăr și eu!? Vreunul dintre pungașii aceia mi-a șterpelit în înghesiuală capitalul, adăugă, cuprins de deznădăjduire. Ce-o să-mi facă mama după ce m-oi întoarce acasă!?

Nu-l privea pe d-l Călan dacă are ori nu băiatul din ce să-și cumpere gazete. Împotriva firii sale, însă, nu poate să răzbească omul, și ochii cei mari, lacrămile din ei, glasul tînguios al băiatului și amărăciunea de care era cuprins acesta aducîndu-și aminte de muma sa, toate împreună îl atingeau pe d-l Călan și-l muiau.

„Fără îndoială — își zise în gîndul lui — vreo văduvă cu casa plină de copii, cari trăiește ca vai de ea din gologanii adunați de nenorocitul acesta. Auzi d-ta om nesocotit, care se încurcă cu o femeie și-și umple casa de copii cînd știe prea bine că poate să moară și să-și lase peritori de foame văduva și copiii"!

— Du-te, îi zise băiatului, și reclamă la poliție.

— Aș! răspunse băiatul. Poliția! parcă ea știe care dintre dînșii m-a pungășit!? Îi ia la bătaie și pe cei nevinovați, ne ține pe toți de nu ne putem căuta de treabă, și eu tot fără bani rămîn. Sînt un nenorocit, domnule, bun numai de spînzurat, adăuga el, cuprins de deznădăjduire. Cum se face că tocmai pe mine m-a pungășit!?

D-l Călan se simțea răpus.

„Du-te dracului!" zise în gîndul lui și intră repede în cafenea.

Nimic mai ușor decît aceasta! Nenorocita lui de fire duioasă se dedea însă din ce în ce mai stăruitor pe față, o vie părere de rău îi făcea viața din ce în ce mai nesuferită, simțea că-i sînt pierdute pentru ziua de azi mulțumirile și nu-și mai găsea loc la niciuna dintre mesele din cafenea.

„Cine, păcatele mele, mi-a scos pe nemernicul acela în cale!? își zise el umblînd de ici pînă colo. Cine m-a pus să mă leg de el!?"

Puțin lucru ar fi fost să-i dea acolo cîțiva lei, fie chiar și douăzeci, ca să-și cumpere gazete și să alerge, ca alte dăți, cu ele. Scăpa de supărare, se răscumpăra,

ba mai avea și mulțumirea de a fi săvîrșit o faptă bună.

Tocmai de aceasta se ferea însă.

Nu mai știe unde se oprește cel ce a gustat o dată mulțumirea aceasta.

„Dau acum ca să scap — își zise — dar mîine vine iar, ba îți duce vestea că ești om slab și mai vin și alții și iar alții, de nu mai știi unde să-ți pui capul. Suferințele oamenilor sînt atît de multe, încît nici toate bogățiile lumii nu ajung ca să le alini. Nu e boală mai grea decît slăbiciunea de a le sări altora într-ajutor!"

Nu! El trebuia să fie bărbat și să-și stăpînească firea.

Afurisitul acela de băiat nu se mișca însă din locul pe care și-l alesese: era parcă țipă și răcnește și strigă mereu: „Dă dacă vrei să scapi!"

In zadar! Pierdute erau pentru ziua aceea mulțumirile d-lui Iorgu Călan, și din încurcătura în care intrase o singură ieșire îi mai rămînea: el se înteți și plecă prin ușa din dos, apoi se depărtă cu pas hotărît și fără să se mai uite înapoi.

Iar de aici înainte se ferea d-l Iorgu Călan de ispită.

Asculta și tăcea cînd vreunul dintre cei ce se avîntau în discuțiuni își da pe față părerea că viața omenească nu e decît un lung șir de suferințe.

„Nu-i așa, zicea însă în gîndul lui. E o mulțumire să dormi bine. O mulțumire e să te plimbi în răcoarea dimineții la verdeață și la aer curat, să vezi răsărirea soarelui și să asculți cîntul păsărilor. Mulțumire e să fii flămînd și să mănînci ce-ți place, să fii însetat și să-ți astîmperi setea, să fii obosit și să odihnești. Mulțumire să stai la o parte și să privești cum oamenii aleargă și se frămîntă. Un șir de mulțumiri e viața și nesuferită ți-o faci numai luînd, din păcate, parte la durerile altora."

Umblînd dar prin lume, cînd își făcea plimbările, cînd se ducea la cafenea ori la restaurant, cînd se întorcea acasă și mai ales cînd lua chiriile ori schimba cupoanele, el călca rar și cu multă chibzuială și se uita cu ochii pînditori și la dreapta, și la stînga și departe înainte pentru ca nu cumva, fără de veste, să se pomenească în fața vreunui nenorocit cari-i simte slăbiciunea și-l ispitește.

UN PIERDE-VARĂ

— Nu e — grăi dînsa, rostind vorbele pe tînguite — viață mai chinuită decît a femeii osîndite să fie moașă. N-ai tu răgaz nici să mănînci în toată tihna, nici să-ți faci treburile la casa ta, nici să mai răsufli stînd de vorbă cu cineva. Alergi toată ziua cu inima încleștată de la o casă la alta, iar nopțile, cînd somnul ți-e mai dulce, vin de te iau pe sus și te duc să priveghezi la căpătîiul vreunei biete femei care se vaietă zbătîndu-se-n chinuri grele, ori porți grijă de copiii altora, în vreme ce ai tăi rămîn lăsați în paza Domnului. Nu mai pot, domnule! Mi s-au istovit puterile, de nu mai am răsuflare, abia mă mai țin picioarele și mi-e-n toată clipa că am să cad leșinată.

Era stăpîna casei în care locuiam, femeie de cel mult treizeci și cinci de ani, frumoasă, înaltă, nu slabă și cu deosebire plină de viață.

— Să nu vă supărați, doamnă — îi răspunsei eu zîmbind — dar nu semănați cîtuși de puțin a femeie care abia se mai ține-n picioare și, pe cît știu eu, nici nu prea veți fi avînd nevoie să alergați atît de mult.

— Uite — întîmpină ea cam înțepată — așa mă judecă toți! Vrei să zici că am obrajii plini și rumeni, că brațele-mi sunt rotunde și că iau trei mii de lei chirie pentru casele de la stradă și alte cinci pentru prăvălia din piață, dar nu ții seamă că am cinci copii și că sunt o păcătoasă care nu se poate stăpîni, ci

aleargă ca o smintită cînd e chemată, parcă alta n-ar putea să facă și ea treaba pe care o fac eu.

— Dar, adăugai, copiii mai au și tată, care aleargă și el în treburile lui.

Ea mi se uită lung și cu ochi scrutători în față, parcă n-ar fi voit să mai vorbească și nu-și putea stăpîni firea.

— Tocmai asta e, că mai au și tată, grăi dînsa oarecum printre dinți. Se vede că ești om care-și caută de drum, nu se uită nici la dreapta, nici la stînga și foarte puține știe. Fiindcă pleci de acasă mai nainte de a se fi sculat el, te culci serile mai nainte de a se fi întors el acasă și-l vezi numai cîteodată la masă, dai cu socoteala că-n treburi umblă și el ca d-ta. Da! în treburi, dar în ce fel de treburi!?

E lucru fără îndoială urît ca o femeie să grăiască de rău pe soțul ei și mă simțeam într-un fel de strîmtorare din care n-aș fi putut să scap decît căutîndu-mi vreun pretext ca să plec. Ea însă ținea să-și ușureze sufletul și nu-mi dete răgaz.

— Nu-ți șade rău, urmă ea, că nu știi cine e omul cu care stai sub același acoperiș; dar e mai bine să ți-o spun eu decît s-o afli de la alții. Nu l-ai văzut nici ieri, nici alaltăieri, de cîteva zile acum, și nici n-ai băgat, precum se vede, de seamă că nu-l vezi. Mi l-au adus săptămîna trecută bătut măr, de-ai fi crezut că nu mai scapă cu viață: ce să fac cu el? L-am dus la spital. Uite, așa o duc de peste șaptesprezece ani, de cînd mi l-am luat de bărbat. Împlinisem abia optsprezece ani cînd am prins slăbiciune de el, urmă iar suspinînd; slută nu eram, zestre frumoasă aveam, familia noastră era bine văzută la Bîrlad și aș fi putut să aleg între tinerii de seama mea; ce să-mi fac însă dacă ochii-mi zburau la el, un holtei bătrîn, care era cu douăzeci și șase de ani mai mare decît mine și putea să-mi fie și tată? M-am pus în pizmă și cu mama, atunci văduvă, și cu rudele răposatului meu tată și m-am măritat după el, atunci casier la prefectură. Mă simțeam fericită. Era, ce-i drept, cheltuitor, dar trăiam bine și-n timp de cinci ani am avut unul după altul trei copii, fata mare și cei doi băieți, pentru care

a avut și are și azi multă slăbiciune. Cum însă și cînd, nu știu, s-a încurcat cu o femeie, o văduvă pripășită pe acolo pe la Bîrlad, care-l toca și-l punea să joace cărți. Luînd și azi, și mîine, în fel de fel de chipuri, bani, nu numai de la mine, ci și din casa județului, a fost în cele din urmă prins cu o lipsă de peste optsprezece mii de lei în casă. Ce să fac, domnule!? Ce trebuia să facă o femeie cînd cade în asemenea nenorocire și pate asemenea rușine? Mă zbăteam în luptă cu mama, care stăruia să cer divorțul, și plîngeam pe-nfundate. Nu mai îndrăzneam să ies din casă, nici să dau ochii cu rudele, cu prietenii și cu cunoscuții; nu mai era pentru mine trai între aceia cu care mi-am petrecut copilăria și tinerețele. El era însă soțul meu legiuit și părintele copiilor mei; am vîndut via mea frumoasă și cele două case cu prăvălii pe care le aveam în piață, am plătit tot pînă la cea din urmă para și m-am mutat aici la București, unde nimeni nu mă știa și putea și el să-și găsească vreun rost. Zadarnice mi-au fost însă jertfele, căci pe el n-am putut să-l scap. Ce puteam eu să fac în timpul celor cinci ani de zile cît a stat el închis!? Pe mama am îngropat-o în curînd după mutarea mea la București. Copiii creșteau în neștire. M-am pus să învăț moșitul, ca să am un rost în lumea aceasta. Iară el umblă, de cînd a scăpat din temniță, furișîndu-se, sărmanul, printre oameni și-și petrece viața jucînd mai table, mai domino, mai cărți, azi într-o cafenea, mîine într-alta, ori bînd pe gustate ici într-un birt, colo-ntr-altul, om lipsit de orișice rost în lumea aceasta. Să nu-ți vie să plîngi!? adăugă ea, oprindu-și răsuflarea.

— Ba să-ți vie, răspunsei eu, uitîndu-mă în limpezii ei ochi de femeie devotată.

— Să nu mă judeci, domnule, cu asprime, urmă ea. Nu ți le spun aceste ca să mă plîng, dar ca să nu-l osîndești nici d-ta, ci ca să-l plîngi. Îi dau cu durere, dar cu toată inima, cît mă iartă mijloacele; închipuiește-ți însă că acum, la bătrînețe — mi-e și greu să ți-o spun — aleargă după fete tinere, încît a ajuns să fie strîmtorat ca un derbedeu într-un colț de niște

mahalagii care l-au snopit în bătăi, încît l-au lăsat întins la pămînt.

— Aceasta e boală, doamnă, i-am zis eu, care nu prea are leac. Sunt mulți cei ce sufăr de ea.

— Da, întîmpină dînsa, urîtă boală, sufletească.

— Nu sufletească, stăruii eu, ci boală ca oftica ori cancerul, de care numai moartea-l scapă pe cel căzut în ea.

Îmi era milă de dînsa și mă simțeam, cu toate aceste, cuprins de un fel de admirațiune în fața ei.

*

Cîtva timp în urmă m-am mutat într-o mahala depărtată și abia după vreo doi ani am întîlnit din întîmplare pe Sanda, fiica cea mai mare a ei, care mi-a spus că tatăl ei murise.

— Săracul! — mi-a zis ea — a fost unul dintre cei mai cumsecade oameni, de care au abuzat toți mișeii și căruia i s-a făcut multă nedreptate!

RĂZBUNAREA HANULUI

Era pe la sfîrșitul războiului de treizeci de ani, și iezuiții, dîndu-și silința să-și cîștige-n țările de la răsărit, pentru stăpînirea papei, ceea ce se perduse-n cele de la apus, înduplecaseră pe regele Poloniei, atunci Vladislav IV Vasa, să-i silească pe supușii săi ortodocși. Ucrainții au primit așa-zisa uniune cu biserica latină.

Simțindu-se prea slabi spre a ține piept cu Polonia, cei siluiți erau ispitiți a cere ajutor de la coreligionarii lor moscoviți. Căpetenia lor, hatmanul căzăcesc Bogdan Hmielnițchi, îl socotea însă pe marele duce de Moscova mai primejdios decît regele Poloniei; a cerut dar ajutor de la Poarta otomană. Aceasta n-a voit, se înțelege, să se amestece în gîlcevile creștinilor și avea și de alminteri cuvinte de a nu intra în război cu Polonia. Marele vizir Mehmet-pașa fusese însă timp mai îndelungat pașa de Buda și era bine dumirit asupra acelor ce se petreceau în țările de la apus: el le dă deci vasalilor creștini ai Porții îndrumarea de a le veni cazacilor într-ajutor.

Gheorghe Rákòczy I, voivodul Ardealului, care trăia în bună vecinătate cu regele Poloniei, n-a ținut seamă de îndrumarea aceasta, fără Matei-vodă Basarab, avînd legături de prietenie cu Rákòczy, nu s-a unit nici el cu Vasile-vodă, ca să le dea cazacilor ajutor.

De aceea, Mehemet-pașa l-a pus pe Vasile-vodă la cale să-l răstoarne pe Matei-vodă pentru că să fie ridicat în scaunul Munteniei un domn care e gata să le vie cazacilor într-ajutor. După spusele lui Alosiu Contarini, bailiul Veneției, vorba era ca Vasile-vodă Lupu să treacă el însuși în Muntenia, iar în scaunul Moldovii să rămîie fiul său.

A și făcut Vasile-vodă Lupul încercarea de a-l alunga din țară pe Matei-vodă, dar a suferit o grea înfrîngere și astfel nu i-a rămas decît să încheie și numai el singur legătura cu hatmanul cazacilor, care mai era acum ajutat și de hanul tătarilor din Crimeia.

A urmat apoi un lung și adeseori întrerupt război, în timpul căruia tătarii năvăleau la timpuri potrivite în Polonia, de unde se-ntorceau încărcați de fel de fel de pradă.

Cînd cu una din aceste năvăliri a căzut în robia lor și un comite Potoțchi.

Deoarece familia Potoțchi, ai căreia urmași trăiesc și azi, e de obîrșie veche și era foarte bogată, hanul tătarilor a cerut pentru punerea în libertate a robului o mare sumă drept răscumpărare.

Vasile-vodă avea legături cu fruntașii Poloniei, îndeosebi și cu comiții Potoțchi. Una dintre fiicele lui era măritată după ducele de Lituania, și prin acesta intra în înrudire cu cei mai aleși dintre șlehtiții leșești. Rudele robului l-au rugat deci să fie pe lîngă hanul, tovarășul său de luptă, bun mijlocitor pentru scăderea sumei de răscumpărare.

El își dădea seama că nu se cade să se amestece în daraverea aceasta și se simțea oarecum îmbrîncit între nicovală și baros, strîmtorat, încît încăperile cele largi ale curții sale i se păreau de tot strîmte. Se plimba, săracul de el, de ici pînă colo, zbătîndu-se frămîntat de gînduri răzvrătite și nu știa ce să facă și cum să potrivească lucrurile pentru ca nici pe hanul să nu-l jignească, nici cu șleahta leșească să nu se strice.

Cei ce în gînduri și-n simțăminte nu se potrivesc nu sînt deopotrivă, ci protivnici și intră în vrajbă, iar într-însul erau învrăjbiți omul și domnul.

Ca om, el era pătruns de gîndul că cei ce războiesc sunt, ce-i drept, protivnici, dar n-au să fie totodată și dușmani stăpîniți de ură oarbă.

Matei-vodă era prieten cu Gheorghe Rákòczy, care pusese la cale un catichism calvinesc în românește pentru că să-i ispitească pe români a se lăpăda de legea lor strămoșească. El, Vasile-vodă, știindu-se domn al Moldovii, se apropiase sufletește de fratele lui Moise-vodă, Petru Movilă, metropolitul Kievului, care ticluise catichismul ortodox. Erau deci protivnici; ar fi fost și fără ca să mai fi fost la mijloc legăturile cu cazacii, și s-au războit, dar dușmani nu erau, și de aceea în urmă au făcut împreună multe lucruri bune și frumoase, pe care unul fără de altul n-ar fi fost în stare să le facă.

Tot așa se războia cu șlehtiții pentru că ținea la legea lui cum ei țineau la a lor, dar dușman nu le era, și mult s-ar fi bucurat dac-ar fi izbutit să-l scape din robie pe acel Potoțchi.

Domnul însă, domnul Moldovii, ridică degetul și zicea: „Stăi, omule, nu te pripi! Bagă de seamă că nu cumva prin o faptă nechibzuită să ți-l faci dușman pe hanul tătarilor, care stă-n fruntea multor cete de călăreți destoinici la lupte și-ți este azi ajutător în treburi după a ta părere foarte binecuvîntate."

Cînd el se zbuciuma-n felul acesta, s-a apropiat de dînsul tîrîș, ca pisica ce ți se freacă de pulpi, una dintre multele slugi supuse de la curtea lui, un Iane oarecare, grec viclean, hîrșit, trecut prin multe și bun pentru orișice.

„Preamiloase stăpîne, i-a zis, ascultă glasul nemernicei tale slugi, care e nemîngîiată văzîndu-te cuprins de grele nedumeriri și e gata să-și pună viața în joc ca să te scape din strîmtorare. N-ai, în adevăr, să faci ceea ce cer de la tine dușmanii hanului, care-ți este tovarăș de luptă. N-ai însă nici să te faci surd în fața celor ce te roagă să-i ajuți. Dă-mi mie dezlegarea ca să mă duc acolo și mă voi face luntre și punte ca să-l scap și fără de o răscumpărare pe leahul acela din robie."

Vasile-vodă s-a uitat lung la el.

Își dedea și acum seamă că aceasta încă mai puțin se cade s-o facă, dar la strîmtoare se dau de gol neajunsurile firii omenești și el n-a zis „Nu!“, ci „Da!“, ce-i drept cam cu jumătate de gură, dar fără de șovăire.

Grecul cel viclean a plecat apoi în Crimeia, a știricit la dreapta și la stînga, a dat de urma robului care se afla închis într-un turn de la marginea mării, a amețit cu băutură și a năimit cu galbeni pe paznicii turnului și i-a făcut vînt lui Potoțchi la corabia care, lunecînd repede pe luciul mării, l-a dus la Stambul, de unde s-a întors cu mare încunjur în țara lui.

Așa a scăpat comitele Potoțchi, ceea ce ar fi fost foarte bine dacă grecul ar fi mai știut și să-și stăpînească pornirile. El însă s-a lăudat cu succesul obținut, încît vestea a mers pînă la cortul hanului, care nu era încîntat de cele petrecute.

Aflînd de unde au pornit lucrurile, hanul a-nghițit un nod, a clipit din ochi, a răcnit odată și a scrîșnit din dinți, a tras în răbojul lui Vasile-vodă o crestătură adîncă, pentru ca nu cumva să uite cele petrecute, apoi și-a căutat de treburi, ca și cînd nimic nu s-ar fi petrecut.

Apele Nistrului au curs și ele înainte tot ca și cînd nimic nu s-ar fi petrecut și abia după trecerea cîtorva ani a ajuns Vasile-vodă să se-ncredințeze că hanul l-a păscut.

Simțindu-se strîmtorat din toate părțile, el își căuta razăm mai sigur și de aceea și l-a făcut ginere pe Timuș, fiiul hatmanului Hmielnițchi. În fața acestei fapte, Polonia, Gheorghe Rákóczy II și Matei Basarab au mai strîns legăturile și i-au adunat în Moldova, la un loc, pe boierii nemulțumiți, punîndu-le în frunte pe Gheorghiță Ștefan, cel mai însetat de mărire dintre dînșii.

Iar s-a pornit apoi lupta între cei doi domni români, și Vasile-vodă, bătut ca mai înainte, a fost nevoit să părăsească țara și să-și caute adăpost la ginerele său Timuș, care aduna mereu cete de cazaci zaporovieni, ca să se pună-n fruntea lor, să plece-n Moldova și să-l ridice iar pe socrul său în scaun.

Prea era însă Gheorghiță Ștefan din multe părți ajutat pentru ca cetele cazacilor, orișicît de viteji ar fi fost ei, să-l poată alunga numai ele singure din țară. Socrul și ginerele au chibzuit dar să trimită la hanul tătarilor o solie, ca să ceară ajutor, căci și-l știau bun prieten în lupta contra Poloniei.

Hanul a primit solia cu multă bunăvoință și zîmbind cu mulțumire.

„Da! a zis el frecîndu-și mînile! Foarte bucuros am să-i dau ajutorul! S-ar putea să nu-i dau? Să vie însă Vasile-vodă el însuși aici, ca să ne-nțelegem de la rost la rost, ca doi prieteni buni ce suntem."

Vasile-vodă a grăbit și s-a dus cu bucurie, ca cel mai nevinovat om, fără ca să bănuiască ceva, cu toată încrederea.

Hanul l-a primit cu încă mai multă mulțumire pe el însuși, și-i era adevărată mulțumirea, căci de mult dorea să se vadă față-n față cu el, în toată lărgimea.

Nu mai răcnea acum hanul și nici din dinți nu mai scrîșnea: pe Vasile-vodă l-au trecut, cu toate aceste răcorile cînd i s-a uitat în ochii din care se revărsa văpaia mîniei de mult înăbușite.

Tot tîrîș ca pisica se apropia de el și hanul, dar ca pisica ce-și ia vînt să se arunce asupra prăzii.

— Bine, bre! îi zîse cu un zîmbet diavolesc și rostind vorbele printre dinți. Ce fel de oameni sunteți voi, creștinii!? Vă certați între voi și, ajunși la încăierare, ne chemați fie unii, fie alții într-ajutor pe noi, închinătorii lui Alah, iar după ce ni-am pus pentru voi viața-n joc, uneltiți prin dosul nostru, ca să vă bateți joc de noi?

Acum se dumiri Vasile-vodă de ce anume e vorba și voi să-i dea răspuns.

Hanul ridică degetul.

— Nici o vorbă!... strigă dînsul. Păcatul tău nu poate găsi iertare! L-ai scăpat tu prin uneltire mișelească pe leahul acela care ne era amîndurora dușman, ba dacă e vorba, mai mult ție decît mie. Să vezi acum cine are să te scape pe tine!

Zadarnic au rămas apoi toate stăruințele celor de alt gînd. Hanul l-a legat cobză pe Vasile-vodă și l-a trimis la Stambul, unde mulți ani grei și lungi de-a rîndul a zăcut în temnița celor Șapte Turnuri.

Iar cazacilor nu le-a rămas decît să ceară ajutor de la marele duce de Moscova, care cam pe timpul lui Vasile-vodă a intrat în temniță, a pus piciorul în Kiev, de unde n-au mai ieșit decît în zilele noastre.

CUȚA

I

Era cățelușă și, mai fiind și drăgălașă, din ce în ce mai drăgălașă, Dincă îi zicea Lușa, apoi Lușica, mai tîrziu Lușicuța și-n cele din urmă Cuța, iar Dincă acela era un băiat neastîmpărat și motolog, care voia să le afle toate, se amesteca mereu în lucruri care nu erau de nasul lui, se vîra unde nu-i fierbea oala, se-mpedeca de toate cele ce-i cădeau în cale și da ici în o groapă, colo-n alta.

Deoarece la țară făcuse o mulțime de pozne și era pornit să mai facă și altele, încît nu mai era chip să-l păzești, a fost trimis pentru a doua clasă primară la București, unde l-au dat în gazdă la văduva unui căpitan de călărași, cocoana Tudora, mătușa lui, care locuia aproape de Maidanul Dulapului și mai avea și ea patru copii, cel mai mare, Nicușor, cam de aceeași vîrstă, dar mai potolit la fire, ai fi putut zice chiar băiat cuminte, încît putea să-i fie lui Dincă povață-n toate cele bune.

După rînduiala firească a lucrurilor, însă, cel neastîmpărat o ia razna și apucă înainte, iar cel potolit la fire rămîne mai în coadă, și povață era mai adeseori Dincă decît Nicușor cel cuminte.

Într-una din zile, ducîndu-se amîndoi dimineața la școală, au ajuns în Calea Șerban-vodă, pe unde trec automobilele spre cimitirul Belu și de acolo înapoi, și au dat peste trei căței aruncați în drum. Unul era

strivit de roatele ce trecuseră peste el, iar altul zăcea mort, precum se vede, de foame, cu picioarele-n sus.

Nicușor, cel cuminte, a aruncat o căutătură într-acolo și-a trecut iute înainte, ca să nu mai vadă, căci lucru scîrbos e un cîne mort, dar mai și mai e cățelul mort, hoit aruncat în drumul trecătorilor. Dincă s-a oprit însă, ca să vadă bine, și s-a uitat cu ochii muiați în lacrămi la al treilea cățel, care mai mișca încă și gemea ca vai de el, în doaga morții.

Nicușor, deși potolit la fire și cu cinci săptămîni mai bătrîn, s-a-ntors din drum și a rămas, ce-i drept, nu cu ochii muiați în lacrămi, dar cu gura căscată.

— Uite, vezi, îi zise Dincă, l-au aruncat aici ca să-l strivească roatele umflate ale vreunui automobil, cum au strivit pe cellalt.

— Așa se vede, răspunse Nicușor; și păcat ar fi fost, căci mult e frumușel.

Ei se uitară lung unul la altul.

Era mare și grea ispita ce le ieșise în cale.

Dacă-și urmau, cum se cuvenea, drumul și se duceau la școală, cățelul rămas în drum era fără doar și poate strivit de roatele vreunui automobil, și ei și-ar fi făcut cele mai amarnice mustrări, ca ucigași în puterea cuvîntului.

Dacă luau cățelul și-l duceau acasă, pierdeau mult timp cu dusul și cu întorsul, veneau prea tîrziu la școală și mîncau pedeapsă.

Dacă luau cățelul, îl ascundeau undeva pe vreun maidan între buruieni, ca să-l ia cînd se vor întoarce, se pomeneau că-l mănîncă vreun porc ori moare de foame, cum a murit și cellalt.

Ce aveau ei să facă?

Dincă n-a stat mult pe gînduri, ci a luat cățelul și s-a întors cu el acasă, iar Nicușor s-a grăbit după el ca să nu-l lase singur.

Acasă, vai de capul lor: cocoana Tudora i-a tras pe amîndoi de urechi.

— Haid'! plecați de-aici cu spurcăciunea aceea de lighioană leșinată, le-a zis. Am eu destul mărunțiș la casă. De unde l-ați luat, acolo să-l duceți!

Una ca aceasta Dincă nu era în stare să facă. A plecat, nu-i vorba, dimpreună cu Nicușor la școală, dar peste puțin și-au făcut calea întoarsă, au intrat tiptil în curte, s-au furișat ca niște hoți în șopronul de lîngă grajdi, i-au făcut cățelușului culcuș într-un colț bine adăpostit și au răsturnat peste el un coș cu fundul în sus.

Pe aci le-a fost apoi drumul, într-o răsuflare, la școală.

Nici la școală nu le-a mers însă mai bine decît acasă.

— Pe unde mi-ați umblat, coconașilor?! le zise învățătorul și-i puse pe amîndoi în genuchi lîngă perete.

Datu-și-au ei silința să scape mai cu o minciună mai cu alta, dar minciunile nu li s-au trecut, și pe cînd ceilalți școlari ședeau prin bănci fiecare la locul lui, Dincă și prietenul său Nicușor ispășeau păcatul cănonindu-se în genuchi.

Li se și cuvenea, căci n-are copilul să facă nimic prin dosul mumei sale, nici să umble cu minciuni.

Dar asta treacă, ducă-se.

Cum steteau însă așa în genuchi, mai unul, mai altul dintre dînșii vedea în gîndul lui cățelușul mort acolo sub coșul răsturnat cu fundul în sus, mort ca cel din drumul automobilelor, culcat pe spate, cu cele patru picioare în sus.

— Mult mi-e teamă cu nu mai trăiește, îi zise Dincă pe șoptite lui Nicușor.

— Eu cred că da, îi răspunse acesta.

Peste cîtva timp iar se uitară unul la altul.

— Dau cu socoteală că-l găsim mort cînd ne-ntoarcem acasă, grăi acum Nicușor.

— Eu cred că nu! îi răspunse Dincă.

Cuprinși adică de grija lor cea mare, nu mai știau nici ei ce să creadă și ce să nu creadă; scăpați dar de la școală, s-au întors ca pe zburate acasă și tot tiptil s-au dus, pe furiș, ca niște hoți, la șopronul știut, ca să ridice coșul cel răsturnat cu fundul în sus și să vadă ce-i și cum sub el.

Lighioana leșinată tot mai trăia, dar viața nu îi mai atîrna decît în cel mai subțire dintre firicelele de păr ce se pot închipui.

— Iată că tot mai răsuflă! grăi Nicușor înveselit.

— De! răspunse Dincă, cu ochii muiați iar în lacrămi. Nu vezi însă că trage de moarte? o să se prăpădească dacă nu-i dăm cît mai curînd de mîncare. Pînă una-alta, să facem ce vom fi făcînd ca să-i aducem de undeva lapte.

Acum apucă Nicușor înainte. El știa adică unde stă cratița cu lapte și cel mai apropiat gînd îi fu să se ducă și să fure din cratiță într-o ceșcuță.

Așa-l trece ispita pe om din treaptă în treaptă mai jos și tot mai jos. O începuse băiatul făcînd ceea ce face prin dosul mamei sale, a urmat-o furișîndu-se ca un hoț, a dus-o mai departe, căutînd să scape cu minciuna, iar acum era gata să fure din cratița pe care mama lui o credea bine păstrată.

Unde o să ajungă în cele din urmă!?

II

Nu e destul să fi șterpelit o ceșcuță de lapte pentru ca să hrănești o cățelușă leșinată, care n-a ajuns încă să facă ochi și nu e-n stare să se tîrască de ici pînă colo.

Duși — tot pe furiș — în fundul curții, sub șopronul de lîngă grajdul în care răposatul soț al cocoanei Tudora își ținea calul, Dincă și Nicușor au scos cățelușa de sub coș, i-au pus ceșcuța cu lapte-n față și o pofteau, o-ndemnau, stăruiau cu tot dinadinsul să-și potolească foamea, ba Dincă, nerăbdător din fire, a luat-o chiar și a băgat-o cu botișorul în lapte, dar pocitania cea horopsită nu voia să înțeleagă, nici măcar botișorul nu și-l lingea.

Natura, neadormită purtătoare de grijă pentru toate făpturile ei, a rînduit ca puii de orișice fel să sugă fiecare la sînul mumei sale, și cățelușa nu voia să știe de laptele din ceașcă, ci-și cerea în limba ei muma cea adevărată.

Îi venea lui Dincă să o bată și s-o tot bată pînă ce nu va fi ajuns s-o facă să sugă din ceașcă; mai era însă la mijloc și mila din sufletul lui, care era mai tare decît necazul ce-i dedea brînci. Nicușor deci, mai pornit spre fapte, a luat-o, i-a deschis cu de-a sila gura și a turnat în ea lapte, ca să i-l dea pe gît.

Zadarnice i-au fost însă bunele silințe, căci lighioana nu-nghițea și era p-aci—p-aci să se înece, ba s-ar fi și-necat dacă laptele nu i s-ar fi scurs peste buze din gură.

Dincă și Nicușor se uitară cuprinși de viuă nedumirire unul la altul.

— Nu era oare lucru mai cuminte s-o lăsăm acolo la margine de drum, ca s-o strivească roatele automobilului trecînd pestea ea!? grăi Dincă, făcîndu-și mustrări.

— Știi una!? îi răspunse Nicușor. Eu am văzut copii pe care îi hrănesc dîndu-le lapte cu biberonul. S-o punem și pe ea să sugă din biberon.

Dincă se-nvioră.

— Ideea e minunată! exclamă el. Am auzit și eu că sunt viței care se hrănesc sugînd din biberon. Vorba e însă că noi n-avem biberon.

Mare și grea ispită!

Unul peste altul li se-ngrămădeau relele îndemnuri; păcatul de acum le era mai greu și mai neiertat decît cel de mai înainte. Dac-o urmau tot cum au pornit-o, departe aveau să ajungă. Ce mai aveau ei să facă spre a pune mîna pe bani, ca să-și cumpere biberoane? Să fure, cum au furat laptele, ori s-o-nșele pe cocoana Tudora, spunîndu-i iară și iarăși alte minciuni?

Fapta de a fi scăpat de moarte sigură o cățelușă aruncată-n drumul automobilelor era fără doar și poate bună, dar Dincă și Nicușor se uitau unul la altul întrebîndu-se dacă e ori nu iertat să săvîrșești o faptă bună săvîrșind altele care sunt rele.

— Știi ce? grăi iar Nicușor cel cuminte. Eu am văzut căței sugînd la pisici. Să-i dăm pisicii laptele și să punem apoi cățelușa să sugă la pisică.

Și ideea aceasta era minunată: scăpau cu o apucătură vicleană de nevoia de a-și cumpăra biberon.

Mult n-aveau însă să stea pe gînduri, căci în vreme ce ei se sfătuiau și-și croiau planuri, nenorocita de cățelușă răbda din ce în ce mai leșinată și înainta cu pași gimnastici spre obștescul ei sfîrșit.

Iute dar și fără de întîrziere au pornit unul la dreapta, altul la stînga, ca să găsească pisica, s-o prindă și să-și facă treburile cu ea. Se afla, șireata, pe acolo prin apropiere, mai prin grajdi, mai prin șopron, unde răposatul căpitan își ținea grăunțele de nutreț pentru cal.

Au și dat în curînd pestea ea. Cînd o cauți însă la dreapta, ea, huști! la stînga, cînd o cauți sus, ea sare jos, iară cînd crezi c-ai prins-o jos, te pomenești cu ea sus de tot.

Erau acolo-n șopronul acela fel de fel de vechituri, aruncate claie peste grămadă. Cam la mijloc se afla trăsura hodorogită, în coșul căreia-și pusese cuibul o cloșcă credincioasă, care numai la mare nevoie își părăsea ouăle. Lîngă trăsură pusese cineva o mare ladă de scînduri, deasupra căreia ridicase altcineva un butoiaș dogit care-i stătuse-n cale, iar pe butoiașul acela era aruncat un coș mare.

Văzîndu-se încolțită din două părți, pisica s-a avîntat peste trăsură pe ladă, iar de acolo în două sărituri peste butoiaș deasupra coșului, unde s-a oprit, mișcîndu-și țanțoșă mustățile zbîrlite. Dincă după ea! Cînd a sărit însă din trăsură pe butoiaș, s-a speriat cloșca, ce la așa ceva nu se așteptase, și a zburat din cuib. Încă mai rău s-a speriat Dincă și, călcînd strîmb, a răsturnat butoiașul, care a căzut de pe ladă hodorogind de ai fi crezut că s-a pornit un cutremur de pămînt. Căzut-a, se înțelege, și coșul, ba, ceea ce le-a pus la toate vîrf, a căzut și Dincă cel motolog, încît a rămas cu un mare cucui în creștetul capului și era p-aci — p-aci să-și frîngă nasul, ca să rămîie toată viața lui pocitanie cu nasul cîrn.

Mai rău decît cloșca și pisica, ba chiar și decît Dincă, mai rău s-a speriat Nicușor, căci s-a pomenit deodată față-n față cu mumă-sa, care, auzind hodorogitura din șopron, a alergat, cuprinsă și ea de spaimă, la fața locului.

— Ce e!? Ce s-a întîmplat aici!? întrebă dînsa, uitîndu-se la fața plină de sînge a lui Dincă, cel ce gemea întins ca vai de el la pămînt.

Dacă s-ar fi uitat cu oarecare luare-aminte spre colțul unde se afla cățelușa și ceșcuța cu lapte, ea ar fi pus cu totul alte întrebări, dar ea nu vedea decît sîngele din obrajii băiatului și n-auzea decît gemetele acestuia.

Nicușor fu pe o clipă năpădit de simțămîntul că acum se sparge buba, căci nu-i rămîne decît să spună adevărul. Îi este însă greu păcătosului să-și mărturisească păcatul și cel ce a pornit-o o dată cu minciunile e amăgit de gîndul că tot mințind va putea s-o ducă pînă-n capăt.

— Uite, mamă — grăi dar băiatul mincinos — a vrut să prindă pisica cea urcată pe coșul de pe butoiaș și s-a răsturnat butoiașul sub picioarele lui.

Aceasta nu era minciună.

— Dar ce avea cu pisica? de ce voia s-o prindă?! a întrebat însă muma lui.

— De! de! grăi dînsul. Prinsese pisica undeva un puișor și voia să i-l scoată din gheare, ca să nu-l mănînce.

— Bietul băiat! zise cocoana Tudora, care era de părere că nu e rău pornit copilul care-și frînge gîtul voind să scoată un puișor din ghearele pisicii.

L-a luat deci pe Dincă și l-a dus în iatacul copiilor, unde l-a dezbrăcat, l-a culcat în pat, i-a spălat sîngele și i-a făcut oblojeli, ca nu cumva să i se obrintească rănile cu care se alesese pe urma încercării de a scăpa puiul nevinovat din ghearele pisicii.

Iar Nicușor stătea cu inima încleștată, cuprins de temerea ca nu cumva Dincă să-l dea de gol spuind adevărul asupra celor petrecute.

Văzîndu-se adecă în halul în care se afla, Dincă era ispitit de gîndul c-a luat pedeapsa ce după rînduiala firească a lucrurilor i se cuvenea pentru că a umblat cu minciuni și cu furtișaguri. Așa trebuiau să vie lucrurile pentru ca pocitania aceea de cățelușă tot să piară, cum ursit i-a fost. În vreme ce el zăcea oblojit în perina

de puf și se hrănea bînd ceaiuri și mîncînd pui prăjit în pesmet, cățelușa se prăpădea, chinuită ca vai de ea.

— N-am să mai mint, nici să mai fac nimic prin ascuns, îi zise el pe șoptite și tot prin ascuns lui Nicușor.

— Nici eu n-am să mai fur lapte! îi răspunse acesta.

— Dar atunci se prăpădește cățelușa.

— Nu-mi pasă!

— Nici mie!

III

Spunea Nicușor adevărul cînd zicea că nu-i pasă dacă se va prăpădi ori nu cățelușa cea horopsită acum de toată lumea. Gîndurile omului și simțămintele lui se schimbă însă după timp și împrejurări. Cînd s-a dus s-o ia și s-o ducă, precum spusese muma sa, de unde a luat-o, i s-a făcut iar milă de ea. Asemenea faptă de călău nu era el în stare să săvîrșească.

— N-am să mai fur! zicea și era în adevăr tare hotărît să nu mai fure, dar păcat ar fi fost să nu se folosească de laptele o dată furat.

Ce putea însă el să facă dacă n-avea biberon?

A stat și s-a gîndit și-a chibzuit fel de fel de chipuri cum ar putea să născocească ceva ce seamănă a biberon, ca să-nșele cățelușa, făcînd-o să sugă lapte.

Văzînd cum cucoana Tudora ia vata și-o bagă-n acid fenic, ca să se îmbibe și s-o pună apoi pe cucuiul din creștetul lui Dincă, Nicușor a tresărit deodată înviorat.

„Am să fac, își zise, și eu din vată un fel de ghemotoc bine rotunjit, care seamănă a biberon, să-l bag în lapte, ca să se îmbibe, și să i-l pun cățelușii în gură. Simțind gustul laptelui și crezînd că are în gură biberon, ea o să înceapă a suge și, începînd o dată, o să dea înainte."

Firul în care atîrna viața cățelușei mult încercate era p-aci — p-aci să se rupă cînd Nicușor a ajuns, în sfîrșit, să-i vîre între buze gheomotocul alcătuit cu multă măiestrie. Fără ca să-și mai facă vreo închipuire,

numai în virtutea firești porniri a ființei însetate de viață, cățelușa a început să sugă.

Lui Nicușor îi venea să țipe de bucurie, să se salte în tavan, să se dea peste cap, să se tăvălească pe jos, și el, cu toate aceste, în clipa următoare se simțea cel mai nenorocit om de pe fața pământului.

Era el singur cu bucuria lui!

Ce n-ar fi fost în stare să dea ca să-l poată scula din pat pe Dincă și să-l aducă-n șopron, ca să vadă și el și să se bucure amîndoi împreună.

Încă mai mult ar fi dat dac-ar fi putut îndrăzni să zică: „Uite, mamă, uite cum suge!"

Era însă osîndit să se ascundă și numai în taină se putea bucura.

Dar dacă e vorba, el nu era singur în lume, avea o soră, Cleopatra, ce-i drept cu vreun an și jumătate mai mică decît el, dar destul de mare și de cuminte pentru ca să-și poată da seamă că n-are să-și dea de gol fratele, care, din cea mai curată dragoste, îi face parte din marea lui bucurie.

— Am să te bat să te cotonogesc, să te stîlcesc în bătăi dacă ar fi să cazi în păcatul de a-i fi spus cuiva ceea ce-ți spun, i-a zis el surorii sale, drăgălașa Cleopatra; am furat, ce-i drept, laptele, dar numai acum, o dată; de aici înainte o să-i dau din laptele ce mi se dă mie diminețile.

— Și eu dintr-al meu, strigă Cleopatra.

— Nu! Nu te privește! întîmpină dînsul, hotărît în gîndul lui ca pînă chiar nici lui Dincă să nu-i dea voie a-i face cățelușei parte din laptele său.

Multe își pune omul de gînd și cînd e vorba să le și facă își schimbă părerea.

După ce cucuiul din creștetul lui Dincă s-a netezit și nasul iar i s-a făcut drept, încît a putut băiatul să iasă și să se ducă nu numai la școală, ci și-n șopron, ca să-și vadă cățelușa, bucuria s-a-ntins și a crescut atît de mare, încît nu era chip să nu-i dai și lui voie să pună în fiecare zi la o parte cîteva linguriță pentru cățelușă, care acum era Lușa.

Mai era apoi și alta.

În timpul pe care Dincă și Nicușor îl petreceau la școală, Cleopatra era ea singură purtătoare de grijă a Lușei, și e mare și plin de farmec ademenitor gîndul că ești vrednic să săvîrșești în taină cele mai bune fapte. Se ducea deci Cleopatra din cînd în cînd — așa, prin ascuns — la coșul din șopron, ca să se bucure văzînd-o pe Lușa, iar bucuria îi era atît de viuă, încît n-o ierta firea să nu-i facă de ea parte și frățiorului său Gaston, care era, ce-i drept, cu vreun an și ceva mai mic decît ea, dar destul de mare ca să înțeleagă că are să-și pună pază gurii.

Mult n-a trecut, și Lușa a ajuns să nu mai sugă din biberonul cel măiestrit: lingea din farfurioara în care Cleopatra și Gaston îi turnau din laptele lor. Iar după ce Dincă și Nicușor se întorceau de la școală, se furișau cu toții în șopron și stăteau întinși toți patru pe burtă împrejurul farfurioarei. Cleopatra și Gaston într-o parte, Dincă și Nicușor în cealaltă.

Mare și luminată a fost ziua în care Lușa a făcut ochi și încă mai mare și mai luminată aceea în care ea a început să umble de ici pînă colo, ca un adevărat pui de cîne.

De aici înainte Lușa era Lușica.

În lumea aceasta toate cele începute trebuie însă să aibă și un sfîrșit.

Se bucurau cei patru copii, și bucuria le era nevinovată, căci, la urma urmelor, nu suferea nimeni nimic pe urma ei. Vorba e însă că nu le este iertat copiilor să se bucure prin dosul părinților lor[1], nici să facă prin ascuns ceea ce fac, așa, numai de capul lor, fără de voia părinților și a mai-marilor lor[2].

Nu era deci pe deplin ispășit păcatul.

Sosind și ziua cea mare în care Lușica a-nceput să latre — „teau!“ și iar „teau!“ bucuria copiilor era atît de covîrșitoare, încît Gaston n-a mai fost în stare să-și stăpînească firea de copil cu inima deschisă și a alergat la mumă-sa, ca să-i spună, pentru ca să se bucure și ea.

[1,2] În text: *săi*.

— Cum? Se poate una ca asta!? a strigat cucoana Tudora. Ştrengarii aceia n-au dus căţelușa, cum le-am spus eu, de unde o luaseră? Las', că-i învăţ eu pe ei!

Grăind aceste, ea a plecat împreună cu Gastonică la șopron, ca să ia căţelușa și s-o arunce-n drumul automobilelor cu roate umflate, apoi să pedepsească precum se cuvine pe Nicușor și pe Dincă, ba și pe Cleopatra cea șireată, nu însă și pe Gastonică al ei, care a spus adevărul.

Cînd Dincă, Nicușor și Cleopatra au văzut-o venind cu ochi mari și plini de legitimă mînie, sîngele li s-a răcit în vine, răsuflarea li s-a oprit și inima li s-a strîns, de abia mai puteau să se ţie pe picioare, și toate li se-nvîrtejeau, căci nu se îndoiau că s-a sfîrșit acum cu Lușica cea atît de drăgălașă.

Are însă-n lumea aceasta toată ființa soarta ei, fie bună, fie rea, și se vede că nu erau încă sfîrșite zilele Lușichii.

A ridicat-o, ce-i drept, cucoana Tudora de jos, cum ridici lighioana pe care ai de gînd s-o strivești, dar mai-nainte de a o strivi, s-a uitat la ea cu tot dinadinsul și inima încetul cu încetul i-a fost răpusă de înduioșare.

— Uite! — zise — ce drăgălașă e, spurcăciunea de ea!

Așa grăi cucoana Tudora și începu s-o mîngîie, netezindu-i părul.

IV

Fiecare cu norocul său! Cea mai norocoasă dintre căţelușele de pe faţa pămîntului nu mai era Lușică, nici Lușicuţă, ci Cuţa, ba chiar Cuţica. Lasă că avea lapte din belșug și-i dădeau toţi cea mai bună bucăţică, dar era mereu purtată în braţe și răsfăţată. Tocmai aceasta făcea însă din ea pricina de vrajbă-n casa mai-nainte pacinică.

Dacă o lua-n braţe cucoana Tudora, Dincă și Nicușor, Cleopatra și Gaston se uitau toţi patru cu jind la ea.

De! Adevărul era că Dincă a fost cel ce a ridicat-o din calea automobilelor. Fără el s-ar fi prăpădit ca puiul de vrabie căzut în ghearele motanului cu coada lungă.

Avea însă dreptate și Nicușor. El era cel ce a făcut-o să sugă din lapte. Fără de dînsul ar fi murit de foame.

Cleopatra era însă tare încredințată că tot s-ar fi prăpădit Lușica dacă în timpul cînd el era dus la școală nu ar fi purtat ea de grijă ca să o hrănească.

Iară Gaston cel guraliv știa una și bună: că el e acela care a făcut-o pe mumă-sa s-o poarte-n brațe, s-o răsfețe și să-i dea cea mai bună bucățică. Fără de dînsul, Cuțicuța ar fi rămas horopsită.

Stăruia astfel fiecare asupra drepturilor sale, și nu se mai nărăveau ca mai-nainte, ci se hîrjoneau mereu, de-ți venea să zici că e o mare pacoste Cuța aceea în casa cocoanei Tudora.

Se zice însă că unde doi se ceartă, al treilea cîștigă. Pe cînd ceilalți se certau care mai de care s-o poarte-n brațe pe Cuța, Adalghisa, sora mai mică a Cleopatrei, care n-avea nici un drept, începea să plîngă și, ca să scape de gura ei, i-o dădeau s-o poarte-n brațe.

Mai ales în brațele ei a crescut Cuța și s-a făcut din ce în ce mai frumușică, mai hăzoasă, mai crăcănată și mai urechioasă, de se uitau cu jind toți vecinii la ea și nu unul dintre trecători era ispitit s-o șterpelească.

Pentru ca nu care cumva să se întîmple una ca aceasta, Dincă și Nicușor, Cleopatra și Gaston, ba pînă chiar și Adalghisa își dedeau silința să o facă pe Cuța rea, ca nimeni să nu se poată apropia de ea, și-o asmuțeau asupra trecătorilor și asupra trăsurilor: „To! Cuța, to!"

S-a și făcut Cuța de o răutate să-i meargă vestea peste șapte țări și șapte mări și nu se mai putea apropia nimeni nici de ea, nici de preajma casei, decum să intre-n curte. Noptile ea dormea pe canapea în iatacul celor trei băieți, dar nu putea nimeni să treacă pe ulită prin fața casei fără ca ea să-l simtă și să nu-nceapă a mîrîi. De unde ar mai fi putut să intre cineva în curte? Ea ar fi sărit ca turbată și s-ar fi năpustit lătrînd spre ușă, ca să iasă și să-l sfîșie în bucăți pe cel intrat în

preajma păzită de ea. Era trecut acum timpul găinarilor, care mai înainte își făceau din cînd în cînd parte din păsările cocoanei Tudora.

Încă mai procletă era Cuța pentru dușmanii mai mărunți ai casei în care găsise adăpost, hrană și purtare de griji.

Dînd de urma grăunțelor risipite prin grajdi și prin șopron, mai întîi șoarecii, apoi și guzganii s-au încuibat care unde a putut și făceau o mulțime de stricăciuni. Cît pentru șoareci, ei și-au găsit în curînd nașul: stătea mereu la pîndă cotoiul cel șiret și vai era de capul lor. Guzganilor însă puțin le păsa de toate pisicile și de toți cotoii și, pe lîngă toate celelalte, se dedeau și la puii, precum și la bobocii păziți de cloșca-n-dîrjită și făceau mare jaf la casa cocoanei Tudora.

Cînd o zăreau pe Cuța cea crăcănată, cu părul lins și cu urechile cele late fluturînd în vînt, chiar și cei mai mari și mai obraznici dintre guzgani o luau la fugă și se ascundeau prin găurile lor.

Cuța stetea ceasuri întregi uimînd la pîndă, începea în cele din urmă să sape cu ghearele ei cele mari și ascuțite, și rar era guzganul care putea să scape. Îl apuca de grumaji sub ceafă, îl scutura de cîteva ori cum numai ea știa și-l arunca cît colo mort, de numai din coada cea lungă și groasă mai mișca o dată, de două ori.

Cînd vedea asemenea lucruri, Dincă umbla țanțoș, cu capul ridicat și cu nările umflate, ca omul care e pătruns de simțămîntul că a săvîrșit o faptă rară-n felul ei, care le-a fost tuturora de mare folos.

Văzîndu-l așa, Nicușor se simțea jignit, căci javra cea lesinată pe care o luase vărul său din marginea drumului s-ar fi prăpădit dacă nu s-ar fi găsit cineva care era destul de deștept ca să poarte grije de ea.

Cleopatra și Gaston erau supărați și ei, căci multe făcuseră pentru ca să nu se prăpădească Cuța și să iasă din ea o cățelușă cum nu se mai găsea alta prin mahalaua din partea locului.

Toți erau încredințați că e ființă de mare folos Cuța, dar tocmai de aceea ținea fiecare să se poată făli cu ea și se certau ca niște bezmetici, ceea ce o supăra

pe cocoana Tudora și o făcea să-i dea dreptate Adalghisei, care zicea că a ei e Cuța, mai presus de toate a ei.

Mai era și-o încă mai mare supărare pe urma Cuței. Deoarece copiilor le făcea mare plăcere îndîrjirea cu care Cuța lătra, aruncîndu-se asupra celor ce treceau prin fața casei ori intrau în curte, asupra altor cîni, asupra pisicilor și mai ales asupra trăsurilor, atît Dincă și Nicușor, cît și Cleopatra și Gaston, ba pînă chiar și Adalghisa au prins obiceiul nu tocmai frumos de a o asmuți.

Lucrul acesta o supăra pe cocoana Tudora, căci mereu trebuia să bage de seamă ca nu cumva cocoanele ce veneau s-o vadă să rămîie cu poalele rochiei sfîșiate ori boierii ce aveau vreo treabă la casa ei să se pomenească cu pantalonii spintecați, ceea ce s-a și întîmplat în cîteva rînduri.

„Astîmpărați-vă, copii, le zicea dînsa, că n-o să-mi rămîie în cele din urmă decît s-o dau cuiva cățelușa, ca să scap de ea."

Îi era greu s-o facă aceasta, căci avea și ea slăbiciune pentru Cuța, care mai era, pe lîngă toate celelalte, și frumușică și lingușitoare ca toți cînii cei trăiți în societate bună.

Copiii erau însă și ei datori să asculte de muma lor, și de mirat n-aveau să se mire dacă se întîmpla s-o pată fiind pedepsiți pentru că nu și-au făcut datoria.

V

Alerga Cuța după trăsurile ce treceau prin fața casei și era în toată clipa gata să sfîșie și pantalonii boierilor și poalele rochiilor de la cucoane. Tot nu se îndura însă cocoana Tudora s-o dea celor ce bucuros ar fi primit-o, fie chiar și hengherilor. Au, dacă e vorba, nu numai cînii, ci și oamenii slăbiciunile lor.

Simțind-o aceasta, cei patru, ba putem să zicem chiar cinci copii nu țineau nici ei seamă de stăruințele mamei lor și-o asmuțau — „ț o! ț o!" — cînd cu rost,

cînd fără rost pe Cuțicuța, care ar fi alergat de altminteri și fără ca să fie asmuțată.

— Băgați, copii, de seamă, c-o s-o pățiți odată, le zicea cocoana Tudora.

— Aș! zicea însă Dincă cel neastîmpărat, capul răutăților, iar ceilalți se luau după el.

Primea, ce-i drept, Cuța și azi, și mîne cîte o plesnitură de bici, era cîteodată p-aci — p-aci să se încurce printre cele patru roate ale trăsurii, ba minune n-ar fi fost dacă și Dincă ori Nicușor ar fi mîncat o trînteală, dar aceasta o îndîrjea cu atît mai vîrtos pe cățelușă și-i făcea pe copii cu atît mai porniți să nu asculte de muma lor, ceea ce nu se iartă.

E însă o vorbă veche, că ulciorul se duce la puț numai pînă ce nu se sparge.

Se răsfăța Dincă și se tot răsfăța, iar ceilalți copii, tot atît de proști ca el, dacă nu chiar mai și mai, se luau după el cum oile se iau după berbecul ce merge în frunte. Minune nu era dacă li se înfunda odată, în cele din urmă.

Le era tuturora lucru bine știut că acum atît de drăgălașa Cuța fusese aruncată în drumul automobilelor, ca s-o calce și s-o strivească roatele cele umflate.

Cînd se întîmpla deci să treacă prin partea locului vreun automobil, fie camion, fie omnibus, fie cupea boierească, Dincă își aducea aminte cum a scăpat pe Cuța ridicînd-o din drum și prin cîte a trecut ca să-i păstreze viața.

— Uite! ți! îi zicea deci Cuței. Vezi dușmanul tău cel spurcat. Ți pe ea!

Cuța parcă l-ar fi înțeles și și-ar fi adus și ea aminte cum zăcea la margine de drum, cum treceau automobilele cînd în sus, cînd în jos pe lîngă ea, în fiecare clipă aproape s-o calce, și cum el, Dincă cel duios, mîntuitorul ei, a scăpat-o de moarte sigură. Alerga deci și lătra, iar alerga și iar lătra, ba își înfigea cîteodată colții cei ascuțiți în cauciucul roatelor. Dincă sălta de bucurie văzînd îndîrjirea Cuții sale, iară ceilalți copii strigau: „Bravo!“ și băteau din palme, căci, de! tare bine și mult frumos li se părea așa ceva.

— Nu vă obrăzniciți, copii, că o să o pățiți odată! zicea iar cocoana Tudora. Mașina cea născocită de Necuratul nu e jucărie pentru copii.

Dincă însă și ceilalți patru nu voiau să înțeleagă. Lasă că șoferul automobilului n-avea bici, ca să plesnească, dar și automobilul trecea cu mare repeziciune mai departe și nu se putea opri dintr-o dată. Ce puteau să facă!? Dac-ar fi fost ca șoferul să oprească, ei aveau destul timp a se retrage în curte.

Lucrurile nu ies însă totdeauna precum și le potrivește omul.

Nu-i faptă fără de răsplată: binele bine și răul rău obîrșește.

Și fără doar și poate bună a fost fapta pe care a săvîrșit-o Dincă scăpînd viața cățelușii. A și avut cuvenitele mulțumiri pe urma faptei sale.

Era minunată în felul ei Cuța.

Abia pe ici, pe colo rămăsese cîte un guzgan hîrșit care nopțile mai îndrăznea să iasă din gaura lui și să umble cuprins de frică și cu mare băgare de seamă de ici pînă colo. În curînd însă Cuța a început să nu mai doarmă pe canapeaua din iatacul băieților, ci stătea de pază prin curte.

Văzînd aceasta, guzganii nu mai îndrăzneau să iasă, răbdau de foame de li se vedeau cît de colo coastele prin pielea subțiată și în cele din urmă au plecat și și-au căutat adăpost pe la alte case mai puțin păzite. Găinile, rațele și curcile își petreceau și ele noaptea nesupărate de nimeni. Singure gîștele limbute mai făceau din cînd în cînd gălăgie. Era paznic neadormit Cuța. Mai era apoi plină de haz, încît puteai să-ți petreci ziua întreagă cu ea fără ca să ți se urască.

Toate acestea le erau însă prea puțin celor doi băieți mai mari, Dincă și Nicușor. Cînd unul, cînd altul, plecînd în vreo treabă de acasă, o lua și pe Cuța cu dînsul. Degeaba le spunea cocoana Tudora să nu scoată cățelușa din curte.

Deprinși o dată cu neascultarea, ei își făceau de cap, fiindcă țineau ca mai unul, mai altul dintre băieții cu care umblau la școală să vadă ce frumuseță de cățe-

lușă au ei și să-i fericească pizmuindu-i, ceea ce de asemenea nu era lucru vrednic de laudă.

Iară Cuța ici intra în o curte, colo se încăiera cu un alt cățel, ba alerga, parcă ar fi fost tot acasă la ea, după trăsuri și după automobile, care pe Calea Șerban-vodă erau mai multe și umblau în același timp și mai repede.

Mai ales știindu-le aceste zicea cocoana Tudora:

— Băgați-vă, băieților, mintea în cap și nu mai scoateți cățelușa din curte, că nu știți ce i se poate întîmpla.

Deoarece ei nu și-au băgat mințile în cap, au pățit-o în cele din urmă.

Trecînd într-una din zile pe Calea Șerban-vodă, cam pe la locul de unde o luase Dincă odinioară, Cuța s-a repezit după răul ei învăț la automobil, a intrat prea adînc între roatele cele umflate, s-a poticnit și a fost călcată, strivită, încît a rămas curat plăcintă în mijlocul străzii.

Dincă rămase și el încremenit și ca înfipt în pămînt.

— Așa i-a fost, se vede, rînduit să se prăpădească! îi zise el lui Nicușor, care stătea și el tot încremenit și abia într-un tîrziu îi răspunse:

— Dar tot n-ar fi pățit-o dacă noi am fi fost ascultători.

DIN POZNELE LUI DINCĂ

VREA SĂ FIE ŞI EL CA CEILALŢI

Dincă se socotea cel mai horopsit şi se simţea cel mai nenorocit dintre copiii de pe faţa pămîntului şi umbla cu ochii în pămînt, cu capul plecat şi trăgîndu-şi picioarele după sine.

Era adecă în toiul verii şi ceilalţi copii cu care umbla la şcoală, toţi, erau desculţi şi îmbrăcaţi numai în cămaşă; se uitau deci unii chiorîş şi alţii cu un fel de milă la el, care era-mbrăcat în haine de dril, încălţat în ghete cu şireturi şi purta-n cap pălărie de paie.

Cînd se-ntorceau droaie de ştrengari de la şcoală, ei îşi tîrşeau picioarele prin praful din drum şi ridicau nori de colb în urma lor, iar dacă se-ntîmpla să plouă, ei hălăceau prin băltoace şi se lăsau să-i bată ploaia.

Dincă îşi căuta de drum stingher ca vai de el.

Mai era şi că ceilalţi, alergînd peste pajiştea verde, simţeau sub tălpile lor iarba moale şi răcoritoare, iar el călca totdeauna pe talpa cea vîrtoasă a încălţămintei sale.

Încă mai dureroasă era alta.

Locuind departe de şcoală, mulţi dintre şcolari îşi aduceau în traistă merinde şi rămîneau de prînz la şcoală. Pe deal, din sus de şcoală, curgea un şipot de apă limpede şi rece, iar în faţa şipotului se întindea un tăpşan cu iarbă verde, în mijlocul căruia se înălţa un tei umbros. Acolo se duceau băieţii şi-şi mîncau fiecare merindele, beau apă proaspătă, apoi se puneau,

fericiții de ei, pe joacă, în vreme ce Dincă era osîndit se se întoarcă acasă, ca vai de el.

„Nu e — așa-și zicea el — în lumea aceasta lucru mai urît decît să nu fii și tu ca ceilalți."

În zadar i-o spunea însă mumei sale aceasta, în zadar plîngea și i se plîngea, în zadar își dădea silința s-o moaie și s-o înduplece, căci ea ținea una și strună că el nu e copil de țăran și astfel trebuie să se deosebească de puii de mojic și-n port, și-n purtări, ca să să vadă că dînsul e ceva mai bun, mai ales și mai subțire, un început de coconaș.

— Nu vreau să fiu coconaș! strigă dînsul. Mojic am să rămîi!

Văzînd că mama lui nu vrea să-i înțeleagă durerea, el și-a adunat toate puterile și a luat o hotărîre bărbătească.

Auzi d-ta, băiat care se pune în pizmă cu muma sa cea adevărată!

Lucru curat și bun de aci nu putea să iasă.

Scotocind prin grajd, el a dat peste traistele în care li se dădea cailor tainul de ovăz.

„Asta e bună pentru mine!" și-a zis, puind la o parte una dintre ele.

Iar cine are traistă nu se astîmpără cîtă vreme nu s-a învrednicit să și-o umplă.

Scotocind prin pod, el a șterpelit cîteva cepe frumoase, căci unii dintre băieți își aduceau și cepe în traistă.

„În traistă cu voi!" le-a zis dar și Dincă cepelor.

Scotocind prin dulapul din sufragerie, a dat peste niște brînză, ce-i drept uscată și cam mucegăită, dar adevărată brînză care se mănîncă cu ceapă.

Și ei tot în traistă îi dete drumul.

Se furișă după aceea în cămară, unde se aflau slănina, costițele și mușchii de purcel, precum și cîrnații afumați, își tăie din fiecare cîte o bucățică, preț de un kilogram și ceva, ca să-i ajungă și să mai rămîie și pentru alții.

După ce le dete și acestora drumul în traistă, mai luă pe deasupra și un mare codru de pîne, apoi se duse și ascunse traista plină în niște bălării din grădină.

Cînd i-a venit rîndul să plece la şcoală, s-a dus la traista-ncărcată de bunătăţi, şi-a descălţat ghetele cu şireturi, şi-a dezbrăcat hainele de dril şi le-a lăsat acestea-n bălării, în locul trăiştii, a luat apoi traista în spinare şi a plecat la şcoală desculţ, în cămaşă, ţanţoş că nu-i ajungi cu prăjina la nas, ca orişice şcolar fără de cusur.

Iară cînii satului, mirosind bunătăţile din traistă, se ţineau haită din ce în ce mai mare în urma lui.

Nu însă totdeauna se potrivesc cu gîndul omului fericirile din lumea aceasta.

Mergînd spre şcoală, Dincă îşi tîrşea şi el picioarele ca şi ceilalţi băieţi şi se bucura din toată inima cînd vedea norii de colb ridicîndu-se-n dosul lui. Nu mai puţin se bucura cînd bălăcea şi el prin băltoacele de pe la puţurile din drum.

Îl neliniştea însă haita ce se apropia şi tot mai mult se apropia de el, parcă gata să-i sară-n spinare, ca să-i ieie traista plină şi să fugă cu ea.

Nefiind apoi deprins să umble desculţ, peliţa de pe tălpile picioarelor îi era prea subţire şi pietricelele din drum şi mai ales cele de prin fundul băltoacelor îl tăiau de-i venea cîteodată să ţipe de durere şi de usturime.

Ajuns la şcoală, el nu mai era ca altădată, şi ochii tuturora, nasurile tuturora, mînţile tuturora se îndreptau spre el, iară el, dus cu gîndul la cele ce vor urma, nu mai avea nici ochi, nici urechi pentru învăţător, încît acesta l-a scos în cele din urmă şi l-a pus cu traistă cu tot în genunchi.

Cu atît mai viuă şi mai deplină a fost bucuria lui Dincă după ce a sunat de douăsprezece şi a putut să se scoale şi să meargă cu ceilalţi băieţi la şipotul de pe tăpşan, ca să şadă-n umbra teiului cu frunză lată, care acum mai era şi-ncărcat de flori cu miros îmbătător.

I-a fost dată şi aceasta şi ar fi avut parte şi de mai mult dacă nu s-ar fi întîmplat că lui Stănuţ al lui Bîrcă să-i vie gîndul adîmenitor că atît slănina şi costiţa, cît şi cîrnaţii şi muşchiuleţii numai după ce au trecut prin foc sunt mîncare în adevăr bună. Mai îna-

inte de toate s-au pus deci cu toţii să adune vreascuri, ca să facă foc.

De unde să le ieie însă vreascurile? Nici păduret, nici crîng, nici tufăriş prin apropiere nu era. Au dat deci cu toţii năvală asupra gardului cu care era împrejmuită apropiata grădină a lui Mihoc cel ursuz, care, văzîndu-i, le-a tras o trînteală, ca să le piară pofta de a mai rupe vreascuri din gardul vecinului.

N-a trecut bine aceasta, cînd Dincă[1] s-a pomenit cu alta şi mai urîtă.

Cînd a plecat să adune vreascuri, el şi-a lăsat traista sub tei. Acum, nu-i ca-n palmă. În vreme ce el şi tovarăşii lui luau parte la urmările silinţelor de a aduna vreascurile, cel mai îndrăzneţ dintre cînii adunaţi împrejurul lor, un dulău cu părul lins, cu coada lungă şi flocoasă şi cu urechile ascuţite, a luat traista cu toate bunătăţile din ea şi a plecat cu ea pînă la depărtare de vreo cincizeci de paşi, unde-şi dedea acum silinţă să-şi scoată din ea partea cuvenită poftei sale de mîncare.

Ce faci, mă rog, cînd în asemenea împrejurări n-ai nici ciomag, nici bucăţi de piatră ca să iei la goană pe hoţul de cîne?!

Au început cu toţii să strige-n gura mare şi să dea din mîini şi din picioare, că doară se sperie cînele şi să-l facă să fugă părăsind traista.

A şi-nceput cînele să fugă. Un cîne cumsecade nu scapă însă din gură traista plină de merinde grasă, ci fuge cu ea.

Băieţii-n goană mare după el, iar Dincă, jertfa nenorocită, după dînşii, peste fărămături de piatră, peste pietre colţuroase, peste spini de tot felul şi prin noroi, încît i s-au umplut picioarele de zgîrieturi şi de fel de fel de răni pline de sînge.

Nu i-a rămas în cele din urmă decît să se oprească, răpus de gîndul că nici traista, nici bunătăţile din ea ochii lui n-au să le mai vadă.

Abia acum şi-a dat seamă cît de multe şi de mari păcate şi-a îngrămădit pe suflet şi a început să plîngă,

[1] În text: *Dinu.*

ca tot omul care se căiește și-și face mustrări amarnice.

Mai era apoi la mijloc și foamea, stăpîna lumii viețuitoare, care îmblînzește fiarele codrilor și-l face pe om mai rău decît aceste.

„Dar dacă în vreme ce eu alerg după cîni cineva mi-a furat hainele din bălării!?" zise el și o luă-n grabă mare spre casă, dus nu numai de frică, ci și de foame.

În grabă mare, pe cît mai poate să grăbească cel ce își are picioarele zdrobite, găurite și ciopîrțite, ca ale lui.

A răsuflat băiatul mai ușor cînd și-a găsit hainele și îmbrăcămintea unde le lăsase și s-a întors acasă mai rău decît plouat, uluit, cu nasul lung, cu ochii-n pămînt, cu capul plecat, uluit afară din cale.

Deși și-a mărturisit însă vina, și-a cerut iertare și a făgăduit că asemenea poznă n-o să mai facă, mai-marii familiei, tată și mamă, bunic și bunică, s-au adunat și au hotărît să-i croiască o pedeapsă pe care să n-o mai uite și să-și bage mințile în cap.

Deoarece îi plăceau mult clătitele umplute cu dulceață de vișine, uscățelile bine rumenite, gogoșile umplute cu marmeladă de gutui și purcelușul fript la tavă ca șoricul să i se sfărame în dinți, trei duminici de-a rîndul i s-a dat dimineața numai ceai cu pîne prăjită, la prînz numai orez cu lapte, iar la cină, cînd era mai flămînd, numai jumări, pe lîngă care i se mai puneau pe masă și farfurii încărcate cu clătite, cu uscățele și cu gogoși, precum și o tavă cu purcel fript, tot bunătăți pe care putea să le miroase, dar din care n-avea voie să guste.

Mirosea Dincă, înghițea în sec și suspina zicîndu-și: „Cine va mai face ca mine, ca mine s-o și pată!"

HAI CU CAII LA PĂȘUNE

Era după chindie, cînd ziua se învăluia în noapte și peste zi fusese un zăduf înăbușitor, iar acum adia un vînt răcoros, încît era mare mulțumire să trăiești în lumea lui Dumnezeu. Pe ulița cea largă a satului se

întorceau de la păşune ici o vacă cu lapte, colo cîţiva porci flămînzi, iar mai departe cîteva viţele, două-trei capre şi o turmă de viţei.

Prin curţile de la dreapta şi de la stînga hoarele se duceau să se culce care unde-şi făcuse rost.

Dincă, obosit de alergături şi de joacă, se-ntorcea şi el îndelete acasă.

La o cotitură îi iese în cale ispita grea, Puiu lui Bîrcă al Morăriţei, un băiat de vreo doisprezece ani care scotea caii la păşune, călare ca un căpitan pe roibul de care sunt legaţi ceilalţi cai, unul murg şi altul bălţat.

— Şi tu unde te duci? întreabă Dincă, uitîndu-se cu jind la el.

— Aş! răspunse Puiu ţanţoş. Întrebi şi tu! Unde mă duc? Nu mă duc, ci duc caii aceştia la baltă, ca să pască iarba proaspătă.

— Pînă cînd stai acolo? întreabă iar Dincă.

— Pînă cînd? răspunse iar Puiu. Pînă cînd să stau? Toată noaptea. Cînd răsare luceafărul boului, mă-ntorc acasă.

Dincă rămase într-un fel de extaz, scăpărînd din picioare, ca şi cînd ar fi ars pămîntul sub el.

Auzi om fericit! Să ieşi călare la cîmp, să stai toată noaptea la marginea bălţii şi să te întorci tot călare cînd răsare luceafărul: acestea erau tot fericiri pentru cei ca dînsul neînchipuite.

— Să mă iei, zise, şi pe mine cu tine.

— Să te iau cu mine? grăi cellalt. Cum să te iau? N-ai decît să vii! Încaleci fie pe murg, fie pe bălţată şi te duce unde merg eu. Teamă mi-e însă că bătaia te aşteaptă după ce te vei fi întors acasă.

Dincă clipi de cîteva ori, clătinînd din cap.

Ştia prea bine că n-o să i se ierte fapta ce era ispitit să săvîrşească, dar nu era în stare să-şi stăpînească firea cea năvalnică şi-nfrunta pedeapsa, care i se părea chiar mai aspră decît o bătaie bună.

„Fie ce o fi!" îşi zise şi luă o hotărîre bărbătească, trase pe murgul lîngă un bolovan mare şi sări-n spinarea lui.

Nu se prea ținea bine călare, dar strîngea bine căpăstrul, apuca pe ici, pe colo cu amîndouă mîinile de coama calului și... mai rar călăreț ca el.

Puiu lui Bîrcă mergea cu nasul în vînt înainte, iar Dincă se ținea după el, culcat pe gîtul calului, cu amîndouă mîinile în coama cea lungă.

Cînd ieșeau la cîmp, soarele era-n asfințite și-nspre apus se revărsa pe tăriile cerului senin zarea roșiatică a unui foc întins, care-ncetul cu-ncetul se stinge, iar despre baltă răsunau cîntecele broaștelor — „cua-cua-cua, crî-crî, pu-pu!“ — și printre aceste, cele din urmă strigăte ale presurilor.

Departe spre răsărit se întindea însă o geană de nori întunecați, din care scăpăra din cînd în cînd cîte un fulger.

Pe cînd cei de acasă alergau căutîndu-l în toate părțile unde nu puteau să-l găsească și știricind pe la cei ce nu erau în stare să-i pună pe urma lui, Dincă, sosit la baltă, se răsfăța-n fericiri pentru dînsul nemaipomenite.

Oglindă de apă întinsă nu era la balta aceea decît spre mijloc, unde adîncimile erau mai mari și nuferii pluteau pe deasupra. Mai spre țărmuri crescuse trestie înaltă, care fîșia mișcată de adierea vîntului.

Pe lîngă trestie crescuse stuf de papură, iar pe lîngă aceste se aflau mari întinderi de pipirig și de șovar, amestecat pe ici, pe colo cu iarbă fragedă și deasă, pe care caii o pășteau rontăind.

Alți băieți care sosiseră mai-nainte adunaseră stuf uscat și trestii, își făcuseră foc și ședeau împrejurul lui, spunîndu-și povești.

Era plăcut și frumos, bine era să stai acolo lîngă focul acela și să asculți cele ce spuneau unul despre isprăvile lui Păcală, altul despre giumbușlicurile lui Pipăruș Petru ori ale lui Prichindel, iar altul despre zîne și despre Făt-Frumosul care se luptă cu zmeii, ajutat mai de sf. Vinere, mai de vreo altă babă știrbă.

Pe cîmpul senin al cerului străluceau stelele cu lumină scînteietoare, iar din dosul norilor de la răsărit se revărsa lumina lunei, ajunsă acum spre scăzute.

În ciuda tuturor acestor frumuseți, Dincă stătea ca pe spini, căci știa foarte bine că nu-i este copilului iertat să umble de capul lui și să lipsească fără de voința părinților săi peste noapte de acasă. Nu-i era lui atît de pedeapsa ce-l aștepta, dar se gîndea cît de mîhniți sunt părinții lui și se căia de a fi făcut ceea ce a făcut, se simțea rău în pielea lui și dulceața bucuriilor se amesteca cu amărăciunea mustrărilor.

Într-un tîrziu luna a început să iasă pe ici, pe colo din dosul norilor și să steie și ea, ca stelele pe o clipă, cel puțin pe cîmpul senin al cerului.

Nespus de frumos era cum se revărsa peste toate lumina ei și cum razele i se răsfrîngeau ca o oscară de argint peste luciul bălții.

Norii înaintau însă mai repede de cum se înălța luna, și cînd te așteptai ca luna să rămîie în cîmpul senin, ea se pierdea tot mai mult în dosul norilor din ce în ce mai întunecoși.

Înspre miezul nopții nu se mai vedeau nici luna, nici stelele, se făcuse o întunecime s-o tai cu cuțitul, vîntul a-ncetat a mai bate și s-a făcut deodată o liniște sărbătorească și o tăcere fioroasă, pe care numai din cînd în cînd o turburau rațele și giștele-sălbatice, care-și căutau adăpost în desișul de trestii.

Întunerec, liniște, tăcere, apoi un fulger, peste puțin un tunet îndelungat, pe ici, pe colo cîte un strop mare, un freamăt din ce în ce mai apropiat în desișul stufului, și furtuna năpraznică s-a pornit mai întîi vărsînd ca din găleată, apoi cu ropot de grindină.

Caii stăteau nemișcați și cu capul în pămînt, tot așa și băieții ceilalți, care mai pățiseră în viața lor așa ceva. Dincă era însă strivit de simțămîntul că urgia lui Dumnezeu se descarcă așa asupra lui drept pedeapsă și că zilele i s-au sfîrșit.

Vai de sufletul lui! Nu mai vedea, nu mai auzea, alt gînd nu-i mai intra în minte și stetea și el cu capul plecat spre pămînt.

Nu i s-au sfîrșit, ce-i drept, zilele, dar s-a ales cu guturai, de care s-ar fi mîndrit și cel mai îndîrjit tătar.

„Aolică, maică dragă! mare frumusețe!“ exclamă Dincă oprindu-se în fața cireșului înflorit. Nici că s-ar fi putut să nu rămîie uimit. Trunchiul drept ca luminarea și-nfășurat în scoarța lucioasă și roșiatică, poleită parcă de cel mai măiestru tîmplar. Coroana rotundă, cam ascuțită spre vîrf, frunziș bogat, dar încă mai bogată înflorire, încît verdele frunzelor numai pe ici, pe colo ieșea la iveală printre albul florilor. Roiuri de albini bîziiau pe deasupra pomului și printre ele zbura și cîte un fluture cu coada în furcă.

Mare podoabă în grădina lui Lică al Cîrnului, o grădină lungă și lată, plină de fel de fel de pomi, ici pruni, colo peri, meri, caiși, vișini, nuci și tocmai pe lîngă gard cîțiva cireși, tot unul și unul. Încă mai mare era podoaba cîtva timp în urmă, cînd cireșele au început să se coacă. Niște cireșe din cele pietroase, roșii, mari ca niște corcoduși, frumoase de-ți venea să le mănînci cu ochii.

Dincă trecea pe acolo împreună cu Tina Smarandei, o fetiță cam de seama lui, cu cîteva luni fie mai mică, fie mai mare decît dînsul, la fete vîrsta nu se poate ști lămurit.

— Ah! frumoase cireșe, strigă Tina, poftitoare.

— Și mult trebuie să fie dulci! adăugă Dincă, lacom ca numai puțini.

Din păcate însă cireșul cel frumos era dincolo de gard, la depărtare de cîțiva pași.

Mare ispită!

Ce ar fi fost adecă dacă Dincă cel sprinten și îndemînatic și-ar fi luat inima-n dinți, ar fi trecut ca o pisică gardul, s-ar fi urcat în cireș și i-ar fi aruncat Tinii mai mulți pumni de cireșe?

— Ðe! — zise Tina cea gureșă — de ce nu?! parcă nu Dumnezeu a dat pentru toată lumea cireșele?

Dincă stete puțin pe gînduri.

— Da! Dumnezeu le-a dat, dar a pus cireșul în grădina lui Lică al Cîrnului.

— Ei și!? răspunse Tina. Nu vezi tu că sunt cîteva crăci trecute peste gard încoace spre noi? Cireșele de

pe aceste crăci sunt ale trecătorilor, căci nu mai sunt în grădina lui Lică.

Dincă iar scăpăra neastîmpărat, parcă i-ar fi ars pămîntul sub picioare.

Dac-ar fi fost vorba numai de firea cea poftitoare a Tinei și de lăcomia lui Dincă, lucrurile s-ar fi împăcat ușor, căci Lică îi era fin tatălui lui Dincă și ar fi fost foarte mulțumit dacă acesta s-ar fi dus la el să ceară cireșe. I-ar fi ales pe cele mai mari, mai dulci și mai frumoase.

Dincă ținea însă să arate că el e destul de inimos pentru ca să treacă gardul și să se urce în cireș. Asta era plăcerea la care rîvnea.

Una e să ceri și alta să iei.

Se gîndea el, ce-i drept, ce o să zică tatăl său și mumă-sa și ce ar zice lumea dac-ar afla că el a furat cireșe.

Cerul era senin și numai pe ici, pe colo se ivea răzleț cîte un nour mai mult ori mai puțin alb. Ceva mai la deal cînta un cuc. Într-un tufiș de la dreapta cînta un sticlete. Mai la vale, chiar în grădina lui Lică, cînta o privighetoare. O căldură plăcută era în aer și din cînd în cînd o adiere răcoroasă punea în mișcare frunzele pomătului.

Prea era mare păcatul să furi cireșe în mijlocul unei lumi atît de încîntătoare.

Dincă fu, cu toate aceste, răpus în cele din urmă de îndemnul păcătuirii, se îmbărbătă, sări gardul și-l trecu, apoi se urcă în cireș și începu să-i arunce Tinei cireșe, alegîndu-le tot una și una.

Se zice însă că nu e faptă fără răsplată și că lăcomia strică omenia. Cearta dumnezeiască veni de unde lui nici prin gînd nu i-ar fi trecut.

Simțind că cineva, un strein, a trecut hoțește gardul, Vulpe, cățelușa lui Lică, a pornit lătrînd din ce în ce mai îndîrjită spre cireșul cel frumos împodobit. Nu-i vorbă, cîne mai de seamă nu era Vulpe, o loază jigărită, dar avea dinți ascuțiți și era grozav de îndîrjită, încît Tina, fricoasă ca toate fetele, o luă la fugă și se duse de nici înapoi nu se mai uită, iară Dincă,

părăsit ca vai de el, se urcă cu cîteva crăci mai sus. Vulpe nu era, fără îndoială, în stare să se urce la Dincă, iară Dincă ar fi fost în stare să se coboare la Vulpe, dar nu îndrăznea. Rămînea ca Vulpe să plece în cele din urmă înapoi pentru ca să se poată coborî.

Afurisitul de cîne nu pleca însă, ci lătra înainte, de-ți răzbea pe sfîșiate prin creieri, și Dincă se mai aștepta în fiecare clipă să pată și marea rușine, că Lică, auzind lătratul cînelui, vine la deal și-l găsește în cireș.

Urmat-au și altele.

A trecut un ceas și cînele n-a plecat. A sosit timpul mesei, și Dincă nu era în stare să se întoarcă acasă. L-a răzbit foamea, cu toate că ședea-n cireș, căci cireșele cele frumoase i se păreau acre, costelive și amare.

N-a scăpat apoi Dincă de ce s-a temut. Într-un tîrziu s-a pomenit cu Lică jos la trunchiul cireșului încărcat cu rod frumos.

— Bine, domnișorule, dar d-ta cum te-ai pomenit acolo sus!? — grăi Lică în bătaie de joc — nu cumva te-a luat vîntul și te-a aruncat acolo!?

Ce ar fi putut Dincă cel inimos să răspundă?!

— Dă-te jos, stărui Lică. De ce nu te dai jos?

— Mă tem ca nu cumva să mă muște cîinele, răspunse Dincă pe miorlăite.

— Aha! zise Lică, rîzînd din toată inima. Te-ai urcat, se vede, în cireș pentru ca să nu te muște cîinele. Haide, dă-te jos, că te apăr eu.

S-a dat Dincă cu chiu, cu vai jos, l-a rugat pe Lică să-l ierte și să nu-l spună părinților săi.

— Asta nu! a răspuns Lică foarte hotărît. Tocmai dînșii sunt aceia care trebuie neapărat să afle că băietul lor trece gardurile în grădinile oamenilor și se urcă în pomi ca să fure ceea ce n-ar fi avut decît să ceară pentru ca să i se dea din toată inima.

S-a întors apoi Dincă cel îndrăzneț acasă, mergînd cu capul în pămînt, cu ochii plecați și busumflat înaintea lui Lică, stăpînul cireșului, care venea trei pași în urma lui.

A văzut Dincă la moș Alin, pădurarul din capul satului, un graur pestriț, pasăre minunată, care cînta frumos ca mierla, făcea ca rațele, ca puii de găină și ca curcile, ba rostea și vorbe, d-ai fi jurat că ies din gură de om în toată firea.

Ce n-ar fi dat să poată avea și el asemenea odor de pasăre! Zadarnice îi erau însă toate stăruințele, căci moș Alin era neapropiat. Pasărea el nici pentru un car de oale n-ar fi dat-o.

„De! — îi zicea lui Dincă — să te duci și tu colea în coada primăverii prin pădure, să scotocești prin scorburile copacilor în care graurii își au cuiburile și-și cresc puii, să pui mîna pe un pui bun și să ți-l crești după pofta inimii, ca să-ți cînte cum vei vrea."

Gîndul acesta i s-a înfipt lui Dincă în minte, încît visa mereu graurul ce avea de gînd să-și crească, ba i se întîmpla adeseori că aiurea cu ochii deschiși și nu-l ierta firea să nu se laude mereu cum are să scotocească prin scorburile din pădure, ca să-și aleagă pe cel mai maiestru dintre puii de graur.

„Nu-i așa, băiete, îi zicea tatăl său. E mare păcat să iei puii de pasăre din cuib. Orișicît de deștept te-ai fi socotind, tot nu ești în stare să porți deopotrivă cu mama lui grijă de el. Gîndește-te ce ar fi de capul tău dacă ar veni cineva și te-ar lua de la părinții tăi, să te ducă cine știe unde. N-ai fi oare nemîngîiat?! Tot așa, ba chiar mai și mai nenorocitul de pui pe care l-ai lua din cuibul lui. Încă mai nemîngîiați ar fi părinții lui, bietele de păsărele, care cu atîta grijă i-au făcut cuibul, cu atîta statornicie au clocit ouăle și cu atîta dragoste și-au hrănit puișorii. Numai copiii fără de inimă sunt în stare să răpească puii de păsărele de prin cuiburi."

Dincă asculta, clipea din cînd în cînd și înghițea cîte un nod, dar vorbele cele frumoase ale tatălui său intrau pe o ureche și ieșeau pe cealaltă.

Cînd a sosit dar sfîrșitul primăverii, el a început să cutreiere pădurea, ca să caute copacii scorburoși și

să tragă cu urechea unde se aude „cric-cric", cîntecul puișorilor de graur.

Iar era în mijlocul unei lumi încîntătoare, stăpînit de rele îndemnuri. Trecînd spre pădure peste lunca de curînd înverzită, el a găsit înotînd pe apa limpede a riuleţului ici giște, colo raţe cu boboceii lor.

Mai departe păşteau oiţe cu mieluşeii lor, vaci cu viţeii lor, iepe cu mînjii care zburdau.

În toate părţile zburau fluturi care căutau adăpost pentru ouăle lor, bîzîiau prin aer albini care căutau hrană pentru larvele lor de prin faguri.

Tot pentru larvele lor căutau hrană şi furnicile cele harnice de la picioarele lui.

Lanurile cele verzi dăduseră în spice care se clătina în bătaia vîntului. Din cînd în cînd răsuna din mijlocul lor bătaia prepeliţei — „pit-palac" — şi a cîrsteiului „cîr-cîr". Ciocîrlia se ridica cîntînd în văzduh!

Intrarea în fiinţă şi voioasa desfăşurare a trecerii prin viaţă umple inima omenească de veselie.

Dincă n-auzea şi nu vedea cele ce se petreceau împrejurul lui, căci gîndul îi era dus la fapta ce voia să săvîrşească. Îi răsuna mereu în ureche vorbele tatălui său, dar el nu voia să le audă.

În pădure, în sfîrşit, a început să i se strîngă inima, şi el tremura în tot trupul. Graurii nu sunt la fel cu grangurii cei cu pene galbene, care îşi fac cuiburile ca un fel de pungă atîrnată de un lung fir de păr din coada calului.

Grangurii îşi petrec viaţa pereche-pereche, cită vreme graurii se adună în stoluri mari, citeodată mai multe mii, zboară de ici pînă colo, făcînd mari stricăciuni în cireşi şi toamna prin vii. Ei sunt în acelaşi timp cei mai buni prieteni ai cirezilor de vite şi ai turmelor de porci, pe care le curăţă de fel de fel de gîze.

Şi aici în pădure ei îşi făcuseră cuiburile la un loc şi umpleau aerul de strigătele „lor cri-ceau-cîr". N-avea Dincă decît să pună ochii pe o scorbură, să se urce la ea, să vîre mîna şi să scoată puii, apoi să aleagă pe cel mai frumos dintre ei.

Nu-i vorba, putea s-o pată rău de tot, căci prin scorburile acelea se adăpostesc adeseori și șerpi, și mare spaimă l-ar fi cuprins dacă, vîrînd mîna în scorbură, s-ar fi pomenit că prinde în ea un șarpe încolăcit.

Băiat îndrăzneț ca totdeauna, el a dat vitejește înainte, s-a urcat la una dintre scorburi, a vîrît mîna cu multă băgare de seamă și a început să pipăie la dreapta și la stînga, ca să găsească ce căuta. A găsit, însă, vai de capul lui, ceea ce nici prin gînd nu-i trecea.

În scorbura aceea se afla adecă, pe lîngă toate celelalte, și un vespar. Văzîndu-se stingheriți în treburile lor, viespii s-au îndîrjit și au dat năvală asupra lui. Unul l-a înțepat în urechea de la dreapta, altul și-a lăsat acul în pleoapa ochiului de la stînga, iar altul l-a înțepat în nas, ba cel mai îndîrjit l-a înțepat în buza de sus. Cît numeri pînă la zece, urechea i s-a făcut ca o mînătarcă, nasul și buza au crescut ca niște castraveți, iar deasupra ochiului s-a făcut un nod cît pumnul.

Chinuit de dureri cum numai el le știe, viteazul nostru a rupt-o la fugă spre casă, văietîndu-se de le era și broaștelor de prin bălți milă de el. I-a trecut acum pentru vecii vecilor pofta de a mai scocioră prin cuiburile păsărilor și-și făcea amarnice mustrări de a nu fi ținut seamă de sfaturile tatălui său.

HAI CU SĂNIUȚA

După toate prin cîte a trecut și cîte a pățit Dincă cel neastîmpărat, s-a căit, spășit și cuminții, s-a mai și potolit și umbla umilit, cu capul plecat și covîrșit de gîndul că n-are să mai iasă din vorba părinților săi, care numai binele puteau să i-l voiască. Era însă în el și ceva mai tare decît voința lui și împrejurările-l ispitesc la tot pasul pe cel slab de înger.

S-a întîmplat adecă, lucru de altminteri obicinuit, că după toamna cea darnică a urmat iarna. A-nceput diminețile cu brumă, parcă toate de pretutindeni

erau presărate cu zahăr pisat, apoi copacii și pomii s-au umplut cu promoroacă și în cele din urmă s-a cernut o ploaie mărunță, iar picăturile au înghețat fiecare unde a căzut, încît toate de pretutindeni au fost învăluite în polei și crăcile și rămurelele arborilor erau parcă de cristal strălucitor. Din ploaie a trecut în cele din urmă-n lapoviță și a urmat apoi o ninsoare liniștită, care le-a acoperit toate de pretutindeni cu un gros strat de zăpadă albă cum numai zăpada e-n stare să fie.

Dincă le vedea cum urmează una după alta și era din ce în ce mai încîntat de schimbările ce se petreceau în lumea lui Dumnezeu. Cînd a urmat poleiul, el își îndulcea viața dîndu-se pe gheață, iar după ce s-a îngroșat stratul de zăpadă, el se tăvălea pe covorul moale și curat, deși cam rece, plăceri nevinovate de care pot să-și facă parte și copiii cuminte.

Au urmat însă și altele mai puțin nevinovate.

La capătul satului era un deal, pe coasta căruia băieții și flăcăii își făcuseră un sfîrliuș. Se duceau adecă fiecare cu săniuța sa pînă sus, se așezau în săniuțe, apoi își dedeau drumul. Pornită la vale, săniuța luneca pe povîrniș din ce în ce mai repede, încît era o plăcere, mare plăcere să vezi cum mai unul, mai altul zboară la vale, fericiții de ei!

Se întîmpla, ce-i drept, ca săniuța mai ici, mai colo dedea peste vreun bolovan ori peste vreo buturugă, se potignea și se sălta de-i arunca cît colo pe cei din ea. Cei îndemînatici știau însă să-și cîrmească cu picioarele săniuța așa ca să nu se răstoarne, și cu cît mai multe și mai mari erau săltăturile, cu atît mai viuă le era băieților plăcerea.

Cum ai putea să-l scoți vinovat pe Dincă dacă ardea și el de dorința de a pune mîna pe o săniuță, ca să-și facă și el parte de plăcerea de a zbura pe săltate-n sfîrliuș la vale?

Nici nu s-a astîmpărat pînă ce n-a ajuns să-și împlinească dorința. A zburat și el pe sfîrliuș la vale, s-a săltat de cîteva ori și s-a răsturnat, încît ici șchiopăta, colo se plîngea că-l doare fie un braț, fie o coastă, fie

un umăr. Sfîrliușul avea însă pentru el cu atît mai mult farmec.

Deoarece însă s-ar fi putut întîmpla să-și frîngă vreun picior, vreun braț, ba poate chiar și gîtul, ceea ce n-ar fi fost o mare plăcere, tatăl său, mumă-sa, bunicul său și bunică-sa au luat înțelegere să nu-l mai lase să se dea cu sania la sfîrliuș.

Nefiind Dincă vrednic de încredere, el a fost dezbrăcat de hainele călduroase, descălțat și încuiat în iatacul din fund, unde dormeau de obicei bătrînii.

Dincă, de! ce să facă? A stat, bietul de el, cît a stat închis acolo, dar în cele din urmă a-nceput să i se urască și să-și bată capul cum ar putea s-o sucească și s-o-nvîrtească pentru ca să scape și să se ducă iar la sfîrliușul cel hăzos și plin de lume.

Să deschidă fereastra, s-o șteargă ieșind pe ea, lucru mare și greu n-ar fi fost. Afară era însă ger de crăpau, precum se zice, lemnele și înghețа vițelul în vacă: cum ar fi putut să iasă desculț, nembrăcat și cu capul gol!?

Isteț cum îl știm, el a luat de sub pat tîrlicii bunicului și i-a legat cu-o sfoară la picioarele sale, a-mbrăcat scurteica cu blană de vulpe a bunichii, și-a trîntit în cap fesul bunicului, apoi pe-aci i-a fost drumul.

Cum rămînea însă cu sania?

Găsea el acolo pe cineva care să-i împrumute o săniuță.

La sfîrliuș era lume multă și gălăgie mare.

Se adunaseră la dreapta și la stînga sfîrliușului flăcăi și fete, sumedenie de copii, oameni și femei, pînă chiar și moși și babe care se uitau. Unii rîdeau cu hohote, iar alții țipau cuprinși de spaimă cînd cîte unul se răsturna cu săniuța ori se sălta de era pe-aci, pe-aci să-și frîngă gîtul.

Era o frumoasă zi de iarnă, cer senin, soare cu dinți, ger cumplit, aer plin de un fel de ace subțiri care fluturau prin văzduh și sclipeau în bătaia soarelui.

Cînd Dincă se ivi-ncălțat cu tîrlici, îmbrăcat în scurteică și cu fesul în cap, toată lumea, copii și oameni în toată firea, tineri și bătrîni, bărbați și femei izbucniră-n rîs cu hohote. Dincă nu era însă om pe care așa

ceva ar fi putut să-l zăpăcească și să-l scoată din sărite. Pornit o dată de acasă, el nu mai ținea seamă că au să se supere părinții lui: cum ar fi putut să ție seama de rîsetele lumii adunate ca la comedie împrejurul sfîrliușului? El începu să umble de ici pînă colo milogîndu-se: „Dă-mi și mie!" și mult n-a trecut pînă ce a pus mîna pe o săniuță și a pornit cu ea la deal, ca să-și deie de acolo de sus drumul la vale.

Mare fericire.

Nu e însă-n lumea aceasta faptă fără de răsplată, și lucrurile nu urmează cum le potrivești, ci cum se nemerește, iar fapta lui Dincă nu era cîtuși de puțin vrednică de laudă, și lucrurile nu și le potrivise Dincă prea bine.

Lasă că gerul îi pișca lui Dincă din ce în ce mai nemilos urechile, nasul, obrăjorii și degetele de la mîni și de la picioare, dar nu-i mai zbura nici săniuța după plac.

Pentru ca să-ți meargă pe plac, săniuța vrea s-o cîrmești din picioare, mai ales din tocurile încălțămintei, iară tîrlicii bunicului n-aveau tocuri. Săniuța luneca deci hiț! la dreapta și hiț! la stînga și mai ici, mai colo-l răsturna pe Dincă, încît scurteica bunichii se prăvălea cu om cu tot și era mare frumuseță s-o vezi tăvălită pe sfîrliuș.

Așa o dată, de două, chiar de nouă ori. Puțin îi păsa însă lui Dincă: voinic cum era, el se ridica, se urca iar în săniuță și-și urma drumul. Toate cîte se încep au însă și un sfîrșit. În cele din urmă s-a-ntîmplat ceea ce trebuia să se-ntîmple și Dincă n-a mai fost în stare să se ridice, încît cei de prin apropiere au trebuit să-l ridice pe brînci și să-l ducă pe sus, ca pe un schilod, acasă, unde toți îl știau bine adăpostit în iatacul bătrînilor.

Nu se mai gîndea acum nimeni să-l pedepsească; pedepsit era el cu vîrf și îndesat, căci piciorul drept era scrîntit, iar nasul, urechile și degetele toate îi ardeau, s-au învinețit și s-au umflat, parcă erau să se facă piftii.

„Ca mine s-o pată — își zicea el văicărindu-se — cine va mai face ca mine!"

Ți-ar fi venit să zici că Dincă s-a făcut cel mai potolit dintre băieții din partea locului și să dai rămășag una la zece că n-o să mai facă nici o poznă. Mergea, ducîndu-se la școală, prin mijlocul drumului, cu capul ridicat, călcînd cu pași măsurați și nu se uita nici la dreapta, nici la stînga, ci mereu drept înainte, ca tot omul ce-și caută de drum.

Nu poate însă nimeni să știe cînd, cum și unde-l nimerește ceasul cel rău.

Școala se afla-n curtea bisericii și tot cam pe acolo ședea și părintele Florin care avea o casă frumoasă, cu pridvor larg și cu cerdac așezat pe stîlpi ciopliți cu multă măiestrie, cu curte largă și-mprejmuită despre uliță cu un așa-zis grilaj de șipci trase la rindea și vopsite-n verde.

Era pentru orișicare băiat în toată firea o mare plăcere ca, trecînd pe lîngă casa aceasta, să tragă cu un băț peste șipci și să audă cum aceste fac „taca-taca-taca". Părintele Florin se supăra, ce-i drept, și lua din cînd în cînd la goană pe băieții ce rîvneau la asemenea plăceri, dar pe cînd el ieșea din curte, păcătoșii erau departe și fugeau de li se vedeau călcîiele.

Afară de părintele Florin, mai era însă-n curtea cea largă și un cățelandru lățos pe care tăcăniturile-l scoteau din răbdare și-l făceau să alerge-ndîrjit la gard, să latre și să-și arăte pe rînjite colții cei ascuțiți. Încă mai mare plăcere era să-l vezi cum se necăjește și se zbate ca să-l poată mușca pe obraznicul de tăcănitor, și cu cît mai mult se întețea cățelandrul, cu atît mai vîrtos îl zgîndărea trecătorul.

„Eu dincoace, iar tu dincolo de gard: ia să te văd ce poți să-mi faci!?"

Toate ca toate, dar prea afară din cale bleag s-ar fi socotit Dincă dacă, trecînd prin fața casei părintelui Florin, nu s-ar fi abătut pe o clipă din cale ca să se hîrjonească cu cățelandrul cel lățos. Se știau bine unul pe altul el și cățălandrul acela, care-l simțea de la mari depărtări, ciulea din urechi, sărea-n picioare și alerga la gard ca să-l primească.

Îi spuneau, nu-i vorba, azi părintele Florin, mîne fie unul, fie altul dintre vecini că nu e nici frumos, nici lucru cuminte să se hîrjonească cu cînii oamenilor pe la garduri, ba a mers vorba pîn-acasă la părinții lui, care erau foarte mîhniți cînd au mai aflat-o și aceasta și l-au oprit cu strășnicia cuvenită de a mai face și așa ceva. El însă stătea cuprins de nedumirire: nu-nțelegea de ce adecă să se lipsească de plăcerea de a-l vedea pe cățălandru alergînd pe lîngă gard, lătrînd și arătîndu-și colții. Cine ce pierdea dacă dînsul avea plăcerea aceasta!?

Da! Lucru urît ar fi fost dacă l-ar fi apucat de urechi, l-ar fi tras de coadă, l-ar fi bătut fie cu biciul, fie cu ciomagul, dacă, în orișice fel, l-ar fi făcut pe cățelandru să scheaune ori să chelălăiască. Lui însă așa ceva nici prin gînd nu-i trecea.

„Cînele — își zicea el — de orișice fel ar fi, e făcut să alerge, să latre, să-și arate dinții, și e nu numai pentru mine, ci și pentru el o plăcere dacă-l ajut să le facă aceste."

Bine gîndit și tot bine și zis. Cățălandrul era însă chiar din născare prea prost pentru ca s-o înțeleagă și el aceasta și era chiar din fire pornit să se folosească de dinții lui cei ascuțiți ca să muște pe cei ce nu-l lasă-n pace.

De așa ceva însă Dincă nu se temea.

Lasă că el era băiat inimos, care nu se teme de nimic, dar mai era la mijloc și gardul prin care cățelandrul nu era în stare să răzbească pentru ca să-și satisfacă firească lui rea pornire.

Au și trecut nu numai zile și săptămîni, ci chiar și luni de zile fără ca Dincă să fi fost nevoit a recunoaște că alții sunt mai cuminte decît dînsul.

Toate la rîndul lor.

Într-una din zile, așa, mai pe-nserate, părintele Florin adusese de pe coaste un car de fîn, frumusețe de fîn mirositor, și poarta rămăsese deschisă. Dincă, întorcîndu-se de la școală, își urma drumul mai ținînd decît de obicei. Cînd a văzut însă că e deschisă nu portița, ci chiar poarta cea mare, pe care intrase carul de fîn, el s-a oprit ca băiat cuminte-n loc, nu doară

ca să miroase fînul, ci pentru ca nu cumva să pată vreo rușine. Îi era de tot apropiat gîndul că, văzînd poarta deschisă vraiște, cățelandrul nu se mai oprește la grilagiul de șipci vopsite-n verde, ci iese-n drum, și atunci n-are să fie de loc bine.

A stat dar Dincă acolo-n drum și a așteptat ca părintele Florin să închidă poarta cum se cuvine, căci rostul porților e să fie închise, pentru ca cînii să nu iasă din curte. Se vede însă că popa mai avea și altă treabă, căci timpul trecea și soarele scăpăta, fără ca poarta cea largă să fie-nchisă. Așteptînd așa, i s-ar fi urît chiar și unui om mai răbdător decît Dincă.

„De! își zise el. Să mă răzgîndesc, s-o iau pe alt drum și să mă-ntorc cu încungiur acasă: ar fi o rușine de ar rîde și curcile de mine."

El își luă-n cele din urmă inima-n dinți și plecă înainte, luînd-o nu prin mijlocul drumului, ci tocmai prin cealaltă parte a uliței. Ar fi spus însă o mare minciună dac-ar fi zis că nu îi este frică: îi ticăia inima, îi tremurau picioarele, călca-n vîrful degetelor, răsufla numai pe-nfundate și abia cu coada ochiului mai îndrăznea să se uite spre casa popii.

A nimerit-o bine, căci a trecut norocos de casa popii. Cînd s-a simțit apoi scăpat, a răsuflat o dată ușurat, și-a ridicat o dată capul și și-a urmat drumul călcînd apăsat, parc-ar fi săvîrșit cea mai vitejească faptă.

Dacă popa ar fi fost cum nu era, el și-ar fi lăsat poarta mereu deschisă și ar fi scăpat de hîrjonelile lui Dincă. Ziua următoare, însă, poarta era închisă, și Dincă, ținînd să-și răzbune pentru frica prin care trecuse, îl zgîndărea cu atît mai vîrtos pe cățelandru. Zgîndărit apoi și azi, și mîne, acesta se făcea din ce în ce mai dîrz.

S-a-ntîmplat, cu toate aceste, în mai multe rînduri că poarta era deschisă și Dincă a trecut înainte fără ca să pată rușine. Cînii nu se dau adecă decît la oameni ce trec mai prin apropierea casei păzite de ei. Era deci destul ca Dincă să se străcoare frumușel prin partea cealaltă a uliței pentru ca cățelandrul să-l lase-n pace. Închipuindu-și însă că nu cutează cățe-

landrul să se depărteze din curte, Dincă s-a făcut din ce mai îndrăzneț și a-nceput să treacă prin mijlocul drumului și cînd poarta era deschisă.

Într-una din zile poarta nu era, ce-i drept, deschisă, dar cățelandrul ieșise pe portiță din curte și se uita la dreapta și la stînga, pentru ca să vadă cum trec oamenii, unii în jos, alții în sus.

Văzîndu-l, Dincă iar a fost apucat de pornirea de a se-ntoarce, ca să apuce alt drum, și să se ducă mai cu încunjur acasă.

„Ei! Nu cumva o să-mi fie frică de o javră ca tine!?" și-a zis însă și a mers înainte foarte hotărît, deși inima i se făcuse cît un purice și iar călca-n vîrful degetelor, parc-ar fi trecut printre oauă.

Cățelandrul — „hrr-hrr! — îl știa, îl cunoștea, îl pîndea, se uita țintă la el și, văzîndu-l că-i e frică, s-a răpezit la el — „ham! ham!"

S-a-ntîmplat apoi lucrul la care de mult se vor și așteptat alții. Dincă, viteaz, neviteaz, a-nceput să fugă și să strige cît îl ținea gura, ceea ce nu i-a fost de nici un folos, căci, pînă să numeri una, doauă, trei, a și fost apucat de fundul pantalonilor, ba colții cățelandrului au răzbit și mai adînc, înfigîndu-se-n partea despre care nu se poate scrie mai lămurit.

E de prisos să mai spui și ce-a pățit după ce a sosit acasă.

BAIE DE TOT RĂCORITOARE

Era cald, de tot cald, zăduf, de nu mai știai ce să faci, și te simțeai fericit cînd puteai să te răcorești aruncîndu-te în valurile rîului. Apa rîului era însă pe ici, pe colo, pe la cotituri adîncă, ba pe alocurea se mai și-nvîltorea, de te lua și te trăgea la fund.

„Să nu te pună păcatele să te duci singur la rîu — îi zise dar lui Dincă tatăl său — una ca asta să nu faci, c-o pați rău de tot."

Îl ducea tatăl său, așa, mai pe-nserate, ori îl trimetea cu cineva, dar nici singur, nici cu alți strengari nu-i dădea voie să se ducă. El însă, cu toate aceste,

ba poate că tocmai de aceea, ținea să scape și să se ducă singur.

„Am să ies prin fundul grădinii — și-a zis el — să trec prin cele mai dosnice uliți pînă la marginea satului, apoi mă duc departe pe rîu la vale pînă unde nu răzbate nici un sătean ca să poată spune că m-a văzut scăldîndu-mă în rîu."

Așa și-a pus de gînd și așa a și făcut.

S-a-ntîmplat însă că la marginea satului se oprise o laie de țigani, vreo zece corturi, cu carele lor hodorogite și cu caii spetiți, cu căței și cu purcei, cu puradei în pielea goală, cu fete ce purtau floarea la ureche, cu babe știrbe care dedeau cu bobii, cu toate cele nedespărțite de alaiul țigănesc. Copiii jucau halaripa, fete și flăcăi se-ncinseseră-n horă, ici unii se certau ca la gura cortului, colo alții erau încăierați, încît nu mai puteai să-ți dai seama care pe care.

Dincă, în loc de a-și căuta de drum, ca tot călătorul cu minte, s-a oprit gură cască, ca să vadă ce nu-i mai văzuseră ochii. Atît le-a trebuit țiganilor: cît dai în palme, Dincă s-a văzut încungiurat din toate părțile. Unul se uita la pălăria din capul lui, parc-ar fi fost gata să sară și să i-o ia din cap. Altul era parcă gata să-i dezbrace hainele de pe trup. Iar altul rîvnea la-ncălțămintea din picioarele lui. Dacă n-ar fi fost prea de tot apropiat satul, Dincă ar fi pățit-o rău de tot.

Uitîndu-se-n ochii lor și văzîndu-le mișcările, el a simțit așa ceva și-i era parcă tot cel mai cu minte lucru ar fi să-și facă, precum se zice, calea-ntoarsă. Orișicît de bun ar fi fost însă gîndul acesta, Dincă nu era omul care să-și schimbe hotărîrea o dată luată, mai ales fiind vorba de lucruri pe care nu trebuia, la urma urmelor, să le facă. Mai cu îndărătnicie, mai cu frica-n sîn, el a mers înainte și s-a depărtat de sat, ceea ce nu trebuia să facă. Se uita el, ce-i drept, din cînd în cînd înapoi, dar peste curînd a intrat în zăvoi — sălcii, plopi și anini — și n-ar mai fi putut să-i vadă pe țiganii ce s-au luat după el nici dac-ar fi avut ochi de copou. Nu! Țiganii nu țineau să fie văzuți și

de aceea mergeau numai tiptil, s-ar putea zice chiar hoțește, în urma lui.

Sosit, în sfîrșit, la locul pe care-l socotea potrivit, el s-a dezbrăcat. Pentru ca nu cumva vreun hoț să se apropie prin ascuns și să-i fure hainele, el le-a atîrnat de crăcile unei sălcii de pe țărmul rîului, ca să le poată vedea din depărtare. Acesta era lucru cuminte; păcat numai că tot din depărtare le vedeau și cei ispitiți de gîndul de a le fura, încît nu mai aveau nevoie să-și piardă timpul căutîndu-le.

S-a întîmplat deci ceea ce trebuia să se-ntîmple.

După ce el a intrat în apa răcoritoare și s-a depărtat spre mijlocul rîului, doi danci, mai mult flăcăi decît băiețani, au ieșit la iveală din desișul zăvoiului, s-au dus fără pic de frică ori de rușine la hainele fluturate-n vînt, le-au luat una cîte una și au plecat cu ele.

Ce faci acum, Dincă!?

El îi vedea cum le iau și pleacă cu ele, dar pe cînd ei se aflau pe uscat și puteau să fugă și să se piardă printre tufișurile dese, el stătea-n apă, unde numai pe gîfăite era în stare să se apropie de țărmure.

Acum era acum!

Un băiat ca dînsul nu ușor se descurcă în asemenea împrejurări.

Cel mai apropiat gînd i-ar fi fost să alerge după cei ce îi furaseră hainele. El era însă unul singur ca sine, iară dînșii erau doi măgădăi cărora nu le era de loc greu să-i tragă o bătaie, ca să-i treacă pofta de a-și mai cere hainele.

Viteaz dar, neviteaz, el a-nceput să plîngă, ca omul care nu mai știe ce să facă și încotro s-o apuce.

Peste puțin a pornit apoi spre corturile băieților.

Om trăit la țară, care vede cu ochii, aude cu urechile și află multe de toate, el știa că fiecare laie de corturari își are voivodul, care taie și spînzură, și pe care-l cunoști după marii bumbi de argint pe care-i poartă la peptar.

„Mă duc — își zise dar — la voivodul corturarilor și-i cer să dea poruncă aspră, și iar îmi capăt hainele."

Cînd a sosit însă la corturi, țigănimea s-a adunat

împregiurul lui și a-nceput să rîdă de el, cînii țigănești îl lătrau din toate părțile, iar cel cu marii bumbi dă argint l-a luat de sus în jos.

— Vor fi fost alții cei ce ți-au furat hainele, i-a zis. Noi, țiganii, nu avem năravul de a fura. Trăim fiecare muncind pentru sine și pentru ai săi, și de aceea nu suferim să fim puși în rînd cu hoții și cu furii, cu lotri cei proști. Norocul tău că sunt eu om cu suflet milos, c-ai pățit-o rău de tot. Te sfătuiesc să-ți cauți cît mai curînd de drum, pentru ca nu cumva să ți se ridice toată laia în cap și să te facă miș-fărămiș.

Auzind asemenea vorbe, Dincă a-nțeles că acuma e chiar mai rău de cum a fost și că nu-i rămîne decît să o șteargă pe ici încolo, făcîndu-se nevăzut.

Da! Ar fi fost însă cu putință ca să treacă de-a lungul ulițelor așa cum era, în pielea goală? Pînă chiar și țiganii rîseseră de el; sătenilor le-ar fi rămas de pomină, încît chiar și nepoții nepoților și-ar fi povestit unii altora c-a fost odată-n sat un băiat prostănac, oarecare Dincă, pe care țiganii l-au despuiat, de s-a ntors în pielea goală acasă.

De rușinea aceasta nu putea să scape decît așteptînd înserarea, pentru ca să se-ntoarcă acasă pe întunerec, după ce oamenii din sat se vor fi culcat. Nu-i rămînea decît să se-ntoarcă iar în desiș și să stea ascuns acolo pînă ce se va fi întunecat.

Vai de sufletul lui. Lasă că o plăcere nu e să stai în pielea goală pe-nserate, cînd răcoarea e din ce în ce mai usturătoare, dar mai era la mijloc și temerea ca nu cumva să iasă fie de ici, fie de colo vreun om proclet, ca să-i tragă o bătaie zdravănă. Avea acum timp destul să se gîndească și să-și deie seamă cîte poate să pată copilul care n-ascultă de părinți și de mai-marii lui și-o apucă razna, bătînd cîmpii.

Umbla mereu ca vai de el, tîrîndu-se de ici pînă colo și uitîndu-se din cînd în cînd spre sat, ca să vadă dacă s-au stins ori nu lumînările, ca să se poată întoarce de unde n-ar fi trebuit, dacă e vorba, să plece așa, de capul lui.

Era înspre miezul nopții și pe ici, pe colo începuse cîte un cocoș să cînte cînd el s-a-mbărbătat să intre-n

sat. Multe mai avea însă să pată mai-nainte de a fi sosit la fundul grădinii, pe unde se strecurase de acasă.

Era, ce-i drept, întunerec, de nu se mai temea c-o să-l vadă cineva și o să-i ducă vestea de băiat sălătrui, care umblă noaptea în pelea goală de-a lungul satului. Cînii însă văd nu numai cu ochii, ci și mirosind din depărtare pe cei ce umblă pe unde n-au ce să caute. Mai văzîndu-l și-n pielea goală, ceea ce rar li se-ntîmplă, cînii satului s-au stîrnit și au început să bată la el ca la o dihanie nemaipomenită.

Tremurînd ca frunza de plop nu numai fiindcă îi era frig, ci și pentru că-l răzbise frica, el se tîra pe sub garduri în patru picioare, jurînd mereu că n-o să mai facă ceea ce a făcut.

Era tîrziu după miezul nopții cînd a sosit ca un curcan plouat acasă.

Ce-a pățit în urmă, aceasta nu se mai spune.

VECINĂTATE CU NEAJUNSURI

— Poveste de Crăciun —

Ţinînd să se simtă bine la ei acasă, d-l Alecu Huian tînărul advocat, şi cocoana Laura, frumoasa şi mai tînăra lui soţie, încă-n timpul călătoriei lor de nuntă au început a chibzui cum au să facă împărţirea casei ce aveau de gînd să-şi zidească şi nu o dată se supăra cînd el, cînd ea pentru că gînd cu gînd nu li se potrivea.

Încă mai dese le erau supărările după ce s-au întors din călătorie.

El era, între altele, hotărît să caute şi să cumpere loc potrivit pentru casă şi numai după aceea să se pună în înţelegere cu un arhitect ca să-i aştearnă pe hîrtie planul casei. Ea se încăpăţîna-n gîndul că mai-nainte are să fie croit planul şi numai după aceea să se facă cumpărarea locului potrivit. El pornea din gîndul că aceasta atîrnă de la buna chibzuinţă a soţului, care e chivernisitorul averii familiale. Ea îşi dedea silinţa să-l convingă că, din contră, are să se ţie seamă de priceperea soţiei, care are sarcina purtării de grijă pentru bunul mers al gospodăriei casnice, ba mai scăpa pe ici, pe colo şi vorba că, la urma urmelor, din zestrea ei urmează să fie zidită casa.

Prin multe şi felurite supărări au trecut mai-nainte de a fi ajuns să aibă atît planul pentru o casă frumoasă, încăpătoare şi bine împărţită, cît şi un minunat loc, ca să rămîie atît curte largă în faţă, cît şi grădină umbroasă în dosul ei.

Casă ca cea plănuită de dînșii nu se durează însă cît dai din palme. Au trecut mai multe veri și mai multe ierni pînă ce au ajuns să se mute în casa lor, și acum aveau și o fetiță de vreo patru ani, care alerga nu numai prin casele încăpătoare, ci și prin curtea cea largă, precum și prin grădina în care începuseră a se scutura frunzele.

Abia de acum a urmat supărarea cea mare.

Casa era adecă așezată cu intrarea și cu cele mai multe dintre ferestre spre miazăzi, iar vecinul despre miazăzi era tîmplarul Lae Bucălan, care-și avea atelierul în niște case dărîmate și-și întindea scîndurile în curte, ca să le usuce soarele și vîntul. Pe deasupra, Lae Bucălan mai avea și cinci copii, care făceau o gălăgie înspăimîntătoare. Mai ales doi dintre copiii aceia, Spirică, cel mai mare, trecut abia de opt anișori, și Mielu, cel mijlociu, erau niște draci împieliță, iar cocoana Laura nu era făcută să poată suferi asemenea zarvă.

Culmea, însă, adevărata culme era cu totul alta. Didina, fetița cocoanei, nu se mulțumea să se plimbe prin curte și prin grădină, ci alerga la împrejmuirea făcută din fel de fel de rămășițe de șipci și de scînduri, ca să intre-n vorbă cu Spirea, cu Mielu și cu surioarele lor.

— Mare nenorocire! i se tîngui cocoana Laura soțului său. Să nu pot eu avea parte de mulțumirea de a sta liniștită în casa mea. Sunt o adevărată muceniță. Nu este destul că văd mereu dărăpănătura aceea în fața mea, că-mi hîrîie mereu ferestraiele și rindelele în urechi, că mă înecă mirosul de scînduri verzi și de clei și mă asurzește gălăgia copiilor dezmățați; trebuie să-mi mai văd și fata, singurul meu copil, înjosindu-se ca să se joace cu niște copii ce nu sunt de seama ei.

— Copiii toți sunt de o seamă — îi răspunse d. Huian — copii și numai copii. N-ar alerga, mititica, la copiii vecinilor dacă ar avea un frățior ori o surioară ca să se joace aci acasă.

Cocoana Laura se vedea atinsă unde era mai simțitoare.

— Ştiu ce vrei să zici, grăi dînsa. Să mă ferească Maica Domnului! Mi-e destul un copil. N-o să mai trec prin ce am trecut. Şi dacă e vorba — adaogă cam înţepată — aleargă fetiţa prin vecini nu pentru că e singură la părinţi, ci pentru că trage la teapă.

D. Huian înghiţi cîteva noduri; era atins şi el unde dînsa îl ştia mai simţitor.

— Bine! întîmpină dînsul, stăpînindu-şi firea. O să te scap şi de aceasta. Am să trag la primăvară în partea aceea un zid de doi, fie chiar şi de trei metri.

Multe se mai puteau însă întîmpla pînă la primăvară.

A dat, mai înainte de toate, bunul Dumnezeu că după Sf. Nicolae copacii acum desfrunziţi s-au umplut de promoroacă şi puţin în urmă s-a pornit o ninsoare, încît pămîntul a fost acoperit de un strat de zăpadă în care picioarele numai cu chiu, cu vai puteau să răzbească de ici pînă colo.

Cei cinci copii ai tîmplarului, cu Spirică şi cu Mielu-n frunte, alergau însă şi se tăvăleau lărmuind prin zăpada cea moale şi curată. Una dintre calfele tatălui lor le-a mai făcut şi o sanie, în care se îngrămădeau cîte trei, iar ceilalţi doi îi trăgeau de ici pînă colo, răsturnîndu-i din cînd în cînd, de era mare frumuseţe să-i vezi plini de zăpadă. Mai ales Mielu, care era şi de jos în sus şi de sus în jos al treilea şi intra atît cu cei mai mari, cît şi cu cei mai mici decît dînsul în sanie, nu se mulţumea să fie răsturnat, ci se mai dădea şi peste cap.

Didina, gătită ca o păpuşă, stetea la fereastra odăii bine încălzite şi se uita cu jind în vecini, fericind pe cei cinci, iar mama ei se simţea foarte nenorocită, căci fiica ei, trăgînd şi acum la teapă, rîvnea să fie şi ea răsturnată cu sania, ba ar fi fost în stare să se dea peste cap.

— Nu! — zicea mama nemîngîiată — fata aceasta nu e copilul meu!

Cocoana Laura era adică fată de brutar, pe cînd d. Huian, soţul ei, era fecior de tabac, cea mai puturoasă din toate meseriile.

Vremuri cu desăvîrșire triste au urmat în ajunul Crăciunului. Promoroaca se scuturase, dar zăpada era și mai mare, însă tot moale și nu scîrția sub picioare, ba cădea cîte o picătură din strașină, unde atîrnau țurțuri lungi și groși.

A cumpărat d. Huian cel mai frumos dintre brazii din piață, l-a așezat în salonul cel mare și l-au încărcat el și cocoana Laura de cele mai frumoase podoabe și de fel de fel de bunătăți. Erau acolo păpușă mare îmbrăcată în mătăsuri și-n catifele, cărucior pentru păpușă, salon cu mese, cu scaune, cu dulapuri, iatac cu paturi, bucătărie cu mașină de gătit și cu fel de fel de vase. Ce nu era acolo îngrămădit, pentru ca Didina să salte încîntată de gîndul că ale ei sunt toate.

Ar fi și săltat dacă n-ar fi fost la mijloc nenorocirea cu cei cinci din vecinătate.

Făcut-a ce-a făcut și Nae Bucălan ca să se bucure și copiii lui de Crăciun. A primit fiecare cîte două mere, cîte cinci nuci, cîte o portocală și pe deasupra cîte o bucată de turtă dulce, care urma să li se dea în seara de ajunul Crăciunului, iar calfele tatălui lor le-au înjghebat o frumoasă stea din cele ce pot să fie săltate și i-au învățat și cîntece de stea, încît era mare plăcere să-i auzi cîntînd.

Nu se putea ca fie Mieluș, fie Spirică, fie amîndoi împreună să nu iasă mai-nainte de timpul cuvenit cu steaua lor în curte, și, ieșiți o dată, Didina trebuia neapărat să-i vadă și să fie răpusă de dorința de a avea și ea asemenea stea, despre care *Fräulein*, guvernanta ei, îi spunea că s-a ivit la nașterea lui Cristos.

În seara ajunului de Crăciun dar, cînd au fost aprinse în salonul cel mare luminările pomului de Crăciun, Didina a rămas, ce-i drept, uimită și încîntată, dar numai pe o clipă, căci în clipa următoare a stat dezamăgită: multe lucruri frumoase și bune îi vedeau ochii, dar nu era între ele și mult dorita stea, care s-a ivit pe cer cînd cu nașterea Mîntuitorului.

Tristă seară de Ajun.

Cocoana Laura încă dimineață se plînsese c-o doare capul, iar acum ședea posomorîtă într-un colț. D. Huian

ședea într-alt colț, posomorît și el, fiindcă-și vedea posomorîtă soția. *Fräulein* era ațipită în alt colț, iar Didina se învîrtea împrejurul pomului bogat împodobit și căuta ceva ce poate să-i placă.

În timpul acesta, dincolo, în casele dărăpănate, era gălăgie mare, chiote, cîntări, rîsete, veselie fără de frîu, cum se cuvine de nașterea Domnului.

Deodată Didina se învioră.

Tocmai sus era pe pomul de Crăciun o stea, ce-i drept, nu ca aceea pe care o văzuse la Mielu și la Spirică, dar o adevărată stea de ciocolată.

Ea luă unul din scaunele cu picioare bronzate și se urcă pe el ca să ieie steaua. Plecîndu-se apoi prea tare spre pomul de Crăciun, scaunul s-a răsturnat și ea a căzut între lumini și de acolo pe parchetul ceruit cu multă îngrijire.

Un țipăt sfîșietor al ei, urmat de alt țipăt, încă mai sfîșietor, al cocoanei Laura, și mamă, tată și guvernantă săriră în aceeași clipă ca să ridice copila pe care o văzură răsturnîndu-se printre luminile pomului de Crăciun și rămînînd nemișcată pe parchetul lucios.

Spaima mumei fu atît de zguduitoare încît durerile de cap încetară ca prin farmec.

Nici nu era de mirat. Cîte și mai cîte puteau să fie urmările căderii. S-ar fi putut ca hainele fetiței să ia foc, ca mititica să-și frîngă un picior, un braț, chiar gîtul, să-și spargă capul, ori să rămîie cocoșată toată viața ei.

Se zice însă că copiii au fiecare îngerul său păzitor; Didina a scăpat de toate aceste. S-a ales c-o zguduitură, în urma căreia zăcea amețită sub pomul de Crăciun.

D. Huian alergă să-i aducă apă rece, iar guvernanta grăbi s-aducă eter și apă de colonie, în vreme ce d-na Laura o ridică în brațe și-o duse la cea mai apropiată canapea.

— Copila mea! se tînguí dînsa. Singurul meu copil! Ce s-ar alege de mine dac-ar fi să se prăpădească! Mare nenorocire e să ai un singur copil!

Auzind vorba aceasta, d. Huian, care se întorcea cu paharul de apă, ar fi săltat de bucurie dacă n-ar fi fost cuprins și el de spaimă.

Peste puțin Didina și-a venit în fire. Temîndu-se ca nu cumva să fie certată pentru nesocotința ei, ea a început să încredințeze pe părinții săi că n-o doare decît pe ici, pe colo cîte puțin, și cel dintîi gînd al ei a fost să întrebe dacă nu cumva s-a sfărîmat steaua. Din nenorocire, temerea ei era întemeiată: steaua cea frumoasă era acum bucăți de ciocolată risipite pe jos.

Abia acum începu dînsa să plîngă. Îi era parcă se risipise tot Crăciunul fără de steaua despre care i se vorbise atît de mult.

D-nul și d-na Huian, fericiți că s-au ales numai cu atît, o mîngîiau, făgăduindu-i că au să-i cumpere cea mai frumoasă dintre stele, cînd deodată în antreu răsună glasul copiilor, cîntînd *Steaua luminoasă*.

Ușa cea mare a salonului se deschise, și Mielu intră cu Spirică, care purta steaua cea luminoasă și o sălta cu mult meșteșug, iar surorile lor veneau în coadă, cîntînd și ele cu glas pițigăiat.

Didina rămase pe o clipă într-un fel de extaz, apoi alergă la pom și începu să rupă după el tot ceea ce era bun și frumos și să împartă daruri.

Deoarece copiii în adevăr sunt toți deopotrivă, copii și numai copii, a urmat veselia în care copiii au să-și petreacă seara ajunului de Crăciun.

S-au pornit cu toții pe o joacă și pe o veselie zgomotoasă, săltau și dănțuiau, mîncau curmale, bomboane și ciocolată, pesmeți și portocale, încît Mielu și Spiridon, dimpreună cu surioarele lor, se simțeau ca înălțați în slava cerului.

Iară Lae Bucălan stătea rezemat pe ciomag în ușa salonului, bucurîndu-se de cele ce-i vedeau ochii.

D-na Huian, stăpîna casei, s-a dus la el, l-a poftit să șadă, ca să închine împreună un pahar de vin în sănătatea și norocul copiilor.

Așa au stat pînă pe la miezul nopții, stăpîniți de sentimentul că nu e în lumea aceasta nimic mai frumos decît o casă plină de copii buni și cuminți.

ZILE DE PRIMĂVARĂ

Costică Firicel, elev în școala comercială superioară, era băiat deștept, silitor și cu purtări bune, încît tatăl său, odăiaș la Ministerul de Finanțe, prinse slăbiciunea de a se lăuda cu odrasla sa, dar, lăudîndu-se el de obicei, se și plîngea că e plăpînd Costică al lui, deșirat și subțirel.

— Să mi-l dai în timpul verii mie, ca să-l iau cu mine, îi zise Costache Ionescu, frizerul, care îi era naș și-și muta-n timpul lunilor de vară salonul în o gheretă de la Bușteni. Aerul de munte și plimbările prin poieni au să-i premenească sîngele și-au să-l facă vînjos.

Așa a ajuns Costică la Bușteni, unde în curînd cunoștea toate potecile și era știut de toți cei ce aveau slăbiciunea de a umbla prin munți. A rămas, ce-i drept, tot subțirel și deșirat, dar nu-l întrecea nimeni nici la suiș, nici la coborîș.

Într-una din zile el plecase așa singur și de capul lui în Poiana Dihamului și umbla fără de nici un rost de ici pînă colo, ca omul care ține să-și premenească sîngele și să se facă vînjos.

Tot atunci plecase spre Dihamu d-l Aristid Calidi, dimpreună cu familia sa numeroasă și cu cîțiva dintre prietenii săi doritori de petreceri plăcute.

Erau șase cai pentru cei doritori de a se lăuda că au urcat călare la munte și două care pentru cei obosiți

de drum și pentru meri nde, lăzi, saci și coșuri, belșug de multe feluri de bunătăți, cum i se cuvine unui bancher ca d-l Calidi, care ține să arate ce poate și la ce se pricepe în asemenea împrejurări.

Sosită la marginea poienii, boierimea excursionistă era încîntată atît de mirosul de fîn cosit de curînd, cît și de vederea ce se deschidea în sus spre culme, la vale spre Bușteni și peste rîu spre Poiana Coștilei și spre Caraimanul stîncos.

Cînd era însă să-și caute loc potrivit pentru întinderea mesei, s-a ivit o mare greutate: cocoana Aspasia ținea cu orice preț să aibă în apropiere izvor de apă limpede și rece, șipot sub care să-și pună sticlele pline de vinuri alese.

D-ra Florica și coconașul Mircea, cei mai mari dintre cei cinci copii ai d-lui și d-nei Calidi, doreau și ei ca dorința mumei lor cu orice preț să se-mplinească și erau hotărîți să nu descalece decît în fața unui șipot din care apa limpede și rece curge, mereu curge și nu se mai isprăvește. Erau însă patru țărani de față, doi cu carele, alți doi cu cei cinci cai, și nici unul nu știa prin partea locului șipot la care boierii ar putea să-și întindă țoalele pe iarbă verde. Apă era destulă, dar nu prin apropiere, nici mai ales șipot.

Era lucru nemaipomenit — să-ți iai masa în vîrf de munte și să n-ai șipot. Zădarnică era osteneala de a te fi urcat.

În marea ei deznădăjduire, cocoana Aspasia s-a uitat spre culme și ochii ei s-au oprit asupra lui Costică, pe care curiozitatea-l îmbrîncea la vale.

Întrebat dacă nu cumva știe vreun șipot prin apropiere, tînărul cunoscător de poteci s-a-nviorat. „Cum să nu fie!? a răspuns el. Aici, la marginea brădetului, mai spre pichet: cea mai bună apă; iese din stîncă: tot s-o bei și nu te mai saturi.“

D-ra Florica era chiar mai încîntată decît mama ei. Tînărul deșirat și subțirel era pentru dînsa, fetișcană de vreo patrusprezece ani, cel mai cumsecade dintre toți oamenii cari cutreieră munții, om care le știe toate chiar mai bine decît țăranii de la munte ei înșiși.

În fața unui asemenea om a descălecat și de aci înainte s-a ținut, cum se zice, scai după dînsul.

Mircea, băiat de vreo doisprezece ani, era și el de părerea surorii sale mai mari, iar ceilalți copii, mai mici fiind, se luau după cei mari, aceasta cu atît mai vîrtos cu cît și muma lor îl punea pe Costică oarecum moț în frunte.

În vreme ce la șipot se făcea focul, ca să se frigă la frigare puii și jigourile de berbec, tînărul Firicel o purta pe Florica pe poiană, ca să-i arate vederile, să-i culeagă afine și flori și să-i spună care munte și care vale cum se cheamă, iar ceilalți se țineau coadă lungă după dînșii și se uitau în gura tînărului lor conducător, mirați că știe atît de multe și le cunoaște toate. La Galați, de unde era dînșii, nu se găseau asemenea oameni. Mai era apoi și că unde urcușul era greu, Florica se ținea de pulpana lui Costică, bunu ei prieten care urca voinicește, răzămat pe bățul lui cu cui de fer.

După ce masa cea îmbelșugată a fost întinsă pe iarba verde de la șipot, Costică a fost poftit și el să-și facă parte, iară Florica și Mircea se lăudau în gura mare cu cele-nvățate de la d-l Firicel.

Acesta nu se lăuda și el, dar greșală mare ar fi fost să nu-și dea pe față gîndurile.

— Ați apucat-o rău, grăi dînsul; trebuia să veniți de-a lungul plaiului pe Clăbucet și să vă-ntoarceți pe Valea Cerbului, pe unde ați venit. Pe plai drumul e mai ușor și mai plăcut cînd vii, iar pe Valea Cerbului e mai plăcut la-ntoarcere.

Toți îi dedeau dreptate: în adevăr, lucru fără de rost era să vii și să te duci pe același drum.

— Orișiunde te vei fi ducînd, găsești alt drum la întoarcere, îi încredință Costică și le înșiră drumurile pe care poți să te urci în culmea muntelui Omul, ori să te cobori de acolo.

Încîntată de spusele lui, cocoana Aspasia, și data aceasta tot cocoana Aspasia, a fost cuprinsă de dorința de a se urca-n culmea Omului, iară Florica, fiindu-i fiică și fetișcană abia, era chiar mai stăruitoare decît muma ei. Păcat ar fi fost, în adevăr, să se-ntoarcă

la Galați fără ca să se poată lăuda c-au văzut lumea din culmea Omului.

Iar d-l Calidi ținea să arate că e-n stare s-o facă și aceasta.

Florica era, cu toate acestea, pe deplin încredințată că toate au fost puse la cale de către d-l Firicel numai și numai de dragul ei, ceea ce cu desăvîrșire neadevărat nici nu era.

El, băiat de vreo nouăsprezece, ea, fetișcană de vreo patrusprezece ani, se potriveau și la gînd, și la tragerea de inimă, încît un om răutăcios ar fi zis că el s-a ars, iar unul ca mine l-ar fi încredințat că s-au ars amîndoi. Amîndorura le era parcă de copii mici împreună s-au pomenit și tot împreună au trăit.

În ziua de plecare, atît el, cît și ea s-au sculat cu noaptea în cap, au pornit la drum parcă ar fi numai ei amîndoi și numai cine-a fost tînăr de nouăsprezece ani și a prins slăbiciune de fetișcană ca Florica, numai cel ce-a păștit-o ca Costică poate să-și facă închipuire despre fericirea lui, numai cine, fetișcană de patrusprezece ani, a prins slăbiciune de un tînăr ca Costică poate să-și facă închipuire despre fericirea ei.

Au plecat după planul croit de Costică, pe Valea Cerbului la deal, toți călare, pentru ca să-și ia prima gustare în Poiana Coștilei, apoi să-și urmeze drumul spre așa-zisul *Blockhaus* din culmea Omului, unde slugile plecate înainte îi așteptau cu masa gata pentru prînz.

Pînă-n Poiana Coștilei au mers cu toții mai mult ori mai puțin grămadă, căci unul era drumul, din care nimeni nu putea să se abată. Poiana Coștilei e însă un adevărat rai pămîntesc, în care s-au risipit care-ncotro, unii prin pădurea de brad, alții peste poiana de curînd cosită, iar alții pe stîncile prăpăstioase ale Coștilei ori spre Valea aici sălbatică a Cerbului.

Între aceștia erau Florica și Costică, dar nu singuri, ci însoțiți de Mircea, care nu era-n stare să se despartă de dînșii, căci, iubindu-și sora, îl iubea și pe d-l Firicel.

Florica s-ar fi mulțumit acolo, în Poiana Coștilei, și cu mai puțină iubire frățească, dar nu-i dedea mîna

să-i zică: „Du-te!", căci se temea că fie muma sa, fie tatăl său îi va zice: „Vino!" dacă va rămînea singură cu Costică.

— Ah! exclamă deodată Costică, arătînd asupra unei stînci de sub coasta de dincolo de rîu. Iată colo, sus, cîteva stelișoare, floarea-reginei, cum îi zicea Brîndză.

Fără ca să mai ție seamă de însoțitorii lui, el intră în rîu așa încălțat cum era, trecu prin apă pe cellalt țărmure și urcă pe stîncă, unde văzuse floarea.

Florica și fratele ei rămaseră pe țărmure ca cloșca cu bobocii de rață după ce aceștia au sărit în apă.

Nu mai încăpea-ndoială că nu pentru sine, ci pentru scumpa lui însoțitoare adună Costică florile. Florica ardea însă de dorința de a le putea spune celor de la Galați c-a adunat chiar cu mîna ei floarea cea rară, dat tot nu îndrăznise să intre, cum intrase Costică, așa singură-n apă. Era însă gata s-o facă aceasta dacă el o lua de mînă.

— Vreau și eu să mă duc acolo, zise dar, suspinînd din greu.

Costică, tînăr îndatoritor, coborî, trecu iar rîul, dar nu-i dete fetei mîna, ci o luă-n brațe și o trecu pe celalt țărmure, unde îi dete ajutor ca să urce și ea.

Mircea rămase singur, ca cloșca cu bobocii de rață. Ar fi vrut, nu-i vorba, și el s-o pață ca sora lui, dar nu-i dedea mîna s-o spună aceasta.

Erau bune și frumoase toate, dar știe toată lumea că e mai ușor să urci decît să cobori o coastă piezișă. Cînd era vorba să se dea jos cu cele cîteva fire de stelișoară, Florica era cuprinsă de simțămîntul că nu e-n stare să coboare și-i venea să plîngă, căci bunul ei prieten nu putea s-o ia și aici în brațe.

— Stăi, domnișoară, îi zise el. Am să cobor mai-nainte eu, dar d-ta te-ntorci cu fața spre stîncă și calci mereu unde dai de mîna mea. Frică să nu-ți fie, căci dac-ar fi să luneci, cazi în brațele mele.

Nu i-a fost fetei frică și n-a lunecat, dar el tot a luat-o în brațe, și acum, a doua oară, ea l-a cuprins cu amîndouă brațele de git și l-a strîns, ca nu cumva

să cadă, iară el i-a sărutat mîna cea moale, mică și albă.

— Vai de mine! îi șopti dînsa. Nu cumva să te vadă Mircea.

— Nu poate, căci suntem întorși cu dosul spre el, îi răspunse îndrăznețul tînăr!

Cînd a trecut-o dar din nou peste rîu, el i-a sărutat gîtul, în ceafă.

— Nu poate să vadă Mircea, a zis acum, căci suntem cu fața spre el.

Așa a fost începutul, și se zice că greu e numai începutul.

Trăiau zilele de primăvară ale vieții și nu se mai întrebau ce are să urmeze mai departe.

Drumul pînă-n culmea Omului trece șerpuind ici prin brădet, colo printre stînci și prin strîmtori și iar mai departe peste poieni și rarișți, pretutindeni nou într-un fel oarecare și mereu încîntător chiar și pentru cei bătrîni, darmite pentru el și ea.

Încă mai încîntătoare sunt lărgimile din culmea Omului și vederile ce se deschid de acolo fie spre Ardeal, fie spre șesul de la Dunăre, pînă spre București, fie spre Țara Bîrsei și peste Munții Buzăului, fie pe Valea Prahovei și mai ales spre peștera Ialomiței.

Nu i-a fost greu lui Costică să-i încredințeze pe ceilalți că cel mai potrivit drum de întoarcere nu e cel de pe Valea Iepii, unde sunt prăpăstii fioroase și serpentina e primejdioasă, nici cel ce trece cu multe cotituri pe la stîna regală, ci cel ce coboară la Schitul Ialomiței, unde sunt frumusețile cele mari, urcă de acolo în Vîrful cu Dor și coboară apoi la Sinaia.

Pentru el și pentru ea drumul cel mai bun era nu cel mai scurt, ci cel mai lung.

„Păcat ar fi să nu le vezi toate, să nu treci prin toate, să nu te bucuri de toate dac-ai ajuns o dată pîn-aici!“ zicea cocoana Aspasia, iar Florica era fiica ei.

Au fost trei zile pline de mulțumiri care nu se uită toată viața și înseninaseră viața celor ce le-au avut de cîte ori își aduc aminte de ele.

Din culmea Omului pînă la Schit nu curgea, ce-i drept, nici un pîrîu, dar era pe ici, pe colo cîte o

stîncă, în apropierea Ialomiței era brădet și-n peștera Ialomiței se stîngea cîteodată luminarea, încît Mircea, paznicul, nu putea să vadă cele ce se petrec împrejurul lui. Noaptea apoi luna-i revărsa lumina asupra văilor mai mult decît răcoroase și toți ședeau bucuros împrejurul focului ce ardea-n fața casei de adăpost încît abia după miezul nopții a început lumea să se culce.

Între cei dintîi n-au fost el și ea, dar în zorile zilei următoare ei s-au sculat mai-nainte decît toți ceilalți.

Erau zorile celei din urmă zile pe care aveau s-o petreacă împreună, și înduioșare adîncă îi cuprindea cînd se gîndeau că mîne, nu mai departe, se vor despărți. El era mereu ispitit să spună că cel mai bun drum de întoarcere e cu înconjur pe la Tîrgoviște ori cel puțin pe la Moroieni, iară ea ar fi fost gata să plece cu el dacă lui i-ar fi dat mîna să-i zică: „Vino!“

Urcînd spre Vîrful cu Dor, frumusețele naturii nu-i mai încîntau, iar coborînd spre Sinaia, drumul le părea grozav de sterp și de scurt și durerea le era din ce în ce mai adîncă.

— Cînd ne mai vedem? întrebă dînsa în clipa despărțirii.

— Nu știu, răspunse el în loc de a zice: „Niciodată!“ și o lacrămă i se ivi-n ochi.

Trei zile trăise pentru o-ntreagă viață și lacrăma i se reivea în ochi de cîte ori își aducea aminte de acele trei zile.

DIN CĂILE VIEȚII

I

Plecînd de la Rîmnicul-Vîlcii spre Călimănești, ți se ivesc în față, departe de Olt la deal, Munții Coziei. Orișicît de senin ar fi cerul și orișicît de zîmbitoare ți s-ar părea valea din ce în ce mai strîmtă, munții aceia sunt posomoriți, încît în fiecare clipă te aștepți să pornească din ei o furtună cotropitoare. Sus, de tot sus, deasupra mănăstirii Cozia, la marginea rariștei de brazi despre culmea munților, se află schitul Stînișoara, iar din sus de schit se ridică niște stînci înalte, în dosul cărora se-ntinde poiana luminoasă peste care se face trecerea spre Clocotici și de acolo-n Valea Topologului.

E-ncîntătoare preajma schitului și de stînci și mai ales din poiana cea largă ochiul străbate departe peste Valea Oltului și spre munții de la dreapta, în creierii cărora se află schitul Frăsinet.

Ani și iar ani de-a rîndul, parcă o lungă viață a petrecut Zamfir în mijlocul acelui rai pămîntesc, unde zilele sunt de tot lungi pentru că de tot puține sunt întîmplările petrecute-n curgerea lor.

Nu împlinise încă vîrsta de doisprezece ani cînd, după moartea mumei sale, părintele ieromonah Avacum, fratele răposatei, îl luase la dînsul drept un fel de ucenic, și de atunci nu s-a mai coborît din munte decît pînă la metocul care se află mai la vale, unde

schitul are o mică gospodărie, pomăt și grădină de legume.

Nu putea, în gîndul lui, părintele Avacum să-i facă nepotului său mai mare bine decît să-l deprindă a se feri de nevoile vieții și de ispitirile ei petrecîndu-și viața departe de lume și mărginindu-se la cele ce-i sunt omului de neapărată trebuință pentru că s-o ducă cu bine de azi pe mîne.

Trai ferit de suferințe el numai acolo putea să-și închipuiască.

Umbla Zamfir la început toată ziua de ici pînă colo în urma turmuliței de oi pe care călugării o țineau mai ales ca să-i tundă lîna. Lapte și brînză numai în zile de sărbători mari mănîncă cîte unul dintre frați, dară carne nici aceștia nu-și băgau în gură.

Sus, în înălțimile văzduhului, dedeau vulturii tîrcoale, țipînd pe șuierate, iară jos, în poiana netedă, cînta mereu ciobănașul, care, băiet sprinten și plin de viață, se cățăra ca iedul de capră-neagră pe stîncile plești, încît te așteptai în toată clipa să-l vezi dîndu-se pe rostogolite-n prăpăstie. Nu o păția însă aceasta, căci mai avea să treacă prin multe.

Serile de iarnă și zilele ploioase părintele Avacum le petrecea citind cu nepotul său din *Viețile sfinților*, din *Cazanie*, din *Molitvelnic* ori din *Biblie*, cioplind amîndoi cruciulițe, jucărele pentru copii și fel de fel de alte lucruri de lemn și stînd de vorbă mai despre una, mai despre alta, ca să se dumirească amîndoi în același fel asupra trecerii prin ființă a lucrurilor.

L-a mai îndrumat apoi părintele Avacum pe nepotul său să facă treabă de paraclisier și mai tîrziu treabă de psalt, să deie răspunsurile la *Ectenie*, să citească *Apostolul* și *Cazania* și să cînte-n strană după tipic.

Viață ferită de griji, de mîhniri și de suferințe, care se desfășura-n liniște azi ca ieri și mîne tot așa, cum din șipotul de sub stîncă se varsă apa limpede și totdeauna proaspătă.

Oarecare schimbări se petreceau numai după ce se topeau troienii de zăpadă și se porneau lucrările din pomătul și din grădina de la metoc, pe unde se abătea din cînd în cînd, ca de pripas, cîte un om de la Jiblea,

ba chiar și cîte o femeie, căreia mai departe nu-i era iertat, dar nici ispitită nu era să meargă.

Zile grele au avut însă părintele Avacum și nepotul său cînd a străbătut pînă la schit vestea că-n lumea cea mare oamenii sunt din ce în ce mai porniți spre război.

Zamfir era acum flăcău trecut de nouăsprezece ani, înalt, mlădios, plin de vînjoșie, cu obrajii curați și rumeni, cu ochii ageri, pînă-n cele mai mici amănunte tocmai bun să fie îmbrăcat în uniformă, și mare păcat ar fi fost, căci la multe se pricepea și din cele multe nu era nici una care ar fi putut să-i fie de vreun folos și ca oștean.

Mai era apoi și că după felul de a gîndi al părintelui Avacum orișice război era pusă la cale de Anticrist, care, prin duhurile necurate ce mișună nevăzute printre oameni, întărîtă și ispitesc azi pe unii și mîne pe alții și-i scoate în cele din urmă din minți, ca să se-ncaiere-n luptă.

„De — își zicea bătrînul — i se va fi perdut băietului urma la Alexandria, unde și-a petrecut anii copilăriei, dar pot să prindă de veste cei de ani și să-l ieie pe sus tocmai acum, după ce atît de bine l-am pregătit pentru viața cuvioasă."

Ar fi fost să între-n rîndul fraților. Și așa l-ar fi luat însă, ca să poarte grijă de răniți și de bolnavi. Și gîndul acesta îi era însă bătrînului nesuferit. Timp îndelungat a stat dar Zamfir ascuns prin pădurile de prin pregiurul schitului, și numai din cînd în cînd venea nopțile pe furișate, ca să-și ieie merinde.

Părintele Avacum s-a dat în cele din urmă învins și s-a împăcat cu gîndul ca nepotul său să între-n rîndul fraților și să plece, la nevoie, unde avea să poarte grijă de răniți și de bolnavi.

Zamfir tot mai stetea însă pe gînduri, căci pe cît de posomorîți păreau munții văzuți din depărtare, pe atît de senină era lumea bătută de soare pe care tînărul o vedea de pe stîncile de la marginea poienii. Nu era, ce-i drept, în stare să plece, dar stetea cu inima-ndoită și nu era zorit să intre-n rîndul fraților.

Simțind-o aceasta, bătrînul nu-l zorea nici el.

Stînd de vorbă unii dintre oameni umblă neastîmpărați de ici pînă colo, alții stau în picioare, iar alții șed tigniți pe scaun: părintele Avacum de obicei era tolănit în patul lui, o rogojină întinsă pe scînduri de brad.

— Te cheamă și te adimenește pe ispitite — îi zise el lui Zamfir, care stetea, ca de obicei, la picioarele lui.

— Nu! îi răspunse acesta. Nu mă cheamă: mă trage inima.

Mi-ai spus de atîtea ori că aici e scăparea celor scîrbiți de viața petrecută-n mijlocul lumii învălmășite și obosiți în luptă cu nevoile de tot felul. Eu nu sunt nici scîrbit, nici obosit, căci n-am ajuns încă să cunosc vălmășagul lumii.

Bătrînul tăcu: îl înțelegea și-i dedea dreptate.

— N-ai nevoie să-l cunoști, îi răspunse-ntr-un tîrziu. Are să-ți fie destul ceea ce-ți spun eu, care-l cunosc. Una din marile mulțumiri ale vieții e să respiri aer ca cel de aici. Orișicît vei fi stînd în el, nici nu te saturi, nici nu obosești. Oamenii îngrămădiți nu cunosc mulțumirea aceasta, căci fiecare dintre ei le spurcă celorlalți aerul.

— Vorbești în pilde, îi zise Zamfir, strîmbînd din nas.

— Și da, și nu! întîmpină părintele Avacum. Tot atît de puțin simt ei mulțumirea care ne-ndulcește nouă viața cînd ne stîmpărăm setea bînd apa din izvorul de sub stîncă. Trăind acolo unde se află, mărunțaiele li s-au tăbăcit într-atîta, încît mult de tot ar trebui să steie aici pentru ca să li se dreagă, ca să poată iar avea prin ele mulțumirile de care noi, cei de aici, avem parte.

Vorbea omul îndîrjit de a fi căutat în lume ceea ce nu putea să găsească.

— Nu știu ei cît de dulce e coaja de pîne, orișicît de uscată ar fi ea, urmă el întețindu-se, nici dulceața somnului n-o cunosc. Pe ei nici răsărirea soarelui, nici asfințirea lui, nici adierea vîntului, nici curgerea apei limpezi din pîrîu, nici cerul senin, nici umbra răcoroasă a pădurii, nici mirosul florilor, nici verdeața

pagiștei, nici veselia păsărilor și zburdarea mieluseilor, nimic din cele ce-i dau vieții farmec nu-i încîntă. Nemaiputînd să simtă mulțumirile firești, urmă iar, viața lui se pare sarbedă, plină de neajunsuri, în cele din urmă nesuferită, și căutînd un fel de răsplată pentru ostăneala de a o trăi, aleargă după mulțumiri nefirești, care li se par plăceri, și se zgîndăresc băgînd în ei cu mîncări și cu băuturi fel de fel de otrăvuri care îi tîmpesc și-i fac din ce în ce mai nesățioși. Înmiite dac-ar fi bogățiile lumii, tot nu li-ar fi destule.

— Milă să ne fie de dînșii! grăi Zamfir cel deprins cu cele citite din *Viețile sfinților* și din celelalte cărți bisericești.

— Nu poate să fie! strigă părintele Avacum. Cum să-ți fie milă de oamenii care-și fac viața nesuferită mințindu-se, înșelîndu-se, despuindu-se-n fel de fel de chipuri, năpăstuindu-se, la mare nevoie chiar omorîndu-se între dînșii!? Fugi de acolo! Închide-ți ochii și astupă-ți urechile, ca să nu-i vezi și să nu auzi gemetele, nici răcnetele lor.

— Dar — stărui Zamfir din nou — eu așa știu că e moartă credința fără de fapte: aici stau ascuns și ca-ngropat, iar acolo aș putea să-i fiu cuiva de vreun folos.

Bătrînul se ridică oarecum speriat în patul lui și se uită cu ochii mari la nepotul său.

Nu era parcă-n stare să-i deie răspuns.

— De folos să-și fie orișicare sie însuși prin bărbăția cu care-nfruntă ispita. Numai așa poate să le fie și altora folositor. Lor nu poți să le fii de nici un folos. Ar fi să te potrivești cu dînșii ajutîndu-i să se-nfunde-n păcatele lor. Puindu-te-n protiva lor, ai să fii luat la goană de către dînșii. Fugi, îți zic, băiete: astupă-ți urechile; închide-ți ochii!

Mai auzise, nu o dată, Zamfir asemenea vorbe ieșite din gura unchiului său, dar cu cît mai des le auzea, cu atît mai puțin îl înspăimîntau, cu atît mai doritor de a le vedea toate cu ochii săi îl făceau. Ceva mai adînc nu-i pătrunsese-n suflet decît temerea ca nu cumva să fie băgat în oaste.

II

Într-o noapte-ntunecoasă călugării din Munții Coziei, deșteptați de niște bubuituri din somn, au fost cuprinși de o spaimă năpraznică. Le era învederat că dușmanii, trecuți peste hotarele țării, se apropie, și cel mai apropiat gînd le era să adune fiecare ceea ce poate să ducă și să fugă la vale, unde era lume-ngrămădită, căci în fața primejdiei om la om caută scăpare.

— Stați! le zise părintele Avacum. Unde vreți s-o porniți!? Mișel între mișei e cel ce trece peste hotarele vecinului său, și cel ce e om cu vîrtute are să-i deie cu paru-n cap. Voi, însă, ce puteți să-i faceți? De ce aveți să vă temeți? ce are să ieie drept pradă de la noi!? Stați fiecare la locul lui, că nici în seamă n-au să vă bage.

Au stat moșnegii și cei ce erau mai puțin decît moșnegi; Zamfir însă nu mai auzea vorbele bătrînului. El avea de ce să se teamă; de la el aveau dușmanii ce să ieie; pe el spaima îl lua cu zorul. Aceasta i se poate ierta unui om tînăr ca dînsul.

El nu s-a mărginit însă numai la atît.

Nu-l ierta firea să între-n rîndul fraților, dar acum a pus mîna pe cele mai bune dintre hainele unchiului său și le-a îmbrăcat, pentru ca oamenii să-l ieie drept călugăr ori cel puțin frate. S-a împăcat adecă cu gîndul ca să mintă pe toți oamenii pe care-i întîlnește, să mintă la tot pasul ce face.

Cînd se albea de ziuă, el era trecut de metoc, înspre miazăzi, era pe la Jiblea, și bubuiturile sunau de la depărtări mari, iar puțin în urmă a trecut Oltul și-a înaintat spre Rîmnic.

Apucînd, ca să-și scurteze drumul, pe poteca ce trecea printr-un colț de pădure, a-ntîlnit în calea sa o femeie, o fetișcană de vreo treisprezece și un băiețel de vreo zece ani, care duceau în spinare fiecare cîte o sarcină de uscături, mai mult vreascuri decît lemne.

Erau Ana lui Andrieș și cei doi mai mari dintre cei cinci copii cu care o lăsase soțul ei plecat la război.

„Să iei în spinarea ta sarcina celui mai slab decît tine“, își zise Zamfir, aducîndu-și aminte cele citite împreună cu unchiul său.

A și luat-o Zamfir, și peste puțin, din vorbă-n vorbă, s-a dumirit că Andrieș e unul dintre puținii oameni care se abăteau din cînd în cînd pe la schit, dascăl la biserica Sf. Nicolae, un cunoscut al său.

— Avem, nu-i vorbă, căscioara noastră, grăi dînsa, avem și livadă, și-o viișoară, și cîteva pogoane-n țarină, dar puțin folos am din ele, căci eu nu le pot munci.

Deși avea cinci copii, dintre care cea mai mare dintre fetițe era de treisprezece ani, Ana era femeie încă tineră, căci abia împlinise vîrsta de șasesprezece ani cînd s-a măritat, dar muncă de bărbat cu copiii ei încă mici tot nu putea să săvîrșească.

Ți-ar veni să crezi că i-a fost scoasă-n cale pentru ca să fie dovedit că poate și el să-i fie cuiva de folos.

Deocamdată însă nici el, nici ea nu se gîndeau la așa ceva.

— Dar cuviosia-ta, întrebă dînsa, cine ești, de unde vii și unde te duci?

El tresări ca hoțul prins asupra faptei.

— Eu cine sunt? întrebă în loc de a da răspuns.

Era peste putință să-i spună adevărul.

Părintele Avacum era om mai scurt și mai gros decît nepotul său, care crescuse înalt și rămăsese mai subțirel și mlădios. El era deci fulgerat de gîndul că dînsa vede că nu i se potrivește de loc rasa călugărească.

— Sunt — grăi dar peste cîtva timp — fratele Zenobie, vin de la Frăsinet și mă duc la episcopie.

Trei minciuni dintr-o singură răsuflare.

Deocamdată a făcut un mic popas la casa Anei, care-și avea bărbatul dus și nu mai putea să știe dacă mai trăiește ori nu.

Nu-i prea dădea omului mîna să iasă, căci la tot pasul putea să-ntîlnească vreun om care-și zicea: „Cine o fi oare tînărul acesta, care a-mbrăcat hainele unui bătrîn pentru ca să-nșele lumea!?“ Stetea deci mai bucuros bine adăpostit în casa femeii, care se bucura de oaspele ce putea să-i fie folositor, căci era harnic, dulce la fire și se pricepea la multe.

Nu numai putea, ci și voia din toată inima să-i fie folositor. Lasă că era om chiar din fire milos, dară chiar deopotrivă cu unchiul său dac-ar fi fost, tot ar fi trebuit să se-nduioșeze văzind cîtă mucenicie e-n viața unei femei fără de bărbat care are cinci copii, dintre care doi băieți mai mici de zece și două fete mai mici de cinci ani.

Erau cinci trupuri care cereau să fie îmbrăcate, cinci guri care cereau hrană, cinci ființe pornite-n fiecare clipă spre gîlceavă, care cereau să fie potolite, ba n-avea, biata de ea, nici nopțile parte de odihnă, căci azi unul, mîne altul dintre dînșii se-mbolnăvea, încît era nevoită să-i vegheze la căpătîi, făcîndu-i îmblobogeli. Grea e afară din cale viața femeii rămasă singură-n mijlocul gospodăriei, cu copii mărunți pe capul ei, și era destul ca el să-i țină pe aceștia adunați împregiurul lui, cioplindu-le jucăriile, fiecăruia după pofta inimii lui...

El făcea însă și mai mult decît atît.

Bubuiturile sunau mai rar și de la depărtări mai mari, și tot mai mult se-nvedera că nu are bătrînul dreptate și că bine e ca țara să aibă oaste care ține pept cu dușmanul și la adăpostul căreia cei de acasă pot să-și caute de treburi. Cine știe cum ar fi venit lucrurile dacă n-ar fi fost și aceasta la mijloc!? Acum își culegeau unii porumburile, alții viile, iar alții poamele de prin livezi, se făceau arături de toamnă și se pregătea pentru nevoile iernii fiecare după putințele sale. Zamfir era bun pentru toate și le și făcea bucuros. Vorba era numai să steie la adăpost, pentru ca nu cumva să se pomenească pe neașteptate-n fața vreunuia care dă cu socoteală că prea seamănă „fratele“ Zenobie cu Zamfir pe care l-a-ntîlnit în Munții Coziei.

Nu-l ierta deci pe Zamfir, acum „fratele“ Zenobie, firea să plece de la casa Anei, unde putea-n fiecare clipă să fie folositor. Chiar și cînd n-avea altă treabă, el cioplea cruciulițe și fel de fel de alte lucruri frumoase, pe care Aspasica, cea mai mare dintre fete, le ducea-n zilele de tîrg la Rîmnic, unde găsea totdeauna oameni care îi dedeau bani buni pe ele.

Deși îmbrăcat apoi în rasă călugărească, Zamfir nu era nici măcar „frate" și putea, la nevoie, să mănînce pînă chiar și mercurea carne și să beie un păhărel de țuică și doauă, trei pahare de vin. Bucuros tăia Ana cel mai frumos dintre cocoșii din curtea ei, ca să i-l pună-n zi de sărbătoare pe masă, tăia și boboci de gîscă, și purcei, îi dedea cel puțin cîte o tocană ori cîte o friptură de berbec, ba îi făcea din cînd în cînd și sarmale ori vreo plăcintă, și din toate mînca dînsul cu poftă, încredințîndu-se că sunt bune și-i priiesc, că n-avea bătrînul dreptate cînd spunea că bagă-n ei fel de fel de otrăvuri cei ce se satură mîncînd și bînd. Nu! El se simțea din ce în ce mai în putere și mai însetat de viață.

Mai era, în sfîrșit, la mijloc și adevărul nendoios că nu e făcut omul să-și petreacă viața stînd morocănos la o parte prin păduri umbroase, prin hîrtoape ori prin culmi de munte, ci e-mpins de firea lui să se-nsoțească cu alții.

Multe n-au trebuit să se petreacă pentru ca copiii, nu numai băieții, ci și fetele, să prindă slăbiciune pentru „fratele" Zenobie.

Lica, cea mai mică, deci și mai prostuță dintre fetițe, în curînd a ajuns, îndrăzneață cum era, să i se urce pe genunche. Deși nu era nici măcar „frate", Zamfir avea plete lungi, mai mult galbene decît negre și mai mult creț decît netede. Copilița avea slăbiciunea de a și le trece printre degetele subțiri. De la plete mînușița-i scăpăta apoi la barba cea mătăsoasă și-i mîngîia obrajii cei curați și rumeni. Era cel mai firesc lucru ca el să-i ieie căpșorul între palme și s-o sărute cum săruți icoana sfîntă a Maicii Domnului.

Dana, sora mai mare, deși trecută acum de patru ani, deci mai cuminte și mai sfiicioasă, rîvnea și ea: mult n-a trecut și el avea pe un genunche o fetiță, pe celalt alta, și dragi puteau să-i fie și-i și erau amîndoauă, căci amîndoauă îi îndulceau viața.

Ana găsise că e foarte firească slăbiciunea, pe care o au fetițele ei pentru tînărul plin de viață și se bucura că ține și dînsul la ele; Aspasica însă, acum fetișcană

cuminte, găsea că surioarele ei sunt prea de tot îndrăznețe și se simțea într-un fel de strîmtorare.

— Nu vi-e rușine să fiți atît de îndrăznețe!? le mustra dînsa. Se poate să supărați în felul acesta pe cuviosia-sa?

— Dar nu mă supără cîtuși de puțin, o-ncredința dînsul. E pentru mine, din contra, o plăcere.

El spunea cel mai curat adevăr, căci mare plăcere e să simți că te iubesc aceia care-ți sunt dragi.

Ca s-o încredințeze despre aceasta, el o cuprinse cu brațul și o apropie de sine. Pe genunchi nu putea însă s-o ieie și pe dînsa, căci numai doi genunchi avea și dînsa era și de altminteri fata încă mai mare și mai sfiicioasă. N-a trecut însă mult și a făcut-o și aceasta cînd se-ntîmpla ca ei să fie numai amîndoi.

Ea nu-i trecea degetele nici prin pletele lui creț, nici prin barba lui mătăsoasă, dar închidea ochii cînd el îi netezea părul negru și se supăra cînd el o săruta pe frunte, tot ca pe-o icoană sfîntă.

Și multă e dulceața ce se revarsă în întreaga ființă prin sărutarea făcută-n toată nevinovăția.

Ana, cu toate aceste, ba poate că tocmai de aceea ar fi stat pe gînduri dac-ar fi aflat-o și aceasta.

Zilele erau adecă din ce în ce mai scurte, iar nopțile se lungeau de azi pe mîne. Cu toate aceste, copiii, atît băieții, cît și fetele, obosiți de alergătura din timpul zilei, se culcau, cum se zice, deodată cu găinile. „Fratele“ și Ana rămîneau deci singuri, numai ei amîndoi, în timpul serilor lungi.

Ea se plîngea de nevoile mari și multe ale vieții, iară el își dedea silința s-o-ncredințeze că e foarte plăcută viața, și el spunea ceea ce în adevăr simțea, căci afară din cale plăcută îi era viața la casa Anei, unde toți copiii, ba chiar și muma lor îi dedeau în fiecare zi dovezi neîndoioase că n-avea părintele Avacum dreptate cînd vorbea despre neajunsurile firii omenești. Cînd se-ntîmpla, însă, ca unul ca el să steie serile lungi cu o femeie care n-a împlinit încă vîrsta de treizeci de ani, cu toate că are cinci copii, se petrec și lucruri pe care numai ei amîndoi le știu și

despre care numai între patru ochi se vorbește, ba și așa numai pe șoptite.

Știind ceea ce numai dînsa mai știa, Zamfir era cuprins de un fel de neastîmpăr lui nesuferit și începea să tremure cînd se gîndea că azi-mîne ar putea să se sfîrșească războiul și să se-ntoarcă Andrieș la copiii și la nevasta lui. Un gînd păcătos i se furișa în suflet: că Andrieș să nu se mai întoarcă, să moară pentru patrie ori să cadă-n mîinile dușmanilor, care-l duc departe, departe.

La fel se petreceau lucrurile și-n sufletul Anei, care-l socotea pe el vinovat, deși în gîndul lui vinovată era dînsa, care nu-l lăsa-n pace, deși, mai trăită-n lume, trebuia să fie și mai cuminte.

III

După săptămîni de zile din ce în ce mai lungi, iar s-au pornit bubuiturile de tun, ba-n cele din urmă se auzeau de prin apropiere și descărcături de puști și rîpăituri de mitraliere. Nu mai încăpea îndoială că paza hotarelor slăbește, și Zamfir era mereu covîrșit de îndemnul de a pleca mai departe pentru ca nu cumva să cadă-n mîinile dușmanilor.

— Aș, îi zicea Ana. De ce adecă ai fi avînd să te temi? Ce pot dușmanii să-ți facă? Ai noștri, da, ar putea să te ieie cu dînșii ca să te bage și pe tine-n foc; dușmanii însă, răzbiți o dată pîn-aici, nu mai sunt dușmani, căci nu mai au cu cine să se bată. Unde vrei apoi să scapi de ei? Dac-au venit odată pîn-aici, o să-nainteze și-o să le năpădească toate.

Nu prea avea Ana nevoie să le spună aceste, căci Zamfir mai bucuros rămînea decît pleca și de aceea se pătrundea și el însuși de gîndul că dușmănie nu e decît între oștirile puse față-n față, și tu, om care nu faci parte din oștire, n-ai decît să li te supui învingătorilor pentru ca să-ți cauți nesupărat de treburi. Frică nu îi era lui Zamfir decît ca nu cumva să se întoarcă Andrieș și să-l întrebe: „Dar tu ce cauți aici?"

Mult n-a ținut însă nici frica aceasta, căci oastea înfrîntă s-a retras spre Valea Argeșului, și Andrieș, dacă nici mort, nici căzut în mînile învingătorilor nu era, tot într-acolo trebuia să fie dus.

Zamfir, cu toate aceste, nu se mai simțea ca mainainte și din ce în ce mai des era pornit spre gîndul că avea unchiul lui dreptate cînd zicea că e mai bine acolo sus, la marginea poienii, decît aici jos, în valea plină de oameni.

Tot îi mai erau dragi cei cinci copii, ba dragă îi era și mama lor și de aceea se bucura că le este de folos, dar erau din ce în ce mai multe clipele în care-și era el însuși sie nesuferit și se simțea oarecum rob al casei în care trăia.

Zadarnice, cu desăvîrșire zadarnice îi erau silințele de a se-ncredința că unchiul său n-ar avea dreptate dacă i-ar face mustrări aspre pentru faptele ce săvîrșește trăind la casa Anei. Nu putea să scape de gîndul că e mare de tot nedreptatea pe care li-o face nu numai lui Andrieș, celor cinci copii și mai ales Aspasiei, ci chiar și Anei, care nu era decît jertfa celui mai neînduplecat și mai nemilos dintre neajunsurile firii omenești.

„Nimicuri! își zise-n cele din urmă. Are bătrînul dreptate: se tăbăcește firea omului. Îmi fac eu inimă rea pentru că sunt venit din marginea poienii; pentru cei trăiți aici toate sunt nimicuri, și nimicuri au să fie mîne-poimîne și pentru mine."

Nici că i-a rămas răgaz pentru aceste, căci în curînd a fost copleșit de altele.

Venind dușmanii, n-au tăiat, nici n-au spînzurat pe nimeni, dar l-au luat de scurt pe fiecare și l-au întrebat: „Cine ești? de unde vii? unde te duci? ce rost ai unde te afli?"

Nu i-a rămas decît să-i mintă și pe ei, ba a mai adăugat și că stă la casa Anei fiindcă aceasta îi este verișoară. Lucru mare nu era, dar i se-ntîmpla, cu toate aceste, că nopțile tresărea speriat din somn și se-ntreba ce are să pată dacă dușmanii ajung pînă la Frăsinet și află că acolo nu se știe nimic despre un frate Zenobie.

Deocamdată au urmat altele.

Era iarnă geroasă și, cît e țara de lungă și de lată, lumea se jăluia că n-are cu ce să-și încălzească casele. Într-o zi a picat la casa Anei o matahală de bulgar, Braciu Tomov, care-l căuta pe Andrieș.

Luase bulgarul în tăiere o pădure din Munții Coziei și avea nevoie de un om care cunoaște locurile și-l ajută să facă stîngenii, să-i coboare-n vale și să-i încarce-n vagoane, ca să-i ducă celor ce se jăluiau. Un prieten îl îndrumase la Andrieș, pe care-l știa om priceput și cinstit.

— Bine, zise Ana, Andrieș e dus unde-o fi, dar fratele Zenobie, care-i ține locul în altele, poate să ieie asupra lui și sarcina aceasta, căci degeaba n-o face și-n vremuri ca cele de astăzi e bine să cîștige omul cîte ceva.

Nu i-a rămas lui Zamfir decît să între la-nvoială cu bulgarul, care era și el omul dușmanilor. Cum rămînea însă dacă, umblîndu-și în treburi, întîlnea pe vreunul dintre călugării de la Stînișoara ori dacă vreunul dintre cei ce tăiau lemne ori le coborau tîriș în vale îl cunoștea și-i și zicea: „Acesta e Zamfir, nepotul părintelui Avacum de la Stînișoara!"?

Nici atît nu-i era destul.

Era frig, și lucru de batjocură ar fi fost dacă Ana și copiii ei n-ar fi avut cu ce să-și încălzească casa cînd el încărca lemne pentru alții.

— Trimite-mi cîteva brațe de lemne! i-a zis deci Ana, care era pătrunsă de gîndul că nu e păcat, ci faptă vrednică de laudă să-ți faci parte din avutul dușmanului, mai ales cînd el pe nedrept caută să se-mbogățească.

Nu-i dedea lui Zamfir mîna să zică „nu!", și fiindcă cu brațul nu putea să ducă lemnele, a-ncărcat cît au putut să ducă boii înjugați.

Ana nu era însă numai ea singură zgriburită. Cînd cărăușul descărca lemnele, bunătate de lemne, vecinele se uitau cu jind peste gard.

— Dă-mi și mie! se ruga una.

— Fă-mi și mie rost! stăruia alta.

— Și mie! se milogea iar alta.

Ar fi fost oare cu putință ca Ana să nu le deie chiar cu preț mai scăzut decît orișiunde, căci n-avea decît să trimită iarăși carul la pădure pentru ca să i se-ntoarcă plin.

Zamfir se cam strîmba.

— Adecă ce e? îi zicea dînsa. Nu din magazie, ci din pădure luăm lemnele, iar pădurea nu e a bulgarilor, ci a românilor, care tremură de frig.

— Da, da! — întîmpina Zamfir — dar el a luat pădurea-n tăiere și plătește cu stîngenul pe cei ce taie lemnele. N-are decît să-și facă socoteala cîți stînjeni a plătit și cîți a descărcat din vagoane pentru ca să știe dac-a primit ori nu tot ceea ce i se cuvine.

— Dă-l naibii, că destul cîștigă, răspundea Ana, și nu e păcat, ci faptă vrednică de laudă să-ți faci parte din ale dușmanului care te pradă.

— Nu! nu! stăruia Zamfir, care nu se putea depărta de gîndul că dușmani sunt numai cei ce-și stau înarmați față-n față.

El tremura ca piftiile de cîte ori se gîndea că se sporesc și iar se sporesc stîngenii pe care-i vindea Ana ca să-și înțolească copiii, să se-nzorzonească ea însăși și să-și facă poftele din ce în ce mai multe și mai mari.

Cît a ținut iarna, Zamfir umbla prin pădure pe urma tăietorilor de lemne. Primăvara următoare, vara și toamna cobora stînjenii în vale și-i încărca. Numai duminicile și zilele de sărbători îl mai vedea Ana, iar atunci, ca să-i mai îndulcească viața, îi întindea masa, o-ncărca de fel de fel de bunătăți și-i turna-n pahar băutura amețitoare.

Cînd stau, apoi la masa-ncărcată și deșartă pahare, chiar și oamenii ca „fratele" Zenobie le dau toate uitării și se-nveselesc deopotrivă cu ceilalți.

„O dată ești și tu om în lumea aceasta! își zicea. Nu știi ce poate s-aducă ziua de mîine!"

Nu erau însă totdeauna numai ei amîndoi, căci tot om era și Braciu Tomov. Ținea și el să trăiască, și dacă i se deșerta punga, nu îi era greu s-o umplă din nou.

După ce se dezmeticea însă, fratele Zenobie iar era pus pe gînduri.

Mai era adecă prin partea locului și Aspasia, care din fetișcană se făcuse mai mult ori mai puțin fată mare și mereu îi ieșea fratele Zenobie-n cale.

Își dedeau el și Ana multă silință ca nu cumva Aspasia să simtă ceea ce nu trebuia să știe.

E-nspăimîntătoare mînia de care sunt cuprinse două femei ce-au prins slăbiciune de același bărbat, dară urgia lui Dumnezeu e cînd una din amîndoauă e muma celeilalte. De urgia aceasta se temea dînsul, și un fel de sfîrșeală-l trecea cînd Ana îi zicea: „Ce!? nu cumva am să mă tem de fiica mea!?"

Nu se temea dînsa, dar se temea dînsul, căci, dacă nu azi, fie mîne, fie poimîne trebuia să urmeze ceea ce el atît de mult ținea să nu se-ntîmple.

IV

Stînd la casa Anei ori umblînd prin pădure-n urma tăietorilor de lemne, Zamfir îl vedea mereu în fața sa pe părintele Avacum. Erau în el doi oameni care se-ncăieraseră-n luptă îndîrjită, unul, cel crescut la schitul de la marginea poienii, iară celălalt, el însuși, cum s-a făcut după ce s-a coborît în vale.

„Ușor e să nu cazi în păcat cînd nimeni și nimic nu te ispitește, zicea acesta. Cum ții însă pept cu multele și marile ispitiri ale lumii, în care om îi este omului dușman!? Căci, jertvă a neputințelor tale și scîrbit de tine însuți, îți tîrești zilele ca vai de tine!"

Știrile ce veneau despre miazăzi și despre apus, ba chiar și cele venite de la Siretiu nu erau de loc bune pentru Braicu Tomov.

„De! zicea dînsul. Te pomenești că-ntr-o bună dimineață nu îmi rămîne decît să adun în pripă ceea ce pot lua cu mine și să mă-ntorc acasă, lăsîndu-mi lemnele risipite prin pădure."

A oprit deci tăierea, dedea zor pentru încărcatul în vagoane și umbla cu gîndul de a număra stîngenii

risipiţi pentru ca să vînză vreunui evreu ceea ce nu va fi ajuns să-ncarce.

Pe Zamfir îl treceau năduşelile, iar Ana-şi dedea mai vîrtos silinţa de a se pune bine cu bulgarul.

Treaba lui Zamfir era cum se descurcă. În seama lui erau daţi stîngenii şi n-ar fi avut decît să-i păstreze pentru ca să-i aibă.

Dar dacă s-ar fi întîmplat ca să-i alunece bulgarului piciorul şi să cadă în vreo prăpastie, încît să-şi frîngă gîtul, toate rămîneau îngropate şi Zamfir nu mai avea nici o vină. Îngropate rămîneau însă şi dacă dedea Dumnezeu ca oastea ţării să răzbească în curînd, încît bulgarul să fie nevoit a pleca mai-nainte de a fi ajuns să-şi numere toţi stîngenii. Rău nu era deci că Ana-l făcea pe bulgar să-şi petreacă timpul cu ea, fie plimbîndu-se pe la Rîmnic, fie stînd la masa-ncărcată, fie numai ei amîndoi ştiau unde şi cum.

Mai era însă prin apropiere şi Aspasia, care se făcuse femeie-n toată firea.

N-avea, ce-i drept, urîtul obicei de a sta la pîndă şi de a se uita prin gaura cheii, dar nici nu era nevoie de aşa ceva, căci vedea şi altfel destule pentru ca bulgarul să-i pară prea de tot obraznic, învingător îngîmfat, căruia toate i se cuvin, toate au să i se ierte. Ce-ar fi putut însă ea să facă!? ce ar fi putut să zică!?

Nu era-n lume decît un singur om a cărui bunăvoinţă n-o punea la-ndoială. Acestuia i s-a plîns.

— Mama, săraca, ce-ar putea dînsa să facă!? Dac-ar fi însă tata aici, omul acela n-ar mai ajunge şi ziua de mîne. Ah! De ce nu sunt eu băiet!

Lui Zamfir i se opri răsuflarea şi i se curmară bătăile inimii. Nu numai ceea ce-i spusese dînsa, ci şi ceea ce ştia dînsul fără ca ea să bănuiască îl scoteau din fire, încît el nu mai era omul blajin şi dulce la fire cum îl ştia dînsa.

Cînd îl văzu deci plecînd spre iatacul Anei, ea se căia de a-i fi vorbit. Se simţea ca aşteptînd primul trăznet în ajunul furtunii.

— Te-am rugat în atîte rînduri, îi zise el Anei, să bagi de seamă ca să nu te dai de gol. Nu crezi c-ai face bine să-l ţii pe bulgar mai departe de tine!?

Ea se uită lung la el.

Se simțea umilită.

„De unde și pînă unde ți-ai luat dreptul de a-mi vorbi așa!? îi venea să-i zică și i-ar fi zis dacă nu și-ar fi dat seamă că sunt multe cele știute numai de ei amîndoi, și sîngele-i îngheță-n vine cînd văzu mînia oglindită în fața lui.

Avea de ce să se teamă, și femeia, cînd se teme, găsește mijloacele de a dezarma pe aceia de care se teme.

— O, Doamne! grăi dînsa. Nu cumva îți trece prin minte gîndul că mie și prostănacul acela de bulgar îmi este om? Dă-l încolo!

— Tu să-l dai! — grăi dînsul cam pe răstite. Vorba e ce va fi zicînd lumea cînd vede cele ce se petrec!?

— Care lume!? ce fel de lume!? strigă dînsa. Nu cumva iar ai de gînd să-mi ridici copiii-n cap!?

Zamfir era răpus. O dată cu capul n-ar fi vrut ca mînia ei să se reverse asupra Aspasiei. El începu deci să vorbească mai încet, iară ea îi răspunse pe șoptite.

Aducîndu-și aminte de cele citite împreună cu unchiul său prin cărțile bisericești, el o-ncredința că nu se poate să nu urăști pe dușmanul țării tale, iar dînsa își dedea silința să-l încredințeze că-i este și ei urgisit bulgarul.

În vremea aceasta, Aspasia tremura ca frunza de mesteacăn atinsă de adierea vîntului. Îl știa pe „fratele" Zenobie atît de blînd și acum îl auzea vorbind pe răstite. Stetea deci cu inima-ncleștată după ce nu-i mai auzea vorbind.

„Doamne sfinte! își zise. Dacă ar fi să se fi-ntîmplat ceva, vinovată sunt eu, care l-am scos din răbdare."

Ea puse mîna pe cleanță, ca să vadă dacă nu cumva e-ncuiată ușa.

Nefiind încuiată, ușa se deschise, și dînsa rămase stană de piatră-n prag.

O ardeau ochii și i se făcea negru-n fața celor ce vedea, iar Anei și lui Zamfir li se surpau toate-n cap.

— Unde ești, tată! strigă fata, aiurită.

Îi venea să-l omoare pe el, s-o omoare pe mama sa, să-și curme ea însăși firul vieții.

Ana sări ca scoasă din minți în picioare.

— Afurisit a fost ceasul în care te-am născut! strigă dînsa și se repezi spre fiica sa, gata s-o sfîșie-n bucăți.

Zamfir o cuprinse-n brațe și-o opri.

Covîrșit de simțămîntul că toate s-au sfîrșit și că viața nu-i mai poate să meargă înainte, el era scîrbit de sine însuși pentru că nu era-n stare să se strîngă pe sine de gît.

Aceste s-au petrecut într-o clipă, iar clipa următoare Aspasia a plecat, ea singură nu știa unde, și-a luat lumea-n cap.

Ana și [fratele] Zenobie nu mai puteau să se vadă-n ochi unul pe altul.

În gîndul ei, vinovat de toate era dînsul, trimisul Necuratului. Dacă n-ar fi fost el, lucrurile s-ar fi desfășurat cu totul altfel.

În gîndul lui, trimisul Necuratului era bulgarul: dacă nu era la mijloc el, toate rămîneau bine-ndrumate.

Înțelegea acum Zamfir ura neînfrînată care despărțea pe oameni în cete ce se pradă, se schilodesc și se omoară între ele.

„Da! o faptă bună e să-l despoi, să-l lași în pielea goală — își zicea — și să asmuți asupra lui cîini flămînzi, ca să rumpă fîșii de carne de pe oasele lui."

Și-ar fi luat și ei lumea-n cap, dar ea era legată cu patru lanțuri de fier, ceilalți patru copii, iară el își dedea seamă că, orișiunde s-ar duce de sub ochii pînditori ai dușmanilor nu poate să scape. Și chiar dac-ar fi fost ca dușmanii să fie spulberați, mîne ori poimîne se putea întoarce Andrieș la ai săi.

„Aici n-ai ce să mai cauți!" își zicea el, neștiind încotro să apuce.

Iară bulgarul mîne-poimîne a aflat că la Frăsinet nu știe nimeni nimic despre un „frate" Zenobie și că-i lipsesc din pădure mulți stîngeni de lemne.

„N-are să-nfunde pușcăria — îi zicea el Anei — am să-l leg de vreunul dintre copacii de la marginea pădurii și au să descarce pușca-n el."

Mai-nainte însă de a fi făcut aceasta, el trebuia să-și numere stîngenii trecînd pe la marginile prăpas-

tiilor, unde atît de ușor putea să-i lunece piciorul, ca să i se piardă urma.

A scăpat Zamfir și fără ca să-și mai fi-ncărcat sufletul și cu păcatul acesta, căci mai-nainte de cum s-ar fi așteptat i-au venit bulgarului știri, în urma cărora a plecat în cea mai mare grabă spre Dunăre.

Zamfir a răsuflat acum mai ușor, dar ușurat tot nu-i era sufletul, căci, deși nu mai avea nevoie să săvîrșească fapta, știa c-a avut gîndul rău, și dacă fost-a nevoie să plece unul, putea să se-ntoarcă celălalt.

Da! Avea părintele Avacum dreptate: cei răpuși în luptă cu nevoile vieții numai acolo sus, la marginea poienii, prin căință și spășire mai pot să-și găsească scăparea.

El însă nici acolo nu mai credea că și-o va putea găsi.

„Cer senin, își zicea, aer curat, adiere blîndă, lumină revărsată peste toate din plin, apă limpede și proaspătă, iarbă verde, umbră răcoroasă, miros îmbătător, viață petrecută-n liniște, gînd îndreptat spre cele sufletești; inimă împăcată cu sine însăși, voi toate sunteți zădarnice, căci departe de voi împăcat cu sine însuși nu poate să fie decît cel deprins a se stăpîni, ținînd bărbățește pept cu ispitirile vieții."

Stetea ca-nfipt în pămînt și nu îndrăznea să înainteze urcînd spre culme, căci tremura din toate încheieturile cînd se gîndea că va trebui să le deie răspuns celor ce-i vor pune întrebarea: „Unde-ai fost și ce ai făcut pe unde-ai umblat?"

În același timp, cuprins de frică, se uita cînd la valc, cînd la dreapta ori la stînga, căci în fiecare clipă se putea ivi Andrieș, ca să-l întrebe: „Dar în casa mea ce-ai căutat?"

S-a și ivit Andrieș, dar nu l-a mai întrebat nimic, ci s-a mărginit să descarce-n el, pentru ca să nu mai poată spune cele știute de dînsul.

MINCIUNA

I

Smaranda, numai de curînd trecută de abia șaptesprezece ani, nu era, ce-i drept, decît fată în casă, dar avea mare trecere în lumea ei și se bucura de iubirea și de încrederea tuturor celor ce-o știau.

Curățică, sprintenă, îndemînatică, pricepută la toate ale ei, cu inima deschisă și mereu voioasă, era o adevărată mulțumire să ți-o ai un fel de mînă dreaptă la casă. Mai era apoi și totdeauna cu ochii-n patru, știa fiecărui lucru unde îi este locul și fiecare treabă cînd și cum era să fie făcută, încît nu mai aveai nevoie să-i poruncești ori să-i dai îndrumări, căci le făcea pe toate din bunul ei îndemn.

Pe lîngă toate aceste mai și ținea mult la cocoana Aspasia, care de vreo doi ani și mai bine acum îi era stăpînă. Avea însă, firește, și cocoana Aspasia slăbiciune pentru Smaranda ei și-i plăcea să li se laude prietenelor sale că slugă ca Smaranda numai rar de tot se nimerește, ceea ce-l supăra pe coconul Iorgu, stăpînul casei.

Nici nu era Smaranda ferită de neajunsuri firești.

Era o de tot frumoasă zi de primăvară, sîmbătă, zi de sărbătoare împărătească, după care urma binecuvîntata duminecă. Coconul Iorgu, judecător la tribunal, bucurîndu-se că are două zile, s-a sculat cu noaptea în cap, și-a făcut rost de merinde, și-a adunat dichisurile și a plecat la vînătoare, mai mult de dragul

plimbării decît cu nădejdea de a se-ntoarce cu traista plină.

Rămasă singură cu cei trei copii ai săi, cocoana Aspasia a-mbucat acolo ceva de prînz, apoi Emil, băiatul cel mare, acum „student" în prima clasă primară, a plecat cu cîțiva dintre „colegii" săi să prindă fluturi. Ea însăși a oprit o birjă, și-a luat fetița și băiatul, fratele mai mic al lui Emil, și a ieșit să facă o plimbare la aer curat.

Rozalia, bucătăreasa, a plecat, se-nțelege, și ea, să mai răsufle, și era lucru de sine înțeles că atît casa, cît și cele din ea și de dimprejurul ei rămîn în paza și-n purtarea de grijă a Smarandei, toporul de oase și nădejdea tuturora la vreme de nevoie.

Mai bine nici c-ar fi fost cu putință, căci Smaranda nu era dintre cele ce se culcă și trag un pui de somn cînd vorba e să stea de pază, nici mai ales dintre cele ce se furișează-n cămară ca să se-ndulcească pișcînd mai de ici, mai de colo cîte ceva.

S-a așezat, cum se cuvenea, pe scara de la intrare și se bucura de viață uitîndu-se la lumea luminată de soare, la cerul senin și la păsărelele ce săltau ciripind din ramură-n ramură.

Fără de treabă nu putea însă nici dînsa să steie. Ceva trebuia să facă. După un timp oarecare s-a ridicat dar și a intrat în casă.

Ușa de intrare a lăsat-o deschisă. De ce s-o mai închidă, cînd afară era chiar mai cald decît în casă!? Cîni apoi și mai ales pisici nu suferea coconul Iorgu la casă. Tot ar fi fost însă lucru mai cuminte să-nchidă ușa, căci ar fi putut să se furișeze pe ea vreunul dintre cînii ori vreuna dintre pisicile din vecini.

Intrată-n tinda casei, Smaranda s-a uitat la dreapta, unde se află sufrageria și iatacurile, unul pentru boieri și altul pentru copiii lor, și la stînga, unde se afla biroul cu biblioteca și așa-zisul salon.

Fie din întîmplare, fie chiar dinadins, ea a luat-o la dreapta. Intrată apoi în iatacul boierilor, ochii ei s-au oprit asupra mesei de toaletă, lîngă care stetea oglinda cea mare, în care te vezi din călcîi pînă-n creștet.

Văzîndu-se pe sine însăși, Smaranda era încîntată și se sucea cînd la dreapta, cînd la stînga, ceea ce i se putea ierta, la urma urmelor.

Ea însă nu s-a mulțumit cu atît numai.

Pe masă se afla cutia cu pudră, puțulețul și celelalte dresuri ale cocoanei, și ea era ispitită de dorința de a se vedea-n oglindă după ce-și va fi dat pe față cu pudră, își va fi făcut genele și sprîncenele și-și va fi pus roșu pe buze.

Acestea nu trebuia să le facă. Dac-ar fi aflat că le-a făcut, cocoana Aspasia s-ar fi supărat, și încă mai rău s-ar fi supărat coconul Iorgu, care era om de tot aspru la fire. Niciodată să nu faci ceea ce nu-ți dă mîna să mărturisești în fața orișicui.

Smaranda însă, păcătoasă, nu numai da cu pudră pe obraji și pe gît, da cu negru pe gene și pe sprîncene și da cu roșu pe buze, ci mai și luă mașina de spirt, ca să-i dea foc, pentru ca să-ncălzească ferul spre a-și încreți părul.

Pe cînd ea era perdută-n săvîrșirea acestor fapte neiertate, Emil, răzbit de foame, s-a întors acasă.

Găsind ușa deschisă, el a intrat fără de zgomot, a luat-o la stînga și a trecut în biurou.

Numaidecît la intrare, într-un colț, se afla casa de fier, în care coconul Iorgu păstra mai mult hîrtii decît bani, iar deasupra ei pusese cocoana Aspasia o figură de teracotă vopsită, la care soțul ei ținea foarte mult. Era un spaniol care cînta din mandolină, figură nu numai de tot frumoasă, ci totodată și caracteristică, și îi ședea bine nu numai casei de fier cu mandolinistul deasupra ei, ci și mandolinistului deasupra casei de fier.

Se-ntîmplase însă că de la un timp încoace cocoana Aspasia, pentru ca să nu tot alerge în cămara care se afla tocmai dincolo de sufragerie, ascundea borcanul de dulceață începută în colț, la spatele mandolinistului.

Era lucru fără doar și poate mai cuminte dacă făcea drumul pînă-n cămară, căci Emil, trăgînd cu ochiul, aflase unde e ascuns borcanul și acum se duse

drept la mandolinist, ca să-şi facă parte din dulceaţa ascunsă-n dosul lui.

Nu i-a fost însă dat să săvîrşească fapta neiertată pe care o plănuise într-un ceas rău.

Deoarece casa de fer era înaltă, iar făcătorul de rele era scurt, încît nici ridicat în vîrful degetelor de la picioare n-ajungea să prindă bine borcanul, acesta s-a răsturnat şi a căzut peste mandolinistul care s-a răsturnat şi el şi a rămas cu capul zburat cît colo.

Emil rămase-ncremenit şi cuprins de groază: îl vedea pe tatăl său stăpînit de mînie. I-a trecut acum pofta de dulceaţă şi cel mai apropiat gînd i-a fost s-o şteargă cît se poate de iute, ca să i se piardă urma şi nici că s-a mai întors decît seara.

Primea mai bucuros să fie certat pentru că a hoinărit.

Smaranda, auzind zgomotul căderii borcanului şi a mandolinistului, tresări şi se cutremură ca scuturată de friguri, apoi, ştergîndu-şi pudra de pe obraji, roşul de pe buze şi negrul de pe gene şi de pe sprîncene, alergă să vadă ce s-a întîmplat.

Sîngele i-a îngheţat în vine, bătăile inimii i s-au oprit şi roşeaţa i-a perit din obraji cînd a văzut mandolinistul răsturnat şi cu capul zburat cît colo.

„Ce s-a întîmplat aici? îşi zise ea. Păcătoasa de mine! Am lăsat uşa de la intrare deschisă şi a intrat vreuna dintre pisicile din vecini."

Altăceva nu putea să-şi închipuiască şi începu să caute prin toate colţurile, că doară va găsi pisica, pentru ca s-o facă terci nu altăceva.

Ea ştia prea bine ce-o aşteaptă după ce se va fi-ntors cocoana şi încă mai vîrtos după ce se va fi întors boierul acasă.

Nu era-n lumea aceasta decît un singur om de care se temea, coconul Iorgu, iar de acesta se temeau şi copiii, ba pînă chiar şi cocoana, căci pe dînsul nu putea nimeni să-l amăgească, nici să-l momească cu vorba, nici să-l moaie cu rugăminte ori să-l îmblînzească cu lăcrămi.

— Bine, îi zise cocoana Aspasia, foarte supărată. Dar tu ce-ai făcut?

— Am șezut pe scara de la intrare, răspunse Smaranda, înghițind trei noduri unul după altul.

Era, ce-i drept, adevărat c-a șezut pe scară. Vorba era numai că mai făcuse ea și altele, și n-ar fi greșit cel ce ar fi zis că a-nceput să mintă.

— Se vede însă c-ai lăsat ușa de la intrare deschisă și afurisita de pisică s-a furișat în casă fără ca tu să fi prins de veste.

Vina aceasta Smarandei nu-i dedea mîna s-o ieie asupra sa.

— Nu! grăi, dar mai înghiți un nod.

— Era închisă ușa?

Aceasta era minciună curată. Cocoana Aspasia era însă-ncredințată că Smaranda ei nu era în stare să mintă; a rămas dar că pisica intrase mai-nainte de a fi plecat ceilalți.

— Da! — grăi Emil, răsuflînd mai ușor — parcă am văzut-o furișîndu-se pe ici pe colo prin casă.

Adevărul era că nici n-a văzut-o, nici nu i s-a părut c-o vede, dar era-ncîntat de gîndul că vina lui va cădea asupra unei pisici neștiute.

Rămînea însă să vadă ce va crede și ce va zice judecătorul cel nenduplecat, și toți tremurau de frică duminecă seara, cînd s-a întors coconul Iorgu acasă.

II

Coconul Iorgu era nu numai supărat foc, ci[1] totodată și cuprins de adîncă mîhnire. Era o jale adîncă să-și vadă mandolinistul care în cădere-și frînsese gîtul și perduse o ureche. Aceasta însă treacă, ducă-se: găsea el pe cineva să-i lipească capul la loc și-ncetul cu încetul se deprindea cu cîrpeala. Lucru cu care nu putea să se împace era că nu numai Smaranda, ci și Emil, ba pînă chiar și cocoana Aspasia-și dedea silința să-l încredințeze că vinovată e o pisică oarecare, pe

[1] În text: *și.*

BIBLIOTECA METROPOLITANĂ BUCUREȘTI

care Emil spunea că i se pare numai c-a văzut-o, iar ceilalți n-o știau de loc.

Om cu simțimînt de dreptate și hîrșit într-ale judecătoriei, îi era destul să se uite-n fața Smarandei și s-o vadă cum i se-năbușe glasul vorbind pentru ca să fie-ncredințat că ea se simte vinovată și nu se poate îmbărbăta să spună adevărul.

— Ce pisică!? grăi dînsul. De unde și pînă unde pisică?! ce caută pisica din vecini unde nu e nici cratiță cu lapte, nici pept de curcan, nici șalău prăjit, ci un borcan cu dulceață? Pe mine n-aveți să mă prostiți. Aici nu poate să fie la mijloc decît cineva care rîvnește la dulceață.

Emil tremura din toate-ncheieturile; știa prea bine că așa este, dar nu era-n stare s-o mărturisească aceasta.

Dacă era adevărat că cocoana Aspasia a găsit mandolinistul răsturnat și că Emil s-a întors și mai tîrziu acasă, vinovată nu putea să fie decît Smaranda, și ea mințea cînd spunea că tot timpul ușa de la intrare a stat închisă și ea însăși a șezut mereu pe scară.

— Pe mine — îi zise dar fetei — să nu te-mpingă Necuratul să mă minți. Eu toate le iert ori le trec cu vederea, dar în fața minciunii sunt nemilos, căci minciuna e obîrșia a toată fărădelegea și făcătorul de rele își petrece viața mințind acum într-un fel, apoi într-altul, ca să te amăgească, să te-nșele, să te ducă-n ispită, să te fure, să te-mbrîncească la păcătuire, la nevoie chiar să te omoare. M-ai înțeles?! Mie adevărul să mi-l mărturisești!

Smaranda tremura și ea ca Emil, deși spunea adevărul zicînd că nu știe cum s-a răsturnat mandolinistul.

— Nu minte numai cel ce spune ceea ce știe că nu-i adevărat, urmă coconul Iorgu. Mincinos e și cel ce știe adevărul și nu-l mărturisește, și cel ce lasă pe alții să creadă ceea ce nu-i adevărat, și cel mai urgisit dintre mincinoși e cel ce năpăstuiește pe cel nevinovat. Iară eu mincinoși în preajma mea, ba chiar sub acoperișul casei mele nu sufăr! Să-ți aduni trențele și să pleci fără de-ntîrziere!

Emil se făcu verde-ngălbenit la față. Dacă conul Iorgu ar fi avut în mînă un bici cu sfîrcul împletit, ca să-l bată pe mincinos, încît să-i țîșnească sîngele prin piele, băiatul și-ar fi luat inima-n dinți și ar fi mărturisit fapta sa. Pentru atît însă, numai pentru atît nu lua el mînia tatălui său asupra sa.

— Aș mînți, coconașule! — grăi Smaranda — dac-aș spune că eu am răsturnat mandolinistul ori că bănuiesc cine l-a răsturnat.

— Încăpățînarea aceasta e revoltătoare! strigă coconul Iorgu. Ieși! Pleacă, să nu te mai văd în ochii mei! Faptă făr' de răsplată nu se poate!

Smaranda-și plecă cu umilință capul: vedea și ea că faptă fără de răsplată nu se poate.

„Mă năpăstuiești, coconașule!" îi venea să zică, dar știindu-se vinovată, vorbele i se opreau în gît.

Cocoana Aspasia o socotea și dînsa năpăstuită și, ca s-o scape, era-n stare să spună că ea însăși a răsturnat mandolinistul; ar fi mințit însă dac-ar fi spus-o aceasta și de minciună se ferea ca de foc.

A rămas deci să fie cum vrea stăpînul casei, judecătorul cel drept și nenduplecat: Smaranda și-a adunat lucrușoarele și a plecat, jurînd în gîndul ei că niciodată n-o să se mai uite în oglinda stăpînei sale, nici n-o să-și mai pună pudră pe obraji, roșu pe buze și negru pe gene și pe sprîncene. Fiindu-i greu să se despartă de stăpîna ei cea bună, ea plîngea și dimpreună cu dînsa plîngea și cocoana Aspasia, ba plîngeau și copiii, afară, se-nțelege, de Emil, care se cutremură cînd se uită la ea și era-n stare să zică și el: „Pleacă, să nu mi te mai văd în ochi!"

Iar mai departe rămînea să fie parcă cele petrecute nici n-ar fi fost.

Ziua următoare coconul Iorgu a venit cu un meșter dibaci, care a lipit capul la locul lui și l-a așezat iar pe mandolinistul unde stătuse mai-nainte podoaba casei. Îi lipsea, ce-i drept, o ureche, dar aceasta se vedea numai dintr-o parte și numai dacă te uitai cu tot dinadinsul.

Tot atunci coconul Iorgu a adus în locul Smarandei pe una Lina, fată și curățică, și deșteaptă, și-ndemî-

natică, să-i cauți și să nu-i poți găsi pereche. Cocoana Aspasia, cu toate aceste, nu putea s-o vadă în ochi. Nemîngăiată că nu-și mai are pe Smaranda, îi era urgisită biata de Lina, parcă dînsa ar fi fost de vină că Smaranda a trebuit să plece.

„Ei! își zicea însă coconul Iorgu. Așa sunt femeile, tonatice: o să-i treacă și asta cum i-au mai trecut multe altele."

Mai era însă și alta, pe care el n-o știa și care trecea mai cu anevoia.

Emil adecă nu era în stare să între-n biroul tatălui său fără ca să se uite la mandolinist și ceea ce vedea totdeauna era lipitura de la gît și urechea care lipsea. Nu doară că mandolinistul i se părea mai puțin frumos așa, cu gîtul lipit și fără de ureche, dar îi era nesuferit gîndul c-a mințit tăcînd și l-a făcut pe tatăl său să năpăstuiască pe Smaranda cea nevinovată.

El nu voia să se uite acolo, dar cu cît mai dinadins nu voia, cu atît mai vîrtos se uita, ba după cîtva timp nici nu mai avea nevoie să se uite, căci vedea și pe-ntunerec ceea ce nu voia să vadă, ba îi era destul să treacă pragul ușii de intrare pentru ca să vadă lipitura de la gîtul nefericitului de mandolinist și urechea pe care acesta n-o mai avea.

N-a trecut mult și Lina a trebuit să plece. Prea îi era nesuferită stăpînei sale.

Coconul Iorgu a adus alta, pe care tot Smaranda o chema. S-a înșelat însă, căci ea-și zicea Smaranda fără ca să fie Smarandă și de aceea îi era stăpînei cu atît mai nesuferită.

De aici înainte Emil vedea lipitura de la gîtul mandolinistului și cînd se afla-n sufragerie, ba chiar și-n iatac, serile, după ce s-a culcat, încît nu putea să doarmă, iar după ce-l răpunea somnul, îl visa pe mandolinist sîngerînd atît din lipitura de la gît, cît și din urechea ce-i lipsea, iar Smaranda îi ștergea cu o cîrpă curată sîngele, se înțelege, nu Smaranda cea de acum, ci cea adevărată, cea bună, cuminte, cea nevinovată și năpăstuită.

A ajuns Emil, bietul de el, de-l vedea în cele din urmă pe mandolinist pretutindeni prin întunerec,

încît ar fi fost gata să-şi ieie lumea-n cap ca să scape de el, vorba e numai că orişiunde s-ar fi dus, îl vedea mai ici, mai colo ieşind la iveală.

„Nu e — zisese tatăl său — faptă făr' de răsplată", şi aceasta era răsplata faptei săvîrşite de dînsul cînd l-a lăsat pe părintele său s-o năpăstuiască pe Smaranda.

În rînduiala firească e însă-n toate măsură dreaptă şi se vede că nu suferise încă băiatul destule pe urma păcatului său.

Într-una din zile, întorcîndu-se de la şcoală, Emil a zărit în depărtare pe Smaranda cea adevărată, care venea, parcă, cu pas grăbit spre el.

El nu se-nşela.

Cu toate cele petrecute, Smaranda tot mai avea slăbiciunea pentru fosta ei stăpînă, deci şi pentru copii, ba chiar şi pentru coconul Iorgu, bărbatul ei. Văzîndu-l deci pe Emil în depărtare, şi-a iuţit pasul, ca să-l ajungă şi să aibă mulţumirea de a-l vedea din apropiere, de a-i vorbi, de a-l întreba ce mai fac cei de acasă.

Văzînd-o că se apropie, Emil şi-a iuţit şi el pasul. Pe cînd însă ea se apropia voioasă şi cu inima uşoară, el tremura-n tot trupul şi inima i se făcuse cît un purice. Se aştepta-n toată clipa ca ea să-l apuce de guler şi să-i zică: „Mişelule! M-ai nenorocit! De ce n-ai spus că tu ai răsturnat borcanul cu dulceaţă peste mandolinistul care s-a răsturnat apoi şi el!?"

Uluit, cu desăvîrşire perdut a rămas dar băiatul cînd s-a văzut faţă-n faţă cu Smaranda.

— Da! ai toată dreptatea! grăi dar cu glasul înecat de emoţiune. Sunt un mişel, un adevărat mişel: eu am răsturnat mandolinistul, eu i-am frînt gîtul şi i-am strivit urechea.

Smaranda rămase ca şi cînd ar fi căzut din cer.

— Da! zise apoi ea, vorbind într-aiurea. Înţeleg acum. Nu! Tot eu sunt de vină. Dacă n-aş fi lăsat uşa de la intrare deschisă şi n-aş fi umblat după ticăloşii, n-ai fi putut nici să intri, nici să ieşi fără ca eu să fi prins de veste şi cele-ntîmplate n-ar fi fost cu putinţă.

— Nu! întîmpină el. Dacă eu aş fi spus adevărul, nu ţi s-ar fi făcut ţie nedreptatea.

— Mie, întîmpină dînsa, nu mi s-a făcut nedreptate: pentru vina mea am luat răsplata.

El că ea şi ea că el greşeşte luînd vina asupra sa. Aşa, certîndu-se mereu, au mers mai departe şi nu s-au oprit decît în faţa coconului Iorgu, care, aflînd adevărul, nu numai i-a iertat pe amîndoi, dar s-a şi bucurat.

Ce-ar fi putut să le facă?

E curăţit de păcat cel ce mărturisindu-şi vina dă dovadă de căinţă, iar Smaranda şi Emil îşi mai şi ispăşiseră păcatul.

POSTUME

Prințesa. Căile morților. Un democrat

Prințesa 9
Tată și fată 9
Bobocul mahalalei 16
Suferințele lui Costache 25
Visul lui Tănase 33
Valurile tinereților 39
Socoteli greșite 46
Cărări ascunse 55
Zile de primăvară 63
Zbuciumări 71
Căile urâtei 81
Rupta ruptei 88
Izbucniri pătimașe 96
La casa din Izvor 102
O socoteală 105
Ceas rău 109
Căile morților 115
Un democrat 179

DIN PRIMĂVARĂ

O varietate 197
Piatra din poartă. Nuvelă 216
Anghel 231
O vânătoare cu rost 237
Precupețul 248
Prietenul meu Costea 267
Amurg de viață 272
Oaia rătăcită. Povestire de Crăciun 281
O lipitoare 286
Zile posomorite 292
Coconița 301
Sac și petec 306
Stâlp de cafenele 323
Un pierde-vară 399
Răzbunarea hanului 333

Cuța .....
Din poznele lui Dincă .....
Vrea să fie și el ca ...
Hai cu caii la pășune ...
Cireșe acre .....
Puii de graur .....
Hai cu săniuța .....
Hîrjoneli .....
Baie de tot răcoritoare ...
Vecinătate cu neajunsuri. P...
Zile de primăvară .....
Din căile vieții .....
Minciuna .....